

ปัญหาในการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา

น.ส.ชญานุช กอบกุลธนชัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ ไม่สังกัดภาควิชา/เทียบเท่า
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

PROBLEMS OF THE CRIMINAL PROCEDURE IN CASE THE ACCUSED OR THE DEFENDANT
HAS INTELLECTUAL DISABILITIES

Miss Chanyanuch Kobkulthanachai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws in Laws
Common Course
Faculty of Law
Chulalongkorn University
Academic Year 2018
Copyright of Chulalongkorn University

3965025682

CU Thesais 5885960634 thesis / recv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ปัญหาในการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็น
คนพิการทางสติปัญญา
โดย น.ส.ชญานุช กอบกุลธนชัย
สาขาวิชา นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชพล ไชยพร)
..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์)
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ศิริประกอบ)
..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์มณฑิยา บุญตัน)

ชัญญาบุษ กอบกุลธนชัย : ปัญหาในการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนที่พิการทางสติปัญญา. (PROBLEMS OF THE CRIMINAL PROCEDURE IN CASE THE ACCUSED OR THE DEFENDANT HAS INTELLECTUAL DISABILITIES) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์

คนที่พิการทางสติปัญญาเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจากการที่สมองหยุดพัฒนาหรือพัฒนาไม่สมบูรณ์ ทำให้มีข้อจำกัดด้านทักษะทางความคิด ทักษะทางสังคม และทักษะทางการปฏิบัติ ด้วยภาวะความบกพร่องดังกล่าวทำให้คนที่พิการทางสติปัญญา มีความอ่อนแอทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เมื่อคนที่พิการทางสติปัญญาตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ต้องเผชิญกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีขั้นตอนที่ยุ่ยากซับซ้อน และสถานการณ์ที่มุ่งแสวงหาความจริงจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏ ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว คนพิการทางสติปัญญาจึงไม่อาจเข้าใจกระบวนการต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์ และอาจมีความอ่อนไหวทางอารมณ์ ทำให้ไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลปกติทั่วไป หรือไม่อาจแสดงออกถึงความคิดและการตัดสินใจของตนเองได้อย่างเต็มที่

จากการศึกษาพบว่าประเทศไทยยังไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนที่พิการทางสติปัญญา ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายในการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนที่พิการทางสติปัญญา เป็นการเฉพาะ ทำให้การดำเนินคดีอาญาทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาคดี ชั้นพิจารณาคดี และชั้นหลังการพิจารณาคดีขาดความชัดเจนแน่นอน อีกทั้งผู้บังคับใช้กฎหมายยังคงขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคนที่พิการทางสติปัญญา จึงไม่อาจให้การสนับสนุนแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในการ ขั้นตอนต่าง ๆ ได้ตามความต้องการเฉพาะ ในต่างประเทศ ซึ่งได้แก่ประเทศสหรัฐอเมริกา และ สหราชอาณาจักร มีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนที่พิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญา มีการฝึกอบรมและจัดทำคู่มือแนวทางในการปฏิบัติตนสำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อคนที่พิการทางสติปัญญา ทั้งกำหนดให้มีการช่วยเหลือ สนับสนุนคนที่พิการทางสติปัญญาให้สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสนอให้ประเทศไทยควรมีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนที่พิการทางสติปัญญาเป็นการเฉพาะอย่างชัดเจน โดยกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการทางกฎหมาย เพื่อให้คนที่พิการทางสติปัญญาได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลือสนับสนุนเมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาคดี ชั้นพิจารณาคดี และชั้นหลังการพิจารณาคดี และให้มีการจัดทำคู่มือ รวมถึงการฝึกอบรมผู้บังคับใช้กฎหมายในขั้นตอนต่าง ๆ ให้สามารถปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนที่พิการทางสติปัญญาได้อย่างเหมาะสม

สาขาวิชา นิติศาสตร์
ปีการศึกษา 2561

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5885960634 : MAJOR LAWS

KEYWORD: Criminal Procedure, Person with Intellectual Disabilities

Chanyanuch

Kobkulthanachai

:

PROBLEMS OF THE CRIMINAL PROCEDURE IN CASE THE ACCUSED OR THE DEFENDANT HAS INTELLECTUAL DISABILITIES. Advisor: Asst. Prof. Pareena Srivanit, Ph.D.

Person with intellectual disabilities is a person with certain limitations in cognitive functioning as a result from brain developmental problems resulting in restrictions of his/her conceptual skills, social skills and practical skills. These limitations cause the disabled person to be physically and mentally weak, when the person with intellectual disabilities becomes the accused or the defendant in criminal cases and must confront the complicated criminal justice system and situations where only an answer is needed, the person with intellectual disabilities, with such limitations, may not completely understand the legal process and he/she might be too emotionally sensitive to give clear testimony making him/her unequally treated to ordinary people or may not fully express an idea or making his/her decision.

The study found that Thailand still does not take into consideration of the protection of the accused or the defendant with intellectual disabilities in the criminal justice system and there is no provision of laws to apply specifically to criminal proceedings where the accused or the defendant is a person with intellectual disabilities causing uncertainty to the pre-trial, the adjudication and the post-trial process as well as the legal authority still lacks knowledge and understanding of the person with intellectual disabilities so a suitable assistance cannot be provided to that accused or defendant during the required process. In foreign countries, that is, the United States of America and the United Kingdom, they have laws in application for the protection of the accused or the defendant with intellectual disabilities in the criminal proceedings, trainings and guidelines for the police officers to follow in handling the person with intellectual disabilities and also prescribing the promotion of the person with intellectual disabilities to be able to participate in the justice system.

This thesis suggests Thailand to have specific laws which shall protect the accused or the defendant who possesses intellectual disabilities by prescribing rules and legal measures for the protection or assistance to these people when entering into the criminal justice system both the pre-trial, the adjudication and the post-trial process together with making guidelines on training for legal authority to appropriately treat the accused or the defendant with intellectual disabilities

Field of Study: Laws

Student's Signature

Academic Year: 2018

Advisor's Signature

 CT :Thesis 5885960634 thesis / recv: 05082562 03:22:50 / seq: 14
 3965025682

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วย ความเมตตาและกรุณาเป็นอย่างสูงของท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์ ที่กรุณารับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยท่านได้สละเวลาในการให้คำแนะนำและแนวทางในการจัดทำวิทยานิพนธ์ อีกทั้งยังคอยตรวจสอบและแก้ไขเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ ตลอดจนให้คำปรึกษาและกำลังใจแก่ข้าพเจ้า อันเป็นประโยชน์อย่างสูงต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ข้าพเจ้าจึงขอขอบคุณท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์ มา ณ ที่นี้ด้วย

นอกจากนี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชพล ไชยพร ที่กรุณารับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อีกทั้งยังได้คอยให้คำแนะนำแก่ข้าพเจ้าในการจัดทำวิทยานิพนธ์ อีกทั้งข้าพเจ้าขอขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ ศิริประกอบ ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์รวมถึงให้คำแนะนำชี้แนะข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ข้าพเจ้า และข้าพเจ้าขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ มณเฑียร บุญตัน ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อีกทั้งกรุณาให้คำแนะนำเกี่ยวกับข้อมูลด้านคนพิการทางสติปัญญาที่เป็นประโยชน์และคอยให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้าในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สุดท้ายนี้ข้าพเจ้าขอขอบคุณ นายชิษณุชา กอบกุลธนชัย นางณพัชฎ์ กอบกุลธนชัย บิดาและมารดาของข้าพเจ้ารวมถึงน้องสาวที่คอยสนับสนุน ให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้าเสมอในการเรียนและการทำวิทยานิพนธ์ รวมถึงนางสาวอุดมศรี สดางค์ทอง ที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้าโดยตลอด หากปราศจากบุคคลเหล่านี้ข้าพเจ้าไม่อาจทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้

ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเกิดประโยชน์ในทางด้านกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะแก่คนพิการทางสติปัญญา ประโยชน์ทั้งหลายที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ข้าพเจ้าขอมอบให้แก่บุคคลที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงข้างต้น แต่หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าขอน้อมรับความผิดพลาดไว้แต่เพียงผู้เดียว

ชัญญานุช กอบกุลธนชัย

3965025682

CD :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	5
1.3 สมมุติฐาน	6
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	6
1.5 วิธีการศึกษา.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิดพื้นฐานในการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคณพิการทางสติปัญญา... 8	
2.1 ความหมายและข้อความคิดทั่วไปของคณพิการและคณพิการทางสติปัญญา	8
2.1.1 คณพิการ.....	8
2.1.2 คณพิการทางสติปัญญา	10
2.1.2.1 ความหมายของคณพิการทางสติปัญญา	11
2.1.2.2 ประเภทของคณพิการทางสติปัญญา	12
2.1.2.3 แนวทางการวินิจฉัยคณพิการทางสติปัญญา	15
2.2 ความหมายและแนวความคิดในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา	16

396502562

CD :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

2.2.1 หลักการและแนวคิดในการคุ้มครองของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา 17

 2.2.1.1 สิทธิในทางการกระทำ (Active Right) 18

 2.2.1.2 สิทธิในทางอยู่เฉย (Passive Right) 21

2.2.2 การคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายระหว่างประเทศ 22

 2.2.2.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights) 22

 2.2.2.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 (International Covenant on Civil and Political Rights; ICCPR) 23

2.2.3 หลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา 25

2.3 หลักพื้นฐานและแนวความคิดในการคุ้มครองคนพิการทางสติปัญญา 27

 2.3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights) 30

 2.3.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 (International Covenant on Civil and Political Rights; ICCPR) 31

 2.3.3 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 (Convention on the Right of Person with Disability) 32

2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศไทย 34

 2.4.1 รัฐธรรมนูญ 34

 2.4.2 พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2556 36

 2.4.3 ประมวลกฎหมายอาญา 37

 2.4.4 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 39

 2.4.4.1 ชั้นสอบสวน 39

 2.4.4.2 ชั้นพิจารณาคดี 40

 2.4.5 พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 42

บทที่ 3 การดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคณพิการทางสติปัญญาในต่างประเทศ 47

3.1 การดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคณพิการทางสติปัญญาของประเทศ
สหรัฐอเมริกา..... 47

3.1.1 ความหมายของความพิการทางสติปัญญา 47

3.1.2 การคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคณพิการทางสติปัญญา..... 48

3.1.2.1 ขั้นตอนการพิจารณาคดี 49

3.1.2.2 ขั้นตอนพิจารณาคดี..... 54

3.1.2.3 ขั้นตอนหลังการพิจารณาคดี..... 65

3.2 การดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคณพิการทางสติปัญญาของ สหราชอาณาจักร
..... 69

3.2.1 ความหมายของความพิการทางสติปัญญา 69

3.2.2 การคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคณพิการทางสติปัญญา..... 72

3.2.2.1 ขั้นตอนการพิจารณาคดี 73

3.2.2.2 ขั้นตอนพิจารณาคดี..... 84

3.2.2.3 ขั้นตอนหลังการพิจารณาคดี..... 94

บทที่ 4 มาตรการการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคณพิการทางสติปัญญา ที่ควรนำมา
ปรับใช้ในประเทศไทย 97

4.1 ปัญหาการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคณพิการทางสติปัญญาใน ประเทศไทย
..... 97

4.1.1 ปัญหาการนิยามความหมาย 97

4.1.1.1 การนิยามความหมาย “คณพิการทางสติปัญญา”..... 98

4.1.1.2 การนิยามความหมาย “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” และ “จิตฟั่นเฟือน” 102

4.1.2 ปัญหาการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาเป็นคณพิการทางสติปัญญาในขั้นตอนการ
พิจารณาคดี..... 108

4.1.3 ปัญหาการดำเนินคดีอาญากรณีจำเลยเป็นคณพิการทางสติปัญญาในชั้น พิจารณาคดี 118

4.1.4 ปัญหาการดำเนินคดีอาญากรณีจำเลยเป็นคณพิการทางสติปัญญาในชั้นหลังการ พิจารณาคดี..... 124

4.2 วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคณพิการทาง สติปัญญาที่ควรนำมาปรับใช้ในประเทศไทย 136

4.2.1 วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการนิยามความหมาย 137

4.2.1.1 การนิยามความหมาย “คณพิการทางสติปัญญา” 137

4.2.1.2 การนิยามความหมาย “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” และ “จิตฟั่นเฟือน” 139

4.2.2 วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาเป็นคณพิการทาง สติปัญญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดี 143

4.2.3 วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญากรณีจำเลยเป็นคณพิการทาง สติปัญญาในชั้นพิจารณาคดี 167

4.2.4 วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญากรณีจำเลยเป็นคณพิการทาง สติปัญญาในชั้นหลังการพิจารณาคดี 178

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ 181

5.1 บทสรุป 181

5.2 ข้อเสนอแนะ 187

บรรณานุกรม..... 221

ประวัติผู้เขียน..... 228

3965025682

 CT :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 ความแตกต่างของประเภทความสามารถของจำเลย	68
ตารางที่ 2 พระราชบัญญัติยุติธรรมทางอาญา ค.ศ.2003 ข้อกำหนดสำหรับจำเลยคนพิการทาง สติปัญญา.....	93
ตารางที่ 3 การดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดี ของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร	149
ตารางที่ 4 ระดับความรุนแรงของความพิการทางสติปัญญา	152
ตารางที่ 5 การดำเนินคดีอาญากรณีจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นพิจารณาคดีของประเทศ ไทย สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร.....	174
ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบการแก้ไขบทกฎหมายในชั้นก่อนการพิจารณาคดี.....	199
ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบการแก้ไขบทกฎหมายในชั้นพิจารณาคดี	209
ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบการแก้ไขบทกฎหมายในชั้นหลังการพิจารณาคดี	218

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 การซ้อนทับของทางเลือกในการตัดสินใจกับวิธีการสำหรับผู้ที่ไม่มีความเหมาะสมในการ ต่อสู้อัศตวรรษจำเป็นคนพิการทางสติปัญญาในสหราชอาณาจักร	91
ภาพที่ 2 การดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดี	110
ภาพที่ 3 การดำเนินคดีอาญากับจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นพิจารณาคดี	120
ภาพที่ 4 การดำเนินคดีอาญากับจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นหลังการพิจารณาคดีกรณี จำเลยกระทำความผิดในขณะที่จิตบกพร่อง โรควิต หรือจิตฟั่นเฟือน	128
ภาพที่ 5 การดำเนินคดีอาญากับจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นหลังการพิจารณาคดี กรณี จำเลยกระทำความผิดที่มีโทษจำคุกหรือปรับ	129
ภาพที่ 6 การดำเนินคดีอาญากับจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นหลังการพิจารณาคดีกรณี จำเลยถูกตัดสินโทษจำคุก	130
ภาพที่ 7 การดำเนินคดีอาญากับจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นหลังการพิจารณาคดีกรณี จำเลยถูกตัดสินโทษประหารชีวิต	131

3965025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / recv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การดำเนินคดีอาญาเป็นการดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายอันมีวัตถุประสงค์เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดกฎหมายมาลงโทษ ดังนั้นกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ ในการสอบสวนและการพิจารณาคดีไม่ว่าจะเป็นการจับ การควบคุม การสอบสวน การฟ้องคดี การสืบพยาน หรือการพิพากษาคดีของศาล ย่อมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาความจริงจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏ โดยพิจารณาจากพยานหลักฐานต่าง ๆ ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้กระทำความผิดหรือไม่ และหากมีการกระทำความผิดผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นควรได้รับโทษตามกฎหมายเพียงใด แต่อย่างไรก็ตามเป้าหมายสูงสุดของการดำเนินคดีอาญา คือ การอำนวยความยุติธรรมและการคุ้มครองสิทธิของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว เท่าเทียมและเป็นธรรม ดังนั้นในการดำเนินคดีอาญาของประเทศที่มีการปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย จึงถือว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็น “ประธานในคดี” โดยต้องได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ อีกทั้งต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา¹ เช่น สิทธิที่จะอยู่ร่วมในการดำเนินคดี สิทธิที่จะมีทนายความแก้ต่าง สิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหา และสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์แก่ตนเอง เป็นต้น ทั้งนี้การคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญาได้รับการรับรองโดยกฎหมาย ทั้งจากกฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948² และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966³ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 และจากกฎหมายภายใน ได้แก่ รัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือประชาชนทุกคนย่อมเสมอภาคกันในทางกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน อีกทั้งต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ

¹ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่ม1, ครั้งที่12 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), หน้า 88.

² ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 ข้อ10 “บุคคลชอบที่จะได้รับความเท่าเทียมอย่างบริบูรณ์ในการที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติ ในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาในทางอาญา”

³ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 ข้อ 14

หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้นในการดำเนินคดีอาญาประชาชนทุกคนจึงควรได้รับการคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพและเท่าเทียมกัน

แต่อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ซึ่งเป็นคนที่มีความอ่อนแอทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เนื่องจากความบกพร่องของสมอง ทำให้สมองหยุดพัฒนาหรือพัฒนาไม่สมบูรณ์ จึงมีข้อจำกัดด้านทักษะทางความคิด ทักษะทางสังคม และทักษะทางการปฏิบัติ ประเทศไทยยังไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา โดยไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายในการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเป็นการเฉพาะ ทำให้การดำเนินคดีอาญาทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาคดี ชั้นพิจารณาคดี และชั้นหลังการพิจารณาคดีขาดความแน่นอนชัดเจน ทั้งทำให้คนพิการทางสติปัญญาไม่อาจได้รับการคุ้มครองและสนับสนุนในการมีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างเต็มที่อีกด้วย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย ไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาอย่างชัดเจน คงมีแต่เพียงการบัญญัติให้ความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของ “ผู้วิกลจริต” ตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และการยกเว้นโทษหรือการลดโทษของผู้มี “จิตบกพร่อง โรคจิต จิตฟั่นเฟือน” ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 ที่น่าจะมีความเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 บัญญัติให้ความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีความอ่อนแอแตกต่างจากบุคคลทั่วไปโดยบัญญัติไว้ว่า “ในระหว่างทำการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้พนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้น เสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาลข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อื่นที่เต็มใจรับ ไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร

กรณีศาลลงมติการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ในวรรคก่อนศาลสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้”

บทบัญญัติดังกล่าวให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นบุคคล "วิกลจริต" เท่านั้น แต่เมื่อพิจารณากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ไม่พบการให้นิยามความหมายของคำดังกล่าวแต่อย่างใด ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนว่าคนพิการทางสติปัญญานั้นจัดอยู่ในความหมายของผู้วิกลจริตตามมาตรา 14 หรือไม่ และก่อให้เกิดความสับสนและความเข้าใจในที่คลาดเคลื่อนระหว่างแพทย์ในฐานะพยานผู้เชี่ยวชาญกับผู้บังคับใช้กฎหมายในกระบวนการต่าง ๆ เพราะเหตุที่ในทางการแพทย์นั้นก็ไม่มีนิยามความหมายของคำนี้

ส่วนประมวลกฎหมายอาญา ได้บัญญัติการพิจารณาเหตุยกเว้นโทษและเหตุผลโทษของศาลในมาตรา 65 ความว่า “ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น

แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

เมื่อพิจารณามาตราข้างต้นจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติให้ความคุ้มครองแก่จำเลยที่มี “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน” เท่านั้น จึงเป็นปัญหาว่าคนพิการทางสติปัญญาที่ได้กระทำความผิดขณะไม่รู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้นั้นจะได้รับการยกเว้นโทษหรือลดโทษตามมาตราดังกล่าวหรือไม่ เนื่องจากไม่มีการนิยามความหมายของ “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน” ในประมวลกฎหมายอาญาแต่อย่างใด ซึ่งในการที่ศาลพิจารณาถึงเหตุยกเว้นโทษและเหตุผลโทษตามมาตรานี้ ต้องผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาคดี และชั้นพิจารณาคดีของศาลมาแล้ว เพื่อให้ศาลได้ทราบข้อเท็จจริงในคดีมาวินิจฉัยและตัดสินถึงความผิดและโทษของจำเลยด้วย ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวก็ไม่มีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเป็นการเฉพาะด้วยเช่นกัน

ในชั้นก่อนการพิจารณาคดีดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า มีเพียงมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น ที่น่าจะเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ดังนั้นในชั้นก่อนการพิจารณาคดีนี้ หากถือว่าคนพิการทางสติปัญญาเป็นผู้วิกลจริต พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจในการส่งตัวผู้ต้องหาให้จิตแพทย์ตรวจวินิจฉัยได้ เมื่อปรากฏ “เหตุควรเชื่อ” ว่าผู้ต้องหาเป็นบุคคลวิกลจริต และ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” โดยมีอำนาจในการงดการสอบสวน

การไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาคดีแล้วแต่กรณี แล้วส่งตัวผู้ต้องหาขึ้นไปบำบัดรักษาจนกว่าจะสามารถต่อสู้คดีได้ต่อไป ซึ่งการบังคับใช้บทบัญญัติในมาตรานี้ยังคงมีปัญหาในการตีความกฎหมายว่า “เหตุควรเชื่อ” และความ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” นั้นมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอย่างไร เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎหรือระเบียบใดอธิบายความหมายหรือกำหนดขอบเขตของคำดังกล่าวไว้ ทำให้การบังคับใช้บทบัญญัตินี้ของพนักงานสอบสวนขาดความแน่ชัด อันส่งผลกระทบต่อ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และการคุ้มครองผู้ต้องหาในการดำเนินคดีอาญา ยิ่งไปกว่านั้นในกรณีที่ พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนเสร็จสิ้นและส่งสำนวนให้พนักงานอัยการเพื่อยื่นฟ้องต่อศาล แต่ ขณะที่ยังไม่มีการยื่นฟ้องต่อศาล หากปรากฏเหตุควรเชื่อที่ผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดี พนักงานอัยการย่อมไม่อาจใช้อำนาจตามมาตรา 14 ได้ เพราะ เหตุที่กฎหมายกำหนดให้อำนาจแก่เพียงพนักงานสอบสวนและศาลเท่านั้น จึงเกิดเป็นช่องว่างของกฎหมายในการให้ความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา

นอกจากนี้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาที่สามารถต่อสู้คดีได้และไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยถูกสอบสวนจากพนักงานสอบสวนตามขั้นตอนปกติ เนื่องจากกฎหมายของประเทศ ไทยยังไม่มียกเว้นบทบัญญัติอื่นใดที่ให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาตาม ลักษณะเฉพาะของความพิการ ทั้ง ๆ ที่คนพิการทางสติปัญญาามีภาวะความบกพร่องทางด้าน สติปัญญาเกี่ยวกับการรับรู้ ความเข้าใจ และทักษะการปรับตัว อันส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทาง สมอง ระดับเชาวน์ปัญญาและทักษะด้านต่าง ๆ เช่น ความสามารถทางด้านสติปัญญา ด้านภาษา ด้าน การเคลื่อนไหว และด้านทักษะทางสังคม เป็นต้น จึงไม่อาจเข้าใจคำถามของพนักงานสอบสวน หรือ เข้าถึงสิทธิในการต่อสู้คดีตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างเต็มที่เท่าเทียมกับบุคคลปกติ ทั่วไป จนส่งผลกระทบต่อสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของคนพิการทางสติปัญญา

ในชั้นพิจารณาคดีของศาล ศาลมีอำนาจตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาด้วยเช่นกัน ดังนั้นการดำเนินคดีอาญากับจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาย่อมมีปัญหา ในการตีความ “เหตุควรเชื่อ” และความ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” และปัญหาในการคุ้มครองจำเลยที่ เป็นคนพิการทางสติปัญญาที่มีความบกพร่องแต่ไม่ถึงกับขาดความสามารถในการต่อสู้คดี เช่นเดียวกับ กับชั้นก่อนการพิจารณาคดี

ในชั้นหลังการพิจารณาของศาลนั้น จำเลยที่ถูกพิพากษาให้ประหารชีวิตและมีความบกพร่อง ทางสติปัญญาก่อนการลงโทษ หรือจำเลยซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญาที่มีความผิดปกติทางจิตอื่น ๆ ร่วมด้วยจนเป็นเหตุให้มีความวิกลจริตอย่างชัดเจนก่อนถูกประหารชีวิต ย่อมได้รับการทูลเกล้าการบังคับ

3965025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

โทษตามมาตรา 248 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ถ้าบุคคลซึ่งต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเกิดวิกลจริตก่อนถูกประหารชีวิต ให้รอกการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าผู้นั้นจะหาย ขณะทุเลาการประหารชีวิตอยู่นั้น ศาลมีอำนาจยก มาตรา 46 วรรค (2) แห่งกฎหมายลักษณะอาญามาบังคับ

ถ้าผู้วิกลจริตหายภายหลังปีหนึ่งนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต”

การทุเลาการประหารชีวิตแก่คนพิการทางสติปัญญา ขณะที่ศาลทุเลาการบังคับโทษนั้น กฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจยก วรรค 2 ของมาตรา 46 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา ซึ่งกฎหมายลักษณะอาญาดังกล่าวไม่มีขั้นตอน หลักเกณฑ์และวิธีการกำหนดอย่างแน่ชัด คงเพียงอนุมานได้เพียงว่าให้มีการส่งตัวไปยังโรงพยาบาลจิตเวช หรือคุมขังไว้ในสถานที่อื่นเท่านั้น จึงเกิดความไม่ชัดเจนในการบังคับให้กฎหมายดังกล่าว

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงนำมาสู่การศึกษาปัญหาในการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา เพื่อเสนอแนวทางและมาตรการในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาล ชั้นพิจารณาคดีของศาล และชั้นหลังการพิจารณาคดีของศาลที่มีความเหมาะสมกับประเทศไทยต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- (1) เพื่อศึกษาถึงความหมายและข้อความคิดทั่วไปในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาและคุ้มครองคนพิการทางสติปัญญา
- (2) เพื่อศึกษาการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาของประเทศไทย
- (3) เพื่อศึกษาการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาของประเทศต่างประเทศ
- (4) เพื่อศึกษาแนวทางในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาที่เหมาะสมและสามารถนำมาใช้ในประเทศไทย

1.3 สมมุติฐาน

ในการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดียังคงขาดความแน่นอนชัดเจน ไม่มีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาตามลักษณะความบกพร่องของผู้พิการเป็นการเฉพาะทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาคดี ชั้นพิจารณาคดี และชั้นหลังพิจารณาคดี ประเทศไทยจึงควรมีกฎหมายที่คุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้รับการคุ้มครองในการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดี ชั้นพิจารณาคดี และชั้นหลังพิจารณาคดี

1.4 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาปัญหาในการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดี ชั้นพิจารณาคดี และชั้นหลังพิจารณาคดี ในประเทศไทย โดยศึกษาจากหลักเกณฑ์และวิธีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาของประเทศที่มีวิวัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งมีการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญา และสหราชอาณาจักรที่มีการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาที่น่าสนใจ เพื่อวิเคราะห์และแก้ไขปรับปรุงการดำเนินคดีอาญาที่เหมาะสมกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาสำหรับประเทศไทย

1.5 วิธีการศึกษา

การศึกษาข้อมูลเพื่อทำรายงานฉบับนี้เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก จึงได้มีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นตำรา บทความ วารสาร เช่น ฎีกฎหมายสภาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คำพิพากษาของศาล ความเห็นของนักกฎหมาย ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย

3965025682

CD :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- (1) ทำให้ทราบถึงความหมายและข้อความคิดทั่วไปในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาและคุ้มครองคนพิการทางสติปัญญา
- (2) ทำให้ทราบถึงการดำเนินคดีอาญากรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาของประเทศไทย
- (3) ทำให้ทราบถึงการดำเนินคดีอาญากรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาของประเทศต่างประเทศ
- (4) ทำให้ทราบถึงแนวทางในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาที่เหมาะสมและสามารถนำมาใช้ในประเทศไทย

3969025682

CD :Thesis 5885960634 thesis / recv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

บทที่ 2

แนวคิดพื้นฐานในการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา

2.1 ความหมายและข้อความคิดทั่วไปของคนพิการและคนพิการทางสติปัญญา

2.1.1 คนพิการ

คำว่า คนพิการ หรือ ความพิการ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ได้ให้ความหมายของ “ความพิการ”¹ (Disability) ว่าหมายถึง ความบกพร่อง ข้อจำกัดในการทำกิจกรรมและข้อจำกัดในการมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการทำงานของร่างกายหรือโครงสร้าง ความบกพร่องในความหมายนี้หมายถึง การสูญเสียหรือความผิดปกติของโครงสร้างร่างกายหรือการใช้งานร่างกาย โดยพิจารณาความบกพร่องที่อวัยวะหรือการทำงานส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ความบกพร่องดังกล่าวส่งผลให้คนพิการมีความยากลำบากในการใช้ชีวิตในสังคม ในด้านการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่แตกต่างกันจากคนปกติทั่วไป หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities) ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ได้ให้ความหมายของ “คนพิการ” ว่าหมายถึง บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา หรือทางประสาทสัมผัสระยะยาว ซึ่งเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับอุปสรรคนานัปการ จะถูกกีดขวางการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น²

ในประเทศไทยนั้นได้มีการให้ความหมายของ “คนพิการ” ไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ว่าหมายถึง บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การ

¹ International Classification of Functioning Disability and Health, "DEFINITIONS", [Online] Accessed: 2017, April 29. Available from: http://apps.who.int/iris/bitstream10665/43737/1/9789241547321_eng.pdf

² Convention on the Rights of Persons with Disabilities Article 1 “Persons with disabilities include those who have long-term physical, mental, intellectual or sensory impairments which in interaction with various barriers may hinder their full and effective participation in society on an equal basis with others”

เคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความจำเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่ง ด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป³ ซึ่งเป็นไปตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กำหนด โดยได้มีการแบ่งประเภทของคณพิการตามลักษณะความพิการเป็น 7 ประเภทดังนี้⁴

1. ความพิการทางการเห็น⁵
2. ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย⁶
3. ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย⁷
4. ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม⁸
5. ความพิการทางสติปัญญา⁹
6. ความพิการทางการเรียนรู้¹⁰
7. ความพิการทางออทิสติก¹¹

³ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550, มาตรา 4

⁴ ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555, ข้อ 3

⁵ ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ พ.ศ. 2552, ข้อ 4

⁶ ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ พ.ศ. 2552, ข้อ 5

⁷ ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ พ.ศ. 2552, ข้อ 6

⁸ ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555, ข้อ 4

⁹ ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ พ.ศ. 2552, ข้อ 8

¹⁰ ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ พ.ศ. 2552, ข้อ 9

¹¹ ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555, ข้อ 5

จากคำนิยามความหมายของ “ความพิการ” และ “คนพิการ” ทั้งในกฎหมายระหว่างประเทศและในกฎหมายไทย จะเห็นได้ว่าคนพิการทุกประเภทล้วนเป็นบุคคลที่ต้องประสบกับทั้งปัญหาทางด้านสุขภาพและปัญหาการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคม จึงมีความยากลำบากในการดำรงชีวิตยิ่งกว่าบุคคลทั่วไป

2.1.2 คนพิการทางสติปัญญา

“ภาวะปัญญาอ่อน” (Mental Retardation: MR) หรือคนปัญญาอ่อน เป็นคำที่หมายถึงบุคคลที่มีความบกพร่องหรือข้อจำกัดทางด้านสติปัญญาและพฤติกรรมการปรับตัว โดยบุคคลที่มีความบกพร่องนั้นถูกเรียกด้วยถ้อยคำที่ให้ความรู้สึกในเชิงลบในทางจิตวิทยา ซึ่งบุคคลทั่วไปเข้าใจว่าเป็นภาวะที่ช่วยเหลือไม่ได้หรือภาวะที่ไม่สามารถพัฒนาได้ ส่งผลให้บุคคลเหล่านั้นรู้สึกด้อยค่าแตกต่างจากบุคคลปกติทั่วไป ในช่วงเวลานั้นแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย โดยยังคงมองคนพิการไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป การปฏิบัติต่อคนพิการทางสติปัญญาจึงไม่ได้มองว่ามีสิทธิเท่าเทียมกับคนปกติในสังคม ต่อมาแนวคิดเกี่ยวกับคนพิการได้เปลี่ยนไปในหลายประเทศต่างให้ความสำคัญกับแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้น จึงมีการใช้คำว่า “ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา” และ “คนพิการทางสติปัญญา” แทน “ภาวะปัญญาอ่อน” และ “บุคคลปัญญาอ่อน” อันเป็นการใช้ถ้อยคำเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลทั่วไปและการที่สังคมให้ความเท่าเทียมแก่คนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินชีวิต เห็นได้จากการที่สมาคมบุคคลปัญญาอ่อนแห่งสหรัฐอเมริกา (American Association on Mental Retardation: AAMR) ซึ่งก่อตั้งในปี ค.ศ. 1876 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น สมาคมว่าด้วยภาวะบกพร่องทางสติปัญญาและพัฒนาการแห่งอเมริกา (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities: AAIDD)¹² ในปีค.ศ.2007 ซึ่งเป็นการแสดงออกต่อการเคารพในสิทธิของบุคคลทุกคนไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีความบกพร่องในด้านใดก็ตาม เป็นต้น

¹² American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, "About Us", [Online] Accessed: 2017, April 28. Available from: <https://aidd.org/about-aaidd#.WQbpcm6qqko>

2.1.2.1 ความหมายของคนพิการทางสติปัญญา

หน่วยงานทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทยได้ให้ความหมายของ “คนพิการทางสติปัญญา” ไว้ดังนี้ องค์การอนามัยโลกได้ให้ความหมายของคนพิการทางสติปัญญาว่าหมายถึง การหยุดพัฒนาของสมองหรือการพัฒนาสมองที่ไม่สมบูรณ์ ส่งผลทำให้เกิดความบกพร่องทางด้านสติปัญญาเกี่ยวกับการรับรู้ ความเข้าใจและทักษะการปรับตัว ในระยะพัฒนาการโดยส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางสมอง ระดับเชาวน์ปัญญาและทักษะด้านต่าง ๆ เช่น ความสามารถทางด้านสติปัญญา ด้านภาษา ด้านการเคลื่อนไหว และด้านทักษะทางสังคม¹³

ในประเทศสหรัฐอเมริกาโดยสมาคมว่าด้วยภาวะบกพร่องทางสติปัญญาและพัฒนาการแห่งอเมริกา (The American Association on Intellectual and Developmental Disabilities:AAID) ได้ให้ความหมายของ “ความบกพร่องทางสติปัญญา” (Intellectual Disability) ว่าหมายถึง ความบกพร่องหรือความพิการของสติปัญญาอันเป็นข้อจำกัดทั้งในการปฏิบัติหน้าที่ทางสติปัญญา ซึ่งจะปรากฏลักษณะระดับเชาวน์ปัญญา 70-75 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยปกติ และบุคคลมีข้อจำกัดทางด้านพฤติกรรมการปรับตัว ได้แก่ ทักษะทางความคิด ทักษะทางสังคม และทักษะการปฏิบัติ ซึ่งความบกพร่องดังกล่าวได้เกิดขึ้นก่อนที่บุคคลนั้นอายุ 18 ปี¹⁴

ประเทศไทย มีกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองสิทธิของคนพิการและให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ แก่คนพิการ ได้กำหนดความหมายของ “ความพิการทางสติปัญญา” หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีพัฒนาการช้ากว่าปกติ หรือมีระดับเชาวน์ปัญญาต่ำกว่าบุคคลทั่วไป โดยความผิดปกตินั้นแสดงก่อนอายุ 18 ปี ดังนั้นความพิการทางสติปัญญา มีลักษณะสำคัญ กล่าวคือ

¹³ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, "ความพิการทางสติปัญญา", [ออนไลน์], 29 เมษายน 2560. แหล่งที่มา <http://202.151.176.107:8080/public/blog.do?cmd=goView&id=24>.

¹⁴ American Association on Intellectual Disabilities, "Definition of Intellectual Disability", [Online] Accessed: 2016 November 10. Available from: <http://aaidd.org/intellectual-disability/definition#.WDfvFtWLTIV>.

1. มีระดับเขาว์ปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยคือต่ำกว่า 70 ลงมา
2. มีพฤติกรรมการปรับตนบกพร่องตั้งแต่ 2 ด้านขึ้นไป จากทั้งหมด 10 ด้าน ซึ่งเป็นความสามารถของบุคคลนั้นที่จะสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองในสังคม¹⁵
 - (1) การสื่อความหมาย (Communication)
 - (2) การดูแลตนเอง (Self-care)
 - (3) การดำรงชีวิตภายในบ้าน (Home living)
 - (4) การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม (Social and Interpersonal Skills)
 - (5) การใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน (Use of Community Resources)
 - (6) การควบคุมตนเอง (Self-direction)
 - (7) การนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน (Functional Academic Skills)
 - (8) การใช้เวลาว่าง (Leisure)
 - (9) การทำงาน (Work)
 - (10) การมีสุขอนามัยและความปลอดภัยเบื้องต้น (Health and Safety)

3. มีอาการแสดงก่อนอายุ 18 ปี

2.1.2.2 ประเภทของความพิการทางสติปัญญา

คนพิการทางสติปัญญานั้นมีระดับความรุนแรงของความบกพร่องที่แตกต่างกัน หากมีความบกพร่องทางสติปัญญาน้อย หรือความบกพร่องไม่เห็นประจักษ์ ก็สามารถพูดคุย สื่อสาร หรือ เรียนหนังสือได้ใกล้เคียงกับคนปกติทั่วไปในโรงเรียนเฉพาะสำหรับคนพิการทางสติปัญญาหรือในกรณีที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามากก็จะแสดงออกทางด้านหน้าตา พฤติกรรมการแสดงออก ดังนั้น ประเภทของความพิการทางสติปัญญาสามารถแบ่งได้หลายระดับพิจารณาตามพฤติกรรมการปรับตน ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ทักษะการคิดรวบยอด (Conceptual Skills) ทักษะด้านสังคม (Social Skills) และทักษะด้านการปฏิบัติตน (Practical Skills) ตามเกณฑ์การวินิจฉัยโรคทางจิตเวช ฉบับปรับปรุง

¹⁵ นพวรรณ ศรีวงศ์พานิช, “ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา/ภาวะปัญญาอ่อน”, [ออนไลน์], 29 เมษายน 2560. แหล่งที่มา <https://th.rajanukul.go.th/preview-4009.html>

ครั้งที่ 5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition: DSM-5) โดยสมาคมจิตเวชศาสตร์สหรัฐอเมริกา (American Psychiatric Association: APA) ดังนี้¹⁶

ความพิการทางสติปัญญาในระดับน้อย (Mild) มีระดับเชาวน์ปัญญา(IQ)อยู่ระหว่าง 55-69 ซึ่งพฤติกรรมกรรมการปรับตนในด้านความคิดรวบยอด จะประสบปัญหาในการเรียนและการสื่อสาร ด้านสังคมคนพิการทางสติปัญญาจะมีปัญหาในการเข้าร่วมในสังคม และด้านการปฏิบัติตนคนพิการทางสติปัญญาสามารถดูแลตนเองได้ หากไม่เป็นสิ่งที่ยุ่งยากหรือไม่ต้องอาศัยทักษะการคิด ซึ่งคนพิการทางสติปัญญาในระดับน้อยจะพบได้ถึงร้อยละ 85

ความพิการทางสติปัญญาในระดับปานกลาง (Moderate) มีระดับเชาวน์ปัญญา (IQ) อยู่ระหว่าง 40-54 ซึ่งระดับความรุนแรงของพฤติกรรมกรรมการปรับตนในด้านต่าง ๆ จะทำได้ยากกว่าคนพิการทางสติปัญญาที่มีความพิการในระดับน้อย ซึ่งในด้านความคิดรวบยอดจะมีความคิดที่ช้ากว่า การเรียนรู้จะเป็นไปได้อย่างยากลำบากจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือในการทำงานหรือการใช้ชีวิตประจำวัน ทั้งด้านการสื่อสาร คนพิการทางสติปัญญาในระดับปานกลางสามารถดูแลตนเองได้ เช่นเดียวกับความพิการทางสติปัญญาในระดับน้อยแต่จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือ ซึ่งคนพิการทางสติปัญญาในระดับปานกลางมีประมาณร้อยละ 10

ความพิการทางสติปัญญาในระดับรุนแรง (Severe) มีระดับเชาวน์ปัญญา(IQ) อยู่ระหว่าง 25-39 มีปัญหาทางด้านการเรียนเป็นอย่างมากต้องการความช่วยเหลือตลอดเวลาเพราะไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้ การพูด การสื่อสารและภาษาเป็นปัญหาที่ทำให้การใช้ชีวิตจำกัดอยู่แค่กับบุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่คุ้นเคยเท่านั้น อีกทั้งยังต้องได้รับการช่วยเหลือในการทำกิจวัตรประจำวันในทุก ๆ อย่างครอบครัวต้องสอนทักษะหรือฝึกฝนตลอดเวลา ซึ่งคนพิการทางสติปัญญาในระดับปานกลางมีประมาณร้อยละ 3-4

ความพิการทางสติปัญญาในระดับรุนแรงมาก (Profound) มีระดับเชาวน์ปัญญา (IQ) ต่ำกว่า 25 ในระดับนี้พฤติกรรมกรรมการปรับตนทั้งด้านการคิด การสื่อสาร หรือการช่วยเหลือตนเองจำเป็นต้องพึ่งพาศูนย์อื่นตลอดเวลาอีกทั้ง จะมีความบกพร่องด้านกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัสร่วมด้วยซึ่งเป็น

¹⁶ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, คู่มือการวินิจฉัยและตรวจประเมินความพิการตามประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2557), หน้า 65-66.

อุปสรรคต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งคนพิการทางสติปัญญาในระดับรุนแรงมากมีประมาณร้อยละ1-2 เท่านั้น

จากที่ได้กล่าวถึงประเภทของความพิการทางสติปัญญาโดยพิจารณาตามพฤติกรรมการปรับตัวในด้านต่าง ๆ ตามเกณฑ์การวินิจฉัยโรคทางจิตเวชแล้วนั้น ในมุมมองทางด้านการศึกษามีการจัดประเภทของความพิการทางสติปัญญาโดยพิจารณาจากระดับความสามารถในการศึกษาของคนพิการทางสติปัญญาในแต่ละระดับ โดยมองว่าการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกคนจะต้องได้รับไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีหรือไม่มีอาการพิการ ต้องได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกับบุคคลปกติในสังคม การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ รวมถึงการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น คนพิการทางสติปัญญานั้น แม้จะมีระดับเขavnปัญญาที่ต่ำกว่าบุคคลทั่วไปอย่างมาก ก็สามารถได้รับการศึกษาดังเช่นคนปกติ แต่อย่างไรก็ดีรูปแบบการเรียนหรือการสอนย่อมต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับระดับเขavnปัญญาและพฤติกรรมส่วนบุคคลที่มีความบกพร่องแตกต่างกันในแต่ละระดับ เพื่อพัฒนาคนพิการทางสติปัญญาให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งคนพิการทางสติปัญญาแบ่งตามระดับความรุนแรงออกเป็น 4 ระดับคือ

1. ผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับน้อย (เขavnปัญญา 50-70) เป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เรียนหนังสือได้ สามารถเรียนในระดับประถมศึกษาได้ โดยเข้าเรียนในชั้นเรียนพิเศษโดยใช้หลักสูตรการศึกษาพิเศษที่จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความพิการและระดับของความพิการของบุคคลนั้น ๆ
2. ผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับปานกลาง (เขavnปัญญา 35-49) เป็นผู้ที่พอฝึกอบรมได้ หากเข้าสู่โรงเรียนต้องเรียนในชั้นเรียนพิเศษ และใช้หลักสูตรตามการศึกษาพิเศษ หรือโรงเรียนพิเศษเฉพาะความพิการ เช่น โรงเรียนสอนคนพิการทางสติปัญญา
3. ผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับรุนแรง (เขavnปัญญา 20-34) เป็นผู้ที่ต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์และได้รับการดูแลที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมให้สามารถอยู่ในสังคมได้

4. ผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับรุนแรงมาก (เข่าปัญญาต่ำกว่า 20) เป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่มีความจำกัดเฉพาะด้าน ต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์และได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด

2.1.2.3 แนวทางการวินิจฉัยความพิการทางสติปัญญา

ลักษณะและอาการโดยทั่วไปของคนพิการทางสติปัญญามีลักษณะเด่นชัดคือการมีพัฒนาการที่ล่าช้า¹⁷ ซึ่งภาวะความบกพร่องทางสติปัญญาแปรผันโดยตรงกับความรุนแรงของความพิการ คนพิการทางสติปัญญาตั้งแต่ระดับรุนแรงมากถึงระดับน้อยจึงมีอาการที่แสดงออกแตกต่างกันและไม่สามารถพิจารณาความพิการได้จากเกณฑ์พิการเชิงประจักษ์¹⁸ เช่น การเห็นรูปลักษณ์ภายนอกหรือภาพถ่ายของคนพิการ แต่การวินิจฉัยภาวะบกพร่องทางสติปัญญาต้องอาศัยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญโดยใช้แนวทางการวินิจฉัยความพิการทางสติปัญญา 3 แนวทางดังต่อไปนี้¹⁹

1. แนวทางการซักประวัติ

ขั้นตอนแรกเมื่อคนพิการทางสติปัญญามาพบแพทย์ผู้เชี่ยวชาญจะสอบถามเรื่องโรคประจำตัวต่าง ๆ ที่คนพิการทางสติปัญญาเป็นอยู่ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุของความบกพร่องทางสติปัญญา เช่น โรคลมชัก เป็นต้น รวมถึงการซักถามเกี่ยวกับการเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัว โรคทางพันธุกรรม หรือประวัติการได้รับสารเสพติด และการซักถามเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนพิการทางสติปัญญาที่แสดงออกมาในแต่ละอย่างทีละอย่างให้เห็นถึงความผิดปกติ เช่น การเล่นตามวัย การช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน ที่บ่งบอกถึงพัฒนาการที่สอดคล้องกับวัยได้เป็นอย่างดี ซึ่งการซักประวัติช่วยให้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญทราบถึงสาเหตุของความบกพร่องทางสติปัญญา

¹⁷ วัชรินทร์ ฮาร์ตนาพร, พรรัชชล ศรีอิสราพร และ พัลลภ เมฆานนท์, "สร้างด้วยใจเพื่อเด็กปัญญาอ่อน", [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ: 29 เมษายน 2560. แหล่งที่มา: <http://www.braille-cet.in.th/Braille-new/content-files/books/panya/panya.pdf>.

¹⁸ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, คู่มือการวินิจฉัยและตรวจประเมินความพิการ ตามประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555, หน้า 69.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66-67.

2. แนวทางการตรวจร่างกาย

การตรวจร่างกายของคนพิการทางสติปัญญาโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญสามารถทราบถึงพัฒนาการที่ล่าช้าที่ส่งผลถึงความพิการทางสติปัญญา ตรวจสอบว่ามีความผิดปกติของระบบต่าง ๆ ร่วมด้วยหรือไม่ ตรวจสอบบริเวณผิวหนัง ตรวจสอบทางระบบประสาทต่าง ๆ โดยละเอียดและวัดรอบศีรษะ ตรวจสอบดูถึงร่องรอยการถูกทำร้าย ตรวจสอบระบบการมองเห็นและการได้ยิน เป็นต้น

3. แนวทางการส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ

เบื้องต้นยังไม่มีมาตรฐานออกมาชัดเจนว่าจะต้องส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ ในต่างประเทศนิยมส่งตรวจโครโมโซมในคนไข้ทุกคนที่มีปัญหาทางพัฒนาการ ทั้งนี้เพราะเมื่อเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียแล้วพบว่าหากพบสาเหตุของโรคบางโรค เช่น โรคโครโมโซมเอ็กซ์ประาะที่ถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ สามารถควบคุมและป้องกันโรคที่จะเกิดกับบุตรคนต่อไปได้ สำหรับ ประเทศที่กำลังพัฒนาที่มีข้อจำกัดหลาย ๆ ด้านคงต้องพิจารณาเป็นราย ๆ ไป

2.2 ความหมายและแนวความคิดในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย เป็นระบบกล่าวหา (Accusatorial System) เพราะประเทศไทยได้มีการแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ในการค้นหาความจริงออกจากกันโดยแยกเป็น “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” กับ “หน้าที่พิจารณาพิพากษา” ซึ่งในประเทศไทยยังได้แยกหน้าที่สอบสวน กับ ฟ้องร้อง ออกจากกันโดยหน้าที่ในการสอบสวนเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ส่วนหน้าที่ฟ้องร้องเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการ โดยศาลทำหน้าที่เพียงพิจารณาพิพากษาชี้ขาดข้อเท็จจริง โดยกำหนดให้องค์กรทั้งสองมีอิสระจากกัน เพื่อให้เกิดการตรวจสอบและคานอำนาจซึ่งกันและกัน (Check and Balance)²⁰

ฐานะของผู้ต้องหาเริ่มตั้งแต่มีการกล่าวหาโดยผู้เสียหายหรือผู้กล่าวโทษก็ได้ ซึ่งกระทำต่อพนักงานผู้มีอำนาจรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ “ผู้ต้องหา” หมายความว่า บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่า

²⁰ รณกรณ์ บุญมี, “สิทธิที่จะนิ่งในคดีอาญาของประเทศอังกฤษ,” วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 38,2 (มิถุนายน 2552): 316-317.

ได้กระทำความผิดแต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล²¹ และฐานะของผู้ต้องหาจะสิ้นสุดเมื่อผู้นั้นถูกฟ้องต่อศาล ในฐานะผู้ต้องหาว่ากระทำความผิด เมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว รัฐมีหน้าที่ค้นหาความจริงว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ จึงมีบทสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาและจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด²² ไม่ว่าจะเป็นชั้นสอบสวน กระบวนการสั่งฟ้องของพนักงานอัยการ และระหว่างการพิจารณาหรือพิพากษาคดีของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี ดังนั้นจึงต้องปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาซึ่งได้รับการสันนิษฐานไว้แล้วว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อย่างมีมนุษยธรรมและตามความเหมาะสม ส่งผลให้ปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติกฎหมายรองรับถึงสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย ที่อยู่ระหว่างการถูกดำเนินคดี เช่น สิทธิในการได้รับการปล่อยชั่วคราว²³ สิทธิในการพบและปรึกษากับทนายความสองต่อสอง²⁴ และสิทธิที่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐเมื่อถูกดำเนินคดีอาญา เป็นต้น

2.2.1 หลักการและแนวคิดในการคุ้มครองของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐหรือถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางประการ แต่ฐานะของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาได้เปลี่ยนฐานะจากการเป็นผู้ถูกชักฟอก ซึ่งถือเป็นกรรมในคดี มาเป็นผู้ร่วมในการเสนอข้อเท็จจริง และร่วมในการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณา ถือว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็น “ประธานในคดี” คือมีสิทธิต่าง ๆ ในคดี มีสิทธิต่างที่จะได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่²⁵

สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แบ่งได้ 2 ประเภท คือ สิทธิในทางการกระทำ (Active Right) และสิทธิในทางอยู่เฉยหรือไม่กระทำ (Passive Right)²⁶

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (2)

²² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 29 วรรคสอง “ ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 ทวิ (1)

²⁵ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, ครั้งที่ 12 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2556), หน้า 88.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

2.2.1.1 สิทธิในทางการกระทำ (Active Right)

(1) สิทธิที่จะอยู่ร่วมในการดำเนินคดี

สิทธิที่จะอยู่ร่วมในการดำเนินคดี เป็นการสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นระหว่างคู่ความ โดยคู่ความจะต้องมาศาลในฐานะที่เท่าเทียมกัน ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติข้อความสอดคล้องสิทธิดังกล่าวไว้ใน มาตรา 172 วรรคหนึ่ง เป็นกรณีที่การพิจารณาคดีและการสืบพยานในศาล ให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเพื่อเปิดโอกาสให้จำเลยมีสิทธิแก้ข้อกล่าวหาได้ในฐานะที่เป็นประธานในคดี

(2) สิทธิที่จะมีทนายความแก้ต่าง

ในการต่อสู้คดีนั้นโดยทั่วไปผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความรู้ทางกฎหมายจึงมีความจำเป็นต้องมีบุคคลคอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาในการต่อสู้คดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานอกจากนี้ผู้ต้องหาหรือจำเลยบางคนมีความบกพร่องทางกาย หรือเพราะเป็นเยาวชน บุคคลเหล่านี้ย่อมย่อมนความสามารถในการต่อสู้คดี จึงจำเป็นที่จะต้องมียทนายความ แม้ในประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งในการสอบสวนเจ้าพนักงานมีหน้าที่ต้องสอบสวนทั้งข้อเท็จจริงที่เป็นผลดีและข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้าย การมียทนายความร่วมอยู่ด้วยในทุกชั้นตอนยังคงมีความจำเป็น²⁷

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 68 วรรคสาม ได้บัญญัติรับรองสิทธิในการมียทนายความว่า รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็น และเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงถึงการจัดหาทนายความให้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้มีการบัญญัติถึงสิทธิในการมียทนายความ โดยผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิพบและปรึกษาผู้ซึ่งเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว ตามมาตรา 7/1(1) รวมถึงการที่มีทนายความเข้ามามีส่วนร่วมในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาคดีของศาล กล่าวคือ คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือ คดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกิน 18 ปีในวันที่แจ้งข้อหา ให้รัฐจัดหาทนายความให้ แต่ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก เป็นสิทธิของผู้ต้องหาที่ต้องการทนายความหรือไม่ หากต้องการพนักงานสอบสวนก็ต้องจัดหาทนายความให้²⁸ ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้ทนายความเข้าฟัง

²⁷ สหาย ทรัพย์สุนทรกุล และคณะ, รวมบทความด้านวิชาการของ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ญ นคร (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, 2540), หน้า 358-359.

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1

การสอบปากคำของตนก็ได้²⁹ รวมถึงกรณีในชั้นศาลก่อนการพิจารณาคดีศาลต้องถามจำเลยถึงสิทธิในการมีทนายความ³⁰

(3) สิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหา³¹

สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะเป็นประธานในคดี มีสิทธิให้การแก้ข้อกล่าวหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158(5) ที่กล่าวถึง การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี ดังนั้นการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะให้การแก้ข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวนหรือชั้นฟ้องร้องได้นั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องทราบก่อนว่าถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในเรื่องใด การแจ้งข้อกล่าวหาจึงต้องหมายถึงการแจ้งเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้ก่อขึ้น นั่นคือการกระทำที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามมาตรา 158(5)

ในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง เจ้าพนักงานต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ แต่ข้อหาในชั้นสอบสวนฟ้องร้องอาจจะยังไม่แน่นอนตามที่มีการกล่าวหาในตอนแรก เนื่องจากภายหลังมีการสอบสวนพนักงานสอบสวนส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ พนักงานอัยการเองอาจสั่งให้มีการสอบสวนผู้ต้องหาเพิ่มเติม หากปรากฏข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากการสอบสวนว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดอย่างอื่นอีกด้วย เพื่อให้สิทธิผู้ต้องหาในการแก้ข้อกล่าวหา พนักงานสอบสวนจำเป็นต้องแจ้งข้อหาเพิ่มเติมให้ผู้ต้องหาทราบ เป็นการแจ้งถึงการกระทำที่อ้างว่าได้มีการกระทำความผิดจากการสืบสอบสวนเพิ่มเติมของพนักงานอัยการ

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 (2)

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

³¹ สหาย ทรัพย์สุนทรกุล และคณะ, รวมบทความด้านวิชาการของ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ญ นคร, หน้า 283-284.

(4) สิทธิที่จะไม่ให้การเป็นพยานแก่ตนเอง³²

สิทธิที่จะไม่ให้การเป็นพยานแก่ตนเอง เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลเมื่อตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Privilege against self-incrimination ซึ่งเป็น คำที่นำมาจากรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 5 (The Fifth Amendment) สิ่งที่ทำให้ความคุ้มครองตามสิทธินี้ คือ “ถ้อยคำ” (Testimony) กล่าวคือจะบังคับให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยคนใดให้ถ้อยคำที่เป็นพยานต่อตนเองไม่ได้ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินไว้ตั้งแต่ปี 1966 ในคดี Miranda v. Arizona, 384 U.S. 436 (1966) ว่า บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 5 บัญญัติว่า No person...shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself นั้นมีผลให้ก่อนทำการสอบสวน พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบดังนี้

1. ผู้ต้องหาสิทธิไม่ให้การใด ๆ เลยก็ได้
2. สิ่งที่ผู้ต้องหากล่าวอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยันเขาในชั้น

พิจารณาคดีได้

3. ผู้ต้องหาสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากทนายความ และ
4. หากผู้ต้องหาไม่สามารถจัดหาทนายความได้เอง รัฐจะจัดหา

ทนายความให้

ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาในคดี Miranda ได้วินิจฉัยด้วยว่า หากไม่มีคำเตือนดังกล่าวครบถ้วน ถ้อยคำของผู้ต้องหาไม่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานยันผู้ต้องหาหรือจำเลยในการพิจารณาคดีได้ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้พนักงานสอบสวนกระทำการอันมิชอบเพื่อให้ผู้ต้องหาให้ถ้อยคำและเพื่อเป็นการคุ้มครองให้ผู้ต้องหาใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะไม่ให้การเป็นพยานต่อตนเองได้อย่างเต็มที่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติ สิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นพยานต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา ซึ่งในชั้นแรกในชั้นสอบสวนพนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ หากผู้ต้องหาให้การ

³² เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, “สิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้การเป็นพยานต่อตนเอง,” วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 34,2 (มิถุนายน 2547): 326-331.

ถ้อยคำที่ให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้³³ ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความเข้าฟังการสอบปากคำของตนเองได้³⁴ รวมถึงในคดีที่มีโทษประหารชีวิต หรือ ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่แจ้งข้อหา ก่อนพนักงานสอบสวนเริ่มถามคำให้การหากผู้ต้องหาต้องการทนายความ พนักงานสอบสวนต้องจัดหาทนายความให้ หากเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุก เป็นสิทธิของผู้ต้องหาที่จะขอทนายความหรือไม่ก็ได้³⁵ และถ้อยคำนั้นจะรับฟังได้ต้องเป็นถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนหลังจากที่ได้มีการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิการจัดหาทนายความครบถ้วน³⁶

2.2.1.2 สิทธิในทางอยู่เฉย (Passive Right)

สิทธิในการตัดสินใจได้อย่างอิสระ ผู้ต้องหาหรือจำเลยจึงมีสิทธิที่จะไม่ให้การใดใดเลยในเรื่องที่ถูกกล่าวหาและถ้อยคำของเขาที่จะใช้ยื่นเขาได้นั้น จะต้องเป็นถ้อยคำที่มีได้เกิดขึ้นจากการหลอกลวง ช่มชู้ ให้สัญญา หรือจากการที่มีขบทั้งหลาย อย่างไรก็ตามมาตรการบังคับของรัฐ เช่น การจับกุม ตรวจค้น ย่อมจะต้องใช้แก่ผู้ถูกกล่าวหาได้ เพราะมิฉะนั้นแล้วการดำเนินคดีอาญาของรัฐก็ไม่อาจจะดำเนินไปได้ แม้กระนั้นก็ตามการใช้มาตรการบังคับกับผู้ถูกกล่าวหาจะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อฐานะของผู้ต้องหาหรือจำเลยในฐานะที่เขาเป็นประธานในคดี เช่น การประจานผู้ต้องหาหลังจากถูกจับเป็นการกระทำที่มีขบ³⁷

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติถึงกรณีต่าง ๆ ที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิตัดสินใจได้อย่างอิสระ ทั้งสิทธิที่จะให้การในเรื่องที่ถูกกล่าวหา หรือจะสละสิทธิอยู่เฉย เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 134/4 (1) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ และในการถามคำให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำให้จัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ เพื่อจูงใจให้ผู้ต้องหาให้การใด ๆ ในเรื่องนั้น ตามมาตรา 135 และในชั้นพิจารณาคดีจำเลยมีสิทธิเช่นเดียวกับผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ตามมาตรา 172 วรรคสอง จำเลยจะให้การหรือไม่ให้การก็ได้

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4(1)

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/3 และ 134/4(2)

³⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1

³⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 วรรค 3

³⁷ สหยา ทรัพย์สุนทรกุล และคณะ, รวมบทความด้านวิชาการของ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ญ นคร, หน้า

2.2.2 การคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายระหว่างประเทศ

สิทธิของผู้ถูกกล่าวหา (Rights of Accused) ย้อนไปราวคริสต์ศตวรรษที่ 15 ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสถานะเป็นเพียงผู้ถูกกระทำในทางคดี ไม่มีสิทธิใด ๆ ในการต่อสู้คดี กล่าวคือ ผู้ปกครองมีอำนาจที่จะกำหนดวิธีการชำระคดีได้ตามวิธีและแนวทางที่ตนต้องการ หลักการปกครองโดยกฎหมาย (The Rule of Law) ยังไม่ได้รับการยอมรับ ผู้ถูกกล่าวหาจึงไม่มีสิทธิใด ๆ ในทางคดีไม่มีแม้กระทั่งสิทธิในการนำพยานที่จะเบิกความยืนยัน ความบริสุทธิ์ของตนเองเข้ามาให้การในคดี ดังนั้นในคริสต์ศตวรรษที่ 15 มีการจับกุมดำเนินคดี จำคุก หรือ ประหารชีวิตผู้ถูกกล่าวหาตามอำเภอใจโดยปราศจากกระบวนการที่มีกฎหมายบัญญัติไว้³⁸

องค์การสหประชาชาติจึงให้การรับรองสิทธิมนุษยชนไว้เป็นมาตรฐานสากลโดยบัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights) รับรองเรื่องการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (Rights to Fair Trial) กล่าวคือ บุคคลชอบที่จะได้รับความเท่าเทียมอย่างบริบูรณ์ในการที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติ และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights; ICCPR)

2.2.2.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights)

องค์การสหประชาชาติให้การรับรองสิทธิมนุษยชนไว้เป็นมาตรฐานสากลโดยเป็นแนวทางไปสู่เสรีภาพและความเท่าเทียมโดยการปกป้องสิทธิมนุษยชนของทุกคนในสังคมให้ได้รับความเท่าเทียมและเสมอภาค ไม่ว่าจะแตกต่างกันในด้านใดก็ตาม บทบัญญัติในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจึงเป็นการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมและเท่าเทียม ตามหลักสิทธิมนุษยชน โดยมีการรับรองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาให้ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมในระหว่างการดำเนินคดีอาญา กล่าวคือ บุคคลชอบที่จะได้รับความเท่าเทียมอย่างบริบูรณ์ในการที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่ง

³⁸ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “หลักการพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” วารสารธรรมศาสตร์ 33,3 (2557): 53.

เป็นอิสระและไร้อคติ ในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาในทางอาญา ตามข้อ 10 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน³⁹

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นผู้เสียหายอาจกล่าวอ้างว่ามีผู้กระทำความผิด ต่อตนต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาโดยผู้เสียหายว่ากระทำความผิดทางอาญา มีสิทธิได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่าผู้นั้นกระทำผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งบุคคลนั้นมีหลักประกันในการต่อสู้คดี⁴⁰ และบุคคลใดจะถูกถือว่ามีความผิดอันมิโทษทางอาญาใด ๆ ด้วยเหตุผลที่ตนได้กระทำ หรือละเว้นกระทำการใด ๆ ซึ่งกฎหมายของประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่มีการกระทำนั้นมิได้ระบุว่าเป็นความผิดทางอาญา มิได้ และโทษที่จะลงต้องไม่หนักไปกว่าที่บัญญัติไว้ในขณะกระทำความผิด ตามข้อ 11 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน⁴¹

2.2.2.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 (International Covenant on Civil and Political Rights; ICCPR)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เป็นตราสารด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่สำคัญและเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องปฏิบัติตาม โดยได้กำหนดรับรองสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมในระหว่างดำเนินคดี และสิทธิในการต่อสู้คดี ไว้ในข้อ 14 กล่าวคือ ทุกคนย่อมเสมอภาคในการพิจารณาคดีของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญา ซึ่งบุคคลนั้นต้องหาว่ากระทำผิดหรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง สื่อมวลชนและสาธารณชนอาจถูกห้ามเข้าฟังการพิจารณาคดี

³⁹ Universal Declaration of Human Rights 1948 Article 10 “Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.”

⁴⁰ Universal Declaration of Human Rights 1948 Article 11(1) “(1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.”

⁴¹ Universal Declaration of Human Rights 1948 Article 11(2) “No one shall be held guilty of any penal offence on account of any act or omission which did not constitute a penal offence, under national or international law, at the time when it was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time the penal offence was committed.”

ทั้งหมดหรือบางส่วนก็ ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือความมั่นคงของชาติในสังคมประชาธิปไตยหรือ เพื่อความจำเป็นเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเรื่องชีวิตส่วนตัวของคู่กรณีหรือในสภาพการณ์พิเศษซึ่งศาลเห็นว่า จำเป็นอย่างยิ่งเมื่อการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยนั้นอาจเป็นการเสื่อมเสียต่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม⁴²

บุคคลทุกคนซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญา บุคคลนั้นมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ากระทำความผิด⁴³ รวมทั้งในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำโดยเสมอภาค⁴⁴

⁴² International Covenant on Civil and Political Rights Article 14 (1) “ All persons shall be equal before the courts and tribunals. In the determination of any criminal charge against him, or of his rights and obligations in a suit at law, everyone shall be entitled to a fair and public hearing by a competent, independent and impartial tribunal established by law. The press and the public may be excluded from all or part of a trial for reasons of morals, public order (order public) or national security in a democratic society, or when the interest of the private lives of the parties so requires, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice; but any judgement rendered in a criminal case or in a suit at law shall be made public except where the interest of juvenile persons otherwise requires or the proceedings concern matrimonial disputes or the guardianship of children.”

⁴³ International Covenant on Civil and Political Rights Article 14(2) “Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law.”

⁴⁴ International Covenant on Civil and Political Rights Article 14(3) “ In the determination of any criminal charge against him, everyone shall be entitled to the following minimum guarantees, in full equality: (a) To be informed promptly and in detail in a language which he understands of the nature and cause of the charge against him;

(b) To have adequate time and facilities for the preparation of his defence and to communicate with counsel of his own choosing;

(c) To be tried without undue delay;

(d) To be tried in his presence, and to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing; to be informed, if he does not have legal assistance, of this right; and to have legal assistance assigned to him, in any case where the interests of justice so require, and without payment by him in any such case if he does not have sufficient means to pay for it;

3965025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / recv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

กล่าวคือ สิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและข้อหาแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา ในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้, สิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และติดต่อกับทนายความที่ตนประสงค์ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้า

สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลจะได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ในกรณีใด ๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม บุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน, สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาล และสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เบิกความเป็นปรปักษ์ต่อตนเอง หรือให้รับสารภาพผิด

ดังที่ได้กล่าวไป การคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองได้บัญญัติถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมีหลักคือให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับความเท่าเทียมและการปฏิบัติที่เป็นธรรมที่เป็นการสนับสนุนให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถใช้สิทธิที่ตนเองมีต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

2.2.3 หลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมีพื้นฐานจากแนวคิดสังคมประชาธิปไตย ที่ประชาชนทุกคนต่างมีเสรีภาพ และมีสิทธิในการได้รับความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) อย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรมของรัฐ (Criminal Justice System)

(e) To examine, or have examined, the witnesses against him and to obtain the attendance and examination of witnesses on his behalf under the same conditions as witnesses against him;

(f) To have the free assistance of an interpreter if he cannot understand or speak the language used in court;

(g) Not to be compelled to testify against himself or to confess guilt.

เนื่องจากกระบวนการนี้มีผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย สิทธิ เสรีภาพ และทรัพย์สินของบุคคลโดยตรง จึงควรได้รับบริการจากหน่วยงานหรือองค์กรทางกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีรัฐเป็นผู้มีบทบาทหลักในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายของประชาชน

แนวคิดการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงมีพื้นฐานจากแนวคิดสิทธิมนุษยชน ที่มนุษย์ทุกคนต่างเกิดมาพร้อมเจตจำนงอิสระ (Free Will) ในอันที่จะสามารถกระทำการหรือละเว้นการกระทำการสิ่งใดได้อย่างเสรี มีความเสมอภาคเท่าเทียมในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และมีสิทธิที่ติดตัวมาแต่กำเนิด การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเป็นสิ่งที่สมควรคงไว้ซึ่งความเสมอภาคเท่าเทียม เพราะหากไม่สามารถสร้างความเท่าเทียมแก่ประชาชนได้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ให้ความหมายของสิทธิมนุษยชน (Human Right) ว่าหมายถึง สิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และ ความเสมอภาคที่ได้รับการรับรอง ทั้งความคิดและการกระทำที่ไม่มีการล่วงละเมิดได้ โดยได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร และสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) หมายถึง คุณสมบัติ จิตใจ สิทธิเฉพาะตัวที่พึงสงวนของมนุษย์ทุกคนและรักษาไว้มิให้บุคคลอื่นมาล่วง ละเมิดได้ การถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิ่งสำคัญต้องได้รับความคุ้มครองและได้รับความยุติธรรมจากรัฐ⁴⁵

หลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมประกอบด้วยแนวทางดังนี้⁴⁶

ประการแรก การเข้าถึงความยุติธรรมเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ (Constitutional Right) หมายความว่า ในรัฐธรรมนูญจะต้องมีการบัญญัติถึงการให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชน ในการเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ง่าย และประหยัด ในขณะเดียวกันนโยบายแห่งรัฐ (State Policy) ต่างก็มีความจำเป็นที่ต้องกำหนดให้รัฐดำเนินมาตรการต่าง ๆ ในอันที่ประชาชนสร้างหลักประกันว่ารัฐมีหน้าที่ต้องจัดการเข้าถึงความยุติธรรมให้แก่ประชาชน

⁴⁵ สำนักงานกิจการยุติธรรม, "การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของกลุ่มชาติพันธุ์", [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ: 31 ตุลาคม 2559. แหล่งที่มา: <http://www.oja.go.th/TH/2016/05/27/>.

⁴⁶ สำนักงานกิจการยุติธรรม, "แผนการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของรัฐ", [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ: 31 ตุลาคม 2559. แหล่งที่มา: <http://www.justicekb.oja.go.th/DipWeb/converterServlet?upid=368&ver=no>.

ประการที่สอง การกำหนดนโยบายการเข้าถึงความยุติธรรม จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชน (Interest of Citizens) ไม่ใช่เป็นผลประโยชน์ของผู้ให้บริการ เนื่องจากการจัดบริการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นในการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนั้น รัฐจำเป็นต้องคำนึงถึงเป้าหมายสุดท้ายคือประชาชนเป็นหลักและต้องมีขั้นตอนหรือกระบวนการในการตรวจสอบว่าการดำเนินการต้องเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริงความต้องการของประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรมนั้น อาจต้องการความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย (Legal Assistance) ทั้งในทางแพ่งและทางอาญา หรือต้องมีการใช้ความก้าวหน้าในทางเทคโนโลยี (Technological Advances) ให้เกิดประโยชน์และเต็มตามศักยภาพมากที่สุด การดำเนินการดังกล่าว อาจเป็นรูปการเปิดเว็บไซต์ หรือการให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและร้องเรียนผ่านทางอินเทอร์เน็ตได้เป็นการช่วยเหลืออีกทาง

จากที่ได้กล่าวไป การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ได้รับรองตามกฎหมาย ในอันที่จะได้รับการคุ้มครองให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนอำนวยความสะดวกยุติธรรมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ในกฎหมายระหว่างประเทศได้มีการบัญญัติสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไว้เป็นการเฉพาะทั้งในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights) มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไว้เป็นการเฉพาะ ที่กำหนดให้บุคคลทุกคนมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยจากศาล และบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะพิพากษาว่ามีความผิด

2.3 หลักพื้นฐานและแนวความคิดในการคุ้มครองคนพิการทางสติปัญญา

คนพิการทางสติปัญญาแม้จะมีความแตกต่างกับคนปกติทั่วไปในสังคมในด้านของระดับเชาวน์ปัญญา พฤติกรรมการแสดงออก ซึ่งส่งผลให้คนพิการทางสติปัญญามีความอ่อนแอทางด้านร่างกาย จิตใจ จำต้องมีการช่วยเหลือหรือฝึกฝนพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะช่วยเหลือตนเองได้ อย่างไรก็ตามคนพิการทางสติปัญญาก็คือคน ๆ หนึ่งในสังคมมีสิทธิในด้านต่าง ๆ ที่รัฐจัดให้เช่นเดียวกับคนปกติทั่วไป เพียงแต่ด้วยความบกพร่องบางประการที่ทำให้เขามีความยากลำบากใน

396502582

CT :Thesis 5885960634 thesis / revv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

การดำเนินชีวิตสังคมจึงต้องจัดสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็นและส่งเสริมให้คนพิการทางสติปัญญาได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม สนับสนุนให้คนพิการทางสติปัญญาสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ ดังนั้นการคุ้มครองคนพิการทางสติปัญญา จึงเป็นการคุ้มครองให้ได้รับสิ่งจำเป็นพื้นฐานหรือสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นใดที่เหมาะสมและส่งเสริมให้คนพิการทางสติปัญญาที่มีความเท่าเทียมในสังคม

แนวคิดในการคุ้มครองคนพิการทางสติปัญญานั้นมีหลายแนวความคิด ในช่วงแรกมีแนวความคิดว่าความพิการเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแก้ไขได้ คนพิการจะต้องอยู่โดยมีคนอื่นคอยช่วยเหลือตลอดเวลา โดยแนวคิดนี้ไม่มีการพิจารณาสภาพแวดล้อม มองความพิการเป็นปัญหาส่วนตัว ทำให้คนพิการดูน่าสงสารและต้องรอคอยความช่วยเหลือจากสังคม นอกจากนี้คนพิการยังขึ้นอยู่กับผู้มีหน้าที่ดูแลที่คอยให้ความช่วยเหลือเช่น บ้านการกุศล มูลนิธิ โบสถ์ซึ่งคอยช่วยเหลือดูแลความเป็นอยู่ของคนพิการ ภายใต้แนวคิดดังกล่าวคนพิการไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุน ไม่ได้ดำเนินชีวิตของพวกเขาเองตามที่ต้องการถูกมองว่าเป็นภาระต่อสังคมซึ่งเป็นแนวคิดเชิงเวนานิยม⁴⁷ หรือการมองว่าความพิการทางสติปัญญาเป็นความบกพร่องที่ต้องได้รับการรักษาในรูปแบบทางการแพทย์มุ่งเน้นไปที่ความบกพร่องของบุคคลซึ่งเป็นผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันเป็นอย่างมาก ความต้องการและสิทธิของบุคคลนั้นถูกกดขี่หรือระบุด้วยการรักษาทางการแพทย์ที่กำหนดแก่ผู้ป่วย โดยมองว่าต้องฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อกลับไปสู่สังคม หากความพิการเป็นปัญหาทางการแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ เช่น แพทย์จิตแพทย์ และพยาบาลมีอำนาจเหนือผู้ที่มีความบกพร่อง เจ้าหน้าที่ตัดสินใจแทนคนพิการ หากไม่สามารถฟื้นฟูสมรรถภาพได้อย่างสมบูรณ์คนพิการจะไม่สามารถกลับไปสู่สังคมภายใต้แนวคิดเชิงการแพทย์นี้คนพิการถูกควบคุม ไม่มีโอกาสกำหนดควบคุมชีวิตของพวกเขาเอง อีกทั้งยังมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อยหรือไม่มีเลย⁴⁸

แนวความคิดเชิงสังคม มองว่าความพิการเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ของแต่ละบุคคลกับสภาพแวดล้อมที่ไม่รองรับความแตกต่างของบุคคลนั้น การขาดสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของคนพิการในสังคม ความไม่เสมอภาคนั้นไม่ได้เกิดจากการด้อยค่าของคนพิการ แต่

⁴⁷ United Nation, The convention on the rights of persons with disabilities Training guide (New York: United Nations publication, 2014), p. 8.

⁴⁸ Ibid., p.9.

เป็นการไร้ความสามารถของสังคมในการขจัดอุปสรรคที่มีต่อคนพิการ แนวคิดนี้ทำให้ "บุคคล" เป็นศูนย์กลางไม่ใช่ความพิการ อีกทั้งตระหนักถึงคุณค่าและสิทธิของคนพิการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ด้วยแนวคิดเชิงสังคมความพิการไม่ใช่ "ความผิดพลาด" ของสังคม แต่เป็นองค์ประกอบของความหลากหลาย ความพิการเป็นโครงสร้างทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ความพิการไม่ใช่ปัญหาของแต่ละบุคคล แต่เป็นผลมาจากการจัดระเบียบที่ผิดของสังคม เป็นผลให้สังคมควรปรับแนวคิด สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนพิการอย่างเต็มรูปแบบ ภายใต้แนวคิดนี้คนพิการมีอำนาจกำหนดชีวิตของพวกเขาและมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกันกับผู้อื่น ภาวะความพิการไม่อยู่ที่ตัวบุคคลแต่อยู่ที่สังคม ต้องจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้คนพิการเท่าเทียมกับบุคคลอื่น⁴⁹

แนวคิดสิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดที่สำคัญในการคุ้มครองคนพิการ โดยมองว่าความพิการนั้นไม่ได้เกิดจากความเห็นอกเห็นใจ แต่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเสรีภาพ คັນหาวิธีที่จะเคารพ สนับสนุนและเชิดชูความหลากหลายของมนุษย์โดยการสร้างเงื่อนไขที่อนุญาตให้มีส่วนร่วมอย่างมีความหมายจากคนหลากหลายรวมถึงคนพิการ แทนที่จะมุ่งเน้นไปที่คนพิการในฐานะที่เป็นวัตถุแห่งการกระทำเพื่อความสงสาร แต่ช่วยเหลือผู้คนในการช่วยเหลือตนเองเพื่อให้พวกเขาสามารถมีส่วนร่วมในสังคม ทั้งด้านการศึกษา การทำงาน และสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรม โดยการยอมรับบุคคลที่มีความพิการเป็นผู้ทรงสิทธิ รัฐและหน่วยงานอื่น ๆ มีหน้าที่ในการเคารพต่อคนพิการ อุปสรรคต่างในสังคมเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการและคนพิการสามารถเรียกร้องให้ทางรัฐจัดการปัญหาต่าง ๆ เมื่อคนพิการต้องเผชิญกับอุปสรรคดังกล่าว เช่น สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง บุคคลที่ตาบอดมีสิทธิออกเสียงเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ในสังคม แต่หากอุปกรณ์ที่ใช้ในการลงคะแนนไม่อยู่ในรูปแบบที่คนพิการทางการมองเห็นสามารถเข้าถึงได้ เช่น อักษรเบรลล์และบุคคลนั้นไม่สามารถนำบุคคลที่เชื่อถือไว้วางใจลงคะแนนเพื่อช่วยระบุผู้สมัครที่ผู้พิการต้องการแทน คนตาบอดนั้นก็ไม่สามารถลงคะแนนได้ แนวคิดเชิงสิทธิมนุษยชนตระหนักถึงการขาดอุปกรณ์ในการลงคะแนนและไม่สามารถให้ความช่วยเหลือในการลงคะแนนเสียงเป็นการเลือกปฏิบัติและให้รัฐประกันว่าจะมีการขจัดอุปสรรคการเลือกปฏิบัติดังกล่าว หากไม่เป็นเช่นนั้นบุคคลนั้นจะสามารถร้องเรียนได้ทันที แนวทางสิทธิมนุษยชนกำหนดว่านโยบายและกฎหมายทั้งหมดควรได้รับการออกแบบโดยการมีส่วนร่วมของบุคคล

⁴⁹ Ibid., pp.9-10.

ที่มีความพิการ ควรได้รับการออกแบบสำหรับผู้ทุพพลภาพแม้จะมีลักษณะเฉพาะที่จำเป็นเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ คนพิการมีสิทธิและเครื่องมือที่สามารถทำให้พวกเขาเรียกร้องสิทธิของพวกเขา มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่เท่าเทียมกันกับผู้อื่น แนวทางสิทธิมนุษยชนแสดงให้เห็นว่าคนพิการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดในการกำหนดแนวทางของกฎหมาย⁵⁰

2.3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นตราสารระหว่างประเทศที่มองด้านสิทธิมนุษยชนที่คนทุกคนมีความเท่าเทียมกันต่างต้องเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพ เป็นมาตรฐานที่กำหนดให้รัฐให้ความคุ้มครองตามหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งในปฏิญญาสากลฉบับนี้ได้มีการกำหนดบทบัญญัติที่คุ้มครองคนพิการทางสติปัญญาอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป⁵¹

หลักที่ใช้ในการคุ้มครองคนพิการทางสติปัญญา คือหลักสิทธิมนุษยชนที่มองว่ามนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน การปฏิบัติต่อบุคคลจึงต้องคำนึงถึงสิทธิที่แต่ละคนมี การกระทำที่จะเป็นการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้นจะกระทำไม่ได้ ซึ่งปฏิญญาสากลฉบับนี้ให้ความคุ้มครองคนพิการทางสติปัญญาว่าจะไม่ถูกเลือกปฏิบัติเพราะเหตุของความพิการ ไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันในเรื่องเพศ ภาษา ศาสนา เชื้อชาติ หรือความพิการ ต้องยอมได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือ จะต้องปฏิบัติอย่างเดียวกันในสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกัน และต้องปฏิบัติต่างกันในเรื่องที่มีสาระสำคัญต่างกันตามหลักขั้นพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน⁵² ซึ่งหมายความว่าคนพิการทางสติปัญญาได้รับความคุ้มครองที่จำเป็นแตกต่างกับบุคคลทั่วไป แต่อย่างไรก็ไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติเพราะคนพิการทางสติปัญญาที่มีความบกพร่องที่แตกต่างกับบุคคลทั่วไป การคุ้มครองดังกล่าวก็เพื่อให้มีสิทธิเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป

กรณีที่คนพิการทางสติปัญญาต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในฐานะของผู้ต้องหาหรือจำเลย ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ได้กำหนดว่า คนพิการทางสติปัญญาจะต้องได้รับความเท่าเทียม

⁵⁰ Ibid., pp. 10-11.

⁵¹ อานนท์ ศรีบุญโรจน์ และ หทัยกาญจน์ กำเนิดเพชร, “สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้พิการทางสติปัญญา,” วารสารวิทยาลัยราชสุดา 13,10 (2560): 110.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 111.

เรื่องของการพิจารณาคดีอย่างเป็นทางการและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติต่อคนพิการทางสติปัญญา ในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนข้อหาที่คนพิการทางสติปัญญาถูกกล่าวหาในทางอาญา ตามข้อ 10 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อีกทั้งมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่าคนพิการทางสติปัญญากระทำผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย

2.3.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights; ICCPR)

รับรองในเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ และรัฐควรที่จะต้องมีการออกกฎหมายที่กำหนดห้ามไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล เช่น คนพิการทางสติปัญญา เพื่อให้การให้หลักประกันว่าคนพิการทางสติปัญญาที่มีสิทธิเท่าเทียมและเสมอภาคกับบุคคลอื่นๆ เช่นเดียวกัน⁵³ ซึ่งเป็นการให้ความคุ้มครองคนพิการทางสติปัญญาในหลักของการไม่เลือกปฏิบัติ

กรณีที่คนพิการทางสติปัญญาต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลย ได้กำหนดรับรองสิทธิที่ได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมในระหว่างดำเนินคดี และสิทธิในการต่อสู้คดีไว้ในข้อ 14 กล่าวคือ คนพิการทางสติปัญญาได้รับความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีของศาลและคณะตุลาการ มีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง มีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ากระทำความผิด⁵⁴ รวมทั้งในการพิจารณาคดีอาญา คนพิการทางสติปัญญาที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำโดยเสมอภาค⁵⁵ กล่าวคือ สิทธิที่จะได้รับ

⁵³ เรื่องเดียวกัน

⁵⁴ International Covenant on Civil and Political Rights 1996 Article 14 (2) “Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law.”

⁵⁵ International Covenant on Civil and Political Rights 1996 Article 14 (3) “ In the determination of any criminal charge against him, everyone shall be entitled to the following minimum guarantees, in full equality: (a) To be informed promptly and in detail in a language which he understands of the nature and cause of the charge against him;

(b) To have adequate time and facilities for the preparation of his defence and to communicate with counsel of his own choosing;

แจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและข้อหาแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา ในภาษาซึ่งบุคคลนั้น เข้าใจได้ สิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และติดต่อกับ ทนายความที่ตนประสงค์ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้า สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีต่อ หน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิ ที่บุคคลจะได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือ ทางกฎหมาย ในกรณีใด ๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม บุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทาง กฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการ จ่ายค่าตอบแทน สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถาม ภายใต้งเงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิด มูลค่า หากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาล และสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เบิกความเป็น ปรปักษ์ต่อตนเอง หรือให้รับสารภาพผิด

2.3.3 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 (Convention on the Right of Person with Disability)

อนุสัญญาดังกล่าวให้การรับรองสิทธิของคนพิการทางสติปัญญาไว้เฉพาะ โดยยอมรับใน ศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีมาแต่กำเนิด ไม่ว่าจะมีความพิการร่างกายหรือสติปัญญาอย่างไร และการเลือกปฏิบัติเพราะความพิการถือเป็นการลดทอนสิทธิของมนุษย์ มองว่าคนพิการทาง สติปัญญาก็มีความเท่าเทียมเสมอภาคกับบุคคลอื่นๆ เช่น การยอมรับอย่างเท่าเทียมกันเบื้องต้น

(c) To be tried without undue delay;

(d) To be tried in his presence, and to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing; to be informed, if he does not have legal assistance, of this right; and to have legal assistance assigned to him, in any case where the interests of justice so require, and without payment by him in any such case if he does not have sufficient means to pay for it;

(e) To examine, or have examined, the witnesses against him and to obtain the attendance and examination of witnesses on his behalf under the same conditions as witnesses against him;

(f) To have the free assistance of an interpreter if he cannot understand or speak the language used in court;

(g) Not to be compelled to testify against himself or to confess guilt.”

กฎหมายตาม ข้อ12⁵⁶ คนพิการมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลเบื้องหน้ากฎหมายในทุกแห่งหน คนพิการมีสิทธิในความสามารถทางกฎหมายในทุกด้านของการดำเนินชีวิต บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับคนอื่น มีมาตรการที่เหมาะสมในการจัดให้คนพิการเข้าถึงการสนับสนุนที่ต้นต้องการในการใช้ความสามารถทางกฎหมาย

กรณีที่คนพิการทางสติปัญญาต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลย ได้มีการกำหนดถึงการอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการเมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตาม ข้อ 13⁵⁷ กล่าวคือ การให้ความช่วยเหลือในเรื่องกระบวนการพิจารณาและความช่วยเหลือที่เหมาะสมตามวัยเพื่ออำนวยความสะดวกในการแสดงบทบาทของคนพิการในฐานะผู้มีส่วนร่วมโดยตรงและโดยทางอ้อม รวมทั้งในฐานะเป็นพยานในกระบวนการพิจารณาทางกฎหมายทั้งปวงรวมทั้งในขั้นตอนการสอบสวนและกระบวนการเบื้องต้นอื่น ๆ รวมถึงการฝึกอบรมหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะต้องเกี่ยวข้องกับคนพิการให้ได้รับการอบรมเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อคนพิการ

โดยคณะกรรมการอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการได้มีข้อคิดเห็นทั่วไป (General Comment) เกี่ยวกับบทบัญญัติในข้อ 12 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการว่า รัฐภาคีต้องมีการตรวจสอบด้าน

⁵⁶ Convention on the Right of Person with Disability Article 12 “ Equal recognition before the law

1. States Parties reaffirm that persons with disabilities have the right to recognition everywhere as persons before the law.

2. States Parties shall recognize that persons with disabilities enjoy legal capacity on an equal basis with others in all aspects of life.

3. States Parties shall take appropriate measures to provide access by persons with disabilities to the support they may require in exercising their legal capacity.”

⁵⁷ Convention on the Right of Person with Disability Article 13 “Access to justice

1. States Parties shall ensure effective access to justice for persons with disabilities on an equal basis with others, including through the provision of procedural and age appropriate accommodations, in order to facilitate their effective role as direct and indirect participants, including as witnesses, in all legal proceedings, including at investigative and other preliminary stages.

2. In order to help to ensure effective access to justice for persons with disabilities, States Parties shall promote appropriate training for those working in the field of administration of justice, including police and prison staff.”

กฎหมายทุกด้านเพื่อให้มั่นใจว่าสิทธิของบุคคลที่มีความพิการเป็นผู้มีอำนาจตามกฎหมายไม่ได้ถูกจำกัดโดยไม่เท่าเทียมกับคนอื่น ในอดีตคนพิการได้รับการปฏิเสธสิทธิในความสามารถทางกฎหมายของตนเอง ในลักษณะที่เลือกปฏิบัติภายใต้ระบบการตัดสินใจแทน เช่น ผู้ปกครอง, ผู้พิทักษ์สิทธิและกฎหมายด้านสุขภาพจิตที่อนุญาตให้มีการบังคับรักษา เหล่านี้การปฏิบัติต้องถูกยกเลิกเพื่อให้มั่นใจว่าสามารถคืนความสามารถทางกฎหมายให้แก่คนพิการอย่างเท่าเทียมกันกับผู้อื่น ดังนั้น รัฐภาคีมีหน้าที่ในการเคารพปกป้องและปฏิบัติตามสิทธิของทุกคนกับคนพิการเพื่อให้มีการรับรู้อย่างเท่าเทียมกัน เบื้องหน้ากฎหมาย ในเรื่องนี้รัฐภาคีควรละเว้นการกระทำใด ๆ ที่ทำให้คนพิการมีสิทธิที่เท่าเทียมกัน รัฐภาคีควรดำเนินการเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดบุคคลอื่นที่ไม่ใช่รัฐและบุคคลเอกชนแทรกแซงความสามารถของคนพิการและสิทธิมนุษยชนของพวกเขา รวมถึงสิทธิในการมีอำนาจตามกฎหมาย หนึ่งในเป้าหมายของการสนับสนุนการใช้ความสามารถตามกฎหมาย คือการสร้างเชื่อมั่นและทักษะของบุคคลที่มีเพื่อให้พวกเขาสามารถใช้ความสามารถทางกฎหมายของพวกเขาได้อย่างเต็มที่

จากที่ได้กล่าวไป อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการมีการกำหนดให้จะต้องยอมรับว่าคนพิการได้รับความคุ้มครองต่อหน้ากฎหมายและมีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป โดยต้องมีการจัดการช่วยเหลือที่เหมาะสมแก่คนพิการในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม เช่น อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่คนพิการตั้งแต่ในชั้นสอบสวน ชั้นพิจารณา เป็นต้น

2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศไทย

2.4.1 รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้กำหนดบทบัญญัติแห่งกฎหมายในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคที่บุคคลทุกคนย่อมต้องได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน⁵⁸ โดยมีการรับรองและคุ้มครองความเท่าเทียมกัน การไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ไม่ว่าจะมีความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ รวมถึงความพิการ รวมถึงมาตรการที่รัฐ

⁵⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 4

กำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้คนพิการทางสติปัญญาได้ใช้สิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลอื่นไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามมาตรา 27⁵⁹

กรณีที่คนพิการทางสติปัญญาต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลยรัฐธรรมนูญได้กำหนดหลักการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาว่า บุคคลต้องได้รับการคุ้มครองในสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การจับ คุมขังหรือค้นตัวบุคคลจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลมาแสดง อีกทั้งการลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องไปเป็นตามหลักสากล การลงโทษโดยวิธีการโหดร้าย หรือไร้มนุษยธรรมไม่สามารถกระทำได้ตามมาตรา 28⁶⁰ ซึ่งในมาตรา 29 ก็ได้มีการบัญญัติถึงกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย โดยไม่ต้องได้รับโทษทางอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดกระทำความผิด จะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ หรือจะบังคับให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้⁶¹

นอกจากนี้ยังมีการคุ้มครองให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยสะดวก รวดเร็ว และไม่มีการเลือกปฏิบัติ รวมถึงการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมตลอดถึงการจัดหาทนายความให้⁶²

บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 อันเป็นกฎหมายสูงสุดได้ให้การรับรองในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค แก่คนพิการทางสติปัญญาที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น อีกทั้งกำหนดให้คนพิการทางสติปัญญาได้รับการช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ ที่จำเป็นโดยไม่ถือว่าการเลือกปฏิบัติ และยังคุ้มครองเมื่อคนพิการทางสติปัญญาต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมให้ได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมและจำเป็น

⁵⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27

⁶⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 28

⁶¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29

⁶² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68

2.4.2 พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2556

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2556 ได้กำหนดสิทธิคนพิการให้สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวกจากรัฐ เช่น การไม่ถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม การช่วยเหลือทางกฎหมาย แก่คนพิการทางสติปัญญา กล่าวคือ

ประการแรก สิทธิที่จะได้รับการจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการทางสติปัญญา กำหนดให้คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติโดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการมีอำนาจกำหนดวินิจฉัยและมีคำสั่งเพิกถอนการกระทำหรือห้ามมิให้กระทำการที่มี ลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ โดยคำสั่งของคณะกรรมการถือเป็นที่สุด โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการเพื่อทำหน้าที่เสนอแนะนโยบาย แนวทางและมาตรการเกี่ยวกับการขจัด การเลือกปฏิบัติ เสริมสร้างความตระหนักรู้ถึงสิทธิต่างๆ ที่คนพิการพึงได้รับอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปตามกฎหมาย โกล่เกลี่ยกรณีพิพาทก่อนมีการวินิจฉัยการร้องขอ รวบรวมข้อเท็จจริง และจัดการวินิจฉัยในกรณีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรเอกชนหรือ บุคคลใดกระทำการซึ่งมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติแล้วเสนอการวินิจฉัยนั้นต่อคณะกรรมการเพื่อ วินิจฉัยและมีคำสั่งชี้ขาดในกรณีพิพาทนั้น⁶³

ประการที่สอง สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมาย⁶⁴ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในการเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากสิทธิตามกฎหมาย ทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา ซึ่งคนพิการทางสติปัญญาจะได้รับความช่วยเหลือในดำเนินการให้คำปรึกษาหรือทางกฎหมาย การให้ความรู้ทางกฎหมาย การไกล่เกลี่ยหรือ การประนีประนอมยอมความ การจัดหาทนายความ การให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ

⁶³ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, คู่มือการวินิจฉัยและตรวจประเมินความ พิการตามประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่2) พ.ศ. 2555, หน้า6.

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน.

ในทางคดีตามมาตรา 20(5)⁶⁵ รวมถึงการกำหนดหลักเกณฑ์การช่วยเหลือเหลือทางกฎหมายและ จัดหาทนายความแก้ต่างคดีแก่คนพิการทางสติปัญญา เพื่อคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือทาง กฎหมาย โดยมีบทบัญญัติในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ให้มีคณะอนุกรรมการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทนายความแก้ต่างคดี⁶⁶ ไม่ว่าจะเป็นการให้ คำปรึกษาหารือทางกฎหมาย การให้ความรู้ทางกฎหมาย การจัดทำนิติกรรมสัญญาการไกล่เกลี่ยหรือ การประนีประนอมยอมความ การจัดหาทนายความ การให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ ในทางคดี⁶⁷

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ได้มีการกำหนดสิทธิต่างๆที่คน พิการทางสติปัญญาจะได้รับไม่ว่าจะเป็นการไม่ถูกเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความพิการ การเข้าถึง กระบวนการยุติธรรมที่มีการจัดให้มีการช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือทางกฎหมาย การจัดหา ทนายความแก้ต่าง หรือการช่วยเหลืออื่น ๆ ในทางคดี ซึ่งสอดคล้องกับที่รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ที่บัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวแก่คนพิการทางสติปัญญา

2.4.3 ประมวลกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญา ได้บัญญัติว่าการกระทำความผิดบางอย่างที่เป็นการผิดและมีบทลงโทษ หรืออีก ความหมายหนึ่งคือ การบัญญัติห้ามมิให้มีการกระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใด หรือ บังคับให้มีการกระทำ อย่างหนึ่งอย่างใด โดยผู้ที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามต้องได้รับโทษ⁶⁸ การคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยใน คดีอาญาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในประมวลกฎหมายอาญานั้น ได้บัญญัติในเรื่องการกระทำ ความผิดที่ไม่ครบองค์ประกอบของความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 และการกระทำ

⁶⁵ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2556 มาตรา 20(5) "การช่วยเหลือให้เข้าถึงนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม การพัฒนาและ บริการอันเป็นสาธารณะ ผลิตภัณฑ์ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต การช่วยเหลือทางกฎหมายและ การจัดหาทนายความว่าต่างแก้ต่างคดีให้ เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด"

⁶⁶ ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตพิการแห่งชาติว่าด้วยการช่วยเหลือเหลือทาง กฎหมายและจัดหาทนายความแก้ต่างคดีแก่คนพิการ พ.ศ. 2552 ข้อ 4

⁶⁷ ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตพิการแห่งชาติว่าด้วยการช่วยเหลือเหลือทาง กฎหมายและจัดหาทนายความแก้ต่างคดีแก่คนพิการ พ.ศ. 2552 ข้อ 6

⁶⁸ ชฎาภาษ์ เหมือนแท้, "การคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นผู้สูงอายุในการดำเนินคดีอาญา," (วิทยานิพนธ์ระดับ ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559), หน้า 58.

ความผิดโดยมีเหตุยกเว้นโทษตามมาตรา 65 โดยหลักบุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา ซึ่งการกระทำโดยเจตนาได้แก่การกระทำโดยรู้สำนึกในการกระทำและต้องประสงค์ต่อผลหรือยอมเสี่ยงเห็นผลของการกระทำนั้น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59⁶⁹

จากประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 วรรคแรก บุคคลจะต้องรับผิดชอบเมื่อบุคคลนั้นมีการกระทำความผิดโดยเจตนา ซึ่งการกระทำโดยเจตนา นั้นหมายถึง การกระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำและผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือยอมเสี่ยงเห็นผลของการกระทำตามมาตรา 59 วรรคสอง ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาที่คุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาโดยถือว่าคนพิการทางสติปัญญาไม่มีการกระทำโดยเจตนาอันเป็นองค์ประกอบของความผิดตามมาตรา 59 วรรคแรก ดังเช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8743/2544 ปัญหาว่าจำเลยกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่องหรือไม่ ศาลต้องตรวจสอบอย่างละเอียดว่า จำเลยกระทำโดยเจตนาซึ่งได้แก่กระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำอันเป็นเหตุให้จำเลยต้องรับผิดชอบในทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 หรือไม่ด้วย จำเลยในคดีดังกล่าวเป็นบุคคลปัญญาอ่อนที่ถึงขนาดไม่อาจรู้ได้ว่าการตัดสินใจผิดกฎหมาย จึงมิใช่จำเลยกระทำผิดในขณะที่สามารถรู้ผิดชอบเพราะมีจิตบกพร่องตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 วรรคหนึ่งเท่านั้น แต่ถึงขั้นที่ถือได้ว่าจำเลยกระทำโดยมิได้รู้สำนึกในการที่กระทำ ทั้งมิได้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด การกระทำของจำเลยจึงไม่มีความผิด เพราะขาดเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 ซึ่งหากมีการกระทำเกิดขึ้นตามมาตรา 59 บุคคลนั้นย่อมต้องรับผิดชอบในผลของการกระทำ

หากเป็นการกระทำโดยไม่รู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ตามมาตรา 65 การคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเนื่องจากความบกพร่องทางสติปัญญา จนทำให้กระทำความผิดไปโดยไม่รู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ คนพิการทางสติปัญญาดังกล่าวจึงไม่ต้องรับโทษจากการกระทำความผิดนั้นตามมาตรา 65 วรรคแรก แต่หากคนพิการทางสติปัญญาไม่รู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง คนพิการทางสติปัญญานั้นต้องได้รับโทษแต่ศาลอาจลดโทษให้เนื่องจากความบกพร่องทางสติปัญญานั้นตามมาตรา 65 วรรคสอง⁷⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่

⁶⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59

⁷⁰ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 “ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น

3106/2535 จำเลยเป็นคนปัญญาอ่อน กระทำผิดโดยใช้อวัยวะของจำเลยผู้ที่อวัยวะของผู้เสียหาย แต่ได้รับความจากแพทย์ผู้รักษาจำเลยว่าเป็นโรครีครึทิน ซึ่งเกิดจากการขาดไทรอยด์ฮอร์โมนมาแต่กำเนิด การเจริญเติบโตทางกายและสติปัญญาช้ากว่าอายุจริงจำเลยเดินได้เมื่ออายุ 7 ปี พุดประโยคได้เมื่ออายุ 9 ปี เมื่ออายุ 11 ปี 11 เดือน มีความสามารถทางสติปัญญาเท่ากับเด็กอายุ 5 ปี มีระดับไอคิวต่ำกว่าเด็กปกติ แพทย์ยืนยันว่าจำเลยไม่รู้จักรหัสผล ไม่มีการวางแผน ไม่มีความรับผิดชอบ จะต้องรักษาตัวไปตลอดชีวิต ไม่มีทางหายขาดได้ ดังนั้นข้อเท็จจริงฟังได้ว่าจำเลยกระทำความผิดไปในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ เพราะจิตบกพร่องด้วยป่วยเป็นโรคปัญญาอ่อนมาแต่กำเนิดจึงไม่ต้องรับโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65

แต่อย่างไรก็ตามการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาตามมาตรา 65 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ยังคงมีปัญหาเรื่องถ้อยคำที่อาจทำให้เกิดความสับสนหรือความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนระหว่างแพทย์ผู้วินิจฉัยอาการกับผู้บังคับใช้กฎหมายได้ ไม่ว่าจะเป็นคำว่า “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน” เนื่องจากคำศัพท์และคำนิยามอาการในทางการแพทย์นั้นไม่พบคำว่า “จิตบกพร่อง” และ “จิตฟั่นเฟือน” แต่อย่างใด ซึ่งปัญหาการนิยามความหมายและการใช้ถ้อยคำนี้ ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงต่อไปในบทที่ 4

2.4.4 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.4.4.1 ชั้นสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติในการคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในมาตรา 14 กล่าวคือ

ในระหว่างการสอบสวนผู้ต้องหา หากพนักงานสอบสวนมีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาเป็นบุคคลวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้ต้องหานั้น เมื่อปรากฏว่าผู้ต้องหาเป็นบุคคลวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้พนักงานสอบสวนงดการสอบสวนไว้จนกว่าผู้นั้นจะหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ ตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่อย่างไรก็ตามการใช้มาตรา 14 เพื่อคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ยังคงมี

แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

ปัญหาในเรื่องความหมายและการใช้ถ้อยคำของคำว่า “วิกัลจริต” ว่าหมายความว่ารวมถึงคนพิการทางสติปัญญาด้วยหรือไม่ เนื่องจากในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีการให้นิยามความหมายของคำดังกล่าวไว้ แม้ในทางปฏิบัติการใช้และการตีความบทบัญญัติในมาตรานี้จะมุ่งคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาเป็นสำคัญ โดยนำบทบัญญัติในมาตรานี้มาใช้ครอบคลุมถึงคนพิการทางสติปัญญาที่ไม่สามารถต่อสู้คดีได้ด้วย แต่การนำมาตรา 14 มาใช้ในทางปฏิบัตินั้นยังคงขาดความแน่นอนชัดเจนขึ้นอยู่กับดุลพินิจของพนักงานสอบสวน อีกทั้ง “เหตุควรเชื่อ” และความ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” ที่เป็นเหตุให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาไปให้แพทย์ตรวจ ยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของพนักงานสอบสวนแต่ในละกรณี นอกจากนี้มาตรา 14 ยังให้กำหนดให้พนักงานสอบสวนและศาลเท่านั้นที่เป็นผู้ใช้อำนาจ โดยไม่ได้กำหนดให้อำนาจแก่พนักงานอัยการทั้งที่การดำเนินคดีในชั้นอัยการถือเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวน จึงทำให้เกิดช่องว่างของกฎหมายในการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาและส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา

2.4.4.2 ชั้นพิจารณาคดี

ในชั้นพิจารณาคดี ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา กล่าวคือ

การทูลเกล้าทูลกระหม่อมตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 246 หากพบว่าจำเลยเป็นคนวิกัลจริตศาลมีอำนาจสั่งให้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมบังคับทูลเกล้าทูลกระหม่อมไว้ก่อนจนกว่าจะหายวิกัลจริต โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่าในระหว่างทูลเกล้าทูลกระหม่อมอยู่นั้น ศาลจะมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในความควบคุม ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุกก็ได้ และให้ศาลกำหนดให้เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายนั้น เป็นผู้มีหน้าที่และรับผิดชอบในการดำเนินการตามคำสั่ง⁷¹ และการทูลเกล้าทูลกระหม่อมประหารชีวิตมาตรา 248 บุคคลซึ่งต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเกิด วิกัลจริตก่อนถูกประหารชีวิต ให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่า ผู้นั้นจะหาย ซึ่งทั้งสองมาตราดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา

กล่าวโดยสรุป การคุ้มครองจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีของศาล มีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของ

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246

จำเลยตามมาตรา 14⁷² อันเป็นมาตราเดียวกันกับการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของฆ็องหาในชั้นสอบสวน โดยให้ศาลมีอำนาจในการส่งตัวจำเลยไปให้จิตแพทย์ตรวจ เมื่อมีเหตุควรเชื่อว่าจำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้ทั้งในระหว่างการไต่สวนมูลฟ้องและการพิจารณาคดี หากปรากฏความดังกล่าว ศาลมีอำนาจงดการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาแล้วแต่กรณีเพื่อส่งตัวจำเลยไปบำบัดรักษาจนกว่าจำเลยจะสามารถต่อสู้คดีได้ แต่มาตรา 14 ยังคงมีปัญหาในการตีความและการบังคับใช้กฎหมายอยู่บางประการ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะเห็นว่า ไม่มีบทบัญญัติอื่นใดอีกที่ให้ความคุ้มครองจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีเป็นพิเศษเฉพาะความพิการ อันทำให้เกิดข้อสงสัยว่าบทบัญญัติเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถให้ความคุ้มครองแก่จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้อย่างเพียงพอและเหมาะสมแล้วหรือไม่ เพียงใด

ดังนั้นการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาคดีที่กล่าวไปแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นบทบัญญัติเดียวกันกับที่ใช้ในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นบุคคลทั่วไป โดยไม่มีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาตามลักษณะความบกพร่องของคนพิการเป็นการเฉพาะ ทั้งที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญามีความอ่อนแอทางด้านสุขภาพ การให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา

⁷² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 “ในระหว่างทำการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้พนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้น เสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมา ให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาลข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อื่นที่เต็มใจรับ ไปดูแลรักษา ก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร

กรณีที่ศาลงดการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ใน วรรคก่อนศาลสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้”

เช่นเดียวกับคนทั่วไป จึงถือเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการทางสติปัญญา ทำให้คนพิการทางสติปัญญาไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างเพียงพอ และไม่อาจเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ แม้จะมีบทบัญญัติในมาตรา 14 ที่ให้ความคุ้มครองเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลย แต่การนำบทบัญญัตินี้ดังกล่าวมาบังคับใช้กับคนพิการทางสติปัญญาอย่างคงมีปัญหาอยู่บางประการซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวถึงต่อไปในบทที่ 4

2.4.5 พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551

พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 “ความผิดปกติทางจิต”⁷³ หมายความว่า อาการผิดปกติของจิตใจที่แสดงออกมาทางพฤติกรรม อารมณ์ ความคิด ความจำ สติปัญญา ประสาท การรับรู้ หรือการรู้เวลา สถานที่หรือบุคคล รวมทั้งอาการผิดปกติของจิตใจที่เกิดจากสุรา หรือสารอื่นที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท การกำหนดนิยามนี้อาศัยวิชาการทางจิตเวชเป็นหลัก กล่าวคือ ความผิดปกติทางจิตที่แสดงให้เห็นจากพฤติกรรมที่ผิดจากคนที่มีจิตใจปกติทั่วไป เช่น พฤติกรรมทำร้ายหรือกระทำทารุณต่อผู้อื่นเพื่อความพอใจทางเพศ การแสดงออกทางอารมณ์ที่ผิดปกติ เช่น ในภาวะที่คนทั่วไปมีอาการเศร้าแต่ผู้นั้นกลับมีอาการขัน เป็นต้น ซึ่งเป็นการรวมโรคและอาการทางจิตเวชไว้หลายกลุ่มโรค ซึ่งต่างไปจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายแพ่ง ซึ่งบัญญัติถึงคนกลุ่มนี้ไว้เพียง คำว่า โรคจิต จิตบกพร่อง จิตฟั่นเฟือน หรือ วิกลจริต เท่านั้น ซึ่งไม่สามารถบ่งไปถึงกลุ่มโรคหรืออาการทางจิตเวชกลุ่มใด ๆ ได้⁷⁴ อีกทั้ง “ความผิดปกติทางจิต” ในกฎหมายฉบับนี้ให้นิยามให้หมายถึง ความผิดปกติทางจิตในบางกลุ่มเท่านั้น มิได้หมายถึงความผิดปกติทุกประเภท (Mental Disorder) ซึ่งกลุ่มที่น่าจะอยู่ในความหมายของความผิดปกติทางจิต ตามนิยามข้างต้น ได้แก่ กลุ่มความผิดปกติทางจิตที่เกิดจากพยาธิสภาพของสมอง กลุ่มความผิดปกติทางจิตที่เป็นโรคจิตเภทและหลงผิด กลุ่มความผิดปกติทางอารมณ์ (Mood or Affective Disorders) และ

⁷³ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 3 “ความผิดปกติทางจิต” หมายความว่า อาการผิดปกติของจิตใจที่แสดงออกมาทางพฤติกรรม อารมณ์ ความคิด ความจำ สติปัญญา ประสาทการรับรู้ หรือการรู้เวลา สถานที่ หรือบุคคล รวมทั้ง อาการผิดปกติของจิตใจที่เกิดจากสุราหรือสารอื่นที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท”

⁷⁴ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ.2551, ครั้งที่1 (กรุงเทพมหานคร: สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์, 2552), หน้า 84-85.

กลุ่มความผิดปกติทางจิตและพฤติกรรมที่เกิดจากการใช้สุราและสารออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท รวมถึงกลุ่มปัญญาอ่อน (Mental retardation) หรือคนพิการทางสติปัญญา

ความผิดปกติทางจิตกลุ่มอื่น ๆ น่าจะไม่เกี่ยวกับความผิดปกติทางจิตตามความหมายในพระราชบัญญัติ⁷⁵ นอกจากนี้พระราชบัญญัติสุขภาพจิต ยังนิยามคำว่า “ผู้ป่วยจิต”⁷⁶ โดยหมายความเฉพาะถึงผู้ป่วยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญา ที่อยู่ในระหว่างการสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง หรือการพิจารณาคดีอาญาในศาล ซึ่งพนักงานสอบสวนหรือศาลสั่งให้ได้รับการตรวจหรือบำบัดรักษา⁷⁷ โดยพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 จะเห็นได้ว่ามีบทบัญญัติอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดีอาญาและการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา กล่าวคือ

มีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายก่อนการกระทำความผิด⁷⁸ เพื่อคุ้มครองคุณภาพชีวิตสุขภาพจิตของประชาชนและความปลอดภัยของสังคมโดยรวมทั้งยังคุ้มครองตัวผู้ป่วย โดยกำหนดให้บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต ซึ่งมีภาวะอันตรายหรือมีความจำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษา ต้องถูกนำตัวมาบำบัดรักษา อันเป็นมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันผู้ป่วยไม่ให้กระทำความผิดหรือก่อให้เกิดความเสียหาย ทั้งนี้บทบัญญัติดังกล่าวได้คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของผู้ป่วยที่ถูกกระทบด้วย จึงมีการนิยามความหมายของ “ภาวะอันตราย” และ “ความจำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษา”⁷⁹ ไว้อย่างชัดเจน เพื่อกำหนดกรอบของผู้ป่วยที่อยู่ภายใต้การบังคับ นอกจากนี้ยังกำหนดให้แพทย์อย่างน้อยหนึ่งคนและพยาบาลอย่างน้อยหนึ่งคน เป็นผู้ตรวจวินิจฉัยและประเมินอาการเบื้องต้น โดยใช้ระยะเวลาไม่เกินสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่บุคคลนั้นมาถึงสถานพยาบาลของ

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13-14.

⁷⁶ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ.2551 มาตรา 3 “ผู้ป่วยจิต” หมายถึง ผู้ป่วยที่อยู่ระหว่างการสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาในคดีอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนหรือศาลสั่งให้ได้รับการตรวจหรือบำบัดรักษา รวมทั้งผู้ป่วยที่ศาลมีคำสั่งให้ได้รับการบำบัดรักษาภายหลังมีคำพิพากษาในคดีอาญาด้วย

⁷⁷ วิฑูรย์ อั้งประพันธ์, สารสำคัญของพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ.2551, หน้า 14.

⁷⁸ แสง บุญเฉลิมวิภาส, “ผู้ป่วยจิตเวชกับปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” อุลพาห 54,1 (2550): 13.

⁷⁹ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ.2551 มาตรา 3 “ความจำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษา” หมายถึง สภาวะของผู้ป่วยซึ่งขาดความสามารถในการตัดสินใจให้ความยินยอมรับการบำบัดรักษาและต้องได้รับการบำบัดรักษาโดยเร็วเพื่อป้องกันหรือบรรเทาให้มีความผิดปกติทางจิตทวีความรุนแรง หรือเพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับผู้ป่วยหรือบุคคลอื่น”

รัฐหรือสถานบำบัดรักษา หากผลการประเมินอาการเบื้องต้น พบว่าบุคคลนั้นจำเป็นต้องได้รับการตรวจวินิจฉัยและประเมินอาการโดยละเอียด ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ส่งตัวบุคคลนั้นไปตรวจหรือดูว่า จะต้องบำบัดรักษาต่อไปหรือไม่ ในกรณีที่ต้องมีการบำบัดรักษาต้องจัดให้มีการประเมินอาการเป็นระยะอีกด้วย

ผู้ป่วยคดีจากที่กล่าวไปข้างต้นถึงความหมายของผู้ป่วยคดีตามพระราชบัญญัตินี้ ตามมาตรา 35⁸⁰ เป็นกรณีเมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำความผิดตามกฎหมายอาญาหากพนักงานสอบสวนหรือศาล มีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ พนักงานสอบสวนหรือศาลก็จะส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาตรวจสภาพจิตเพื่อประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยมาถึงจิตแพทย์ต้องตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตเพื่อทำความเห็นประกอบการพิจารณาว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความสามารถในการต่อสู้คดีหรือไม่ โดยจิตแพทย์จะต้องแจ้งผลการตรวจวินิจฉัยภายใน 45 วันนับแต่ที่ได้รับตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย และสามารถขยายระยะเวลาดังกล่าวไปอีกได้ไม่เกิน 45 วัน

⁸⁰ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ.2551 มาตรา 35 “ภายใต้บังคับมาตรา 14 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปรับการตรวจที่สถานบำบัดรักษาพร้อมทั้งรายละเอียดพฤติการณ์แห่งคดี

เมื่อสถานบำบัดรักษารับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้แล้ว ให้จิตแพทย์ตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตและทำความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาของพนักงานสอบสวนหรือศาลว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ แล้วรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีให้พนักงานสอบสวนหรือศาลทราบภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่รับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ และอาจขยายระยะเวลาได้อีกไม่เกินสี่สิบห้าวัน

เพื่อประโยชน์ในการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี ให้สถานบำบัดรักษามีอำนาจเรียกเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยจากสถานพยาบาลอื่นได้

ให้นำความในมาตรา 27 วรรคสอง มาใช้บังคับกับการตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตตามวรรคสองโดยอนุโลม

ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขัง และมีความจำเป็นต้องรับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานบำบัดรักษาเพื่อการสังเกตอาการ ตรวจวินิจฉัย บำบัดรักษาและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี สถานบำบัดรักษาอาจขอให้พนักงานสอบสวนหรือศาลกำหนดวิธีการ เพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อป้องกันอันตรายก็ได้”

หากพนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ตามมาตรา 14 วรรคสอง ก็ต้องส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยเข้ารับการบำบัดรักษาโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหาหรือจำเลย จนกว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหายหรือทุเลาและสามารถต่อสู้คดีได้ โดยจิตแพทย์ผู้ทำการรักษาต้องรายงานผลการบำบัดรักษาแก่พนักงานสอบสวนหรือศาลภายใน 180 วัน นับแต่ได้รับตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย และหากอาการยังไม่หายหรือทุเลาจนสามารถต่อสู้คดีได้ จิตแพทย์ต้องรายงานผลการรักษาทุก ๆ 180 วัน เมื่อใดที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการบำบัดรักษาจนหายหรือทุเลา และสามารถต่อสู้คดีได้ให้รายงานพนักงานสอบสวนหรือศาลทราบโดยไม่ชักช้า⁸¹

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้ป่วยไปรักษาในโรงพยาบาลตามมาตรา 48 และมาตรา 49 แห่งประมวลกฎหมายอาญา หรือกรณีที่ศาลมีคำสั่งทุเลาการจำคุกจำเลยเนื่องจากวิกลจริต ตามมาตรา 246(1) สถานบำบัดรักษาต้องรับตัวผู้ป่วยไว้และบำบัดรักษาโดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้ป่วยคดี จิตแพทย์มีหน้าที่ในการรายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นต่อศาล ภายใน 180 วันนับแต่ได้รับผู้ป่วยคดีไว้ หากการบำบัดรักษายังไม่สามารถทำให้ผู้ป่วยคดีหายหรืออาการทุเลา จิตแพทย์สามารถรักษาต่อไปได้ แต่ต้องรายงานผลการรักษาและทำความเห็นเสนอต่อศาลทุก ๆ 180 วัน⁸²

⁸¹ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ.2551 มาตรา 36

⁸² พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ.2551 มาตรา 37 “ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ส่งผู้ป่วยคดีไปคุมตัวหรือรักษาไว้ในสถานพยาบาลตามมาตรา 48 และมาตรา 49 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายอาญา หรือตามมาตรา 246 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ศาลส่งสำเนาคำสั่งไปพร้อมกับผู้ป่วยคดี และให้สถานบำบัดรักษารับผู้ป่วยคดีไว้ควบคุมและบำบัดรักษาโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ป่วยคดี

ให้จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษารายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นต่อศาลภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ได้รับผู้ป่วยคดีไว้ ในกรณีที่จิตแพทย์เห็นว่ามีความจำเป็นต้องบำบัดรักษาผู้ป่วยคดีต่อไป ให้รายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นต่อศาลทุกหนึ่งร้อยแปดสิบวัน เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

ในการควบคุมและบำบัดรักษา สถานบำบัดรักษาอาจขอให้ศาลกำหนดวิธีการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อป้องกันอันตรายก็ได้

หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการบำบัดรักษาและการทำความเห็นตามวรรคสองให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”

พระราชบัญญัตินี้ยังได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัยการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีและผลการบำบัดรักษาของผู้ป่วยคดี การรายงานผลการบำบัดรักษาและการทำความเข้าใจ พ.ศ. 2551 เพื่อเป็นข้อพิจารณาให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการพิจารณาถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของคนพิการทางสติปัญญาที่ตกเป็นผู้ต้องหาในคดี จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติสุขภาพจิตในมาตรา 35 วรรคหนึ่งเป็นบทบัญญัติที่ช่วยอธิบายขยายความบทบัญญัติในมาตรา 14 วรรคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถึงวิธีปฏิบัติในสถานการณ์ปัจจุบันและสอดคล้องกับการปฏิบัติที่เป็นอยู่แล้ว กล่าวคือ มาตรา 14 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติว่า “ในระหว่างทำการสอบสวน ได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้พนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้้นมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด” การปฏิบัติตามมาตรานี้ก่อนมีพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 พนักงานสอบสวนหรือศาลจะทำเรื่องส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีเหตุควรเชื่อว่า จะเป็นผู้วิกลจริตไปยังโรงพยาบาลโรคจิตเพื่อให้จิตแพทย์ตรวจและให้ความเห็น การส่งตัวผู้ป่วยดังกล่าวก็ไม่มีระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจนเพราะในตัวบทบัญญัติมาตรา 14 ใช้คำว่า “สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้้น” และพนักงานแพทย์มิได้ระบุไว้ว่าหมายถึงแพทย์ในสังกัดใด มาตรา 35 วรรคแรกแห่งพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 จึงระบุให้ชัดเจนว่าให้พนักงานสอบสวนหรือศาลส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปรับการตรวจที่สถานบำบัดรักษา พร้อมทั้งระบุรายละเอียดพฤติการณ์แห่งคดีที่มีเหตุควรเชื่อว่าผู้้นเป็นผู้วิกลจริตไปด้วยเพราะการตรวจวินิจฉัยโรคของแพทย์โดยทั่วไปนั้น อาการของผู้ป่วยพฤติการณ์ของผู้ป่วยเป็นเรื่องสำคัญที่แพทย์จะนำไปประกอบการวินิจฉัยโรคโดยเฉพาะโรคทางจิตเวช

3965025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / revv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

บทที่ 3

การดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในต่างประเทศ

การดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาของต่างประเทศในบทนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศสหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร เนื่องจากทั้งสองประเทศได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยมาอย่างยาวนาน ทั้งยังเป็นประเทศที่มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาล ชั้นพิจารณาคดีของศาล และชั้นหลังการพิจารณาคดีของศาลอย่างชัดเจน ดังนั้นหลักการคุ้มครองและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาของทั้งสองประเทศจึงน่าจะเป็นประโยชน์และเหมาะสมสำหรับการประยุกต์ใช้กับการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย

3.1 การดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาของประเทศสหรัฐอเมริกา

3.1.1 ความหมายของความพิการทางสติปัญญา

American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD) เป็นหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนคนพิการทางสติปัญญาของประเทศสหรัฐอเมริกา มีหน้าที่ส่งเสริมความก้าวหน้าของนโยบาย การวิจัย การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพและสิทธิมนุษยชนของคนพิการทางสติปัญญา¹ โดยได้ให้ความหมายของความพิการทางสติปัญญาว่า หมายถึง ความพิการที่มีสาระสำคัญคือ ข้อจำกัดทั้งในด้านการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับสติปัญญา เช่น การเรียนรู้ การให้เหตุผล การแก้ไขปัญหา และข้อจำกัดในด้านพฤติกรรมการปรับตัวอย่างน้อยสองลักษณะ เช่น ทักษะทางด้านความคิด ในเรื่องของการสื่อความหมาย การควบคุมตนเอง ทักษะทางสังคม ในเรื่องของการ

¹ American association on Intellectual and Developmental Disabilities, "AAIDD - AAIDD's Mission Statement", [Online] Accessed: 2016, November 2. Available from: <http://aaid.org/about-aaid/mission#.WDetV26qqko>

อยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม และทักษะทางการปฏิบัติ ซึ่งเน้นไปที่การดำเนินกิจวัตรประจำวัน การประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพ โดยพิจารณาว่าคนพิการทางสติปัญญาที่มีข้อจำกัดด้านพฤติกรรมด้านใดบ้างซึ่งเป็นข้อบ่งชี้ถึงลักษณะของคนพิการทางสติปัญญา ข้อจำกัดดังกล่าวต้องเกิดขึ้นก่อนที่คนพิการทางสติปัญญาอายุ 18 ปี²

ความหมายของคนพิการทางสติปัญญาตามที่ AAIDD กำหนดนั้น เป็นความหมายที่ใช้กันโดยทั่วไปทั้งในทางการแพทย์และทางสังคม ซึ่งในการพิจารณาคดีของศาล แพทย์หรือพยานผู้เชี่ยวชาญย่อมพิจารณาความหมายของคนพิการทางสติปัญญาตามคำจำกัดความข้างต้น แต่อย่างไรก็ตามในบริบทของการยกเว้นโทษประหารชีวิตของคนพิการทางสติปัญญา ตามข้อกำหนดในการแก้ไขรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาครั้งที่ 8 (Eighth Amendment) บทบัญญัติของกฎหมายในหลาย ๆ รัฐ ให้ความหมายของคนพิการทางสติปัญญาสำหรับการยกเว้นโทษประหารชีวิต ว่าหมายถึง บุคคลที่มีระดับสติปัญญา (Intelligence Quotient: IQ) ไม่เกิน 70 เท่านั้น ซึ่งประเด็นการยกเว้นโทษประหารชีวิตเพราะความพิการทางสติปัญญานี้จะได้กล่าวอย่างละเอียดต่อไปในหัวข้อที่ 3.1.2.3

3.1.2 การคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา

ระบบยุติธรรมทางอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกามีกรอบหลัก ๆ ในการพิจารณาเรื่องสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อยู่ในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา (The Constitution of the United States of America) ที่รับรองให้พลเมืองทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของรัฐ และสิทธิของประชาชน ในบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิพื้นฐานของพลเมือง (Bill of Rights) ได้รับประกันถึงสิทธิตามกฎหมายของปัจเจกชน โดยการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญครั้งที่ 5 และ 6 (Fifth and Sixth Amendment) เป็นสาระสำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งรับประกันความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วด้วยคณะลูกขุนที่เป็นกลาง และ สิทธิในการได้รับความช่วยเหลือในการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย ซึ่งถูกยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งของ Bill of Rights ในปี ค.ศ. 1791 ทั้งนี้ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาได้ใช้ความคุ้มครองนี้ไปยังรัฐผ่านหลัก

² American association on Intellectual and Developmental Disabilities, "Definition of Intellectual Disability" [Online] Accessed: 2016, November 2. Available from: <http://aaidd.org/intellectual-disabilitydefinition#.WDDesem6qqko-Definition of Intellectual Disability>

กระบวนการที่ขบด้วยกฎหมาย (Due Process Clause) ในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญครั้งที่ 14 (Fourteenth Amendment)³

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอันเป็นกรอบสำคัญที่ให้ความคุ้มครองแก่คนพิการทางสติปัญญา ได้แก่ พระราชบัญญัติคนพิการ 1990 (The American with Disabilities Act 1990) อันเป็นกฎหมายที่กำหนดสิทธิพลเมืองที่ใช้ได้อย่างกว้างขวาง โดยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อห้ามการเลือกปฏิบัติโดยอาศัยเหตุแห่งความพิการ โดยให้ความคุ้มครองในทำนองเดียวกับกฎหมายสิทธิพลเมือง 1964 (Civil Rights Act 1964) ซึ่งระบุให้การเลือกปฏิบัติต่อเชื้อชาติ ศาสนา เพศ สัญชาติ ความพิการหรือลักษณะเฉพาะอื่น ๆ ผิดกฎหมาย⁴

3.1.2.1 ขั้นตอนการพิจารณาคดี

ขั้นตอนการพิจารณาคดีผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ไม่ว่าจะเป็นการจับกุม การสอบสวนและการควบคุมตัว ในประเทศสหรัฐอเมริกาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นได้เล็งเห็นถึงข้อจำกัดของผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา จึงมีการฝึกอบรมแนวทางปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสำหรับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในหลายมลรัฐ เช่น Florida Louisiana เป็นต้น⁵ ซึ่งแต่ละมลรัฐจะมีรายละเอียดแนวทางในการปฏิบัติงานแตกต่างกันออกไปแต่มีหลักสำคัญที่เหมือนกัน โดยหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา The Police Executive Research Forum (PERF) มีหน้าที่หลักในการปรับปรุงการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่และการพัฒนาความรู้แก่บุคลากรในหน่วยงานความยุติธรรมทางอาญา ได้จัดทำแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อคนพิการทางสติปัญญา ซึ่งมีสาระสำคัญกล่าวคือ

³ Frances Owen and Dorothy Griffiths, Challenges to the Human Rights of People with Intellectual Disabilities (London: Jessica Kingsley, 2009), p.125.

⁴ Ibid., p.126.

⁵ Danielle M. Eadens, "Police officers' perceptions regarding persons with mental retardation" , [Online] Accessed: 2018, December 15. Available from: https://scholarcommons.usf.edu/do/search/?q=author_lname%3A%22Eadens%22%20author_fname%3A%22Danielle%22&start=0&context=1022861&facet=

ประการแรก การบ่งชี้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา⁶ เบื้องต้นเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องทราบก่อนว่าความพิการทางสติปัญญา มีหลายระดับความรุนแรง และความบกพร่องทางสติปัญญาในแต่ละระดับย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกของแต่ละบุคคล บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับน้อย ลักษณะและพฤติกรรมที่แสดงออกมักไม่ค่อยแตกต่างจากบุคคลปกติทั่วไป ส่วนบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับปานกลางถึงระดับรุนแรงอาจมีความพิการด้านอื่น ๆ ร่วมด้วย จึงเป็นปัญหาว่าลักษณะหรือพฤติกรรมอย่างไรที่มีแนวโน้มที่จะเป็นคนพิการทางสติปัญญา แต่อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยความบกพร่องทางสติปัญญาได้อย่างแม่นยำ เพียงแค่พิจารณาว่าผู้ต้องหาคนดังกล่าวมีลักษณะที่มีความแตกต่างกับคนปกติทั่วไปไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการสื่อสาร การตอบคำถาม ก็เพียงพอเพื่อที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะได้ปฏิบัติอย่างเหมาะสมต่อความต้องการของแต่ละบุคคล กล่าวคือ เพียงผู้ต้องหาที่มีลักษณะเบื้องต้นที่แสดงออกถึงความบกพร่องทางสติปัญญา เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องปฏิบัติต่อพวกเขาอย่างเหมาะสมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป

ลักษณะปัญหาที่สามารถพบเห็นได้จากผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เช่น การใช้คำศัพท์ที่จำกัด การทำความเข้าใจหรือตอบคำถาม ซึ่งคนพิการทางสติปัญญาจะมีการตอบหรือเข้าใจเกี่ยวกับคำถามได้ยากกว่าคนปกติทั่วไป และพฤติกรรมที่เห็นได้ชัดของคนพิการทางสติปัญญา เช่น พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมถูกกระตุ้นได้ง่าย แสดงอารมณ์หงุดหงิดไม่พอใจได้ง่าย มีปัญหาต่อการบอกเส้นทาง การนับเงิน การใช้โทรศัพท์ หรือการบอกเวลา อีกทั้งมีความยากลำบากในการประเมินสถานการณ์หรือผู้คนที่ต้องพบเจอสถานการณ์ที่แปลกไปจากชีวิตประจำวัน

ประการต่อมา การจับกุม⁷ เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจมีความจำเป็นหรือความต้องการในการหาทางเลือกอื่น ๆ นอกเหนือจากการจับกุมและการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามปกติ แม้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่มีอำนาจในการพิจารณาคดีตัดสินคดี แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจในการใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจว่าจะมีการจับกุมตัวหรือปล่อยผู้กระทำความผิดด้วยวิธีทางอื่น ๆ นอกเหนือจากการจับกุมหรือไม่ ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจมักใช้ดุลยพินิจเมื่อเชื่อว่าบุคคลนั้นไม่ควรถูกจับกุมหรือถูกตั้งข้อหาโดยมีหลักฐานชี้ให้เห็นว่าบุคคลนั้นอาจมีความบกพร่องทางสติปัญญาและมีความเข้าใจในการ

⁶ Police Executive Research Forum, THE POLICE RESPONSE TO PEOPLE WITH MENTAL RETARDATION (United State: 1998), p.10.

⁷ Ibid., p.16.

กระทำของตนหรือการเข้าใจว่าสิ่งใดกระทำได้หรือสิ่งใดที่กระทำไปแล้วผิดกฎหมายซึ่งเกิดจากข้อจำกัดในการเรียนรู้และการทำความเข้าใจต่อสิ่งต่าง ๆ ของคนพิการทางสติปัญญา ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าผู้กระทำความผิดขาดเจตนาในการกระทำความผิดและมีการรับรองว่าอยู่ภายใต้การดูแลรักษาเนื่องจากความบกพร่องทางสติปัญญา เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจปล่อยตัวคนพิการทางสติปัญญาแก่ครอบครัว เพื่อนหรือผู้พิทักษ์และรับข้อมูลที่จำเป็นในการทำรายงานที่เหมาะสมต่อไป นอกจากการใช้ดุลพินิจในการปล่อยตัวแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจส่งตัวคนพิการทางสติปัญญาไปยังหน่วยงานด้านสุขภาพและสังคม เช่น กระทรวงสาธารณสุข Arc ซึ่งเป็นองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือและดูแลคนพิการทางสติปัญญาท้องถิ่น หรือศูนย์ดูแลรักษาคนพิการทางสติปัญญา เพื่อรับตัวคนพิการทางสติปัญญาเข้าไปรักษาฟื้นฟูความสามารถด้านพฤติกรรม

ประการสุดท้าย ในขั้นตอนการสอบสวนเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุมและควบคุมตัวผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาไว้ เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องพยายามทุกวิถีทางในการติดต่อผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ หรือผู้สนับสนุนอื่น ๆ ของผู้ต้องหา เนื่องจากความผิดปกติจากการทำงานของสมองอันส่งผลต่อพฤติกรรม ผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาอาจมีพฤติกรรมการแสดงออกไปในทางที่ทำให้ตนเสียสิทธิในการต่อสู้คดีและเป็นผลร้ายต่อตนเองจากการที่ไม่เข้าใจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ไม่เข้าใจถึงการกระทำของตนเองว่าการกระทำใดที่ผิดกฎหมายหรือผลที่ตามมาจากการให้ปากคำในการสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญาส่วนใหญ่มีปัญหาในการสื่อสาร ทั้งในการตอบคำถามหรือการเข้าใจในคำถามที่บุคคลอื่นถาม การตอบคำถามดังกล่าวจึงไม่อาจยืนยันได้ว่าคนพิการทางสติปัญญาเข้าใจคำถามดังกล่าวจริง⁸ ซึ่งสาเหตุที่ทำให้การสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องกระทำไปโดยมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางสติปัญญาอยู่ร่วมด้วยนั้น เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญาเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตาม เชื้อฟัง เจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยคนพิการทางสติปัญญามีแนวโน้มที่จะตอบคำถามหรือพูดในสิ่งที่เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องการเป็นพฤติกรรม Outward-Directed ที่มองหากการชี้แจงให้ตอบคำถาม แบบใช่หรือไม่ (คำถามนำ/ปลายปิด) หากใช้คำถามแบบให้เล่าเหตุการณ์ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น (คำถามปลายเปิด) ผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับปานกลางมักตอบคำถามได้อย่างแม่นยำใกล้เคียงคนปกติ ส่งผลให้คนพิการทางสติปัญญานั้น

⁸ Frances Owen and Dorothy Griffiths, Challenges to the Human Rights of People with Intellectual Disabilities pp. 139-142.

อาจให้การยอมรับข้อกล่าวหา ให้การซึ่งทำให้ตัวเองมีความผิดและได้รับโทษทางอาญา หรือสารภาพว่าตนได้กระทำความผิดโดยที่ไม่เข้าใจกระบวนการอย่างแท้จริง เพื่อที่ตนเองจะไม่ต้องถูกกล่าวหา เตียน ซึ่งการที่มีบุคคลอื่นอยู่ร่วมด้วยนอกจากการที่คนพิการทางสติปัญญาเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตาม เชื่อฟังเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อที่ตนจะไม่ถูกดำเนินแล้วนั้น สิ่งสำคัญก็คือในบางครั้งหากคำถามที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้ในการสอบสวนเคร่งครัด หรือมุ่งเน้นที่จะให้ได้คำตอบที่ตนต้องการ คนพิการทางสติปัญญา อาจปฏิเสธที่จะตอบคำถามหรือตอบคำถามสั้น ๆ เป็นคำเดียว เพราะเริ่มเกิดความเครียด ไม่อยากที่จะตอบคำถามใดใดเป็นผลให้ไม่เข้าใจในสิ่งที่เจ้าหน้าที่ตำรวจตั้งคำถาม และเป็นเหตุให้อาจได้ตอบไปแบบอัตโนมัติเพื่อให้ไม่ต้องถูกตั้งคำถามอีก แม้ว่าในความเป็นจริงแล้วจะไม่มีคำตอบให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ตาม ดังนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำการสอบสวนจะต้องพยายามที่จะเข้าใจถึงข้อจำกัดในการสอบสวนคนพิการทางสติปัญญา รวมถึงต้องมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางสติปัญญาอยู่ร่วมด้วย เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถพูดในสิ่งที่พวกเขาต้องการพูดอย่างแท้จริงและสามารถโต้ตอบกับคำถามที่ค่อนข้างเจาะจงและตรงไปตรงมาได้

การที่มีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคนพิการอยู่ร่วมด้วยในการสอบสวนก็เพื่อที่จะคอยสนับสนุนในการตอบคำถามต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ และเชื่อได้ว่าคนพิการทางสติปัญญาตอบคำถามโดยเข้าใจประเด็นสำคัญของคำถามจริง เพราะในบางครั้งรวมถึงการแสดงอารมณ์ที่ไม่ตรงกับความจริง คนพิการทางสติปัญญามักจะแสดงออกว่าตนเข้าใจในสิ่งที่เจ้าหน้าที่ตำรวจถามทั้งที่ในความเป็นจริงเขาไม่ทราบด้วยว่าจะต้องตอบคำถามอย่างไร เช่น หากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่สอบสวนตั้งคำถามว่าเข้าใจในสิ่งที่ถามไหม คนพิการทางสติปัญญาจะตอบว่า เข้าใจ หรือกรณีที่คนพิการทางสติปัญญาไม่รู้ว่าคำถามคืออะไร ก็ตอบคำถามตามความเข้าใจของเขาเองเมื่อถูกถามคำถามเดิมซ้ำ ๆ กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเขาก็จะเปลี่ยนคำตอบ เพื่อที่จะปฏิบัติตามความต้องการของผู้สอบสวนหรือเห็นว่าคำตอบที่ให้ไปในตอนแรกนั้นผิด

อย่างไรก็ตามการสอบสวนมักเป็นสถานการณ์ที่ตึงเครียดจากทั้งในวิธีการสอบสวน และเนื้อหาที่ต้องสอบสวนเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง กล่าวคือ คำถามที่ใช้ในการสอบสวนมักเป็นคำถามเชิงวาทะศิลป์ที่กำหนดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและมุ่งให้มีการปฏิบัติตาม มีความวิตกกังวลจนทำให้ตอบคำถามไม่ตรงประเด็นและไม่มีความมั่นใจในความสามารถของตนเองในการทำสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะกับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาที่มีความสามารถทางสติปัญญาต่ำกว่าบุคคลทั่วไป การพูด การสื่อสารย่อมแตกต่างจากคนธรรมดา ดังนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องระมัดระวังอย่างยิ่งในการ

สอบสวน⁹ การสอบสวนต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบคำถามหรือการสนทนา เช่น การใช้ถ้อยคำที่ง่ายต่อการเข้าใจ สื่อสารในภาษาที่ไม่ซับซ้อน การใช้คำถามแบบปลายเปิดให้คนพิการทางสติปัญญาเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หลีกเลี่ยงการถามคำถามที่ให้ตอบเพียงว่าใช่หรือไม่ใช่ ในการเปลี่ยนประเด็นคำถาม ต้องระบุสิ่งที่กำลังจะถามใหม่ให้ชัดเจนเพื่อลดความสนใจจากประเด็นเดิม เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องถามคำถามหรือพูดอย่างตรงไปตรงมา ช้า ๆ และชัดเจน

ด้งกรณีการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาตาม Miranda Warning จากคำพิพากษาของศาลฎีกาในคดี *Miranda v. Arizona*, 1966 ตามถ้อยคำที่ว่า¹⁰ “You have the right to remain silent. Anything you say can and will be used against you in a court of law. You have the right to an attorney. If you cannot afford an attorney, one will be provided for you. Do you understand the rights I have just read to you? With these rights in mind, do you wish to speak to me?” ซึ่งเป็นการกำหนดให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องหาที่ถูกสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าจะต้องทราบถึงสิทธิที่จะเงียบ สิทธิในการปรึกษาทนายความและมีทนายความอยู่ระหว่างการซักถาม และสิทธิที่จะได้รับการจัดหาทนายความให้หากไม่สามารถหาเองได้ เมื่อพิจารณาถ้อยคำตาม Miranda Warning จะเห็นได้ว่าเป็นการใช้ถ้อยคำที่ยากต่อการเข้าใจสำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ทำให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามักไม่เข้าใจถึงบทบาทการให้คำปรึกษาของทนายความในกระบวนการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจและจะสารภาพโดยไม่เข้าใจสิทธิของตนเองอย่างเต็มที่¹¹ ดังนั้นไม่เพียงแต่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องแจ้งสิทธิดังกล่าวแก่คนพิการทางสติปัญญาแล้ว แต่จะต้องปรับเปลี่ยนถ้อยคำเพื่อให้ผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเข้าใจสิทธิที่ตนเองมีด้วย เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องอธิบายอย่างช้า ๆ และรอบคอบ หากเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่แน่ใจว่าผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเข้าใจในสิทธิที่ได้แจ้งไปหรือไม่ ควรตั้งคำถามให้ผู้ที่มีความบกพร่องทาง

⁹ Frances Owen and Dorothy Griffiths, *Challenges to the Human Rights of People with Intellectual Disabilities*, pp.148-149.

¹⁰ Miranda Warning, "What are your Miranda Right", [Online] Accessed: 2018, December 18. Available from: <http://www.mirandawarning.org/whatareyourmirandarights.html>

¹¹ The Arc, "Competency of Individuals with Intellectual and Developmental Disabilities in the Criminal Justice System: A Call to Action for the Criminal Justice Community", [Online] Accessed: 2018, December 20. Available from: <https://www.chhs.ca.gov/wp-content/uploads/2017/12/Competency-White-Paper-2017.pdf>.

สติปัญญาอธิบายแต่ละส่วนของสิทธิด้วยคำพูดของพวกเขาเอง อีกทั้งควรจัดหาผู้เชี่ยวชาญที่มีความชำนาญเกี่ยวกับคนพิการทางสติปัญญาอยู่ร่วมด้วยในการสอบสวนนอกเหนือจากทนายความที่เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบให้แน่ใจว่าผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องนั้นได้รู้และเข้าใจถึงสิทธิที่ตนมี รู้และเข้าใจคำถามที่ถูกถาม และสามารถให้คำสั่งแก่ทนายความของตนได้ตรงตามความต้องการที่แท้จริง¹²

จากที่ได้กล่าวไปถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในขั้นก่อนการพิจารณาคดีสำหรับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาจะได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมโดยบุคลากรที่มีความรู้ได้รับการอบรมเกี่ยวกับคนพิการทางสติปัญญา ซึ่งรวมถึงทนายความ ผู้บังคับใช้กฎหมาย ได้รับการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกเพื่อมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการทางกฎหมายที่คนพิการทางสติปัญญาตกเป็นผู้ต้องหาอย่างเต็มความสามารถ มีบุคคลผู้มีความชำนาญพิเศษ และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับความพิการทางสติปัญญาช่วยเหลือในระหว่างที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมนอกเหนือจากทนายความที่ช่วยเหลือในเรื่องการต่อสู้คดี¹³

3.1.2.2 ชั้นพิจารณาคดี

ในชั้นพิจารณาคดีของศาลประเด็นสำคัญต่อคนพิการทางสติปัญญาเป็นเรื่องของความสามารถในการต่อสู้คดี (Competency to Stand Trial) ของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา หลักการพื้นฐานใน American Jurisprudence กำหนดว่าจำเลยในคดีอาญาไม่สามารถถูกทำให้ตกอยู่ในความเสี่ยงแก่ชีวิตหรือเสรีภาพ หากจำเลยไม่สามารถเข้าใจในสิ่งจะเกิดขึ้นกับตนเองได้ แนวความคิดนี้มีที่มาจากคำตัดสินคดีของศาลฎีกา ในคดี Dusky v. United States, 1960¹⁴ ที่ได้

¹² The Arc, "Competency of Individuals with Intellectual and Developmental Disabilities in the Criminal Justice System: A Call to Action for the Criminal Justice Community", [Online] Accessed: 2018, December 20. Available from: <https://www.chhs.ca.gov/wp-content/uploads/2017/12/Competency-White-Paper-2017.pdf>.

¹³ American association on Intellectual and Developmental Disabilities, "Criminal Justice System Joint Position Statement of AAIDD", [Online] Accessed: 2018, December 20. Available from: <https://aaidd.org/news-policy/policy/position-statements/criminal-justice->

¹⁴ Dusky v. United States, 362 U.S. 402 (1960) [Online] Accessed: 2019, January 5. Available from: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/362/402/>.

กำหนดมาตรฐานเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีว่า จำเลยต้องมีความสามารถในปัจจุบันที่เพียงพอในการปรึกษาหารือกับทนายความของตนด้วยความเข้าใจที่สมเหตุสมผล มีความเข้าใจกระบวนการขั้นตอนการพิจารณาคดี ซึ่งหลักการนี้ถูกอธิบายเพิ่มเติมในคำพิพากษาคดี *Drope v. Missouri*, 1975¹⁵ ที่ระบุว่าจำเลยต้องมีความสามารถในการทำความเข้าใจลักษณะและวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดี ความสามารถในการปรึกษากับทนายความ และความสามารถในการช่วยเตรียมข้อต่อสู้ของตนเอง

กรณีจำเลยในคดีเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ไม่ได้เป็นสาเหตุอย่างแน่นอนให้จำเลยนั้นขาดความสามารถในการต่อสู้คดี แต่อาจเป็นหนึ่งในสาเหตุให้เกิดความสงสัยในความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยใน Title 18 ของ United States Code ว่าด้วยการกระทำความผิดอาญาและกระบวนการทางอาญา ได้กำหนดเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีไว้ในมาตรา 4241(a) ว่า “ในเวลาใดก็ตามหลังการเริ่มต้นฟ้องคดีสำหรับความผิดและก่อนที่จะมีการพิพากษาจำเลย หรือในเวลาใดก็ตามหลังจากเริ่มคุมประพฤติหรือปล่อยตัวแบบที่ยังถูกควบคุม และก่อนที่จะมีการพิพากษาคดีอย่างสมบูรณ์ จำเลยหรืออัยการอาจยื่นคำร้องเพื่อพิจารณาความสามารถทางจิตใจของจำเลยได้ ศาลจะอนุญาตให้มีการไต่สวน หากมีเหตุผลอันสมควรที่จะเชื่อว่าจำเลย ในปัจจุบัน อาจจะถูกข่มขู่หรือทรมานจากโรคทางจิตหรือข้อบกพร่องทางจิต ทำให้เขาไร้ความสามารถทางจิตใจจนไม่สามารถที่จะเข้าใจลักษณะและผลที่ตามมาของการดำเนินคดี หรือไม่สามารถช่วยในการแก้ต่างอย่างเหมาะสมได้”¹⁶

ประเด็นเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญานั้น อาจถูกยกขึ้นได้โดยฝ่ายจำเลย (รวมถึงทนายความ) อัยการ หรือศาล ซึ่งหากมีสถานการณ์ที่น่าสงสัยในความสามารถของจำเลย ศาลอาจเสาะหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิหลังของจำเลยกับญาติหรือบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับจำเลย¹⁷ เช่น จำเลยได้เข้าโรงเรียนหรือไม่ เรียนจนถึงอายุเท่าไร หรือผ่านระบบการศึกษาสาธารณะจนครบอายุ 21 ปีหรือไม่ สิ่งเหล่านี้อาจบ่งบอกถึงระบบการศึกษาพิเศษได้

¹⁵ *Drope v. Missouri*, 420 U.S. 162 (1975) [Online] Accessed: 2019, January 5. Available from: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/420/162/>.

¹⁶ U.S. Code section 4241(a)

¹⁷ Frances Owen and Dorothy Griffiths, Challenges to the Human Rights of People with Intellectual Disabilities pp.132-133.

3965025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / revv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

หรือจำเลยมีประวัติที่เกี่ยวกับเครือข่ายการให้บริการสังคม หรือได้รับสิทธิประโยชน์ความพิการของรัฐบาลหรือไม่ ซึ่งคำถามเหล่านี้ไม่สามารถเป็นข้อสรุปที่แน่นอนได้ แต่สามารถเป็นข้อมูลเพิ่มเติมให้กับศาลเพื่อมองหาความไม่สอดคล้องกัน ศาลอาจมีคำสั่งให้มีการไต่สวนประเด็นความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยโดยอาจสั่งให้มีการตรวจทางจิตเวชหรือจิตวิทยา¹⁸ การตรวจทำโดยจิตแพทย์หรือนักจิตวิทยาที่มีใบอนุญาต 1 คน หากศาลเห็นว่าเหมาะสมอาจกำหนดให้มีผู้ตรวจสอบมากกว่า 1 คน เป็นระยะเวลาไม่เกิน 30 วัน เว้นแต่การตรวจไม่สามารถดำเนินการในสถานที่ที่เหมาะสมที่สุดใกล้กับศาล อาจขยายเวลาได้อีกไม่เกิน 15 วัน¹⁹ การตรวจนี้จะใช้การทดสอบทางจิตวิทยาพร้อมกับการสัมภาษณ์ที่จัดทำโดยแพทย์ สำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา โดยใช้การประเมินที่เรียกว่า Competence Assessment for Standing Trial for Defendants with Mental Retardation (CAST-MR)²⁰ ตามเกณฑ์ที่ศาลฎีกากำหนดไว้สำหรับความสามารถในการต่อสู้คดี CAST-MR ประเมินใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ แนวคิดพื้นฐานทางกฎหมาย ทักษะในการช่วยต่อสู้คดีของตนเอง และ การทำความเข้าใจเหตุการณ์ของคดี²¹ แต่สำหรับบุคคลที่มีอายุมากกว่า 18 ปีซึ่งได้รับการวินิจฉัยว่ามี

¹⁸ U.S. Code section 4241(b) "Prior to the date of the hearing, the court may order that a psychiatric or psychological examination of the defendant be conducted, and that a psychiatric or psychological report be filed with the court..."

¹⁹ U.S. Code section 4247(b) "A psychiatric or psychological examination ordered pursuant to this chapter shall be conducted by a licensed or certified psychiatrist or psychologist, or, if the court finds it appropriate, by more than one such examiner. Each examiner shall be designated by the court, except that if the examination is ordered under section 4245, 4246, or 4248, upon the request of the defendant an additional examiner may be selected by the defendant. For the purposes of an examination pursuant to an order under section 4241, 4244, or 4245, the court may commit the person to be examined for a reasonable period, but not to exceed thirty days, and under section 4242, 4243, 4246, or 4248, for a reasonable period, but not to exceed forty-five days,..."

²⁰ Solomon M. Fulero and Lawrence S. Wrightsman, Forensic Psychology Third Edition (Boston: Cengage Learning, 2008), p. 127.

²¹ Richard Rogers and Jill Johansson-Love, "Evaluating Competency to Stand Trial with Evidence- Based Practice" , [Online] Accessed: 2019, January 21. Available from: <http://jaapl.org/content/37/4/450>

ความบกพร่องด้านสติปัญญา ต้องมีระดับการอ่านระดับที่ 4²² เมื่อทำการประเมินเสร็จแล้ว แพทย์ผู้ทำการประเมินต้องรายงานผลการประเมินแก่ศาล เกี่ยวกับประวัติอาการปัจจุบัน ความคิดเห็นของผู้ประเมินเกี่ยวกับการวินิจฉัย การวินิจฉัยโรคว่ามีโรคทางจิตหรือข้อบกพร่องทางจิตที่อาจทำให้เขาไร้ความสามารถทางจิตใจจนไม่สามารถที่จะเข้าใจลักษณะและผลที่ตามมาของการดำเนินคดีหรือไม่²³

ศาลเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยตามคำให้การและรายงานประเมินของแพทย์ หากศาลเห็นว่าจำเลยไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีศาลจะต้องมอบจำเลยให้อยู่ในการควบคุมดูแลของอัยการสูงสุด (Attorney General) อัยการสูงสุดจะส่งจำเลยเข้ารับการรักษาเพื่อฟื้นคืนความสามารถ (Restoration Treatment) ในโรงพยาบาลภายในกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสม ไม่เกิน 4 เดือนในขั้นแรกเพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการฟื้นคืนความสามารถในการต่อสู้คดีและกลับเข้าสู่กระบวนการตามกฎหมาย และอาจขยายระยะเวลาได้จนกระทั่งสภาพจิตใจของจำเลยดีขึ้นซึ่งการพิจารณาคดีอาจดำเนินต่อไปหากศาลพบว่ามีความเป็นไปได้สูงที่ภายในระยะเวลาดังกล่าวจำเลยจะฟื้นคืนความสามารถตามมาตรา 4241(d)²⁴ ทั้งนี้รัฐต่าง ๆ

²² Gary B. Melton, John Petrila, Norman G. Poythress and Christopher Slobogin, Psychological Evaluations for the courts: A Handbook for Mental Health Professionals and Lawyers Third Edition (New York: The Guilford Press, 2007), pp. 155-156.

²³ U.S. Code section 4241(b) section 4247(b) and (c)

²⁴ U.S. Code section 4241(d) “If, after the hearing, the court finds by a preponderance of the evidence that the defendant is presently suffering from a mental disease or defect rendering him mentally incompetent to the extent that he is unable to understand the nature and consequences of the proceedings against him or to assist properly in his defense, the court shall commit the defendant to the custody of the Attorney General. The Attorney General shall hospitalize the defendant for treatment in a suitable facility—

(1) for such a reasonable period of time, not to exceed four months, as is necessary to determine whether there is a substantial probability that in the foreseeable future he will attain the capacity to permit the proceedings to go forward; and

(2) for an additional reasonable period of time until—

(a) his mental condition is so improved that trial may proceed, if the court finds that there is a substantial probability that within such additional period of time he will attain the capacity to permit the proceedings to go forward; or

อาจมีกำหนดระยะเวลาสูงสุดในการฟื้นคืนความสามารถของจำเลยที่แตกต่างกันไป การทำให้จำเลยที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเพียงอย่างเดียวที่ไม่มีอาการป่วยทางจิตร่วมด้วยมีความสามารถในการต่อสู้คดีนั้น เป็นไปได้ยากกว่าการฟื้นฟูความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่มีอาการป่วยทางจิตร่วมด้วย เนื่องจากความเจ็บป่วยทางจิตนั้นสามารถเยียวยาได้ผ่านทาง การรักษาและการใช้ยาทางจิตเวชเป็นหลัก ส่วนใหญ่จำเลยที่อาการป่วยทางจิตสามารถฟื้นฟูความสามารถได้ภายใน 6 เดือน แต่จำเลยที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่ไม่มีอาการป่วยทางจิตเลย อาจไม่เหมาะสมที่จะใช้ยาทางจิตเวชในการรักษาเป็นหลัก จำเลยหลายคนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาไม่เคยมีความสามารถในการต่อสู้คดีมาตั้งแต่ต้น ดังนั้นการบรรลุเป้าหมายของความสามารถจึงไม่ใช่การฟื้นฟู (Restoration) แต่เป็นการเข้าสู่สถาบันการรักษาเพื่อให้ได้มาซึ่งความสามารถในการต่อสู้คดี แพทย์ที่ทำการรักษาต้องเผชิญกับความยุ่งยากและซับซ้อน อีกทั้งต้องใช้โปรแกรมที่ออกแบบมาตามความต้องการเฉพาะบุคคล เรียกว่า Slater Method²⁵ อันเป็นการฝึกเพื่อเพิ่มโอกาสในมีความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเป็นการเฉพาะ เน้นการใช้ภาษาที่ง่าย พูดอย่างช้า ๆ ชัดเจน และใช้คำศัพท์รวมทั้งแนวคิดที่เป็นรูปธรรม ซึ่งอาจรวมถึงจำลองการต่อสู้คดีและการสวมบทบาท²⁶

(b) the pending charges against him are disposed of according to law; whichever is earlier. If, at the end of the time period specified, it is determined that the defendant's mental condition has not so improved as to permit the proceedings to go forward, the defendant is subject to the provisions of sections 4246 and 4248."

²⁵ Barry W. Wall, Brandon H. Krupp and Thomas Guilmette, "Restoration of Competency to Stand Trial: A Training Program for Persons with Mental Retardation," The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law 31,2 (February 2003): 191.

²⁶ The Arc, "Competency of Individuals with Intellectual and Developmental Disabilities in the Criminal Justice System: A Call to Action for the Criminal Justice Community", [Online] Accessed: 2018, December 20. Available from: <https://www.chhs.ca.gov/wp-content/uploads/2017/12/Competency-White-Paper-2017.pdf>.

การได้มาซึ่งความสามารถของจำเลยที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา โดยส่วนใหญ่ ใช้ระยะเวลาการรักษายาวนานกว่าการฟื้นฟูความสามารถของจำเลยที่มีความเจ็บป่วยทางจิต ยิ่งไปกว่านั้นความสามารถในการต่อสู้คดีของบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่ได้รับอาจเป็นความสามารถที่ไม่ลึกซึ้งแท้จริง กล่าวคือเป็นเพียงความสามารถในระดับต้นที่ไม่อาจอยู่ได้ในระยะยาว ดังเช่นในคดี U.S. v. Duhon, 2000²⁷ พยานของอัยการให้การว่าจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ได้เข้าร่วมโปรแกรมฟื้นฟูโดยสมบูรณ์แล้ว แต่มีผู้เชี่ยวชาญอีกคนซึ่งศาลก็เห็นพ้องกันว่าจำเลยนั้นพูดในสิ่งที่เขาได้รับการสอน แต่คำพูดของเขา “กลวง” และปราศจากความเข้าใจทางความคิด ศาลจึงตัดสินว่าแม้จำเลยมีความเข้าใจทางข้อเท็จจริงในการพิจารณาของศาล แต่เขายังขาดความสามารถในการปรึกษากับทนายความ เพื่อที่จะช่วยเหลือในการให้การต่อสู้คดีและการทำความเข้าใจในการดำเนินคดีตามกฎหมายอย่างสมเหตุสมผล ศาลจึงมีคำสั่งปล่อยตัวจำเลย²⁸ การที่จำเลยที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาต้องใช้ระยะเวลาในกระบวนการรักษายาวนานจนอาจเป็นระยะเวลาที่เกินกว่าระยะเวลาที่เหมาะสม นำมาซึ่งปัญหา 3 ประการ²⁹

1. ความน่าเชื่อถือของการคาดการณ์ระยะเวลาในการรักษาของบุคลากรทางการแพทย์ที่จำเลยจะไม่มีความสามารถ ความแตกต่างกันของความบกพร่องของจำเลยแต่ละคนทำให้การคาดการณ์เป็นไปได้ยาก
2. การตัดสินของศาลว่าระยะเวลาที่เหมาะสมนั้นได้ผ่านไปแล้วหรือยัง
3. ความล้มเหลวของผู้พิพากษาในการปล่อยตัว (Discharge) จำเลยที่ขาดความสามารถ ในกรณีที่เป็นการฟ้องร้องที่มีข้อหาในคดีเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง แม้การฟื้นฟูความสามารถของจำเลยจะไม่สามารถทำได้ก็ตาม ซึ่งการยกฟ้อง (Dismissal of

²⁷ United States v. Duhon, 104 F. Supp. 2d 663 (W.D. La. 2000) [Online] Accessed: 2019, January 22. Available from: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp2/104/663/2503897/>.

²⁸ Irving B. Weiner, *Handbook of Psychology, Forensic Psychology* (New Jersey: John Wiley & Sons, 2003), p. 363.

²⁹ The Arc, "Competency of Individuals with Intellectual and Developmental Disabilities in the Criminal Justice System: A Call to Action for the Criminal Justice Community", [Online] Accessed: 2018, December 20. Available from: <https://www.chhs.ca.gov/wp-content/uploads/2017/12/Competency-White-Paper-2017.pdf>.

Charge) มีความเป็นไปได้มากกว่าหากจำเลยเข้าตามหลักเกณฑ์ และสามารถถูกควบคุมรักษาในสถาบันการดูแลรักษาได้ (Institutionalization)

ในการฟื้นฟูความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยภายหลังการรักษาตามระยะเวลาที่เหมาะสม หากแพทย์ที่ทำการรักษาพบว่าจำเลยสามารถได้มาหรือฟื้นฟูความสามารถในการต่อสู้คดีได้แพทย์จะรายงานต่อศาล และศาลจะทำการไต่สวนพิจารณาความสามารถของจำเลยอีกครั้ง หากศาลเห็นว่าจำเลยมีความสามารถเพียงพอต่อการเข้าร่วมพิจารณาคดีในศาล ศาลจะมีคำสั่งให้จำเลยออกจากโรงพยาบาลและเข้าสู่การพิจารณาคดีต่อไปตามมาตรา 4241(e) แห่ง The United States Code³⁰ แต่หากครบกำหนดของระยะเวลาสำหรับการวินิจฉัยการฟื้นคืนความสามารถของจำเลยแล้วแพทย์พบว่าไม่สามารถทำให้จำเลยฟื้นคืนหรือได้มาซึ่งความสามารถในการต่อสู้คดีภายในระยะเวลาที่เหมาะสมได้ ศาลฎีกาในคดี Jackson v. Indiana, 1972³¹ ได้กำหนดกฎเกณฑ์สำหรับกรณีภายหลังพบว่าจำเลยขาดความสามารถในการต่อสู้คดี ในคดีนั้นผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า จำเลยไม่รู้หนังสือ เป็นใบ้และหูหนวก ไม่เพียงแค่ว่าขาดความสามารถในการต่อสู้คดีในปัจจุบันเท่านั้น แต่โอกาสที่จะมีความสามารถขึ้นมานั้นแทบเป็นไปไม่ได้เลย แต่กฎหมายของรัฐ Indiana กำหนดให้จำเลยเข้าสู่โรงพยาบาลจนกว่าเขาจะกลับมามีความสามารถ โดยลักษณะและระยะเวลาของการรักษาจะต้องมีความสมเหตุสมผลกันเพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคำสั่งศาล ในท้ายที่สุดศาลฎีกา

³⁰ U.S. Code section 4241(e) "When the director of the facility in which a defendant is hospitalized pursuant to subsection (d) determines that the defendant has recovered to such an extent that he is able to understand the nature and consequences of the proceedings against him and to assist properly in his defense, he shall promptly file a certificate to that effect with the clerk of the court that ordered the commitment. The clerk shall send a copy of the certificate to the defendant's counsel and to the attorney for the Government. The court shall hold a hearing, conducted pursuant to the provisions of section 4247(d) to determine the competency of the defendant. If, after the hearing, the court finds by a preponderance of the evidence that the defendant has recovered to such an extent that he is able to understand the nature and consequences of the proceedings against him and to assist properly in his defense, the court shall order his immediate discharge from the facility in which he is hospitalized and shall set the date for trial or other proceedings. Upon discharge, the defendant is subject to the provisions of chapters 207 and 227."

³¹ Jackson v. Indiana, 406 U.S. 715 (1972) [Online] Accessed: 2019, January 22. Available from: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/406/715/>.

ตัดสินว่า จำเลยไม่สามารถรักษาให้หายได้ภายในเวลาที่เหมาะสมและแทบไม่โอกาสความน่าจะเป็นอย่างมีนัยสำคัญที่จำเลยจะกลับมามีความสามารถนั้น จึงมีคำสั่งอนุญาตส่งตัวจำเลยที่ไร้ความสามารถในการต่อสู้คดีไปควบคุมยังสถานที่สำหรับฟื้นฟู (Facility for Restoration) แต่ระยะเวลาของการควบคุมตัวต้องเหมาะสมด้วย

กรณีที่จำเลยมีความสามารถในการต่อสู้คดี ศาลจะพิจารณาคำให้การและรายงานของแพทย์แล้วเห็นว่าจำเลยยังคงมีความสามารถในการต่อสู้คดีศาลก็จะดำเนินการพิจารณาคดีต่อไป แต่อย่างไรก็ตามจำเลยที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาย่อมมีความแตกต่างกับจำเลยที่เป็นบุคคลปกติทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญ ในด้านของความสามารถทางความคิด การรับรู้ ความทรงจำ พฤติกรรมการแสดงออก จำเลยที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจึงจำเป็นต้องได้รับความสนับสนุนอันเหมาะสมต่อสภาพความบกพร่อง ดังนั้น การพิจารณาคดีในศาล จำเลยจะได้รับการอำนวยความสะดวกอย่างสมเหตุสมผลและได้รับการปรับเปลี่ยนกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อให้สามารถเข้าร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลได้³² โดยอาจเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนการเข้าร่วมในห้องพิจารณา เช่น การเปิดเผยข้อมูลแก่จำเลยเพื่อให้คุ้นเคยกับกระบวนการพิจารณาในศาลและเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น หรือการให้จำเลยได้ทดลองสัมผัสห้องพิจารณาคดีและแสดงบทบาทสมมติในเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในห้องพิจารณา แต่ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวต้องเปิดไปด้วยความระมัดระวัง เพื่อแน่ใจว่าจำเลยได้รับการเตรียมความพร้อมโดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีของศาล ไม่ใช่เพียงแค่ออกแสดงเนื้อหาของหลักฐานเฉพาะที่จะนำเสนอต่อศาลเท่านั้น การเตรียมความพร้อมและการอำนวยความสะดวกแก่จำเลยที่บกพร่องทางสติปัญญาช่วยลดความตึงเครียดของขั้นตอนในห้องพิจารณาและการตอบคำถามของทนายความหรือศาลได้³³ นอกจากการเตรียมความพร้อม การอำนวยความสะดวกแก่จำเลยในห้องพิจารณาคดีของศาลก็มีความสำคัญต่อการแสดงออก การตอบคำถามและการมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีของจำเลย เช่น การให้มีผู้สนับสนุนหรือผู้ตีความ ซึ่งเป็น

³² Colorado Judicial Department, "Access to the Courts: A Resource Guide to Providing Reasonable Accommodations for People with Disabilities", [Online] Accessed: 2019, January 24. Available from: <https://www.courts.state.co.us/userfiles/File/Administration/HR/ADA/ADAResourceGuide.pdf>.

³³ Frances Owen and Dorothy Griffiths, Challenges to the Human Rights of People with Intellectual Disabilities pp.141-142.

บุคคลที่สามารถเข้าใจสัญลักษณ์หรือการแสดงท่าทางหรือรูปภาพ โดยอาจเป็นบุคคลที่มีความคุ้นเคยกับจำเลยหรือมีความสามารถเหมาะสมเพียงพอในการแสดงออกถึงความคิดและการตัดสินใจของจำเลย กล่าวคือเป็นเพียงการช่วยเหลือสนับสนุนให้จำเลยสู้คดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่การตัดสินใจและความคิดยังเป็นของตัวจำเลยอยู่³⁴

การคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาโดยการให้ความช่วยเหลือในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลปรากฏอย่างชัดเจนในมลรัฐจอร์เจีย ซึ่งได้มีการให้คำแนะนำแก่ศาลในการช่วยเหลือคนพิการทางสติปัญญาในการพิจารณาคดีไว้ กล่าวคือศาลต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยการพูดให้ชัดเจน ช้า และใช้ประโยคสั้น ๆ ในการถามคำถามไม่ใช่ประโยคหรือคำถามที่มีข้อมูลที่ยากต่อการเข้าใจหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ซับซ้อน หากเป็นไปได้ควรใช้สัญลักษณ์ ภาพ หรือท่าทางในการสื่อความหมายเพื่อให้จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเข้าใจคำถามมากขึ้น ให้ความสำคัญและการตอบคำถาม ไม่เร่งรัดหรือรวดเร็วเกินไป หากคำถามที่ศาลต้องการถามจำเลยเป็นประเด็นสำคัญ ควรถามอย่างชัดเจน ช้า ๆ ให้ความสำคัญในการทำความเข้าใจกับคำถามและไม่เร่งรัดคำตอบ ข้อความที่ใช้ประกอบควรอยู่ในรูปแบบของแถบบันทึกเสียงมากกว่ารูปแบบของตัวอักษร เนื่องจากจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา มีข้อจำกัดทางการสื่อสาร การอ่าน ดังนั้นหากคำถามที่ใช้เป็นรูปแบบของเสียงจะทำให้จำเลยเข้าใจคำถามมากกว่าการที่ต้องอ่านข้อความตัวอักษร³⁵

เมื่อจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา มีความสามารถในการต่อสู้คดี ศาลก็จะต้องปฏิบัติอย่างเหมาะสมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น แต่ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ยกข้อต่อสู้เรื่องความวิกลจริตเป็นเหตุให้ไม่มี ความผิด (Not Guilty by Reason of Insanity) นั้น จำเลยซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญาอาจยกความวิกลจริต (Insanity) ในขณะที่กระทำความผิดขึ้นเป็นข้อต่อสู้ได้ ตามบทบัญญัติใน Title 18 ของ

³⁴ The Arc, "Competency of Individuals with Intellectual and Developmental Disabilities in the Criminal Justice System: A Call to Action for the Criminal Justice Community", [Online] Accessed: 2018, December 20. Available from: <https://www.chhs.ca.gov/wp-content/uploads/2017/12/Competency-White-Paper-2017.pdf>.

³⁵ Georgia Court, "A Handbook for Georgia Court Officials on Courtroom Accessibility for Individual with Disabilities 2004" [Online] Accessed: 2019, January 22. Available from: http://www.georgiacourts.org/files/ADAHandbk_MAY_05_800.pdf.

United States Code เกี่ยวกับการอ้างความวิกลจริตเป็นเหตุให้ไม่มีความผิด (Not Guilty by Reason of Insanity) ว่าจำเลยมีโรคทางจิตหรือความบกพร่องทางจิต แต่อย่างไรก็ตามการที่จำเลยเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาไม่เพียงพอที่จะยกข้อต่อสู้เรื่องความวิกลจริต เว้นแต่จำเลยที่มีความบกพร่องทางสติปัญญานั้นมีความเจ็บป่วยทางจิตใจตามความหมายของความวิกลจริตด้วย ซึ่งแต่ละรัฐมีบทบัญญัติเรื่องหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความวิกลจริตแตกต่างกันออกไป โดยทั่วไปคำจำกัดความของความวิกลจริต หมายถึง การที่บุคคลไม่สามารถเข้าใจผลของการกระทำของตนเองในขณะที่ได้กระทำความผิดอาญา ซึ่งมีหลักการพิจารณาความวิกลจริตแตกต่างกันใน 4 หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้³⁶

1. หลัก M'Naughten ในเวลาที่กระทำความผิด บุคคลนั้นได้กระทำลงภายใต้ภาวะบกพร่องด้วยเหตุผลจากโรคทางจิตใจซึ่งทำให้ไม่ทราบถึงลักษณะและระดับของการกระทำที่ได้ทำลง หรือหากทราบถึงลักษณะและระดับของการกระทำที่ ก็ไม่ทราบว่าได้ทำสิ่งใดที่เป็นความผิด

2. หลัก Irresistible Impulse การกระทำเป็นผลมาจากโรคทางจิตหรือข้อบกพร่องของจำเลยที่ไม่สามารถควบคุมหรือต่อต้านแรงกระตุ้นของตนจึงนำไปสู่การกระทำผิดทางอาญา จำเลยไม่มีความผิดด้วยเหตุผลของความวิกลจริต บางรัฐพิจารณาหลักนี้ร่วมกับหลัก M'Naghten โดยถือได้ว่าเมื่อจำเลยไม่สามารถเข้าใจการกระทำของตนเองหรือควบคุมไม่ได้ย่อมอ้างความวิกลจริตได้

3. หลัก The Durham ความวิกลจริตหมายถึง โรคทางจิตหรือความบกพร่องทางจิตของจำเลยที่กระทำความผิดทางอาญาเป็นเหตุผลจำเลยได้กระทำความผิดทางอาญา แต่จำเลยไม่มีความผิดด้วยเหตุผลของความวิกลจริต หลักการนี้เฉพาะในรัฐ New Hampshire เท่านั้นเนื่องจากรัฐและเขตอำนาจศาลอื่น ๆ ถือว่ากว้างเกินไป

4. หลัก Model Penal Code โดย American Law Institute ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายแบบฉบับ อันเป็นแนวทางของกฎหมายอาญาในหลายรัฐ มีหลักว่าในช่วงเวลาของการกระทำผิด อันเป็นผลมาจากโรคทางจิตหรือความบกพร่องทางจิต (Mental

³⁶ JUSTIA, "Insanity", [Online] Accessed: 2019, January 25. Available from: // <https://www.justia.com/criminal/defenses/insanity/>.

Disease or Defect) บุคคลไม่มีความสามารถที่จะเห็นค่าในความผิดที่ได้ทำลง หรือไม่มี
ความสามารถในการปรับการกระทำเพื่อให้เป็นไปตามข้อกฎหมาย³⁷

ดังนั้นการยกความวิกลจริตขึ้นเป็นข้อต่อสู้นั้น ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์ของแต่ละคดี
การที่จำเลยเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา จะกล่าวอ้างเรื่องความวิกลจริตต้องมีพฤติการณ์ว่า
จำเลยมีความเจ็บป่วยทางจิตใจร่วมด้วยจนทำให้ไม่ทราบผลของการกระทำของตนในขณะที่ได้กระทำ
ความผิด³⁸ เมื่อพิจารณาในบริบทของจำเลยที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในประเด็นเรื่อง
ความสามารถในการต่อสู้คดี (Competency to Stand Trial) กับ ความวิกลจริตอันเป็นเหตุให้ไม่มี
ความผิด (Not Guilty by Reason of Insanity) จะเห็นได้ว่ามีสิ่งที่เหมือนกันคือ ความบกพร่องทาง
สติปัญญาของจำเลยแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการตัดสินว่าจำเลยไม่มีความสามารถในการต่อสู้
คดีหรือมีความวิกลจริต แต่ต้องพิจารณาเงื่อนไขอื่น ๆ ร่วมด้วย ส่วนสิ่งที่แตกต่างกันนั้น ได้แก่ กรอบ
เวลา และขั้นตอน โดยกรอบเวลาในการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีพิจารณาขณะที่มีการ
พิจารณาคดี แต่ความวิกลจริตพิจารณาขณะที่ได้กระทำความผิดอาญา ส่วนผลลัพธ์ของการไม่
มีความสามารถในการต่อสู้คดีทำให้การพิจารณาคดีหยุดชั่วคราวหรือเป็นการชะลอการพิจารณาคดี
เพื่อให้มีการรักษาฟื้นฟูความสามารถในการต่อสู้คดี แต่ความวิกลจริตเป็นการสิ้นสุดการพิจารณาคดี
หรือยุติคดี และขั้นตอนในสองประเด็นย่อมแตกต่างกันอย่างชัดเจนตามหลักเกณฑ์ของเงื่อนไขแต่ละ
ประเด็น³⁹

³⁷ Model Penal Code section 4.01 "Mental Disease or Defect Excluding Responsibility.

(1) A person is not responsible for criminal conduct if at the time of such conduct as a
result of mental disease or defect he lacks substantial capacity either to appreciate the criminality
[wrongfulness] of his conduct or to conform his conduct to the requirements of law.

(2) As used in this Article, the terms "mental disease or defect" do not include an
abnormality manifested only by repeated criminal or otherwise anti-social conduct."

³⁸ Jones v. United States, 463 U.S. 354 (1983) [Online] Accessed: 2019, January 25. Available
from: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/463/354/>.

³⁹ The Arc, "Competency of Individuals with Intellectual and Developmental Disabilities in
the Criminal Justice System: A Call to Action for the Criminal Justice Community", [Online] Accessed:
2018, December 20. Available from: <https://www.chhs.ca.gov/wp-content/uploads/2017/12/Competency-White-Paper-2017.pdf>.

จากการศึกษาการคุ้มครองจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นพิจารณาคดีของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า กฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่จำเลยที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในชั้นพิจารณาคดีมีหลักการพื้นฐานที่คำนึงถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยเป็นประการสำคัญ ในขณะที่มีการพิจารณาคดีจำเลยที่มีความบกพร่องต้องมีความสามารถเพียงพอในการเข้าใจกระบวนการพิจารณาคดีของศาล สามารถให้การช่วยเหลือตนเองในการแก้ข้อกล่าวหา และสามารถปรึกษาทนายความของตนได้ จึงถือว่าจำเลยมีความสามารถเพียงพอที่จะการดำเนินคดีต่อไป นอกจากนี้กระบวนการพิจารณาคดีในศาลยังช่วยเหลือและสนับสนุนให้จำเลยที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกตามความบกพร่อง อันเป็นส่งเสริมให้จำเลยซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญาสามารถเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีได้อย่างเหมาะสม

3.1.2.3 ชั้นหลังการพิจารณาคดี

ภายหลังการพิจารณาคดีของศาลสิ้นสุดลง จึงเข้าสู่กระบวนการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล ไม่ว่าจะเป็นการปรับ การจำคุก หรือการประหารชีวิต ในการบังคับโทษของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา มีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการห้ามลงโทษประหารชีวิตที่จะได้กล่าวต่อไปในหัวข้อนี้

การแก้ไขรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาครั้งที่ 8 (Eighth Amendment) ได้ระบุสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการลงโทษจำเลยในคดีอาญาว่า "เงินประกันตัวที่มากเกินไปจะไม่ถูกเรียกหรือค่าปรับที่มากเกินไปจะไม่ถูกเรียกเก็บ หรือการลงโทษที่โหดร้ายและผิดปกติจะไม่ถูกลงโทษ" ซึ่งต่อมาในการแก้ไขรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาครั้งที่ 14 (Fourteenth Amendment) ได้มีการบังคับใช้ข้อกำหนดดังกล่าวกับรัฐ ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญทั้ง 2 ครั้ง ข้างต้นเป็นการบังคับให้กฎหมายของสหรัฐอเมริกาต้องจัดการลงโทษประหารชีวิตที่กำหนดไว้สำหรับความผิดทางอาญาที่กระทำโดยเด็กและเยาวชนที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ในทางตรงข้ามเมื่อพิจารณาบุคคลที่มีความเจ็บป่วยทางจิตใจ จะเห็นได้ว่าไม่ได้ถูกกำหนดให้ได้รับการยกเว้นการประหารชีวิตตามการแก้ไขรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาครั้งที่ 8 ด้วย แต่อย่างไรก็ตามบุคคลที่วิกลจริตนั้นไม่สามารถถูกประหารชีวิตได้ อย่างน้อยก็จนกว่าบุคคลนั้นจะมีสติ แม้ว่าไม่สามารถถูกบังคับรักษาเพื่อให้บรรลุผลเช่นนั้นก็ตาม และใน

ทำนองเดียวกันบุคคลที่ไม่มีความสามารถ ด้วยเหตุผลของความเจ็บป่วยทางจิตจะไม่ถูกประหารชีวิตด้วยเช่นกัน เพราะบุคคลจะต้องมีความเข้าใจตามเหตุผลของการประหารชีวิตเมื่อมีการลงโทษ⁴⁰

ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกา ได้มีคำวินิจฉัยตามข้อกำหนดในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญครั้งที่ 8 ข้างต้น ในคดี *Atkins v. Virginia, 2002*⁴¹ โดยประกาศว่าการกำหนดโทษประหารชีวิตสำหรับผู้ที่มีปัญญาอ่อน (Mentally Retarded) เป็นการลงโทษที่โหดร้ายและผิดปกติซึ่งเป็นการฝ่าฝืนการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 8 เหตุเพราะการลงโทษดังกล่าวจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักการแก้แค้นตอบแทนและการยับยั้ง (Retribution and Deterrence) เนื่องจากคนที่มีความบกพร่องทางจิตมีโอกาสน้อยที่จะเข้าใจถึงสาเหตุการถูกลงโทษ หรือเรียนรู้จากคนอื่นว่าสถานการณ์ที่คล้ายกันจะทำให้ถูกลงโทษ บุคคลเหล่านี้มีโอกาสน้อยที่จะเห็นอกเห็นใจเพราะความบกพร่องในการสื่อสารและการแยกแยะทางความคิดจากคนรอบข้าง เป็นผลให้บุคคลที่มีความบกพร่องนี้มีความเสี่ยงมากขึ้นในการรับโทษประหารชีวิตจากคณะลูกขุนซึ่งอาจตีความพฤติกรรมและปฏิกิริยาของพวกเขาผิดไป อย่างไรก็ตามแต่ละรัฐมีอิสระที่จะกำหนดคำจำกัดความของบุคคลที่มีปัญญาอ่อนตามความเหมาะสม ซึ่งเป็นการให้แต่ละรัฐมีอำนาจควบคุมเหนือผู้ที่อาจมีสิทธิ์ได้รับโทษประหารชีวิตบ้าง โดยมลรัฐส่วนใหญ่ถือว่าผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีระดับสติปัญญา (Intelligence Quotient: IQ) ไม่เกิน 70 และได้แสดงออกถึงอาการนั้นก่อนอายุ 18 ปี⁴² แม้ว่าระดับสติปัญญา (IQ) และอายุสมอง (Mental age) จะเป็นปัจจัยสำคัญในการประเมินความบกพร่องทางสติปัญญาในการยกเว้นโทษประหารชีวิต แต่อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาในคดี *Hall v. Florida, 2014*⁴³ ได้มีคำวินิจฉัยล่าสุด ถึงการไม่ยอมรับการใช้ระดับสติปัญญาเป็นเกณฑ์วัดอย่างเคร่งครัดหรือเป็นหลักฐานแต่เพียงอย่างเดียว

⁴⁰ Ian Freckelton, "Offenders with Intellectual and Developmental Disabilities: Sentencing Challenges after the Abolition of Execution in the United States," *Psychiatry, Psychology and Law* 23 (June 2016): 322.

⁴¹ *Atkins v. Virginia*, 536 U.S. 304 (2002) [Online] Accessed: 2019, January 25. Available from: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/536/304/>

⁴² Leigh Ann Davis, M.S.S.W., M.P.A., "People with Intellectual Disability in the Criminal Justice System: Victims & Suspects", [Online] Accessed: 2019, January 25. Available from: <https://www.thearc.org/sslpage.aspx?pid=2458>

⁴³ *Hall v. Florida*, 572 U.S. ____ (2014) [Online] Accessed: 2019, January 25. Available from: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/572/12-10882/>

ในการตัดสินความสามารถของนักโทษที่จะถูกประหารชีวิต จำเลยในคดีมีระดับสติปัญญา (IQ) ที่ 71 ซึ่งตามกฎหมายของรัฐการพิจารณายกเว้นโทษประหารชีวิตจำเลยต้องมีระดับสติปัญญา ไม่เกิน 70 ถึงสามารถแสดงหลักฐานเพิ่มเติมเกี่ยวกับความพิการทางสติปัญญาได้ แต่ศาลฎีกาได้กลับคำพิพากษาตัดสินให้จำเลยสามารถแสดงหลักฐานอันเป็นปัจจัยที่ได้รับการยอมรับในสมัยใหม่ คือ เวชปฏิบัติ (Medical Practice) เช่นความบกพร่องด้านการปรับตัว ความสามารถในอดีต ปัจจัยแวดล้อม และการเลี้ยงดู เป็นหลักฐานเพิ่มเติมได้

ชั้นหลังการพิจารณาคดีของศาลในสหรัฐอเมริกายังคงให้ความคุ้มครองแก่นักโทษที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา โดยห้ามไม่ให้มีการลงโทษประหารชีวิต ซึ่งมีวิวัฒนาการของการให้ความคุ้มครองคนพิการทางสติปัญญาในการพิจารณาถึงขอบเขตความหมายของความพิการทางสติปัญญาที่ไม่ได้วัดผลจากระดับสติปัญญาแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังคำนึงถึงผลจากปฏิบัติการทางการแพทย์เป็นปัจจัยในการให้ความคุ้มครองคนพิการทางสติปัญญาเพื่อให้ได้รับการพิจารณายกเว้นโทษประหารชีวิตด้วย การศึกษาการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศสหรัฐอเมริกาตามที่ได้กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับความสามารถของจำเลยในคดี ซึ่งแต่ละรัฐจะมีกฎหมายที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความสามารถ แต่ยังคงไว้ซึ่งมาตรฐานตามรัฐธรรมนูญ โดยสามารถรวบรวมหลักเกณฑ์ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ ตามตารางต่อไปนี้⁴⁴

⁴⁴ The Arc, "Competency of Individuals with Intellectual and Developmental Disabilities in the Criminal Justice System: A Call to Action for the Criminal Justice Community" , [Online] Accessed: 2019, January 24. Available from: <https://www.chhs.ca.gov/wp-content/uploads/2017/12/Competency-White-Paper-2017.pdf>.

ตารางที่ 1 ความแตกต่างของประเภทความสามารถของจำเลย

ประเภทของความสามารถ	บรรทัดฐาน
- ความสามารถในการในการสลະสิทธิ์มีรันทา ความสามารถในการสารภาพ	การรับรู้ สติปัญญาและความสมัครใจที่สลະสิทธิ์มีรันทา ผู้ต้องหาต้องเข้าใจลักษณะของ บทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมที่5 ที่ต่อต้านการกระทำที่ทำให้ตนต้องรับผิดชอบทางอาญา
- ความสามารถในการต่อสู้คดี	Dusky v. United states จำเลย ต้อง มีความสามารถเพียงพอในการปรึกษาทนายความของเขา เกี่ยวกับระดับความมีเหตุผลของการ เข้าใจเหตุและผล และเข้าใจเหตุผล เช่น เข้าใจ ข้อเท็จจริงของกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับเขา
- ความสามารถในการรับสารภาพ	Godinez v. Moran มาตรฐานความสามารถ สำหรับการรับสารภาพเหมือนกับมาตรฐาน ความสามารถในการต่อสู้คดี เกิดขึ้นในคดี Dusky v. United States
- ความสามารถในการสลະสิทธิ์ที่จะให้ทนาย เป็นตัวแทน	Godinez v. Moran มาตรฐานความสามารถ สำหรับการสลະสิทธิ์ในการมีทนายความ เหมือนกับมาตรฐานความสามารถสำหรับการ ต่อสู้คดีเกิดเมื่อ Dusky v. States
- ความสามารถในการอธิบายตนเอง	Edwards v. Indiana รัฐสามารถกำหนดระดับ ความสามารถที่สูงขึ้น (เมื่อเปรียบเทียบกับคดี

3965025682

CD :Thesis 5885960634 thesis / revv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

ประเภทของความสามารถ	บรรทัดฐาน
	Dusky) เมื่อพิจารณาความสามารถส่วนบุคคลในการอธิบายตนเอง
- ความสามารถที่จะได้รับการพิพากษาประหารชีวิต	Atkins v. Virginia คนพิการทางสติปัญญาไม่สามารถถูกประหารชีวิตภายใต้บทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมบทที่ 8 ไม่มีระดับเชาวน์ปัญญาใด ๆ ยากสำหรับการตัดสินความบกพร่องทางสติปัญญา จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาจะต้องเข้าใจว่าเขากำลังถูกประหารชีวิต

3.2 การดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาของสหราชอาณาจักร

3.2.1 ความหมายของความพิการทางสติปัญญา

การนิยามความหมายของความบกพร่องทางสติปัญญาในสหราชอาณาจักรค่อนข้างมีความสับสน เนื่องจากคำที่มีความหมายถึง “ความบกพร่องทางสติปัญญา” ในสหราชอาณาจักรนั้น ใช้คำว่า “Learning Disability” ซึ่งแตกต่างกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยที่ใช้คำว่า “Intellectual Disability” ในสหราชอาณาจักรคำว่า “ความบกพร่องทางการเรียนรู้” (Learning Disability) ถูกนำมาใช้แทนคำว่า “ความพิการทางจิตใจ” (Mentally Handicapped) มานานกว่า 20 ปี เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาที่ใช้คำว่า “ความบกพร่องทางสติปัญญา” (Intellectual Disability) แทนคำว่า ปัญญาอ่อน (Mental Retardation)⁴⁵

⁴⁵ Victoria Cluley, "From “Learning disability to intellectual disability”—Perceptions of the increasing use of the term “intellectual disability” in learning disability policy, research and practice" , [Online] Accessed: 2019, January 25. Available from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/bld.12209>.

กระทรวงสาธารณสุข (Department of Health and Social Care) ได้ให้ความหมายว่า “ความบกพร่องทางการเรียนรู้” (Learning Disability) คือการที่บุคคลมี⁴⁶ ความสามารถที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญในการเข้าใจสิ่งใหม่ ๆ หรือข้อมูลที่ซับซ้อน เพื่อเรียนรู้ทักษะใหม่ (สติปัญญาบกพร่อง: Impaired Intelligence) ความสามารถในการจัดการสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองลดลง (การดำเนินชีวิตทางสังคมบกพร่อง: Impaired Social Functioning) ซึ่งเริ่มต้นก่อนที่จะเป็นผู้ใหญ่โดยมีระยะเวลาที่ยาวนานต่อพัฒนาการ เห็นได้ว่าสหราชอาณาจักรให้นิยามความหมายของ “ความบกพร่องทางการเรียนรู้” (Learning Disability) โดยมีความหมายเช่นเดียวกับ คำว่า “ความบกพร่องทางสติปัญญา” (Intellectual Disability) ตามเกณฑ์การวินิจฉัยโรคทางจิตเวช ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition: DSM-5) โดย American Psychiatric Association (APA) และ บัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศ (International Classification of Diseases: ICD) โดยองค์การอนามัยโลก ซึ่งสหราชอาณาจักรเป็นกลุ่มประเทศเดียวที่ใช้คำว่า “ความบกพร่องทางการเรียนรู้” (Learning Disability) ในความหมายดังกล่าว⁴⁷ ซึ่งความหมายของ “ความบกพร่องทางการเรียนรู้” (Learning Disability) ในความหมายทางด้านกฎหมาย สังคม และสุขภาพ ของสหราชอาณาจักรนั้น ไม่รวมถึงกลุ่มอาการเรียนรู้ยาก (Learning Difficulty) ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีปัญหาในเฉพาะการประมวลผลข้อมูลบางรูปแบบ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความฉลาดทั่วไป (IQ) ที่เป็นความปกติในการเรียนรู้ภาษาซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถอ่าน เขียน หรือสะกดคำได้⁴⁸ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับการแบ่งประเภทของความพิการในประเทศไทยพบว่า ความหมายของกลุ่มอาการเรียนรู้ยาก (Learning Difficulty) ในสหราชอาณาจักร มีความคล้ายคลึงกับความพิการทางการเรียนรู้ ตาม ข้อ 9 ของประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ

⁴⁶ Department of Health, "Valuing People : A New Strategy for Learning Disability for the 21st Century" , [Online] Accessed: 2019, January 25. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/250877/5086.pdf.

⁴⁷ Eric Emerson and Pauline Heslop, "A working definition of Learning Disabilities", [Online] Accessed: 2019, January 25. Available from: https://www.researchgate.net/publication/265306674_A_working_definition_of_Learning_Disabilities.

⁴⁸ Mental Health Foundation, "Learning difficulties", [Online] Accessed: 2019, January 25. Available from: <https://www.mentalhealth.org.uk/learning-disabilities/a-to-z/l/learning-difficulties>

มนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการที่ให้ความหมายไว้ว่า ความพิการทางการเรียนรู้ ได้แก่ การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมโดยเฉพาะด้านการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องทางสมอง ทำให้เกิดความบกพร่องในด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ หรือกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานอื่นในระดับความสามารถที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานตามช่วงอายุและระดับสติปัญญา

พระราชบัญญัติสุขภาพจิต 1983 (Mental Health Act 1983) มีคำจำกัดความที่น่าจะเกี่ยวข้องกับความบกพร่องทางสติปัญญา คือ Mental Impairment ที่บัญญัติไว้ได้คำว่า Mental Disorders ในมาตรา 1(2) โดยให้ความหมายของ Mental Impairment ว่าหมายถึง สภาวะของการหยุดชะงักหรือการพัฒนาที่ไม่สมบูรณ์ของจิตใจ ไม่รวมถึงความบกพร่องทางจิตใจอย่างรุนแรง ซึ่งรวมถึงการทำงานของสติปัญญามีความบกพร่องอย่างมีนัยสำคัญและการดำเนินชีวิตทางสังคมบกพร่อง ร่วมกับพฤติกรรมก้าวร้าวอย่างผิดปกติหรือพฤติกรรมขาดความรับผิดชอบอย่างรุนแรง ซึ่งต่อมา Mental Impairment ได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติสุขภาพจิต 2007 (Mental Health Act 2007)⁴⁹ และได้มีการบัญญัติคำว่า “ความบกพร่องทางการเรียนรู้” (Learning Disability) เพิ่มเติมลงในมาตรา 1 (4) ว่าหมายถึง สภาวะของการหยุดชะงักหรือการพัฒนาที่ไม่สมบูรณ์ของจิตใจ รวมถึงความบกพร่องอย่างมีนัยสำคัญของสติปัญญาและการดำเนินชีวิตทางสังคม⁵⁰ ทั้งนี้ในแง่ของการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต มาตรา 35 ถึง 38, 45A, 47 และ 48 ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ แม้จะมีความทุกข์ทรมานจากความผิดปกติหรือต้องการการรักษาในโรงพยาบาลก็ยังคงไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตราดังกล่าว เว้นแต่

⁴⁹ Mental Health Act 2007 Section 1(3) "The following definitions are omitted—

- (a) those of “severe mental impairment” and “severely mentally impaired”,
- (b) those of “mental impairment” and “mentally impaired”, and
- (c) that of “psychopathic disorder”.

⁵⁰ Mental Health Act 1983 section 1(4) "In subsection (2A) above, “learning disability” means a state of arrested or incomplete development of the mind which includes significant impairment of intelligence and social functioning."

ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นมีพฤติกรรมก้าวร้าวผิดปกติหรือขาดความรับผิดชอบอย่างจริงจังร่วมด้วยเท่านั้น⁵¹

3.2.2 การคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา

สหราชอาณาจักร บุคคลที่มีความพิการหรือเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องจะได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายที่เป็นกรอบหลัก ได้แก่ พระราชบัญญัติสิทธิมนุษยชน 1998 (Human Rights Act 1998) ที่ออกตามความในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนยุโรป (European Convention on Human Rights: ECHR) และพระราชบัญญัติการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ 1995 และ 2005 (Disability Discrimination Act 1995, 2005: DDA) โดยมีการให้ความหมายของความพิการ (Disability) และ คนพิการ (Disabled Person) ว่าหมายถึงบุคคลที่มี “ความบกพร่องที่เป็นสาระสำคัญและส่งผลกระทบต่อความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวัน”

สำหรับคนพิการทางสติปัญญาในบริบทของกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ในปีค.ศ. 1990 กระทรวงมหาดไทยของสหราชอาณาจักร กำหนดนโยบายเป็นแนวทางว่าผู้กระทำผิดที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา (Mentally Disordered Offenders) ควรได้รับการดูแลและการรักษาจากงานบริการด้านสุขภาพและสังคมแทนที่จะถูกดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ต่อมาในปีค.ศ. 1992 กรมอนามัยและกระทรวงมหาดไทย ได้เรียกร้องให้มีการทำงานอย่างใกล้ชิดระหว่างตำรวจและงานบริการด้านสุขภาพและสังคม เพื่อหลีกเลี่ยงการฟ้องร้องคดีอาญาที่ไม่จำเป็นกรณีผู้ต้องหาหรือ

⁵¹ Mental Health Act 1983 section 1(2A) "But a person with learning disability shall not be considered by reason of that disability to be—

(a) suffering from mental disorder for the purposes of the provisions mentioned in subsection (2B) below; or

(b) requiring treatment in hospital for mental disorder for the purposes of sections 17E and 50 to 53 below,

unless that disability is associated with abnormally aggressive or seriously irresponsible conduct on his part."

section 1(2B) "The provisions are—

(a) sections 3, 7, 17A, 20 and 20A below;

(b) sections 35 to 38, 45A, 47, 48 and 51 below; and

(c) section 72(1)(b) and (c) and (4) below."

จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา และมีการกำหนดหลักการอย่างชัดเจนในการดูแลผู้กระทำ ความผิดที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา⁵² ซึ่งจะเห็นได้ว่าสหราชอาณาจักรได้ให้ความสำคัญกับผู้กระทำ ความผิดที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ทั้งในด้านการหันเหแนวทางของผู้กระทำผิดสู่การดูแลรักษา และด้านการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปอย่างละเอียดในบทนี้

3.2.2.1 ขั้นก่อนการพิจารณาคดี

คนพิการทางสติปัญญาจะมีระดับความบกพร่องแตกต่างกันอย่างมากตาม ความสามารถหรือการทำงานของสมอง ทำให้การจัดการสิ่งต่าง ๆ เป็นไปด้วยความซับซ้อน การเข้า มาเกี่ยวข้องกับระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอาจทำให้เกิดความกลัวและสับสน โดยคนพิการ ทางสติปัญญาอาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เนื่องจากถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด การที่ คนพิการทางสติปัญญา มีความสามารถอย่างจำกัดในการเข้าใจถึงผลลัพธ์ของการกระทำ ทำให้พวกเขา มักไม่พยายามซ่อนเร้นหรือปิดบังในสิ่งที่ได้กระทำไป และอาจจะสารภาพในสิ่งที่ไม่ได้กระทำหรือ แสดงซึ่งหลักฐานหรือพฤติกรรมที่ยอมรับในความผิดเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจพึงพอใจ⁵³ เจ้าหน้าที่ ตำรวจจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเฉพาะถึงลักษณะของความบกพร่องของคนพิการทางสติปัญญา เพื่อให้สามารถดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยส่งเสริม ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก ให้แก่ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกับผู้ต้องหาที่ไม่มีความ บกพร่อง ซึ่งในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ต้องเกี่ยวข้องกับ คนพิการทางสติปัญญา

สหราชอาณาจักรได้มีคู่มือแนวทางการปฏิบัติงานที่ใช้ร่วมกันระหว่างหน่วยงานด้าน ความยุติธรรมและหน่วยงานด้านสาธารณสุข ได้แก่ Guidance on Police Responses to People with Mental Ill Health and/or Learning Disabilities⁵⁴ และ Positive Outcomes A Handbook for Professionals in the Criminal Justice System working with Offenders with Learning

⁵² Royal College of Psychiatrists, Forensic care pathways for adults with intellectual disability involved with the criminal justice system (London: 2014), p.19.

⁵³ Ibid., p.23.

⁵⁴ National Policing Improvement Agency, "Guidance on responding to people with mental ill health or learning disabilities", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: <http://library.college.police.uk/docs/acpo/Guidance-mental-ill-health-2010.pdf>.

Disabilities⁵⁵ ซึ่งจัดทำโดยกระทรวงสาธารณสุข (Department of Health) อันเป็นคู่มือสำคัญที่ให้ความรู้และกำหนดแนวทางการปฏิบัติตนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เหมาะสมต่อผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา เช่น ลักษณะของคนพิการทางสติปัญญา มีลักษณะอย่างไร การประเมินความเสี่ยง การควบคุมตัว การหันเหผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาสู่การบริการสาธารณสุข การประเมินความเหมาะสมสำหรับการควบคุมตัวหรือการสอบสวน การปล่อยตัว และการส่งคดีให้แก่พนักงานอัยการ เป็นต้น

คู่มือดังกล่าวได้กำหนดแนวทางการพูดคุยและการถามคำถามทั่วไปของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะสามารถแสดงให้เห็นได้ว่าผู้ต้องหานั้นอาจมีความบกพร่องทางสติปัญญาได้ เช่น การถามถึงสถานที่ที่อยู่อาศัย ซึ่งคำถามนี้อาจแสดงให้เห็นว่าคุณคนนั้นยังอาศัยอยู่กับผู้ปกครอง หรืออยู่ในสถานพักอาศัยที่มีเจ้าหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือ คุณได้รับการช่วยเหลือจากนักสังคมสงเคราะห์ แพทย์หรือพยาบาลหรือไม่ คุณเคยไปโรงพยาบาลหรือไม่ เมื่อไรหรือเป็นระยะเวลาานานเท่าไร คุณจำชื่อโรงพยาบาลได้ไหมเป็นการตรวจสอบการได้รับบริการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความบกพร่องทางสติปัญญา หรือจิตเวชในท้องถิ่น การถามถึงความเข้าใจในสิ่งที่บุคคลอื่นพูด เพราะคนพิการทางสติปัญญาบางคนอาจไม่เคยได้รับการบริการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความบกพร่องทางสติปัญญา มาก่อน ดังนั้นคำถามเกี่ยวกับความเข้าใจและการจัดการกับปัญหา อาจเกี่ยวข้องกับความบกพร่องที่ต้องมีการประเมินเพิ่มเติม หรือการถามเกี่ยวกับความสามารถในการอ่านหนังสือหรือเขียนหนังสือเป็นการประเมินถึงความสามารถในการสื่อสารและการทำความเข้าใจ หากคำตอบที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสงสัยว่าคุณคนนั้นอาจมีความบกพร่องทางสติปัญญาที่ส่งผลต่อความสามารถในการสื่อสารและเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เจ้าหน้าที่ตำรวจจะติดต่อผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพหรือสังคมสงเคราะห์ที่เหมาะสม⁵⁶

⁵⁵ Department of Health (Offender Health and Valuing People), "Positive Practice Positive Outcomes: A Handbook for Professionals in the Criminal Justice System working with Offenders with Learning Disabilities" , [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/216318/dh_124744.pdf.

⁵⁶Department of Health (Offender Health and Valuing People), "Positive Practice Positive Outcomes: A Handbook for Professionals in the Criminal Justice System working with Offenders

โดยปกติบุคคลที่อยู่ในการควบคุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องได้รับการประเมินเพื่อพิจารณาถึงแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความเสี่ยงเป็นพิเศษ ไม่ว่าจะต่อตนเองหรือต่อบุคคลอื่น กล่าวคือ เมื่อบุคคลถูกนำตัวเข้าห้องขังภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเป็นผู้รับผิดชอบในการควบคุมตัวและเปิดประวัติการควบคุมตัว ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมดเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ และผู้ต้องหาจะถูกถามด้วยชุดคำถามแบบตรงซึ่งช่วยในการประเมิน รวมถึงคำถามเกี่ยวกับสุขภาพด้วย นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบข้อมูลจากระบบคอมพิวเตอร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติและระบบคอมพิวเตอร์ของตำรวจท้องที่สำหรับสัญญาณเตือนเกี่ยวกับความเสี่ยงในปัญหาสุขภาพ แม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่ได้ถูกบันทึกว่าเป็นปัญหาสุขภาพที่เป็นอย่างสม่ำเสมอก็ตาม จะเห็นได้ว่าการระบุถึงความเสี่ยงเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ควบคุมตัวเท่านั้น⁵⁷ ความจำเป็นด้านสุขภาพของผู้ต้องหาในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เป็นความเสี่ยงที่ส่งผลต่อความสามารถในการเข้าใจและรับรู้ ในขั้นต้นเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ควบคุมตัวสามารถติดต่อกับจิตแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ที่มีหน้าที่ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านการบริการสาธารณสุข ที่อยู่ในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเฉพาะ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้จะคัดกรองเบื้องต้นและติดต่อกับหน่วยงานบริการที่เหมาะสมเพื่อจัดให้มีการประเมินอย่างเป็นทางการ ให้ความช่วยเหลือเพิ่มเติม และจัดให้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของผู้เชี่ยวชาญ⁵⁸ เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจในการจัดให้มีการตรวจทางการแพทย์เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการควบคุมตัว (Fitness for Detention) หรือความเหมาะสมในการสอบสวน (Fitness for Interview) ซึ่งการพิจารณาความเหมาะสมทั้งสองประการของผู้ต้องหานี้เป็นประเด็นสำคัญในขั้นก่อนการพิจารณาคดี นอกจากนี้หากเห็นว่าผู้ถูกควบคุมตัวดูเหมือนจะมีความทุกข์ทรมานจากความผิดปกติทางจิต เจ้าหน้าที่ตำรวจยังต้อง

with Learning Disabilities", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/216318/dh_124744.pdf.

⁵⁷ Lord Bradley, The Bradley Report : Lord Bradley's review of people with mental health problems or learning disabilities in the criminal justice system (London: Department of Health, 2009), p.38.

⁵⁸ National Policing Improvement Agency, "Guidance on responding to people with mental ill health or learning disabilities", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: <http://library.college.police.uk/docs/acpo/Guidance-mental-ill-health-2010.pdf>.

จัดการดูแลทางการแพทย์ให้ ไม่ว่าจะผู้นั้นจะร้องขอหรือไม่ก็ตาม⁵⁹ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ควบคุมตัวอาจตัดสินใจเกี่ยวกับความจำเป็นของผู้ต้องหาสำหรับการดูแลทางการแพทย์ก่อนที่จะทำการพิจารณาเกี่ยวกับความเหมาะสมในการควบคุมตัวก็ได้

การพิจารณาความเหมาะสมในการสอบสวน (Fitness for Interview) ไม่จำเป็นว่าผู้ต้องหาทุกคนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะไม่มี ความเหมาะสมในการสอบสวน Healthcare of Detainees in Police Stations ได้กำหนดประเด็นในการประเมินความเหมาะสม ในการสอบสวน ได้แก่ การประเมินความสามารถในการเข้าใจและตอบคำถามของคนพิการทางสติปัญญา ในกรณีที่ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา มีความบกพร่องทางจิตใจ จะต้องจัดให้มีบุคคลที่เหมาะสมร่วมด้วย Appropriate Adult อีกทั้งยังให้คำแนะนำเกี่ยวกับข้อกำหนดพิเศษใด ๆ ที่จำเป็นในระหว่างสัมภาษณ์⁶⁰ ในพระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานทางอาญา 1984 (The Police and Criminal Evidence Act 1984: PACE) Code C มีข้อกำหนดในการพิจารณาความเหมาะสมในการสอบสวน กล่าวคือ สภาพร่างกายหรือจิตใจของผู้ถูกควบคุมตัวอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเข้าใจในสภาพและวัตถุประสงค์ของการสอบสวน การเข้าใจสิ่งที่ถูกถามและตระหนักถึงความสำคัญของคำตอบ และในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการพูด ลักษณะของการสอบสวนซึ่งอาจรวมถึงคำถามการสอบสวนโดยเฉพาะอาจมีผลกระทบต่อผู้ถูกควบคุมตัว⁶¹

⁵⁹ Jessica Jacobson, No One Knows: police responses to suspects learning disabilities and learning difficulties (London: Studio Projects, 2008), p.18.

⁶⁰ The British Medical Association, "Health care of detainees in police stations: Guidance from the BMA Medical Ethics Department and the Faculty of Forensic and Legal Medicine", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: <https://www.bma.org.uk/-/media/files/pdfs/.../ethics/healthdetainees0209.pdf>.

⁶¹ The Police and Criminal Evidence Act 1984: PACE) Code C ANNEX G FITNESS TO BE INTERVIEWED para3. "In assessing whether the detainee should be interviewed, the following must be considered:

(a) how the detainee's physical or mental state might affect their ability to understand the nature and purpose of the interview, to comprehend what is being asked and to appreciate the significance of any answers given and make rational decisions about whether they want to say anything;

ดังนั้นในขั้นก่อนการพิจารณาคดีสำหรับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องชั่งน้ำหนักระหว่างการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ก็กับการหันเหแนวทางของผู้ต้องหาสู่การบำบัดรักษา ซึ่งเป็นบริการด้านสุขภาพและสังคม⁶²

กรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าผู้ต้องหาควรได้รับการบำบัดรักษาจากงานบริการด้านสุขภาพมากกว่าการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจใช้อำนาจตามมาตรา 136 แห่งพระราชบัญญัติสุขภาพจิต 1983 (Mental Health Act 1983) แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสุขภาพจิต 2007 (Mental Health Act 2007) ในการเคลื่อนย้ายบุคคลดังกล่าวที่ต้องการการดูแลหรือควบคุม จากสถานที่สาธารณะไปยังสถานที่ปลอดภัย (Place of Safety) หรือควบคุมบุคคลนั้นหากได้อยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัยแล้ว โดยสถานที่ปลอดภัยอาจเป็นหน่วยงานที่ดูแลด้านสุขภาพจิต โรงพยาบาล หรือสถานี่ตำรวจ และบุคคลนั้นจะได้รับการประเมินสุขภาพทางจิต โดยการควบคุมตัวในสถานที่ปลอดภัยนั้นต้องไม่เกิน 24 ชั่วโมง และอาจขยายเวลาได้อีกไม่เกิน 12 ชั่วโมง ภายหลังการประเมินสุขภาพจิตบุคคลนั้นอาจถูกปล่อยตัว หรืออาจถูกควบคุมตัวต่อไปในโรงพยาบาลเพื่อการบำบัดรักษาตามมาตราอื่น ๆ โดยมีสิทธิ์ที่จะได้รับแจ้งถึงสาเหตุที่ถูกควบคุมตัว ได้รับคำแนะนำทางกฎหมาย ร้องขอให้ตำรวจหรือโรงพยาบาลแจ้งแก่บุคคลอื่นถึงสถานที่อยู่ และได้รับการรักษาสุขภาพทางจิต⁶³ หากบุคคลนั้นอยู่ในสถานที่ส่วนบุคคล มาตรา 135 แห่งพระราชบัญญัติสุขภาพจิต 1983 (Mental Health Act 1983) แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสุขภาพจิต 2007 (Mental Health Act 2007) อนุญาตให้มีการขอลาเพื่อประเมินบุคคลดังกล่าว โดยหมายศาลนี้สามารถขอได้โดยนักสังคมสงเคราะห์ที่ได้รับอนุญาต (Approved Social Worker: ASW) หรือ

(b) the extent to which the detainee's replies may be affected by their physical or mental condition rather than representing a rational and accurate explanation of their involvement in the offence;

(c) how the nature of the interview, which could include particularly probing questions, might affect the detainee."

⁶² Lord Bradley, The Bradley Report : Lord Bradley's review of people with mental health problems or learning disabilities in the criminal justice system. p.39.

⁶³ Rethink Mental Illness, "overview section 136", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: <https://www.rethink.org/living-with-mental-illness/police-courts-prison/section-136-police-taking-you-to-a-place-of-safety-from-a-public-place>.

เจ้าหน้าที่ตำรวจ และไม่ว่าในกรณีใดก็ตามเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องมาพร้อมกับ นักสังคมสงเคราะห์ที่ได้รับอนุญาต และแพทย์ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถควบคุมหรือพาบุคคลนั้นไปยังสถานที่ปลอดภัยได้ หากเห็นว่ามีคามผิดปกติตามที่ได้กล่าวมาและต้องการการดูแลหรือการควบคุม และบุคคลนั้นจะได้รับการประเมินสุขภาพทางจิต⁶⁴ โดยระยะเวลาที่ถูกควบคุมตัวในสถานที่ปลอดภัยทั้งสิ้นต้องไม่เกิน 36 ชั่วโมง ภายหลังจากการประเมินสุขภาพจิตบุคคลนั้นอาจถูกปล่อยตัว หรืออาจถูกควบคุมตัวต่อไปในโรงพยาบาลเพื่อการบำบัดรักษาตามมาตรฐานอื่น ๆ โดยมีสิทธิ์ที่จะได้รับแจ้งถึงสาเหตุที่ถูกควบคุมตัว, ได้รับคำแนะนำทางกฎหมาย, ร้องขอให้ตำรวจหรือโรงพยาบาลแจ้งแก่บุคคลอื่นถึงสถานที่อยู่ และได้รับการรักษาสุขภาพทางจิต⁶⁵ ซึ่งได้มีการกำหนดให้สถานีตำรวจเป็นสถานที่ปลอดภัย เฉพาะในกรณีที่พฤติกรรมพิเศษเท่านั้น เนื่องจากสถานีตำรวจมีสภาพแวดล้อมที่ทำให้สภาพจิตใจของผู้ที่มีความผิดปกติแย่งลง จึงเป็นสถานที่ปลอดภัยที่ไม่เหมาะสมสำหรับบุคคลดังกล่าว⁶⁶ จะเห็นได้ว่ามาตรา 135 และ มาตรา 136 เจ้าหน้าที่ตำรวจและงานบริการด้านสุขภาพจำเป็นต้องทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด แม้บุคคลจะถูกย้ายไปยังสถานที่ปลอดภัยแล้ว แต่ความรวดเร็วของการประเมินจะต้องอยู่ในกรอบเวลาที่เหมาะสม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องได้รับการฝึกอบรมให้สามารถประเมินความเสี่ยงของบุคคลที่มีความอ่อนแอทางจิตใจ และสามารถติดต่อประสานงานกับงานบริการด้านสุขภาพเพื่อให้บุคคลที่มีความบกพร่องได้รับความช่วยเหลือและการรักษาอย่างเต็มที่

กรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าควรดำเนินคดีอาญากับคนพิการทางสติปัญญาต่อไป เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องทำการสอบสวนโดยให้ความคุ้มครองสิทธิแก่คนพิการทางสติปัญญาเป็นพิเศษ เนื่องจากความอ่อนแอทางด้านจิตใจ (Mentally Vulnerable) ของพวกเขา การให้ความคุ้มครองนี้ ถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานทางอาญา 1984 (The Police and Criminal Evidence Act 1984: PACE) Code C โดยระบุว่าภายหลังการจับกุม หากเจ้าหน้าที่ตำรวจ

⁶⁴ Rethink Mental Illness, "overview section 135", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: <https://www.rethink.org/living-with-mental-illness/police-courts-prison/section-135-police-taking-you-to-a-place-of-safety-from-a-private-place>.

⁶⁵ Lord Bradley, The Bradley Report : Lord Bradley's review of people with mental health problems or learning disabilities in the criminal justice system, pp.44-45.

⁶⁶ Ibid., p.46.

สงสัยหรือเห็นว่าผู้ต้องหามีความอ่อนแอทางด้านจิตใจ⁶⁷ เช่น ไม่เข้าใจในสิ่งที่ตนพูด เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ดูแลควบคุมตัวต้องร้องขอให้มีการเข้าร่วมของบุคคลที่เหมาะสม⁶⁸ (Appropriate Adult: AA) ซึ่งบุคคลที่เหมาะสม⁶⁹ ที่เข้าร่วมในการสอบสวนจะเป็น ญาติ ผู้พิทักษ์ หรือบุคคลที่มีหน้าที่ดูแลบุคคลที่

⁶⁷ The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 1.4 "If at any time an officer has any reason to suspect that a person of any age may be vulnerable (see paragraph 1.13(d)), in the absence of clear evidence to dispel that suspicion, that person shall be treated as such for the purposes of this Code and to establish whether any such reason may exist in relation to a person suspected of committing an offence (see paragraph 10.1 and Note 10A), the custody officer in the case of a detained person, or the officer investigating the offence in the case of a person who has not been arrested or detained, shall take, or cause to be taken, (see paragraph 3.5 and Note 3F) the following action:

(a) reasonable enquiries shall be made to ascertain what information is available that is relevant to any of the factors described in paragraph 1.13(d) as indicating that the person may be vulnerable might apply;

(b) a record shall be made describing whether any of those factors appear to apply and provide any reason to suspect that the person may be vulnerable or (as the case may be) may not be vulnerable; and

(c) the record mentioned in sub-paragraph (b) shall be made available to be taken into account by police officers, police staff and any others who, in accordance with the provisions of this or any other Code, are required or entitled to communicate with the person in question. This would include any solicitor, appropriate adult and health care professional and is particularly relevant to communication by telephone or by means of a live link (see paragraphs 12.9A (interviews), 13.12 (interpretation)" and 15.3C, 15.11A, 15.11B, 15.11C and 15.11D (reviews and extension of detention)).

⁶⁸ The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 3.5(c)(ii) "The custody officer or other custody staff as directed by the custody officer shall:

(c) determine whether the detainee:

(ii) is a juvenile and/or vulnerable and therefore requires an appropriate adult"

⁶⁹ The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 1.7(b) "The appropriate adult' means, in the case of a:

(b) person who is vulnerable (see paragraph 1.4 and Note 1D):

(i) a relative, guardian or other person responsible for their care or custody;

(ii) someone experienced in dealing with vulnerable persons but who is not:

ถูกควบคุมตัวก็ได้ หรือจะเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในการจัดการดูแลคนที่มีความอ่อนแอทางจิตใจ แต่ต้องไม่ใช่เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือบุคคลที่ถูกจ้างโดยตำรวจ ในกรณีที่ไม่มีบุคคลดังกล่าวข้างต้นเข้าร่วมในการสอบสวน บุคคลที่เหมาะสมอาจเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบซึ่งมีอายุ 18 ปีขึ้นไป ที่ไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือบุคคลที่ถูกจ้างโดยตำรวจ ดังนั้นบุคคลที่เหมาะสม (AA) ควรเป็นคนที่มีความรู้หรือได้รับการฝึกฝนเพื่อการดูแลบุคคลที่มีความอ่อนแอ มากกว่าญาติที่ขาดคุณสมบัติดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามญาติจะทำหน้าที่นั้นหากเป็นความต้องการของผู้ถูกควบคุมตัว⁷⁰

บุคคลที่เหมาะสม (AA) ซึ่งช่วยเหลือผู้ต้องหาที่มีความอ่อนแอทางด้านจิตใจจะต้องได้รับอนุญาตให้ตรวจสอบบันทึกการควบคุมตัวทั้งหมดของผู้ต้องหา รวมถึงบันทึกที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของการจับกุม การคุมขังและการกระทำคามผิด ทั้งนี้ที่สามารถปฏิบัติได้หลังจากมาถึงสถานีตำรวจ และในเวลาใด ๆ ก็ตามที่มีการร้องขอในขณะที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวอยู่⁷¹ โดยบุคคลที่เหมาะสม (AA) ต้องอยู่ร่วมกับผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเมื่อมีการสอบสวนเพื่อช่วยเหลือในการถามถ้อยคำหรือลงลายมือชื่อในบันทึกถ้อยคำของการเตือนหรือบันทึกการสอบสวน

~ a police officer;

~ employed by the police;

~ under the direction or control of the chief officer of a police force;

~ a person who provides services under contractual arrangements (but without being employed by the chief officer of a police force), to assist that force in relation to the discharge of its chief officer's functions, whether or not they are on duty at the time;

(iii) failing these, some other responsible adult aged 18 or over who is other than a person described in the bullet points in sub-paragraph (b)(ii) above."

⁷⁰ The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 1D "In the case of someone who is vulnerable, it may be more satisfactory if the appropriate adult is someone experienced or trained in their care rather than a relative lacking such qualifications. But if the person prefers a relative to a better qualified stranger or objects to a particular person their wishes should, if practicable, be respected."

⁷¹ The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 2.4 "The detainee's solicitor and appropriate adult must be permitted to inspect the whole of the detainee's custody record as soon as practicable after their arrival at the station and at any other time on request, whilst the person is detained."

การพิมพ์ลายนิ้วมือ หรือการขอให้ตรวจ DNA^{72 73} แต่อย่างไรก็ตาม การสอบสวนที่จำเป็นเร่งด่วน อาจเกิดขึ้นได้โดยไม่มีบุคคลที่เหมาะสม หากมีเหตุให้ไม่อาจรอช้าได้ เช่น เป็นอันตรายต่อ พยานหลักฐานในการกระทำความผิด หรือเป็นอันตรายต่อร่างกายของบุคคลอื่น⁷⁴ นอกจากนี้บุคคลที่ เหมาะสม (AA) ยังมีหน้าที่ในการช่วยเหลือให้ผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เช่น ช่วยให้ เข้าใจและสามารถตอบคำถามของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ ช่วยทำให้แน่ใจว่าผู้ต้องหาเข้าใจถึงสิทธิที่ตนมี และได้รับการปฏิบัติตามสิทธินั้น และช่วยจัดหาทนายความ เป็นต้น⁷⁵ จะเห็นได้ว่ากฎหมายบัญญัติ ให้มีบุคคลที่เหมาะสม (AA) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยปกป้องคุ้มครองสิทธิและความปลอดภัยของ

⁷² The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 11.15 "A juvenile or vulnerable person must not be interviewed regarding their involvement or suspected involvement in a criminal offence or offences, or asked to provide or sign a written statement under caution or record of interview, in the absence of the appropriate adult unless paragraphs 11.1 or 11.18 to 11.20 apply."

⁷³ National Appropriate Adult Network, "Guide to being an Appropriate Adult", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: http://www.appropriateadult.org.uk/images/pdf/2014_AA_guide.pdf.

⁷⁴ The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 11.1 "Following a decision to arrest a suspect, they must not be interviewed about the relevant offence except at a police station or other authorised place of detention, unless the consequent delay would be likely to:

(a) lead to:

- interference with, or harm to, evidence connected with an offence;
- interference with, or physical harm to, other people; or
- serious loss of, or damage to, property;

(b) lead to alerting other people suspected of committing an offence but not yet arrested for it; or

(c) hinder the recovery of property obtained in consequence of the commission of an offence.

Interviewing in any of these circumstances shall cease once the relevant risk has been averted or the necessary questions have been put in order to attempt to avert that risk."

⁷⁵ National Appropriate Adult Network, "Guide for Appropriate Adults", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: http://www.appropriateadult.org.uk/images/pdf/2014_AA_summary_guide.pdf.

3965025682

CU :Thesis 5885960634 thesis / recv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

คนพิการทางสติปัญญา เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มีความอ่อนแอ อันเนื่องมาจากความบกพร่องของการทำงานของสมองและมีระดับสติปัญญาที่ต่ำกว่าบุคคลทั่วไป ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ การทำความเข้าใจ การจดจำ การตัดสินใจสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีขั้นตอนและรายละเอียดที่ซับซ้อน

ภายหลังจากที่เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการสอบสวนผู้ต้องหาเสร็จแล้ว ต้องส่งข้อมูลทั้งหมดให้แก่สำนักงานอัยการ (The Crown Prosecution Service :CPS) เพื่อให้อัยการใช้ดุลพินิจในการทำคำสั่งฟ้องคดี โดยประมวลกฎหมายอัยการ (The Code for Crown Prosecutors) กำหนดหลักเกณฑ์สำหรับการฟ้องคดี คือ 1) มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาจนนำไปสู่การลงโทษ และ 2) การฟ้องคดีนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Public Interest)⁷⁶ เมื่อพิจารณาคดีที่ผู้ต้องหาเป็นคนพิการทางสติปัญญาแม้จะเห็นว่าคดีมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะนำไปสู่การลงโทษ แต่อัยการยังต้องชั่งน้ำหนักของประโยชน์สาธารณะ กับการหันเหแนวทางของผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาออกจากกระบวนการยุติธรรมด้วย โดยต้องพิจารณาในทุกด้านว่าการฟ้องคดีมีความจำเป็นเพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะหรือไม่ เช่น การกระทำความผิดที่ถูกกล่าวหาหนัก ร้ายแรง หรือมีโอกาสที่ผู้ต้องหาจะกลับมากระทำความผิดซ้ำ หากไม่ได้มีความจำเป็นที่จะต้องฟ้องคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะ การหันเหแนวทางของผู้ต้องหาหรือจำเลยสู่การบำบัดรักษาอาจมีความเหมาะสมมากกว่า⁷⁷

การหันเหแนวทางของผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาออกจากฟ้องคดีอาญาโดยอัยการสามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้⁷⁸ กล่าวคือ ให้ความเห็นแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจก่อนการตั้งข้อหา ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้กระทำความผิดได้รับคำเตือน (Caution) หรือไม่มีการดำเนินการใด ๆ

⁷⁶ The Code for Crown Prosecutors section 4.7 "In every case where there is sufficient evidence to justify a prosecution, prosecutors must go on to consider whether a prosecution is required in the public interest."

⁷⁷ The Crown Prosecution Service, "Mental Health Conditions and Disorders: Draft Prosecution Guidance" , [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: <https://www.cps.gov.uk/publication/mental-health-conditions-and-disorders-draft-prosecution-guidance>.

⁷⁸ Lord Bradley, The Bradley Report : Lord Bradley's review of people with mental health problems or learning disabilities in the criminal justice system, p.50.

เพิ่มเติม อาจออกคำเตือนแบบมีเงื่อนไขตามความเหมาะสม (Conditional Caution) หรือยุติการดำเนินคดีอาญาในกรณีที่ประโยชน์สาธารณะไม่ได้บังคับให้มีการดำเนินคดี ในประมวลกฎหมายอัยการ (The Code for Crown Prosecutors) ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจว่าควรมีการฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ต้องหาหรือไม่ โดยกำหนดว่าควรมีการพิจารณาทางเลือกอื่นในการดำเนินคดี ซึ่งทางเลือกอื่นสำหรับผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ ได้แก่ การเตือนแบบธรรมดา (Caution) ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นเองหรือได้รับความเห็นจากอัยการว่าการฟ้องคดีอาญาไม่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องหา เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจออกคำเตือนเมื่อผู้ต้องหารับว่าได้กระทำความผิดจริงและยินยอมที่จะปฏิบัติตามคำเตือนนั้น และ การเตือนแบบมีเงื่อนไข (Conditional Caution) ในกรณีที่อัยการเห็นว่าจะเป็นประโยชน์กับตัวผู้ต้องหา เหยื่อ หรือชุมชนมากกว่า อัยการอาจออกคำเตือนแบบมีเงื่อนไข โดยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการตามคำเตือนแบบมีเงื่อนไข หากผู้ต้องหาฝ่าฝืนเงื่อนไขเจ้าหน้าที่ตำรวจอาจส่งเรื่องไปยังอัยการเพื่อให้พิจารณาแจ้งข้อกล่าวหาและดำเนินคดีกับผู้ต้องหาต่อไป⁷⁹

การเตือนแบบธรรมดาหรือการเตือนที่มีเงื่อนไขจะขาดความเหมาะสม หากมีข้อสงสัยเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของการเตือน หรือหากบุคคลผู้ได้รับคำเตือนไม่สามารถเข้าใจ ถึงสาระสำคัญของการเตือน ในกรณีที่ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาอัยการไม่อาจสันนิษฐานว่าผู้ต้องหานั้นไม่เหมาะสมสำหรับการเตือนหรือการเตือนที่มีเงื่อนไข เนื่องจากระดับความสามารถในการเข้าใจถึงสาระสำคัญของการเตือน โดยไม่มีการให้ความหมายหรือขอบเขตของความบกพร่องที่อาจทำให้การเตือนเกิดความไม่น่าเชื่อถือได้⁸⁰ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการตัดสินใจของอัยการว่าจะดำเนินคดี หรือการใช้ตัวเลือกการเตือนและการเตือนตามเงื่อนไขเพื่อหันเหผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาจากการดำเนินคดี เกิดจากข้อมูลที่รวบรวมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและระดับของความบกพร่องทางสติปัญญาซึ่งเกี่ยวข้องกับความผิดที่ถูกล่ามคา การบำบัดรักษาที่มีอยู่ และการปฏิบัติตามการรักษาที่ผ่านมา การรวบรวมและปรับปรุงข้อมูลของผู้ต้องหาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งหากมีการดำเนินคดีต่อไป ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยศาลในการจัดการคดีและอำนวยความสะดวกโดยช่วยเหลือผู้เชี่ยวชาญในทางปฏิบัติตามความต้องการจำเป็น

⁷⁹ The Crown Prosecution Service, "Cautioning and Diversion", [Online] Accessed: 2019, March 10. Available from: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/cautioning-and-diversion>.

⁸⁰ Lord Bradley, The Bradley Report : Lord Bradley's review of people with mental health problems or learning disabilities in the criminal justice system, p.42.

โดยเฉพาะของจำเลย เช่น เมื่อเวลาพิเศษสำหรับการพิจารณาคดี ในกรณีที่ผู้มีความบกพร่องต้องการหยุดพักบ่อย ๆ เป็นต้น

3.2.2.2 ชั้นพิจารณาคดี

เมื่อจำเลยซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญาปรากฏตัวในศาลเป็นครั้งแรกหลังจากถูกฟ้องคดี ผู้พิพากษาต้องตัดสินใจว่าจะให้มีการให้ประกันตัวจำเลยหรือให้มีการควบคุมตัวจำเลยไว้ หากศาลต้องการข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสุขภาพจิตของจำเลยหรือต้องการข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการต่อสู้คดี (Fitness to Plead) ของจำเลย ทั้ง Magistrates' Court (ศาลอาญาชั้นต้น) และ Crown Court (ศาลสูงชั้นกลาง)⁸¹ สามารถใช้อำนาจตามมาตรา 35 ของพระราชบัญญัติสุขภาพจิต 1983 (Mental Health Act 1983) แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสุขภาพจิต 2007 (Mental Health Act 2007) ส่งตัวจำเลยไปควบคุมยังโรงพยาบาลเพื่อให้มีการวินิจฉัยและประเมินอาการได้ โดย Magistrates' Court สามารถใช้มาตรานี้ได้ก่อนที่จะพิจารณาคดีและ Crown Court สามารถใช้มาตรานี้ได้ตลอดเวลาที่คดีอยู่ในศาล เมื่อส่งตัวจำเลยไปยังโรงพยาบาลแล้ว ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตที่ได้รับอนุญาต (Approved Clinician: AC)⁸² จะทำการวินิจฉัยและเขียนรายงานต่อ

⁸¹ นิพนธ์ ใจสำราญ, ศรศักดิ์ กุลจิตติบุตร, นเรศ กลิ่นสุคนธ์, ชัยพร ครอบอักษร, มณฑล ยอดรัก, อิศรา วรรณสวาท, ชยีน สุนทรสิงคาร และ มนุเชษฐ์ โรจนศิริบุตร, "ระบบศาลสหราชอาณาจักร: ที่มาและโครงสร้างของระบบกฎหมายแรงงานสหราชอาณาจักร," วารสารกฎหมายเปรียบเทียบศาลยุติธรรม 3,3 (2554): 143.

⁸² Mental Health Act 1983 section 12 "General provisions as to medical recommendations.

(1) The recommendations required for the purposes of an application for the admission of a patient under this Part of this Act or a guardianship application (in this Act referred to as "medical recommendations") shall be signed on or before the date of the application, and shall be given by practitioners who have personally examined the patient either together or separately, but where they have examined the patient separately not more than five days must have elapsed between the days on which the separate examinations took place.

(2) Of the medical recommendations given for the purposes of any such application, one shall be given by a practitioner approved for the purposes of this section by the Secretary of State as having special experience in the diagnosis or treatment of mental disorder; and unless that practitioner has previous acquaintance with the patient, the other such recommendation shall, if practicable, be given by a registered medical practitioner who has such previous acquaintance.

ศาลโดยในรายงานจะมีข้อมูลที่จำเป็นทั้งหมดของจำเลย ได้แก่ สรุปประวัติภูมิหลัง ความกังวลใด ๆ ที่มีของจำเลยหรือของคนอื่น ๆ ประวัติสุขภาพจิตและอาการในปัจจุบัน โอกาสที่จะได้รับการพิสูจน์การกระทำความผิดอีกครั้ง ความปลอดภัยในอนาคตของจำเลยและคนอื่น ๆ ตัวเลือกสำหรับการรักษาและความช่วยเหลือทางการแพทย์⁸³ ในระหว่างรอรายงานดังกล่าวจำเลยอาจถูกควบคุมตัวในโรงพยาบาลเป็นระยะเวลา 28 วัน และหากรายงานยังไม่เสร็จสิ้นศาลสามารถขยายระยะเวลาได้อีกไม่เกิน 12 สัปดาห์ รายงานนี้จะช่วยให้ศาลสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งที่เหมาะสมสำหรับจำเลยหรือสามารถพิจารณาถึงความเหมาะสมในการต่อสู้คดีของจำเลยได้

เฉพาะสำหรับคดีที่มีโทษจำคุกและโทษนั้นไม่ได้กำหนดระยะเวลาแน่นอนตายตัวโดยกฎหมาย ในกรณีที่รายงานตามมาตรา 35 เห็นว่าจำเลยควรได้รับการรักษา ในระหว่างรอการพิจารณาคดี หรือระหว่างการพิจารณาคดี Crown Court สามารถใช้อำนาจตามมาตรา 36 ของพระราชบัญญัติสุขภาพจิต 1983 (Mental Health Act 1983) แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสุขภาพจิต 2007 (Mental Health Act 2007) ควบคุมตัวจำเลยไว้ในโรงพยาบาลเพื่อการรักษา (Remanded to hospital) แทนการควบคุมตัวยังเรือนจำได้ โดยมาตรานี้กำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตที่ได้รับอนุญาต (Approved Clinician: AC) จำนวน 2 คนเป็นผู้ประเมินและรายงานต่อศาลว่าจำเลยทุกข์ทรมานจากความผิดปกติ ในลักษณะหรือระดับที่ควรถูกควบคุมตัวในโรงพยาบาลเพื่อรับการรักษาและมีการรักษาทางการแพทย์ที่เหมาะสม ทั้งนี้ศาลจะต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่าได้มีการเตรียมการเพื่อเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลและจำเลยสามารถเข้ารับรักษาได้ภายใน 7 วันนับแต่ควบคุมตัว จำเลยสามารถถูกควบคุมตัวเพื่อการรักษาตามมาตรา 36 นี้ได้ 28 วันและศาลสามารถขยายระยะเวลาได้สูงสุดไม่เกิน 12 สัปดาห์ หากสิ้นสุดระยะเวลาดังกล่าวแล้วแพทย์ผู้รับผิดชอบรายงานต่อศาลว่าจำเลยมีความผิดปกติและต้องได้รับการรักษาต่อไป ศาลสามารถใช้มาตรา 37 ของ

(2A) A registered medical practitioner who is an approved clinician shall be treated as also approved for the purposes of this section under subsection (2) above as having special experience as mentioned there."

⁸³ Rethink Mental Illness, "overview section 35", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: <https://www.rethink.org/advice-information/rights-restrictions/police-courts-and-prison/section-35/>.

พระราชบัญญัติสุขภาพจิต 1983 (Mental Health Act 1983) แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสุขภาพจิต 2007 (Mental Health Act 2007) ส่งตัวจำเลยไปรักษาต่อไปได้⁸⁴

ปัญหาเรื่องความเหมาะสมในการต่อสู้คดี (Fitness to Plead) ของจำเลยอาจถูกยกขึ้นได้โดยอัยการ จำเลย หรือผู้พิพากษา ซึ่งการพิจารณาความเหมาะสมในการต่อสู้คดีนั้นถูกกำหนดอยู่ในมาตรา 4, 4A(2), 4A(3) และ 5 ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา (ความวิกลจริต) ค.ศ. 1964 (Criminal Procedure (Insanity) Act 1964) แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา(ความวิกลจริตและความไม่เหมาะสมในการต่อสู้คดี) ค.ศ. 1991 (Criminal Procedure (Insanity and Unfitness to Plead) Act 1991) ที่กล่าวถึง ความพิการอันจะเป็นอุปสรรคในการต่อสู้คดี ในประเทศอังกฤษและเวลส์การพิจารณาความเหมาะสมในการต่อสู้คดี⁸⁵ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ได้จากคดี Alderson B. in Pritchard (R. Pritchard, 1836) ซึ่งกำหนดว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไม่มี ความเหมาะสมในการต่อสู้คดีหากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่สามารถเข้าใจถึงขั้นตอนการดำเนินการในการพิจารณาคดี เพื่อที่จะยกข้อต่อสู้ได้อย่างเหมาะสม ไม่สามารถทราบว่

⁸⁴ Rethink Mental Illness, "overview section 36", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: <https://www.rethink.org/advice-information/rights-restrictions/police-courts-and-prison/section-36/>.

⁸⁵ Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 section 4 "Finding of unfitness to plead.

(1) This section applies where on the trial of a person the question arises (at the instance of the defence or otherwise) whether the accused is under a disability, that is to say, under any disability such that apart from this Act it would constitute a bar to his being tried.

(2) If, having regard to the nature of the supposed disability, the court are of opinion that it is expedient to do so and in the interests of the accused, they may postpone consideration of the question of fitness to be tried until any time up to the opening of the case for the defence.

(3) If, before the question of fitness to be tried falls to be determined, the jury return a verdict of acquittal on the count or each of the counts on which the accused is being tried, that question shall not be determined.

(4) Subject to subsections (2) and (3) above, the question of fitness to be tried shall be determined as soon as it arises.

(5) The question of fitness to be tried shall be determined by the court without a jury.

(6) The court shall not make a determination under subsection (5) above except on the written or oral evidence of two or more registered medical practitioners at least one of whom is duly approved."

สามารถคัดค้านลูกขุนที่ต้องการคัดค้านได้ ไม่สามารถเข้าใจในพยานหลักฐาน รวมทั้งไม่สามารถให้ คำสั่งที่เหมาะสมแก่ตัวแทนทางกฎหมายได้⁸⁶ ปัญหาเกี่ยวกับความเหมาะสมในการต่อสู้คดีจะถูก พิจารณาโดยผู้พิพากษา ซึ่งจะมีการพิจารณาความเหมาะสมในการต่อสู้คดีทันทีที่เกิดขึ้นก่อนที่จะ พิจารณาคดี แต่อย่างไรก็ตามหากคำวินิจฉัยถึงลักษณะของความพิการแล้ว ศาลเห็นว่าเป็นการสมควร และเพื่อประโยชน์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยศาลอาจเลื่อนการพิจารณาความไม่พร้อมในการต่อสู้คดีได้ จนกว่าจะถึงเวลาที่จะเปิดให้แก้ต่างในคดี⁸⁷

กรณีศาลเห็นว่าจำเลยไม่มีความเหมาะสมในการต่อสู้คดี (Unfitness to Plead) หรือในกรณีที่จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาอันมีความวิกลจริตร่วมด้วย ได้ยกความวิกลจริตขึ้น เป็นข้อต่อสู้ว่าไม่มีความผิด (Not Guilty by Reason of Insanity)⁸⁸ เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้มีการกักขังผู้ บริสุทธิ์ไว้ในโรงพยาบาลเพียงเพราะสภาพจิตที่ไม่ปกติ คณะลูกขุนจะถูกร้องขอให้พิจารณาว่าจำเลย ได้กระทำการหรืองดเว้นการกระทำที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นความผิดหรือไม่⁸⁹ ซึ่งคณะลูกขุนจะไม่ได้พิจารณา

⁸⁶ Anthony R. Beech and Graham M. Davies, Forensic Psychology: Crime, Justice, Law Intervention, 3rd Edition (New Jersey: John Wiley & Sons, 2017), p.461.

⁸⁷ Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 section 4(2) "If, having regard to the nature of the supposed disability, the court are of opinion that it is expedient to do so and in the interests of the accused, they may postpone consideration of the question of fitness to be tried until any time up to the opening of the case for the defence."

and 4(4) "Subject to subsections (2) and (3) above, the question of fitness to be tried shall be determined as soon as it arises."

⁸⁸ Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 section 5(1) "This section applies where—
(a) a special verdict is returned that the accused is not guilty by reason of insanity; or
(b) findings have been made that the accused is under a disability and that he did the act or made the omission charged against him."

⁸⁹ Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 section 4A (2) "The trial shall not proceed or further proceed but it shall be determined by a jury—
(a) on the evidence (if any) already given in the trial; and
(b) on such evidence as may be adduced or further adduced by the prosecution, or adduced by a person appointed by the court under this section to put the case for the defence, whether they are satisfied, as respects the count or each of the counts on which the accused was to be or was being tried, that he did the act or made the omission charged against him as the offence."

ตามปกติว่าจำเลยมีเจตนากระทำความผิด (Mens Rea) หรือไม่ หากผลของการพิจารณาคณะลูกขุนเห็นว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำหรืองดเว้นการกระทำที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นความผิด ศาลจะปล่อยตัวจำเลย แต่หากผลของการพิจารณาคณะลูกขุนเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำหรืองดเว้นการกระทำดังที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นความผิดศาลอาจมีคำสั่งดังต่อไปนี้

คำสั่งเข้าโรงพยาบาล (Hospital Order)⁹⁰ ตามมาตรา 37 โดยอาจมีหรือไม่มีข้อจำกัด (Restriction) ซึ่งข้อจำกัดนั้นเป็นไปตามมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติสุขภาพจิต 1983 (Mental Health Act 1983) แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสุขภาพจิต 2007 (Mental Health Act 2007)

คำสั่งการควบคุมดูแลและการรักษา (Supervision and Treatment Order)⁹¹ คำสั่งการควบคุมดูแลกำหนดให้จำเลยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของนักสังคมสงเคราะห์หรือเจ้าหน้าที่คุมประพฤติในระยะเวลาไม่เกินสองปีตามที่ระบุไว้ในคำสั่ง และอาจมีข้อกำหนดให้จำเลยเข้ารับการรักษาทางจิตเวชด้วย

คำสั่งปล่อยตัวโดยเด็ดขาด (Absolute Discharge)⁹² เป็นคำสั่งให้ปล่อยตัวจำเลยเมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดเล็กน้อยและจำเลยนั้นไม่ต้องการการรักษาหรือการดูแลชุมชน

section 4A (3) "If as respects that count or any of those counts the jury are satisfied as mentioned in subsection (2) above, they shall make a finding that the accused did the act or made the omission charged against him."

⁹⁰ Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 section 5(2) "The court shall make in respect of the accused—

- (a) a hospital order (with or without a restriction order);
- (b) a supervision order; or
- (c) an order for his absolute discharge."

section 5(4) "In this section—

“hospital order” has the meaning given in section 37 of the Mental Health Act 1983;

“restriction order” has the meaning given to it by section 41 of that Act;

“supervision order” has the meaning given in Part 1 of Schedule 1A to this Act."

⁹¹ Section 5(2) , (4) และ Part 1 of Schedule 1A Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 (Archbold 4-176)และ Section 9(3), Criminal Justice Act (1991).

⁹² Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 section 5(2) "The court shall make in respect of the accused—

คำสั่งตั้งผู้พิทักษ์ (Guardianship Order)⁹³ คำสั่งนี้ไม่ใช่บทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการการควบคุมแต่บุคคลอาจมีผู้พิทักษ์ หากต้องทุกข์ทรมานจากความผิดปกติทางจิตเกี่ยวกับลักษณะหรือระดับความผิดปกติที่มีการรับรองให้มีการรับบุคคลนั้นเข้าสู่การพิทักษ์ หรือมีความจำเป็นพิเศษ

กรณีศาลเห็นว่าจำเลยซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญาที่มีความเหมาะสมในการต่อสู้คดีอยู่ ศาลก็จะดำเนินการพิจารณาคดีต่อไป แต่อย่างไรก็ตามคนพิการทางสติปัญญานั้นเป็นผู้ที่มีความบกพร่องของการทำงานของสมอง ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ ความเข้าใจ ความคิด ความทรงจำและการแสดงออก การเข้าร่วมในการพิจารณาคดีในศาลที่มีขั้นตอนการดำเนินการที่ยุ่งยากและซับซ้อนย่อมก่อให้เกิดความสับสน และเป็นเรื่องที่น่ากลัวสำหรับจำเลย ประเทศอังกฤษและเวลส์เล็งเห็นถึงความสำคัญของการคุ้มครองจำเลยซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญา จึงได้จัดให้จำเลยซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญาอยู่ในกลุ่ม “บุคคลที่มีความอ่อนแอ” (Vulnerable People)⁹⁴ ตามแนวทางการปฏิบัติทางอาญา 2015 (Criminal Practice Direction 2015) โดยได้กำหนดให้ทุกขั้นตอนที่เกิดขึ้นต้องช่วยเหลือจำเลยเพื่อให้เข้าใจและมีส่วนร่วมในกระบวนการของศาล⁹⁵ และกระบวนการของศาลควรมี

-
- (a) a hospital order (with or without a restriction order);
 - (b) a supervision order; or
 - (c) an order for his absolute discharge."

⁹³ Mental Health Act 1983 section 7(2) "A guardianship application may be made in respect of a patient on the grounds that—

(a) he is suffering from mental disorder, of a nature or degree which warrants his reception into guardianship under this section; and

(b) it is necessary in the interests of the welfare of the patient or for the protection of other persons that the patient should be so received."

⁹⁴ Criminal Practice Direction 2015 para 3D.1 "In respect of eligibility for special measures, 'vulnerable' and 'intimidated' witnesses are defined in sections 16 and 17 of the Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 (as amended by the Coroners and Justice Act 2009); 'vulnerable' includes those under 18 years of age and people with a mental disorder or learning disability; a physical disorder or disability; or who are likely to suffer fear or distress in giving evidence because of their own circumstances or those relating to the case."

⁹⁵ The Criminal Procedure Rules 2015 Rule 3.9(3) "In order to prepare for the trial, the court must take every reasonable step

- (a) to encourage and to facilitate the attendance of witnesses when they are needed; and
- (b) to facilitate the participation of any person, including the defendant."

การปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับจำเลยที่อ่อนแอเท่าที่จำเป็น ซึ่งการปรับเปลี่ยนนี้รวมถึงการที่ให้จำเลยมีโอกาสไปเยี่ยมชมห้องพิจารณาคดีนอกเวลาทำการเพื่อทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมในการดำเนินคดี ได้ทราบถึงขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาและ โดยอธิบายไว้ล่วงหน้าในถ้อยคำที่จำเลย ซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญาสามารถเข้าใจได้ มีอิสระที่จะนั่งกับครอบครัวหรือบุคคลที่เหมาะสม (AA) ซึ่งช่วยเหลือพวกเขาในระหว่างการพิจารณาคดี ศาลอาจกำหนดให้มีการหยุดพักบ่อย ๆ เพื่อช่วยในการจัดจรรหว่างการพิจารณาคดี และในการถามคำถามหรือพูดคุยกับจำเลยควรใช้ภาษาที่ง่ายและชัดเจน เป็นต้น⁹⁶

ในสหราชอาณาจักรการพิพากษาคัดสินคดีของศาลกรณีจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา ศาลจะพิจารณาระหว่างประโยชน์สาธารณะในการหันเหผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ออกจากกระบวนการกับปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินคดีและการคุ้มครองสาธารณสุข โดยแนวทางในการตัดสินนั้นถูกกำหนดไว้ใน R v. Birch, 1990 ในการตัดสินลงโทษจำเลยศาลต้องพิจารณาว่า⁹⁷ การจำคุกภาคบังคับในเรือนจำหรือการลงโทษชุมชน (Community Sentence) แก่จำเลยนั้น มีความเหมาะสมหรือไม่ เงื่อนไขสำหรับคำสั่งเข้าโรงพยาบาล (Hospital Order) เป็นที่น่าพอใจและเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดในการตัดสินคดีหรือไม่ หรือควรกำหนดแนวทางในโรงพยาบาลและการจำกัด ตามมาตรา 45A และ 45B ของพระราชบัญญัติสุขภาพจิต 1983 (Mental Health Act 1983) แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสุขภาพจิต 2007 (Mental Health Act 2007) หรือไม่ กล่าวคือ Crown Court มีอำนาจในการกำหนดแนวทางเข้าโรงพยาบาล โดยสั่งควบคุมตัวจำเลยในโรงพยาบาลเพื่อการรักษาแทนการจำคุกในเรือนจำ หากเป็นที่พอใจแก่ศาลโดยต้องมีหลักฐานจากแพทย์ 2 คน ทั้งนี้ศาลต้องมีคำสั่งตามมาตรา 13 ก่อนตัดสินใจที่จะกำหนดโทษจำคุกตามความผิดของจำเลย การตัดสินลงโทษจำเลยที่มีความบกพร่องทางสติปัญญานั้นมีหลายวิธี เช่น ลงโทษคุมขัง (Custodial Sentence) การหันเหสู่โรงพยาบาล (Diversion to Hospital) คำสั่งตั้งผู้พิทักษ์ (Guardianship Order) เข้ามาควบคุมดูแลแทนการเข้าสู่โรงพยาบาล หรือเป็นกรณี คำสั่งชุมชนหรือรอการลงโทษ (Community/Suspended Sentence)⁹⁸ จะเห็นได้ว่าการลงโทษจำเลยที่มีความบกพร่องทาง

⁹⁶ Criminal Practice Direction 2015 para 3G

⁹⁷ Royal College of Psychiatrists, Forensic care pathways for adults with intellectual disability involved with the criminal justice system, p.32.

⁹⁸ Ibid.

สติปัญญาอาจซ้อนทับกับวิธีการสำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกรับว่าไม่มีความเหมาะสมในการต่อสู้คดี (Unfitness to Plead) ซึ่งสามารถสรุปเป็นภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 การซ้อนทับของทางเลือกในการตัดสินใจคดีกับวิธีการสำหรับผู้ที่ไม่มีความเหมาะสมในการต่อสู้คดีกรณีจำเลยเป็นคณพิการทางสติปัญญาในสหราชอาณาจักร

การหันเหจำเลยสู่โรงพยาบาล (Diversion to Hospital) มาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติสุขภาพจิต 1983 (Mental Health Act 1983) แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสุขภาพจิต 2007 (Mental Health Act 2007) กำหนดให้ จำเลยที่ถูกศาล Crown Court ตัดสินว่ากระทำความผิดทางอาญาซึ่งมีโทษจำคุกและมีความบกพร่องทางจิตใจหรือสติปัญญา ถูกควบคุมตัวในโรงพยาบาลเพื่อการรักษาแทนการขังในเรือนจำ ซึ่งเรียกว่าคำสั่งเข้าโรงพยาบาล (Hospital Order) เมื่อแพทย์ (Approved Clinician: AC) 2 คน ประเมินและให้ความเห็นแก่ศาลว่าจำเลยมีความบกพร่องและต้องการการดูแลรักษา หากเป็นที่พอใจแก่ศาลว่าคำสั่งโรงพยาบาลเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด ศาลจะมีคำสั่งตามมาตรา 37 นี้ และจะไม่สามารถลงโทษจำคุก กำหนดโทษปรับ

ลงโทษชุมชนหรือส่งตัวจำเลยต่อไปได้อีก⁹⁹ จำเลยอาจถูกรักษาตัวในโรงพยาบาลได้นานถึง 6 เดือน ในตอนแรกและขยายได้อีก 6 เดือนหากแพทย์ที่รับผิดชอบเห็นว่าจำเลยจำเป็นต้องได้รับการรักษา ต่อไปและขยายเวลาได้อีกครั้งละ 12 เดือนในครั้งต่อ ๆ ไป หากศาลเห็นว่าจำเลยมีความเสี่ยงต่อ สาธารณะศาลสามารถใช้อำนาจตามมาตรา 41 ของพระราชบัญญัติสุขภาพจิต 1983 (Mental Health Act 1983) แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสุขภาพจิต 2007 (Mental Health Act 2007) เพื่อกำหนดข้อจำกัดเพิ่มเติมเกี่ยวกับคำสั่งโรงพยาบาลได้ กล่าวคือ เมื่อจำเลยถูกปล่อยตัวออกจาก โรงพยาบาลตามมาตรา 37 หากมีหลักฐานจากแพทย์ 2 คนพร้อมการให้ความเห็นจากปากแพทย์ 1 คน ศาล Crown Court สามารถกำหนดข้อจำกัดที่เรียกว่า Restriction Order ทำให้จำเลยสามารถ อยู่ในชุมชนได้แต่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ โดยคำสั่งจำกัดนี้อาจมีหรือไม่มีกำหนด ระยะเวลาสิ้นสุดที่แน่นอนก็ได้ หากจำเลยไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด ก็จะถูกเรียกตัวกลับไปยัง โรงพยาบาล มาตรา 37 ก็จะถูกบังคับใช้ต่อไป

คำสั่งตั้งผู้พิทักษ์ (Guardianship Order) สามารถช่วยในการกำหนดขอบเขตรวมถึง ความต้องการสำหรับจำเลย ที่จะอนุญาตให้เข้าถึงผู้เชี่ยวชาญและเข้าร่วมกิจกรรมที่เฉพาะเจาะจง เช่น การรักษาพยาบาลและช่วยคุ้มครองสิทธิไม่ให้มีการใช้ตัวเลือกที่เข้มงวดมากขึ้น อย่างไรก็ตามผู้ พิทักษ์ไม่ได้มีอำนาจตามกฎหมายในการควบคุมกักขังตัวจำเลยไว้ในที่พัก หรือใส่บุคคลเหล่านั้น ออกไปโดยไม่ได้รับความยินยอมจากพวกเขา และไม่ถูกใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการย้ายจำเลยสู่สถาน พักอาศัยดูแลโดยที่พวกเขาไม่เต็มใจ ไม่ใช่เพื่อการบังคับให้มีการเข้าร่วมเพื่อการรักษาพยาบาล โดย ปราศจากความยินยอมจากพวกเขา¹⁰⁰

การพิจารณาลงโทษชุมชน (Community Disposal/Sentence) แก่จำเลยที่เป็นคน พิจารทางสติปัญญานั้น ศาลต้องพิจารณาถึงหลายปัจจัย ไม่เพียงแต่ลักษณะของการกระทำความผิด ประวัติการกระทำผิด การแสดงออกถึงความเจ็บป่วยทางจิต ความสามารถในการยินยอมและความ ต้องการการคุ้มครองสาธารณะเท่านั้น แต่ยังรวมถึงประเด็นความเปราะบางในเรือนจำ และความ

⁹⁹ Rethink Mental Illness, "overview section 37", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: <https://www.rethink.org/advice-information/rights-restrictions/police-courts-and-prison/section-37/>

¹⁰⁰ Royal College of Psychiatrists, Forensic care pathways for adults with intellectual disability involved with the criminal justice system, p.31.

พร้อมในแผนการรักษาที่เหมาะสมอีกด้วย การลงโทษชุมชนจึงเป็นทางเลือกในการลงโทษที่ปลอดภัย และส่งผลดีต่อการดำเนินชีวิตต่อไปของผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้บกพร่องทางสติปัญญา เช่นเดียวกับการได้รับบทลงโทษตามสัดส่วนจากศาล¹⁰¹ พระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา 2003 (Criminal Justice Act 2003) กำหนดคำสั่งชุมชน/คำสั่งรอกการลงโทษ ด้วย 12 ข้อกำหนดที่แตกต่างกัน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 พระราชบัญญัติยุติธรรมทางอาญา ค.ศ.2003 ข้อกำหนดสำหรับจำเลยคนพิการทางสติปัญญา¹⁰²

ข้อกำหนดสำหรับคำสั่งชุมชน	ระดับของความร้ายแรง	ระยะเวลา	จุดประสงค์หลัก
ทำงานแบบไม่ได้รับค่าตอบแทน	ต่ำ ปานกลาง สูง	40-80 ชั่วโมง 80-150 ชั่วโมง 150-300 ชั่วโมง	การลงโทษ การปรับปรุงแก้ไข การแก้ไขฟื้นฟู
การควบคุมดูแล	ต่ำ ปานกลาง สูง	ไม่เกิน 12 เดือน 12-18 เดือน 12-36 เดือน	การแก้ไขฟื้นฟู
แผนงาน (การรับรอง)	ปานกลาง สูง	จำนวนสถิติของแต่ละภาค	การแก้ไขฟื้นฟู
การแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด (จำเลยต้องยินยอม)	ต่ำ ปานกลาง สูง	6 เดือน 6-12 เดือน 12-36 เดือน	การแก้ไขฟื้นฟู
การบำบัดผู้ติดยาแอลกอฮอล์ (จำเลยต้องยินยอม)	ต่ำ ปานกลาง สูง	6 เดือน 6-12 เดือน 12-36 เดือน	การแก้ไขฟื้นฟู
การบำบัดสุขภาพจิต (จำเลยต้องยินยอม)	ปานกลาง สูง	ไม่เกิน 36 เดือน	การแก้ไขฟื้นฟู

¹⁰¹ Ibid., pp. 31-32.

¹⁰² Ibid., p. 33.

ข้อกำหนดสำหรับ คำสั่งชุมชน	ระดับของความ ร้ายแรง	ระยะเวลา	จุดประสงค์หลัก
อยู่ในที่อยู่อาศัย	ปานกลาง สูง	ไม่เกิน 36 เดือน	การแก้ไขฟื้นฟู การป้องกัน
กิจกรรมพิเศษ	ปานกลาง สูง	20-30 วัน ไม่เกิน 60 วัน	การแก้ไขฟื้นฟู การปรับปรุงแก้ไข
กิจกรรมต้องห้าม	ต่ำ ปานกลาง สูง	24 หรือ 36 เดือน สำหรับคำสั่งลงโทษ ทางอาญาจำเลย หรือ คำสั่งชุมชน	การลงโทษ การป้องกัน
การแยกออกไป	ต่ำ ปานกลาง สูง	ไม่เกิน 2 เดือน ไม่เกิน 6 เดือน ไม่เกิน 12 เดือน	การลงโทษ การป้องกัน
การห้ามออกนอกบ้าน ในเวลาที่กำหนด	ต่ำ ปานกลาง สูง	ไม่เกิน 2 เดือน 2-3 เดือน 4-6 เดือน	การลงโทษ การป้องกัน
การอยู่ในศูนย์	ต่ำ	12-16 ชั่วโมง	การลงโทษ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าในชั้นการพิจารณาคดีของศาล สหราชอาณาจักร ให้ความสำคัญคุ้มครองแก่จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาทั้งส่วนของผู้ที่ไม่มีความเหมาะสมในการต่อสู้คดีและส่วนของผู้ที่แม้มีความเหมาะสมในการต่อสู้คดีแต่ก็เป็นผู้ที่มีความบกพร่อง ให้ได้รับความคุ้มครองในสถานะที่เป็นผู้มีความอ่อนแอกว่าจำเลยที่เป็นคนปกติทั่วไปด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ในกรณี ที่จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาถูกพิพากษาตัดสินคดีก็ยังคงมีการชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์ สาธารณะกับปัจจัยที่เอื้อให้มีการลงโทษจำเลยเพื่อกำหนดโทษที่เหมาะสมแก่จำเลยซึ่งเป็นคนพิการ ทางสติปัญญาอีกด้วย

3.2.2.3 ชั้นหลังการพิจารณาคดี

ในชั้นหลังการพิจารณาคดีนั้น สหราชอาณาจักรยังคงให้ความสำคัญกับการคุ้มครอง จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา โดยได้กำหนดไว้ในมาตรา 47 และ มาตรา 49 ของ

พระราชบัญญัติสุขภาพจิต 1983 (Mental Health Act 1983) แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสุขภาพจิต 2007 (Mental Health Act 2007) กล่าวคือ ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตสามารถย้ายตัวนักโทษที่ได้รับโทษจำคุกในเรือนจำไปยังโรงพยาบาลเพื่อรับการรักษาได้ หากมีความเจ็บป่วยทางจิตจิตใจจนต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล เรือนจำจะร้องขอไปยังรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม (Secretary of State for Justice)¹⁰³ เพื่อขออนุญาตให้มีการส่งตัวนักโทษไปยังโรงพยาบาล

สองมาตราดังกล่าวจะถูกใช้กับนักโทษเท่านั้น กล่าวคือ จำเลยจะต้องผู้ศาลพิพากษาว่ามีความผิดอาญาและได้รับโทษจำคุกในเรือนจำ เรือนจำจะจัดให้มีทีมแพทย์ดูแลสุขภาพนักโทษโดยแพทย์ 2 คนจะทำการประเมินนักโทษในเวลาที่แตกต่างกัน โดยจะพิจารณาว่านักโทษมีความเจ็บป่วยทางจิตใจหรือไม่, ความเจ็บป่วยทางจิตใจนั้นถึงขนาดต้องได้รับการรักษาในโรงพยาบาลหรือไม่ และมีการรักษาที่เป็นได้หรือไม่ หากแพทย์ทำการประเมินและพิจารณาแล้วเห็นว่านักโทษมีความเจ็บป่วยทางจิตใจถึงขนาดควรได้รับการรักษา และมีการรักษาที่เป็นไปได้ แพทย์จะร้องขอไปยังรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมเพื่อส่งตัวนักโทษไปยังโรงพยาบาล เมื่อรัฐมนตรีเห็นชอบจะทำคำสั่งส่งตัวนักโทษไปยังโรงพยาบาล โดยคำสั่งนี้จะมีผลเพียง 14 วันเท่านั้น หากโรงพยาบาลไม่มีเตียงว่างรองรับนักโทษภายใน 14 วัน คำสั่งดังกล่าวจะสิ้นสุดลงและแพทย์จะต้องเริ่มกระบวนการทั้งหมดใหม่ การรักษาในโรงพยาบาลสามารถยาวนานได้ถึง 3 เดือนโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมและอาจขยายต่อไปได้อีก หากโทษจำคุกของนักโทษเป็นโทษที่มีวันสิ้นสุดแน่นอน ข้อจำกัดตามมาตรา 49 จะสิ้นสุดลงเมื่อการสิ้นสุดลงระยะเวลาการจำคุก แต่อาจต้องอยู่ในโรงพยาบาลเพื่อรับการรักษาต่อไปหากแพทย์ที่รับผิดชอบเห็นควร เสมือนว่าเป็นบุคคลตามคำสั่งเข้าโรงพยาบาลตามมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติสุขภาพจิต 1983 (Mental Health Act 1983) แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ

¹⁰³ รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม (Secretary of State for Justice) โดยกระทรวงยุติธรรม (The Ministry of Justice : MoJ) เป็นหน่วยงานรัฐบาลมีหน้าที่ควบคุมดูแลให้บุคคลปฏิบัติตามคำสั่งข้อจำกัด (Restriction Order) หรือ แนวทางข้อจำกัด (Restriction Direction) ตามมาตรา 41 หรือ 49 ของพระราชบัญญัติสุขภาพจิต, ตัดสินใจว่านักโทษควรถูกย้ายจากเรือนจำไปยังโรงพยาบาล หรือจากโรงพยาบาลมาเรือนจำหรือไม่ และ ให้อนุญาตแก่แพทย์ที่รับผิดชอบนักโทษในการปล่อยตัวนักโทษออกจากโรงพยาบาล

สุขภาพจิต 2007 (Mental Health Act 2007) คำสั่งย้ายตัวนักโทษไปยังโรงพยาบาลตามมาตรานี้จะสิ้นสุดลงเมื่อแพทย์ที่รับผิดชอบเห็นว่าไม่จำเป็นต้องอยู่รักษาในโรงพยาบาลต่อไป¹⁰⁴

จากที่ได้ศึกษาการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในสหราชอาณาจักรทั้งในขั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาล ชั้นพิจารณาคดีของศาล และชั้นหลังการพิจารณาคดีของศาล จะเห็นได้ว่าสหราชอาณาจักรให้ความสำคัญกับการคุ้มครองจำเลยในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมุ่งเน้นถึงการพิจารณาความเหมาะสมในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลย การมีบุคคลที่เหมาะสมอยู่ร่วมกับผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อให้ความช่วยเหลือและช่วยคุ้มครองสิทธิที่ควรได้รับ และยังให้ความสำคัญกับแนวทางในการหันเหผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อเข้าสู่บริการด้านสุขภาพอีกด้วย ซึ่งแตกต่างจากการให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศไทยที่บทบัญญัติแห่งกฎหมายยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองอย่างครอบคลุมและยังคงมีปัญหาในการตีความบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันส่งผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญายังคงไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างเต็มที่และอย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ

¹⁰⁴ Rethink Mental Illness, "overview section 47&49", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: <https://www.rethink.org/advice-information/rights-restrictions/police-courts-and-prison/section-47-49/>.

บทที่ 4

มาตรการการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นนักพิการทางสติปัญญา ที่ควรนำมาปรับใช้ในประเทศไทย

จากที่ได้ศึกษาความหมายและข้อความคิดทั่วไปของคนพิการและนักพิการทางสติปัญญา ความหมายและแนวความคิดในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา และการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นนักพิการทางสติปัญญาของประเทศสหรัฐอเมริกาและ สหราชอาณาจักรมาแล้วในบทที่ 2 และบทที่ 3 ในบทนี้เป็นการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นนักพิการทางสติปัญญาของประเทศไทย ทั้งใน การนิยามความหมายและกระบวนการดำเนินคดีไม่ว่าจะเป็นชั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาล ชั้น พิจารณาคดีของศาล หรือชั้นหลังการพิจารณาคดีของศาล

4.1 ปัญหาการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นนักพิการทางสติปัญญาใน ประเทศไทย

4.1.1 ปัญหาการนิยามความหมาย

ปัญหาเบื้องต้นของการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นนักพิการทางสติปัญญา คือการพิจารณาว่านักพิการทางสติปัญญานั้นอยู่ภายใต้ขอบเขตของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้ความ คุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นหรือไม่ เนื่องจากนักพิการทางสติปัญญาจะได้รับความคุ้มครองตาม กฎหมาย ก็ต่อเมื่อเป็นบุคคลตามความหมายของบทบัญญัติในกฎหมายนั้นเท่านั้น ปัญหาดังกล่าวเป็น ปัญหาสำคัญทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาลและชั้นพิจารณาคดีของศาล ซึ่งในชั้นก่อนการ พิจารณาคดีนั้น เกิดขึ้นตั้งแต่ขั้นตอนการจับกุมและแจ้งข้อหาแก่ผู้ต้องหาโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตลอดจนการทำคำสั่งเห็นควรให้ฟ้องหรือคำสั่งเห็นควรไม่ให้ฟ้องผู้ต้องหาของพนักงานอัยการ เนื่องจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกันของการให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับนักพิการทางสติปัญญาใน บทบัญญัติแห่งกฎหมาย อันก่อให้เกิดความสับสนระหว่างจิตแพทย์และผู้บังคับใช้กฎหมายที่ต้อง ปฏิบัติงานร่วมกันในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อีกทั้งการที่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดี อาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยแต่ละฉบับใช้บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับนักพิการทางสติปัญญาแตกต่างกัน

3965025682

CD :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

กล่าวคือ ประมวลกฎหมายอาญาใช้คำว่า “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” และ “จิตฟั่นเฟือน” ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาใช้คำว่า “วิกลจริต” ย่อมทำให้เกิดความสับสนทั้งในระหว่างนักกฎหมายด้วยกันเองและระหว่างนักกฎหมายกับจิตแพทย์ยิ่งขึ้นไปอีกว่าบทบัญญัติดังกล่าวมีความหมายเช่นเดียวกันหรือไม่ และผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญานั้นอยู่ภายในขอบเขตความหมายของบทบัญญัติดังกล่าวด้วยหรือไม่อย่างไร

4.1.1.1 การนิยามความหมาย “คนพิการทางสติปัญญา”

ในขั้นตอนการสอบสวนผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนมีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้พนักงานสอบสวนสั่งให้จิตแพทย์ตรวจผู้ต้องหานั้น ในกรณีที่พนักงานสอบสวนเห็นว่าผู้ต้องหาเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการงดการสอบสวนไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และมีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลจิตเวชได้ตามแต่จะเห็นสมควร ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14¹ จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา กฎหมายใช้บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตโดยรวมว่า “วิกลจริต” ซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้มีการให้นิยามความหมายของ “วิกลจริต” ไว้จึงทำให้เกิดปัญหาในการใช้และการตีความกฎหมายของนักกฎหมายว่า “วิกลจริต” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นมีความเหมือนหรือแตกต่างกับ “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” และ “จิตฟั่นเฟือน” ตามประมวลกฎหมายอาญา ยิ่งไปกว่านั้นในการสื่อความหมายระหว่างจิตแพทย์กับพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการว่าลักษณะอาการทางจิตเวชของผู้ต้องหานั้นเข้าข่ายเป็น “วิกลจริต”

¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 "ในระหว่างทำการสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้พนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้น เสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาลข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อื่นที่เต็มใจรับ ไปดูแลรักษา ก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร

กรณีที่ศาลงดการใต้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ใน วรรคก่อนศาลสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้”

หรือไม่เพียงใด ยังคงเป็นปัญหาอย่างมาก เนื่องจากทางการแพทย์ไม่มีการนิยามความหมายของ คำศัพท์หรือลักษณะอาการของ “วิกลจริต” ไว้ว่าหมายถึงโรคทางจิตเวชใด

โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนพิการทางสติปัญญาเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เกี่ยวกับการรับรู้ ความเข้าใจและทักษะการปรับตัว เนื่องจากการหยุดพัฒนาของสมองหรือการพัฒนา สมองที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งทางการแพทย์ถือว่าเป็นโรคจิตเวชประเภทหนึ่งนั้น จะถือว่า “วิกลจริต” ด้วย หรือไม่ ซึ่งหากถือว่า “วิกลจริต” หมายความว่ารวมถึงความบกพร่องทางสติปัญญาด้วยย่อมทำให้ ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาด้วยเช่นกัน แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีการนิยาม ความหมายของ “วิกลจริต” ไว้ แต่อย่างไรก็ตามได้มีการให้ความเห็นของนักกฎหมายพอสรุปความไป แนวทางเดียวกันได้ว่า “วิกลจริต” หมายถึงสภาพที่จิตไม่มั่นคง ไม่สมประกอบหรือไม่สมบูรณ์ถึง ขนาดผิดปกติคนธรรมดาทั่ว ๆ ไปอย่างมาก อาจทำให้ผู้นั้นไม่เข้าใจสภาพหรือสาระของการกระทำ² ดังนั้นผู้วิกลจริตจึงเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถหรือไม่มีความพร้อมที่จะปกป้องสิทธิของตนได้อย่าง เต็มที่ในการดำเนินคดีอาญา โดยมีความหมายเช่นเดียวกับผู้มีจิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือนตาม ประมวลกฎหมายอาญานั้นเอง³

คำว่า “วิกลจริต” ตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานวิชาการ สำนักงานอัยการสูงสุด ได้ ตีความบทบัญญัติไว้อย่างกว้าง โดยแปลความหมายของบุคคลที่ได้รับบาดเจ็บสาหัสและสมองได้รับความกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง ไม่สามารถพูดหรือสื่อสารได้โดยวิธีใดตลอดไปว่า “วิกลจริต” ด้วย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิในการเข้าสู่คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นประการสำคัญ⁴ เมื่อ พิจารณาการตีความของสำนักงานอัยการสูงสุดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า แม้บุคคลที่ไม่ได้เป็นโรคทางจิต เวช แต่ไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญายังถือเป็นบุคคลวิกลจริต

² ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, ครั้งที่18 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560), หน้า 194.

³ สุกิจ เกศณรายณ์, "ความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลวิกลจริต", [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ: 3 พฤษภาคม 2560. แหล่งที่มา: http://elib.coj.go.th/Ebook/data/judge_report/jrp2555_10_129.pdf.

⁴ สังกัส เนาวรัตน์พันธ์, “ปัญหาการดำเนินคดีอาญาและการบังคับโทษกับผู้ป่วยจิตเวช,” (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 57.

ดังนั้นหากถือตามการตีความของสำนักงานอัยการสูงสุด คนพิการทางสติปัญญาซึ่งเป็นผู้ป่วยจิตเวช เมื่อไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีย่อมควรถือเป็นบุคคลวิกลจริตและได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 14 ด้วยเช่นกัน

ทางการแพทย์ไม่มีการให้ความหมายของ “วิกลจริต” ไว้ คงมีแต่เพียงการให้ความหมายและการจำแนกโรคทางจิตเวชที่จิตแพทย์ใช้อธิบายลักษณะและอาการของผู้ป่วยเพื่อวินิจฉัยอาการและให้ปากคำแก่พนักงานสอบสวนหรือศาลในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งการจำแนกโรคทางจิตเวชมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การสื่อสารระหว่างบุคลากรทางการแพทย์ในแง่ของความผิดปกติทางจิตเวชทำได้สะดวกขึ้น ระบบในการจำแนกโรคที่นิยมใช้มีอยู่ 2 ระบบ⁵ ได้แก่ เกณฑ์การวินิจฉัยโรคทางจิตเวช (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM) ซึ่งเป็นระบบการจำแนกโรคที่พัฒนาโดยสมาคมจิตแพทย์อเมริกัน ฉบับล่าสุดคือ DSM-5 และบัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศ (International Classification of Diseases and Related Health Problems: ICD) ซึ่งเป็นระบบการจำแนกโรคขององค์การอนามัยโลก ฉบับที่ 10 (ICD-10)

การจำแนกโรคทางจิตเวชตาม DSM-5 มีรายละเอียดคือ ภาวะผิดปกติของพัฒนาการระบบประสาท (Neurodevelopmental Disorders) เช่น ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา (Intellectual Disabilities) ความผิดปกติของการสื่อสาร (Communication Disorders) โรคในกลุ่มออทิสติก (Autism Spectrum Disorders) ภาวะบกพร่องทางการเรียนรู้ (Specific Learning Disorders) โรคในกลุ่มโรคจิตเภทและโรคจิตชนิดอื่น (Schizophrenia Spectrum and Other Psychotic Disorders) โรคไบโพลาร์และโรคที่สัมพันธ์กัน (Bipolar and Related Disorders) โรคซึมเศร้า (Depressive Disorders)⁶ เป็นต้น

การจำแนกโรคทางจิตเวชตาม ICD-10 เป็นกรณีทีวิเคราะห์ถึงความ ความผิดปกติทางจิตใจ ที่เกิดจากโรคทางกาย เช่น โรคของสมอง ความผิดปกติทางจิตและพฤติกรรม เนื่องจากการใช้สารออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท (Mental and Behavioral Disorders Due to Psychoactive Substance Use) โรคจิตเภทและหลงผิด (Schizophrenia, Schizotypal and Delusional Disorders) เป็นโรคที่มีความผิดปกติที่แสดงถึงความยุ่งเหยิงทางความคิดและประสาทรับรู้เป็น

⁵ มาโนช หล่อตระกูล และ ปราโมทย์ สุคนิษฐ์, จิตเวชศาสตร์, ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: 2558), หน้า 69.

⁶ สมภพ เรื่องตระกูล, ตำราจิตเวชศาสตร์, ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2556), หน้า 86-93.

พื้นฐานและการแสดงออกทางอารมณ์ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ หรือ ไม่มีอารมณ์ที่แสดงออกไป ในทางใดทางหนึ่ง ความรู้สึกและสติปัญญาที่อยู่ตามปกติ หรือความผิดปกติทางอารมณ์ (Mood or Affective Disorders) กลุ่มโรคประสาท โรคที่เกิดจากความเครียดและอาการของโรคทางกาย (Neurotic Stress - Related and Somatoform Disorders) หรือกลุ่มปัญญาอ่อน (Mental Retardation) หมายถึง ภาวะที่มีระดับสติปัญญาด้อยหรือต่ำกว่าปกติ ซึ่งมีสาเหตุเกิดขึ้นในระหว่างการเจริญเติบโตวัยเด็ก ทำให้มีความสามารถจำกัดในด้านการเรียน การปรับตัวเข้ากับสังคม หรือมีการเจริญเติบโตไม่สมวัย⁷ เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวไปทางการแพทย์มองความผิดปกติทางจิตเวชของบุคคลอย่างกว้างในแง่ของการบำบัดรักษา ดังนั้นการวินิจฉัยอาการของผู้ต้องหาเพื่อให้ปากคำแก่พนักงานสอบสวน จิตแพทย์ในฐานะพยานผู้เชี่ยวชาญย่อมต้องให้ความเห็นไปตามความรู้ความสามารถซึ่งอาจเป็นการใช้ คำศัพท์และการอธิบายประเภทของโรคทางจิตเวช จึงอาจทำให้เกิดการสื่อสารที่คลาดเคลื่อนระหว่าง จิตแพทย์กับผู้บังคับใช้กฎหมายได้ เนื่องจากในทางการแพทย์ไม่มีการนิยามคำว่า “วิกลจริต” ดังที่ได้ กล่าวไปแล้วข้างต้น อีกทั้งทางการแพทย์มีแนวคิดเกี่ยวกับความพิการทางสติปัญญาว่าเป็นภาวะความ เจ็บป่วยที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลจนกว่าภาวะนั้นจะน้อยลง ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดทางสิทธิและ กฎหมายที่เห็นว่าคนพิการทางสติปัญญานั้น มีสิทธิ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเสรีภาพ สามารถมี ส่วนร่วมในสังคมได้เมื่อได้รับการสนับสนุน โดยเฉพาะการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม⁸ พนักงาน สอบสวนและพนักงานอัยการซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายก็ต้องตีความคำว่า “วิกลจริต” และใช้ดุลพินิจ พิจารณาเองว่า ลักษณะอาการของผู้ต้องหาตามคำวินิจฉัยของแพทย์นั้นถือว่า “วิกลจริต” และควร ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายหรือไม่ เพราะในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีการ นิยามความหมายของคำว่า “วิกลจริต” ด้วยเช่นกัน ดังนั้นในการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการ ทางสติปัญญา การพิจารณาว่าคนพิการทางสติปัญญาซึ่งเป็นบุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมใน ชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีพัฒนาการช้ากว่า ปกติ หรือมีระดับเขาว์ปัญญาต่ำกว่าบุคคลทั่วไป เป็นบุคคลวิกลจริตและควรได้รับความคุ้มครองตาม

⁷ แสง บุญเฉลิมวิภาส, “ผู้ป่วยจิตเวชกับปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” *อุลพาท* 54,1 (2550): 8-11.

⁸ United Nation, The convention on the rights of persons with disabilities Training guide (New York: United Nations publication, 2014), pp. 9-10.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือไม่ ย่อมไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันโดยขึ้นอยู่กับดุลพินิจของพนักงานสอบสวนแต่ละท่าน อันทำให้เกิดความไม่เสมอภาค ความไม่เท่าเทียมกัน และนำมาสู่ความไม่เป็นธรรมในการดำเนินคดีอาญา

4.1.1.2 การนิยามความหมาย “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” และ “จิตฟั่นเฟือน”

การพิพากษาคัดสินคดีของศาลย่อมเป็นไปตามหลักประกันในทางกฎหมายอาญา (Nullum Crimen, Nulla Poena Sine Leg) กล่าวคือ บุคคลจะต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย แต่ในบางกรณีแม้บุคคลกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด บุคคลนั้นก็ไม่ต้องได้รับโทษหรือได้รับโทษน้อยกว่าที่บทบัญญัติในกฎหมายกำหนดไว้ กรณีดังกล่าวคือการกระทำความผิดอาญาโดยมีเหตุยกเว้นโทษและเหตุผลโทษ ซึ่งมาตรา 65 แห่งประมวลกฎหมายอาญาก็เป็นเหตุยกเว้นโทษและเหตุผลโทษ เนื่องจากความไม่รู้ผิดชอบ โดยบัญญัติว่า

“ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น

แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

จากบทบัญญัติข้างต้นจะเห็นว่าบุคคลที่กระทำความผิดอาญาและจะอ้างเหตุยกเว้นโทษและเหตุผลโทษดังกล่าวได้นั้น ต้องกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ โดยความไม่สามารถรู้ผิดชอบ หมายความว่า ไม่รู้ผิดชอบในการกระทำนั้นโดยเฉพาะมิใช่ในการกระทำอื่น ๆ โดยทั่วไปและมีได้หมายความว่าเพียงรู้ว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิดกฎหมาย แต่รวมความถึงไม่รู้ว่าผิดหรือชอบด้วยศีลธรรม⁹ หรือ ไม่ต้องถึงขนาดจะต้องรู้ว่าการกระทำของตนผิดกฎหมาย เพียงแต่รู้ว่าการกระทำนี้ไม่ควรทำก็พอแล้ว¹⁰ ส่วนการไม่สามารถบังคับตนเองได้นั้น หมายความว่า จิตใจของผู้กระทำสามารถบังคับการกระทำได้โดยรู้สำนึกและรู้ว่าผิด แต่ผู้กระทำไม่

⁹ จิตติ ดิงศักดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค 1 ตอนที่ 2, ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงทองการพิมพ์, 2518), หน้า 688-689.

¹⁰ ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, หน้า 194.

สามารถบังคับจิตใจของตนได้เพราะความบกพร่องของจิต¹¹ ซึ่งทั้งความไม่รู้ผิดชอบและการไม่สามารถบังคับตนเองได้นั้นต้องเกิดขึ้นเพราะ “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน”

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน” แล้วพบว่าไม่มีการนิยามความหมายลงในประมวลกฎหมายอาญาแต่อย่างใด จึงเกิดปัญหาในการใช้และการตีความกฎหมายว่าผู้มี “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน” หมายถึงบุคคลที่มีภาวะหรือลักษณะใด และในการดำเนินคดีอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ภาวะความบกพร่องทางสติปัญญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นอยู่ภายใต้ความหมายของภาวะหรือลักษณะดังกล่าวด้วยหรือไม่ กล่าวคือ เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้กระทำความผิดอาญาในขณะที่ไม่รู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองเพราะความบกพร่องทางสติปัญญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 65 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายอาญาในการยกเว้นโทษตามกฎหมายหรือไม่ หรือในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้กระทำความผิดอาญาในขณะที่รู้ผิดชอบอยู่บ้างหรือสามารถบังคับตนเองได้บ้างเพราะความบกพร่องทางสติปัญญานั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 65 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายอาญาในการลดโทษตามกฎหมายหรือไม่

จากการศึกษาที่มาของคำว่า “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน” พบว่าในการร่างประมวลกฎหมายอาญา เมื่อ พ.ศ. 2487 กฎหมายมาตรานี้เดิมใช้คำว่า “วิกลจริต” เพียงคำเดียว ซึ่งเป็นคำรวมเช่นเดียวกับคำว่า “โรคจิต” แต่อนุกรรมการบางท่านเสนอให้ใช้คำว่า “จิตฟั่นเฟือน” (Mental Disorder) แทนคำว่าวิกลจริต เพราะเห็นว่ามีความหมายกว้างกว่า และอนุกรรมการอีกท่านหนึ่งเสนอให้ใช้คำว่า “จิตบกพร่อง” (Mental Deficiency) จนในที่สุดที่ประชุมมีมติให้ใช้ทั้งสองคำ และเพิ่มเติมคำว่า “โรคจิต” (Mental Disease) เข้าไปด้วย โดยการร่างกฎหมายในมาตรานี้ คณะอนุกรรมการผู้ร่างล้วนแล้วแต่เป็นนักกฎหมายทั้งสิ้น ไม่ได้มีการเชิญจิตแพทย์เข้าร่วมในการร่างกฎหมายเพื่อให้บทบัญญัติในกฎหมายสอดคล้องกับคำศัพท์หรือลักษณะอาการทางการแพทย์แต่อย่างใด¹²

¹¹ จิตติ ดิงศภักดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอนที่ 2, หน้า 690.

¹² รายงานการประชุมอนุกรรมการร่างประมวลกฎหมายอาญา ครั้งที่ 654/296/2487 ลงวันที่ 10 ตุลาคม 2487 ,ครั้งที่ 655/300/2487 ลงวันที่ 12 ตุลาคม 2487 และครั้งที่ 656/301/2487 ลงวันที่ 13 ตุลาคม 2487

คำว่า “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน” ได้มีนักกฎหมายอธิบายความหมายทางกฎหมายไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์ ให้ความหมายว่า “จิตบกพร่อง” ได้แก่ ผู้ที่สมองไม่เจริญเติบโตตามวัย หรือบกพร่องมาตั้งแต่กำเนิด (Idiot) หรือเสื่อมลงเพราะความชรา (Senility), “โรคจิต” เป็นความบกพร่องแห่งจิตที่เกิดจากโรค (Pathological) รวมทั้งผู้ที่มีอาการคลุ้มคลั่งจิตเภท (Schizophrenia) หรือผู้ที่มีปัญญาความคิดดีแต่สติทรม (Psychopath) ส่วน “จิตฟั่นเฟือน” ได้แก่ ผู้ที่มีความหลงผิด (Delusion) ประสาทหลอน (Hallucination) และแปรผิด (Illusion) ซึ่งเป็นโรคจิตอย่างหนึ่ง¹³

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ให้ความหมายว่า “จิตบกพร่อง” หมายถึง คุณสมบัติของมันสมองบกพร่อง, “โรคจิต” หมายถึง มันสมองเป็นโรค ส่วน “จิตฟั่นเฟือน” หมายถึง ความมีจิตพิการที่เรียกกันว่า บ้า ๆ บอ ๆ ซึ่งไม่ใช่เป็นเพราะโรคจิต¹⁴

ศาสตราจารย์ ดร.อุททิศ แสนโกศิก ให้ความหมายว่า “จิตบกพร่อง” หมายถึง คุณสมบัติของมันสมองบกพร่องคือ สมองไม่เจริญขึ้นตามวัย, “โรคจิต” หมายถึง มันสมองเป็นโรคหรือที่เรียกกันอย่างทั่วไปว่าเป็นบ้า ส่วน “จิตฟั่นเฟือน” หมายถึง อาการบ้า ๆ บอ ๆ แต่ไม่ถึงขนาดจิตโรคจิต¹⁵

คำพิพากษาของศาลฎีกาในคดีที่มีเหตุยกเว้นโทษหรือเหตุลดโทษตามมาตรา 65 แนวทางการวินิจฉัยของศาลมุ่งพิจารณาถึงความไม่รู้ผิดชอบหรือการไม่สามารถบังคับตนเองได้เป็นประเด็นสำคัญ ส่วนประเด็นที่ว่าผู้กระทำผิดจะมีความปกติถึงขนาดไหน เป็นปัญหาทางการแพทย์ที่จะวินิจฉัยและให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาคดี แนวคำพิพากษาของศาลจึงไม่ได้วินิจฉัยเจาะจงว่าจำเลยมีความผิดปกติทางจิตเวชใด ส่วนใหญ่ศาลก็วินิจฉัยโดยรวมไปว่า จำเลยมี “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน” ตัวอย่างเช่น

¹³ จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอนที่ 2, หน้า 679-681.

¹⁴ หยุต แสงอุทัย, กฎหมายอาญา ภาค 1, ครั้งที่ 14 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 229.

¹⁵ อุททิศ แสนโกศิก, กฎหมายอาญาภาค 1 (ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกองวิชาการกรมอัยการ, 2524), หน้า 136.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 733/2521 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า "ข้อเท็จจริงฟังได้ว่า จำเลย กับพวก ได้ร่วมกันลักทรัพย์ของนางเพลินพิศผู้เสียหายไปจริง ปัญหาที่ว่าจำเลยกระทำผิดในขณะมี โรคจิต แต่ยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้างหรือไม่ นายแพทย์วิทยา นาควัชระ ผู้ตรวจสุขภาพจิตของจำเลย ซึ่งศาลเรียกมาเป็นพยานเบิกความว่า จำเลยเป็นโรคจิตเภท ไม่เป็นคนปกติคือไม่สามารถรับรู้สภาพ ความเป็นจริงได้เป็นปกติ ทำอะไรอาจจะผิดปกติวิสัยจำเลยจะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้ลำบาก หากมิได้ รับการรักษาอาจทำความเดือดร้อนให้แก่สังคม โดยคิดว่าสิ่งที่ตนกระทำไปนั้นถูกต้อง และอาจจะเป็น มาแล้วเป็นเดือนหรือปีก็ได้ เห็นว่า นายแพทย์วิทยา นาควัชระ มิได้เบิกความยืนยันว่า อาการของโรค จิตเภทนี้เป็นในบางเวลา จึงต้องฟังว่า อาการของโรคนี้เป็นติดตัวจำเลยตลอดไปจนกว่าจะได้รับการ บำบัดให้หาย พันเอกหญิงพิศวง ศรีไชย มารดาจำเลยและนายปริญญา เทวพลิน พยานจำเลยเบิก ความว่า จำเลยเป็นโรคปัญญาอ่อนมาตั้งแต่เป็นเด็ก มีอาการผิดปกติบุคคลธรรมดา การที่จำเลยเป็น โรคจิตเภท แต่ยังสามารถต่อสายไฟใหม่โดยดึงสายไฟจากสวิตช์มาต่อใหม่ แล้วสตาร์ทเครื่องยนต์ติด ได้ แสดงว่าจำเลยมีความรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หาใช่จำเลยมีความรู้ผิดชอบโดยสมบูรณ์เยี่ยงบุคคลธรรมดา ไม่ ข้อเท็จจริงฟังได้ว่าขณะจำเลยกระทำการลักทรัพย์ จำเลยเป็นโรคจิตเภทแต่จำเลยยังสามารถรู้ ผิดชอบอยู่บ้าง ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคสอง"

แต่ในบางคดีศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่าบุคคลปัญญาอ่อน หรือคนพิการทางสติปัญญา นั้น มีลักษณะเป็น "จิตบกพร่อง" เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3106/2535 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า "จำเลย กระทำอนาจารและพยายามกระทำชำเราเด็กอายุไม่เกิน 13 ปีแต่ได้ความว่า จำเลยป่วยเป็นโรคครี ทิน ซึ่งเกิดจากการขาดไทรอยด์ฮอร์โมนแต่กำเนิดทำให้การเจริญเติบโตทางร่างกายและการพัฒนา เจริญวัยทางสติปัญญาช้ากว่าอายุจริง จำเลยเพิ่งเดินได้เมื่ออายุ 7 ปี พุดได้เป็นประโยคเมื่ออายุ 9 ปี ขณะอายุ 11 ปี 11 เดือนมีความสามารถทางสติปัญญาเท่ากับเด็กอายุ 5 ปี ก่อนเกิดเหตุ 2 เดือน แพทย์ตรวจจำเลยปรากฏว่าสติปัญญายังช้า ไม่รู้จักเหตุผล ไม่มีการวางแผน ไม่มีความรับผิดชอบ ต้อง ได้รับการรักษาตลอดชีวิตไม่มีทางหายขาด ถือว่าจำเลยกระทำผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ เพราะ มีจิตบกพร่องด้วยป่วยเป็นโรคปัญญาอ่อนมาตั้งแต่กำเนิด จึงไม่ต้องรับโทษ" และ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8743/2544 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า "จำเลยปฏิเสธตลอดมาว่า จำเลยมีความพิการทางสมอง ไม่อาจรู้ได้ว่าการกระทำของตนเป็นความผิดตั้งนั้นปัญหาว่า จำเลย กระทำผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง หรือไม่ นั้น ศาลต้องตรวจสอบอย่างละเอียดว่า จำเลยกระทำโดยเจตนาซึ่งได้แก่กระทำโดยรู้สำนึกในการที่

กระทำอันเป็นเหตุให้จำเลยต้องรับผิดชอบในทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 หรือไม่ ด้วย เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่า จำเลยเป็นบุคคลปัญญาอ่อนที่ถึงขนาดไม่อาจรู้ได้ว่าการตัดต้นไม้ผิดกฎหมาย กรณีจึงมิใช่จำเลยกระทำผิดในขณะที่สามารถรู้ผิดชอบเพราะมีจิตบกพร่องตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคหนึ่งเท่านั้น แต่ถึงขั้นที่ถือได้ว่าจำเลยกระทำโดยมิได้รู้สำนึกในการที่กระทำทั้งมิได้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด การกระทำของจำเลยจึงไม่มีความผิด เพราะขาดเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59”

ในทางการแพทย์มีเพียงการให้นิยามความหมายและคำจำกัดความของคำว่า “โรคจิต” (Psychosis) เท่านั้น ว่าหมายถึง ภาวะที่มีการสูญเสียหน้าที่การทำงานของจิตใจถึงระดับที่ทำให้เสียความสามารถในการหยั่งรู้ของตน ความสามารถที่จะสนองความต้องการที่จำเป็นในการดำรงชีพ หรือความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในกรอบของความเป็นจริง¹⁶ และ โรคจิตไม่ได้จัดเป็นกลุ่มโรคใหญ่ (โรคจิตที่ไม่ได้เกิดจากพยาธิสภาพของสมอง Non organic psychosis) หากแต่อาการของโรคจิต (Psychotic Disorder) อาจเป็นอาการที่อยู่ในกลุ่มโรคหลายกลุ่ม โรคกลุ่มนี้รวมเอากลุ่มที่มีอาการหลงผิดในเรื่องต่าง ๆ เอาไว้ด้วย เช่น หลงผิดคิดว่ามีคนจะทำร้ายหรือปองร้าย หลงผิดคิดว่ามีคนนินทา หลงผิดคิดว่าตนเป็นคนสำคัญ เป็นต้น¹⁷ แต่ไม่มีการให้นิยามความหมายของคำว่า “จิตบกพร่อง” และ “จิตฟั่นเฟือน” ไว้ว่าหมายถึงคำศัพท์ทางวิชาการหรือลักษณะอาการของกลุ่มโรคใด ซึ่งทำให้เกิดความสับสนและความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างจิตแพทย์ผู้วินิจฉัยอาการของผู้ต้องหาหรือจำเลยกับนักกฎหมายผู้บังคับกฎหมายในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงมีนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านทางการแพทย์ให้ความคิดเห็นไว้ดังนี้

“จิตบกพร่อง” นายแพทย์เชียร สิริยานนท์ มีความเห็นว่า ควรตรงกับ Mental Deficiency หรือ Mental Defective หรือ Feeble-mindedness คือ โรคปัญญาอ่อนหรือปัญญาต่ำ

¹⁶ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, นิติเวชศาสตร์, ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2532), หน้า 165.

¹⁷ แสง บุญเฉลิมวิภาส, “ผู้ป่วยจิตเวชกับปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” อุลพาห, 54,1: 8.

อาจเป็นมาแต่กำเนิดหรือสมองไม่เจริญเติบโตตามวัย¹⁸ และนายแพทย์วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ มีความเห็นว่า เทียบได้กับปัญญาอ่อน¹⁹

“จิตฟั่นเฟือน” นายแพทย์เชียร สิริยานนท์ มีความเห็นว่ามีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ มีอาการหลงผิด (Delusion) เป็นการหลงผิดอย่างจริงจังในเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ มีอาการประสาทหลอน (Hallucination) และมีอาการแปรผิด (Illusion) โดยรับรู้ต่อสิ่งที่มากระตุ้นต่อประสาทสัมผัสผิด”²⁰ และนายแพทย์วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ มีความเห็นว่า “ควรมาจาก Mental Infirmity คือ ภาวะแปรปรวนทางจิตใจที่ยังไม่ถึงขนาดที่จะถือได้ว่าผู้นั้นวิกลจริตและไม่ใช่ปัญญาอ่อน โดยหมายถึง โรคทางจิตเวชหลายกลุ่ม ได้แก่ โรคประสาทบางชนิดที่ไม่อาจยับยั้งการกระทำของตนได้และกลุ่มอาการทางจิตเนื่องจากสมองพิการซึ่งมีหลายโรค เช่น โรคสมองเสื่อมในวัยชรา โรคพิษสุรา โรคที่มีอาการทางจิตจากสารพิษ โรคซิฟิลิสขั้นสมอง เป็นต้น”²¹

เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “จิตบกพร่อง” และ “จิตฟั่นเฟือน” ทั้งจากการให้ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือนักวิชาการทั้งในทางกฎหมายและในทางการแพทย์แล้ว ผู้เขียนเห็นว่าคำดังกล่าวมีคำจำกัดความที่ตรงกันว่า “จิตบกพร่อง หมายถึง ภาวะความบกพร่องทางสติปัญญาหรือปัญญาอ่อน” แต่คำว่า “จิตฟั่นเฟือน” นั้นยังมีความเห็นที่แตกต่างกัน ดังนั้นการใช้ถ้อย “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” และ “จิตฟั่นเฟือน” ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 ซึ่งเกิดจากการร่างกฎหมายโดยอาศัยความรู้และความเข้าใจทางด้านนิติศาสตร์ของคณะกรรมการผู้ร่างเพียงอย่างเดียว ไม่มีการบูรณาการความรู้ ไม่ได้นำคำศัพท์หรือลักษณะอาการทางการแพทย์เข้ามาใช้ในการร่างกฎหมาย เพื่อให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายสอดคล้องกับการวินิจฉัยอาการทางการแพทย์ด้วยนั้น ส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างจิตแพทย์ผู้วินิจฉัยอาการกับผู้บังคับใช้กฎหมายว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีลักษณะอาการของภาวะ “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” และ “จิตฟั่นเฟือน” หรือไม่เพียงใด

¹⁸ เชียร สิริยานนท์, “อาชญากรรมกับโรคจิต,” วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย 6,2 (กรกฎาคม 2504): 72.

¹⁹ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, นิติเวชศาสตร์, หน้า 173.

²⁰ เชียร สิริยานนท์, “อาชญากรรมกับโรคจิต,” วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, 73.

²¹ สุทธิพร เจณณวาสนิน, “นิติจิตเวช”, [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ: 3 พฤษภาคม 2560. แหล่งที่มา: <http://med.mahidol.ac.th/ramamental/sites/default/files/public/pdf/Forensic%20psychiatry.pdf>

นอกจากนี้ในระหว่างนักกฎหมายด้วยกันเอง การที่ประมวลกฎหมายอาญาไม่มีการให้นิยามความหมายของ “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” และ “จิตฟั่นเฟือน” ไว้อย่างชัดเจนยังทำให้เกิดความไม่เสมอภาคและความไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันของผู้บังคับใช้กฎหมาย จนทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีลักษณะอยู่ในขอบข่ายของคำดังกล่าว เช่น คนพิการทางสติปัญญา ซึ่งเป็นผู้มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาอันอยู่ในความหมายของคำว่า “จิตบกพร่อง” อาจไม่ได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ

4.1.2 ปัญหาการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาเป็นคนพิการทางสติปัญญาในขั้นก่อนการพิจารณาคดี

ในการสอบสวนผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน เมื่อผู้ต้องหาปรากฏตัวต่อหน้าพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนต้องแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดและข้อหาของการกระทำความผิดนั้น²² ก่อนเริ่มถามคำให้การผู้ต้องหา ในคดีมีอัตราโทษประหารชีวิตหรือคดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกิน 18 ปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหามีทนายความหรือไม่ หากไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้ ส่วนคดีที่มีอัตราโทษจำคุกให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้เช่นเดียวกัน²³ อีกทั้งพนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่าผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้และผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้²⁴ โดยการถามคำให้การจากผู้ต้องหา ห้ามพนักงานสอบสวนให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับหรือกระทำโดยไม่ชอบประการใด ๆ เพื่อจูงใจให้ผู้ต้องหาให้การ อันเป็นการคุ้มครองผู้ต้องหาให้สามารถให้การได้ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น โดยไม่ถูกคุกคามจากเจ้าพนักงานสอบสวน โดยให้คำให้การที่คลาดเคลื่อนหรือรับสารภาพในสิ่งที่ไม่ได้กระทำ²⁵ ขั้นตอนที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้พนักงานสอบสวนต้องกระทำต่อผู้ต้องหาทุกคนเป็นการทั่วไป แต่ในการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญานั้น มีขั้นตอนที่แตกต่างจากการสอบสวนผู้ต้องหาทั่วไป ได้แก่

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 และ มาตรา 134/3

²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135

ในระหว่างทำการสอบสวน ไม่ว่าจะอยู่ในขั้นตอนใดก็ตาม หากพนักงานสอบสวนมีเหตุควรเชื่อว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ พนักงานสอบสวนสั่งให้จิตแพทย์ตรวจผู้ต้องหานั้นได้²⁶ โดยส่งผู้ต้องหาไปรับการตรวจที่สถานบำบัดรักษาทางสุขภาพจิต พร้อมทั้งรายละเอียดพฤติการณ์แห่ง คดี²⁷ จิตแพทย์ต้องตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตเท่าที่จำเป็นตามความรุนแรงของอาการ²⁸ ในกรณีที่ ผู้ต้องหาถูกคุมขังไว้ในระหว่างการสอบสวน และมีความจำเป็นต้องให้ผู้ต้องหาอยู่ในสถานบำบัดรักษา เพื่อการสังเกตอาการ ตรวจวินิจฉัย บำบัดรักษาและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี สถาน บำบัดรักษาอาจขอให้พนักงานสอบสวนกำหนดวิธีการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อป้องกันอันตรายก็ ได้²⁹ โดยในการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี จิตแพทย์ต้องตรวจวินิจฉัยและทำ ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาของพนักงานสอบสวนว่าผู้ต้องหาสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ แล้ว รายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีนั้นให้พนักงานสอบสวนทราบ ภายใน 45 วันนับแต่วันที่ได้รับผู้ต้องหาไว้ แต่หากยังตรวจวินิจฉัยไม่แล้วเสร็จอาจขยายระยะเวลาได้อีก ไม่เกิน 45 วัน³⁰ เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทราบผลการตรวจวินิจฉัยผู้ต้องหาแล้ว เห็นว่าผู้ต้องหาเป็นผู้ วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวนไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดี ได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังสถานบำบัดรักษาทางจิต³¹ ทั้งนี้สถานบำบัดรักษาทางจิตสามารถ ควบคุมและบำบัดรักษาผู้ต้องหาได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหา จนกว่าผู้ต้องหานั้นหาย หรือทุเลาและสามารถต่อสู้คดีได้³² จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาต้องทำรายงานผลการบำบัดรักษาส่งให้ พนักงานสอบสวนภายใน 180 วันนับแต่วันที่ได้รับผู้ต้องหา ในกรณีที่จิตแพทย์เห็นว่าผู้ต้องหายังไม่ สามารถต่อสู้คดีได้ ให้รายงานผลการบำบัดรักษาทุก 180 วัน³³ แต่หากเห็นว่าผู้ต้องหาหายหรือทุเลา และสามารถต่อสู้คดีได้แล้วให้รายงานผลการบำบัดรักษาต่อพนักงานสอบสวนหรือศาลทราบโดยไม่ ชักช้า³⁴ ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนเป็นแผนภาพได้ ดังต่อไปนี้

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 วรรคหนึ่ง

²⁷ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 35 วรรคหนึ่ง

²⁸ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 35 วรรคสี่ และ มาตรา 27 วรรคสอง

²⁹ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 35 วรรคห้า

³⁰ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 35 วรรคสอง

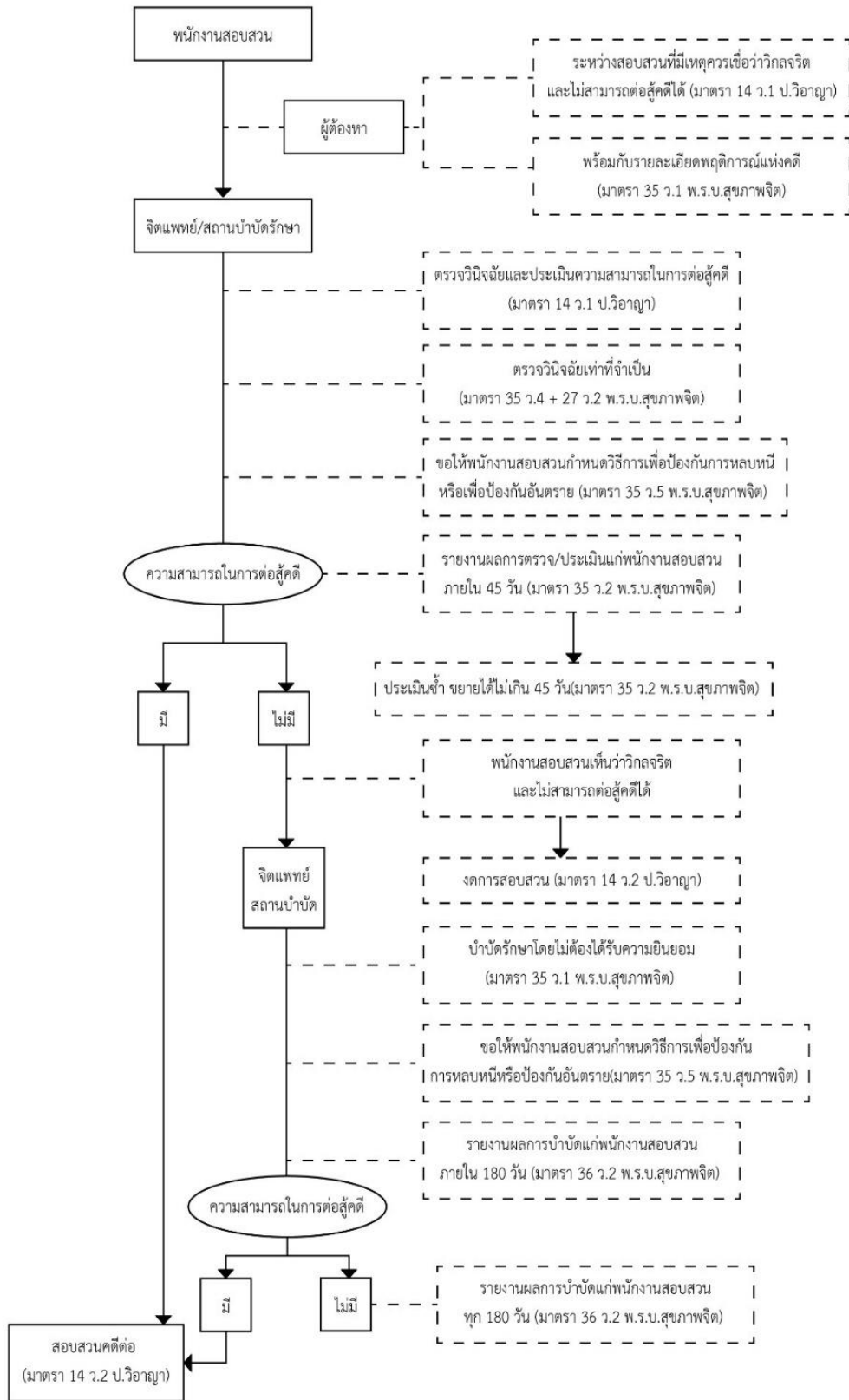
³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 วรรคสอง

³² พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 36 วรรคหนึ่ง

³³ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 36 วรรคสอง

³⁴ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 36 วรรคสาม

ภาพที่ 2 การดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยวิธีปฏิบัติของเจ้าพนักงานรัฐ เพื่อเอาตัวผู้กระทำผิดตามกฎหมายอาญามาลงโทษ แต่ในกฎหมายดังกล่าวไม่ได้มีเพียงบทบัญญัติในการกำหนดขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาเท่านั้น แต่ยังมีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งถือเป็นประธานในคดีให้ได้รับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมอีกด้วย

การดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นสอบสวน เรื่องที่สำคัญและควรได้รับการพิจารณาอย่างถ่วงเป็นประการแรก คือ ความสามารถในการต่อสู้คดี เพราะการที่ผู้ต้องหาจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและได้รับการดำเนินคดีอย่างเป็นธรรมได้นั้น ผู้ต้องหาต้องเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจกระบวนการต่าง ๆ สามารถปกป้องคุ้มครองสิทธิของตนเองได้ในขั้นต้น และสามารถแก้ข้อกล่าวหาต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติในการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้วิกลจริตบัญญัติไว้ในมาตรา 14 ความว่า “ในระหว่างทำการสอบสวน ไตสวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้พนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้น เสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวน ไตสวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาลข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อื่นที่เต็มใจรับ ไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร

กรณีที่ศาลงดการไตสวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ใน วรรคก่อนศาลสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้”

จากบทบัญญัติข้างต้นจะเห็นได้ว่าในชั้นสอบสวนการงดการสอบสวนเพื่อคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา เจ้าพนักงานสอบสวนมีอำนาจสั่งให้จิตแพทย์ตรวจผู้ต้องหาได้ เมื่อปรากฏ “เหตุควรเชื่อ” ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้วิกลจริตและ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” ซึ่ง “เหตุควรเชื่อ” และ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” ในบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นไม่มีการอธิบายความหมายหรือ

กำหนดขอบเขตไว้ เป็นคำกว้าง ๆ จึงทำให้เกิดปัญหาในการตีความกฎหมายว่าลักษณะอาการหรือพฤติกรรมใดถือเป็น “เหตุควรเชื่อ” และ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” ของผู้ต้องหาอันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเริ่มใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน ความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทั้งการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน และการได้รับความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา

การพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” ตามบทบัญญัติในมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่มีเกณฑ์การพิจารณาอย่างชัดเจนบัญญัติลงในกฎหมาย ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนแต่ละคนจึงต้องใช้ดุลพินิจพิจารณาผู้ต้องหาตามประสบการณ์ โดยอาจพิจารณาจากคำร้องทุกข์ของผู้เสียหาย หรือพฤติการณ์ที่ปรากฏต่อหน้าพนักงานสอบสวน เช่น กริยาท่าทาง คำพูด คำตอบคำถาม การแสดงความน้อยเนื้อต่ำใจ การแสดงตัวว่าวิเศษ การหวาดระแวงว่ามีคนทำร้าย หรือการไม่พูดไม่ตอบคำถามใด ๆ เลย เป็นต้น³⁵ หากมีการนำบทบัญญัติในมาตรา 14 มาบังคับใช้กับการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ความบกพร่องทางสติปัญญาของคนพิการทางสติปัญญามีความรุนแรงหลายระดับแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ตั้งแต่ระดับรุนแรงมากถึงระดับน้อย ในคนพิการทางสติปัญญาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญารุนแรงมาก ย่อมแสดงอาการที่บ่งบอกถึงความบกพร่องที่คนทั่วไปเห็นได้ชัดเจน เช่น การแสดงอารมณ์ที่ผิดปกติ การขาดความเข้าใจในการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ทั้งการพูดและการแสดงท่าทาง ความบกพร่องด้านกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส เป็นต้น ในผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาประเภทนี้ พนักงานสอบสวนย่อมเห็นได้ชัดเจนถึง “เหตุควรเชื่อ” และใช้อำนาจตามมาตรา 14 แต่ในกรณีที่คนพิการทางสติปัญญาบางรายที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับน้อย สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้เหมือนกับบุคคลปกติทั่วไป โดยแสดงออกถึงความบกพร่องทางสติปัญญาในบางเวลา พนักงานสอบสวนย่อมไม่สามารถพิจารณาความบกพร่องได้ในเชิงประจักษ์³⁶ และไม่ทราบถึงความบกพร่องดังกล่าว จึงทำการสอบสวนและดำเนินคดีไปตามขั้นตอนปกติเหมือนคนทั่วไป ทำให้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาดังกล่าวต้อง

³⁵ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารและระเบียบปฏิบัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พระนคร: อักษรสารการพิมพ์, 2497), หน้า 43.

³⁶ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, คู่มือการวินิจฉัยและตรวจประเมินความพิการตามประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2557), หน้า 69.

เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดี อนึ่งกลับกันหากมี “เหตุควรเชื่อ” ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ แต่พนักงานสอบสวนกลับใช้ดุลพินิจส่งตัวผู้ต้องหาให้จิตแพทย์ตรวจ การกระทำดังกล่าวย่อมถือเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา เพราะบทบัญญัติแห่งกฎหมายเปิดช่องให้พนักงานสอบสวนสามารถใช้อำนาจได้อย่างเต็มที่ฝ่ายเดียว โดยปราศจากความยินยอมของผู้ต้องหา นอกจากนั้นในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 มาตรา 19 ประกอบมาตรา 20³⁷ กำหนดให้คนพิการอาจยื่นคำขอมิบัตรประจำตัวคนพิการ เพื่อให้เข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ ตลอดจนสวัสดิการและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ในกรณีผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาไม่มีบัตรประจำตัวคนพิการมาแสดงต่อพนักงานสอบสวนจะถือว่ามี “เหตุควรเชื่อ” ตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วหรือไม่ ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนจะถือว่าบัตรประจำตัวคนพิการนั้นเป็น “เหตุควรเชื่อ” แล้วแม้ลักษณะอาการหรือพฤติกรรมภายนอกของผู้ต้องหาจะไม่ได้บ่งบอกถึงความผิดปกติ แต่อย่างไรก็ตามการพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” ดังกล่าวเป็นเพียงแนวทางปฏิบัติที่ไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอน

นอกจากขอบเขตความหมายของ “เหตุควรเชื่อ” ที่ยังคงเป็นปัญหาแล้ว หากพิจารณามาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอย่างละเอียด จะเห็นได้ว่าปัญหาที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งในการคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวน คือ การประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา เพราะการงดการสอบสวนของพนักงานสอบสวนมีวัตถุประสงค์ให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย (Le Principe Du Contradictoire) อันเป็นหลักการสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากเป็นหลักการที่ให้ผู้ต้องหาได้รับการประกันสิทธิที่จะมีโอกาสในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยผู้ต้องหาต้องอยู่ในสภาพที่ร่างกายและจิตใจสามารถรับรู้กระบวนการพิจารณาคดีได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์พร้อม³⁸ แต่อย่างไรก็ตามบทบัญญัติ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” ในมาตรา 14 วรรคหนึ่ง ที่พนักงานสอบสวนต้องประเมินอาการของผู้ต้องหา อันเป็นเงื่อนไขสำคัญในการส่งตัวให้จิตแพทย์ตรวจนั้นเป็นเพียงคำกว้าง ๆ ไม่มี

³⁷ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 19 และ 20

³⁸ ธาณี วรภัทร์, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามแนวความคิดของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ญ นคร, ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558), หน้า 91.

การอธิบายขอบเขตความหมาย หรือกำหนดหลักเกณฑ์ในการประเมินไว้ในประมวลกฎหมาย กฏหรือระเบียบใด ๆ ทำให้ขาดมาตรฐานในการพิจารณาจนนำมาสู่ความไม่เสมอภาคในการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนต่อผู้ต้องหาแต่ละราย ซึ่งในทางการแพทย์มีเกณฑ์ทั่วไปที่ใช้ประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี ดังนี้³⁹

1. มีอาการทางจิตสงบ สามารถควบคุมอารมณ์ ทำความเข้าใจ และโต้ตอบคำถามได้ดีพอสมควร
2. มีความสามารถเข้าใจเรื่องที่ถูกฟ้องว่าได้กระทำความผิด ความหนักเบาของโทษและผลที่จะได้รับหากสารภาพหรือปฏิเสธ
3. มีความสามารถในการเข้าใจขั้นตอนในการดำเนินคดี รวมถึงบทบาท หน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม
4. มีความสามารถในการจดจำและเล่ารายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับคดีได้พอสมควร
5. มีความสามารถในการร่วมมือกับทนายความในการปกป้องสิทธิประโยชน์ของตนเองได้ รวมถึงมีความสามารถในการตอบโต้เพื่อพิทักษ์สิทธิตนกับฝ่ายตรงข้าม

แต่อย่างไรก็ตามเกณฑ์ประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีดังกล่าว เป็นเพียงหลักเกณฑ์ทางการแพทย์ พนักงานสอบสวนผู้ซึ่งไม่มีความรู้ทางการแพทย์ย่อมไม่สามารถประเมินอาการของผู้ต้องหาได้อย่างแน่ชัด อีกทั้งหลักเกณฑ์นั้นยังไม่ใช่บทบัญญัติแห่งทางกฎหมาย จึงไม่อาจนำมาใช้อ้างอิงในการดำเนินคดีอาญาได้ นอกจากนี้ในกรณีที่พนักงานสอบสวนเห็นว่า “มีเหตุควรเชื่อ” ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้วิกลจริตและ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” จึงได้ส่งตัวผู้ต้องหาให้จิตแพทย์ตรวจความผิดปกติทางจิตและความสามารถในการต่อสู้คดีตามมาตรา 14 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จิตแพทย์จะต้องตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตและทำความเข้าใจรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีให้พนักงานสอบสวนทราบ ภายใน 45 วัน นับแต่วันที่ได้รับผู้ต้องหาไว้ตามมาตรา 35 ของพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 โดยการตรวจวินิจฉัยและการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีของจิตแพทย์เป็นไปตาม ระเบียบคณะกรรมการสุขภาพจิตแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัย การประเมิน

³⁹ มานิต ศรีสุวรรณ และ จำลอง ดิษยวณิช, ตำราจิตเวชศาสตร์, ครั้งที่ 1 (เชียงใหม่: โรงพิมพ์แสงศิลป์, 2542), หน้า 469.

ความสามารถในการต่อสู้คดีและผลการบำบัดรักษาของผู้ป่วยคดี การรายงานผลการบำบัดรักษาและการทำความเข้าใจ พ.ศ. 2551 ซึ่งกำหนดให้จิตแพทย์พิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูล ประวัติความเจ็บป่วย การตรวจสภาพจิตและการดำเนินโรค ผลการทดสอบทางจิตวิทยาเท่าที่จำเป็นและเห็นสมควร และการวินิจฉัยความผิดปกติทางจิต⁴⁰ เพื่อตรวจวินิจฉัยประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี และรายงานสรุปความเห็นถึงความสามารถในการต่อสู้คดีและความสามารถดังต่อไปนี้ของผู้ต้องหา⁴¹

1. ความสามารถในการรับรู้กาล เวลา สถานที่ บุคคลและสิ่งต่าง ๆ รอบตัว
2. ความเข้าใจตระหนักรู้เรื่องราวของข้อกล่าวหา ความสามารถในการเล่าเหตุการณ์ตามข้อเท็จจริงที่ถูกกล่าวหาและความสามารถในการพูดคุยและตอบคำถามได้ตรงคำถาม
3. ความสามารถในการรับรู้ถึงผลที่เกิดขึ้นจากคดี
4. ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของตนเอง

ทั้งนี้รายงานความเห็นผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีของจิตแพทย์ที่ได้ทำส่งให้แก่พนักงานสอบสวนนั้น เป็นเพียงเอกสารประกอบการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนในการงดการสอบสวนเท่านั้น ไม่มีผลผูกพันให้พนักงานสอบสวนต้องมีคำสั่งตามความเห็นของจิตแพทย์แต่อย่างใด กล่าวคือ ไม่ว่าจะจิตแพทย์จะมีความเห็นอย่างไร หากพนักงานสอบสวนเห็นว่าผู้ต้องหาเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ย่อมมีอำนาจในการงดการสอบสวนและส่งตัวผู้ต้องหาไปบำบัดรักษายังสถานบำบัดรักษา จนกว่าผู้ต้องหาจะหายหรือทุเลาและสามารถต่อสู้คดีได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหา⁴²

ปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดย่อมเกิดจากการที่พนักงานสอบสวนผู้ซึ่งไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญต้องมาประเมินลักษณะอาการของผู้ต้องหาเพื่อเริ่มต้นใช้อำนาจส่งตัวผู้ต้องหาให้จิตแพทย์ตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี โดยไม่มีแนวทางหรือหลักเกณฑ์การปฏิบัติอันเป็น

⁴⁰ ระเบียบคณะกรรมการสุขภาพจิตแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัย การประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีและผลการบำบัดรักษาของผู้ป่วยคดี การรายงานผลการบำบัดรักษาและการทำความเข้าใจ พ.ศ. 2551 ข้อ 3

⁴¹ แบบ ผค. 1 แบบรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ประกอบ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 36

3965025682

CD :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

มาตรฐานในการพิจารณาคำว่า “เหตุควรเชื่อ” และไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดความหมายหรือหลักเกณฑ์การพิจารณาความ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” อันเป็นเงื่อนไขการใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายพิจารณาความอาญามาตรา 14 ไว้ ทั้งที่การคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นขั้นตอนเริ่มต้นของการดำเนินคดีอาญา อันทำให้ผู้ต้องหาได้รับความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีตั้งแต่เริ่มต้นเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา จากการศึกษาการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของผู้ต้องหา หากมาตรา 14 ครอบคลุมถึงผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ย่อมเห็นได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวให้ความคุ้มครองเฉพาะแก่ผู้ต้องหาที่ไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีเท่านั้น ในกรณีที่ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญายังสามารถต่อสู้คดีได้ แม้ความสามารถในการต่อสู้คดีจะไม่เท่าเทียมกับบุคคลปกติทั่วไป ก็ยังคงถูกดำเนินคดีตามขั้นตอนปกติ ซึ่งการสอบสวนหรือการถามคำให้การผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนจะดำเนินการไปลำพังโดยไม่มีผู้เชี่ยวชาญ หรือองค์กรอิสระที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาดังเช่นการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายในการคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนตามลักษณะความบกพร่องของคนพิการเป็นการเฉพาะ ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาจึงต้องถูกดำเนินคดีในลักษณะเดียวกับบุคคลทั่วไป แม้ว่าจะมีความบกพร่องทางสติปัญญาอันทำให้ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ

การดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาลนั้น ไม่ได้มีเพียงขั้นตอนของพนักงานสอบสวนเท่านั้น แต่ขั้นตอนการดำเนินคดีของพนักงานอัยการก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินคดีอาญาในชั้นนี้ด้วยเช่นกัน หากพิจารณาการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะเห็นว่าในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาล บทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนเท่านั้นเป็นผู้ใช้อำนาจ ในการจัดการสอบสวนและส่งตัวผู้ต้องหาที่เห็นว่าเป็นบุคคลวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ไปยังโรงพยาบาลจิตเวช โดยไม่ได้ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการในกรณีดังกล่าว จึงเกิดเป็นช่องว่างของกฎหมายในการให้ความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของคนพิการทางสติปัญญา ประการแรกกรณีที่พนักงาน

สอบสวนได้ทำการสอบสวนเสร็จสิ้นและส่งสำนวนให้พนักงานอัยการเพื่อยื่นฟ้องต่อศาล แต่ขณะที่สำนวนอยู่ที่พนักงานอัยการยังไม่ได้ยื่นฟ้องต่อศาล หากปรากฏเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเป็นบุคคลวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ พนักงานสอบสวนและศาลย่อมไม่มีอำนาจตามมาตรา 14 เพราะคดีไม่ได้อยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนแล้ว และศาลก็ยังไม่ได้รับฟ้อง คดีจึงยังไม่ได้อยู่ในอำนาจของศาลเช่นกัน เมื่อมาตรา 14 ไม่ได้ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการ ทำให้พนักงานอัยการไม่สามารถใช้อำนาจดังกล่าวได้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาจึงต้องถูกดำเนินคดีต่อไปเช่นเดียวกับบุคคลปกติ หรือรอให้ศาลเป็นผู้ใช้อำนาจตามมาตรา 14 เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องและความปรากฏต่อศาล ในกรณีข้างต้นนั้นพนักงานอัยการสามารถทำได้เพียงใช้ดุลพินิจในการทำคำสั่งไม่ฟ้องตามมาตรา 143 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น⁴³ ซึ่งทำให้การดำเนินคดีสิ้นสุด ประการต่อมากรณีที่พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาแล้วเห็นว่าผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ยังคงมีความสามารถในการต่อสู้คดี จึงทำสำนวนคดีส่งให้แก่พนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนคดีแล้วมีดุลพินิจเห็นว่าผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญานั้น ได้กระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรครจิต หรือจิตฟั่นเฟือน จึงมีความเห็นไม่สั่งฟ้องผู้ต้องหา นั้น ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 ซึ่งทำให้การดำเนินคดีกับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญานั้นสิ้นสุดลง ประการสุดท้ายกรณีภายหลังจากการงดการสอบสวนและส่งผู้ต้องหาไปบำบัดรักษาที่โรงพยาบาลจิตเวชตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 14 แล้วพนักงานสอบสวนเห็นว่าผู้ต้องหาที่อาการที่ดีขึ้นจนมีความสามารถในการต่อสู้คดี จึงทำสำนวนคดีส่งให้แก่พนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนคดีแล้วมีดุลพินิจเห็นว่าผู้ต้องหาที่เป็นคน

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 "เมื่อได้รับความเห็นและสำนวนจากพนักงานสอบสวนดังกล่าวในมาตราก่อน ให้พนักงานอัยการปฏิบัติดังต่อไปนี้"

- (1) ในกรณีที่มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งผู้ต้องหาเพื่อฟ้องต่อไป
 - (2) ในกรณีมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้ออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็ให้สั่งไม่ฟ้อง
- ในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น พนักงานอัยการมีอำนาจ
- (ก) สั่งตามที่เห็นควร ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อสั่งต่อไป..."

พิการทางสติปัญญานั้น ยังคงไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีอยู่ และได้กระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรครจิต หรือจิตฟั่นเฟือน จึงมีความเห็นไม่สั่งฟ้องผู้ต้องหา นั้น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 ซึ่งทำให้การดำเนินคดีกับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญานั้นสิ้นสุดลง จะเห็นได้ว่าการสิ้นสุดลงของการดำเนินคดีอาญาอันเนื่องมาจากพนักงานอัยการเห็นควรไม่สั่งฟ้องผู้ต้องหาทั้งสามกรณีที่ได้กล่าวไปข้างต้น ส่งผลให้ผู้ต้องหากลับไปใช้ชีวิตเช่นบุคคลปกติโดยไม่ถูกดำเนินคดีอันอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคมโดยรวม ทั้งยังไม่ได้รับการบำบัดรักษาอันเป็นผลร้ายต่อสุขภาพของตัวผู้ต้องหาเองและอีกด้วย

4.1.3 ปัญหาการดำเนินคดีอาญากรณีจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นพิจารณาคดี

ผู้ที่มีอำนาจในการนำคดีอาญาขึ้นสู่ศาล ได้แก่ ราษฎร และพนักงานอัยการ⁴⁴ โดยในกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์นั้น กฎหมายกำหนดให้ศาลต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนการประทับฟ้อง เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงว่าคดีนั้นครบองค์ประกอบของความผิดหรือมีมูลความผิด เนื่องจากคดีที่ราษฎรทำการฟ้องเอง ยังไม่ผ่านขั้นตอนการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานโดยพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมาก่อน ส่วนในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์นั้น ศาลจะทำการไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ได้⁴⁵ คดีที่จำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา ไม่ว่าจะในระหว่างไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาของศาล หากมีเหตุควรเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ศาลสั่งให้จิตแพทย์ตรวจจำเลยได้⁴⁶ โดยส่งจำเลยไปรับการตรวจที่สถานบำบัดรักษาทางสุขภาพจิต พร้อมทั้งรายละเอียดพฤติการณ์แห่งคดี⁴⁷ จิตแพทย์ต้องตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตเท่าที่จำเป็นตามความรุนแรงของอาการ⁴⁸ หากมีความจำเป็นต้องให้จำเลยที่ถูกคุมขังไปอยู่ในสถานบำบัดรักษาเพื่อการสังเกตอาการตรวจวินิจฉัย บำบัดรักษาและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี สถานบำบัดรักษาอาจขอให้ศาลกำหนดวิธีการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อป้องกันอันตรายก็ได้⁴⁹ โดยในการตรวจวินิจฉัยและ

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 วรรคหนึ่ง

⁴⁷ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 35 วรรคหนึ่ง

⁴⁸ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 35 วรรคสี่ ประกอบ มาตรา 27 วรรคสอง

⁴⁹ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 35 วรรคห้า

ประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี จิตแพทย์ต้องตรวจวินิจฉัยและทำความเข้าใจเพื่อประกอบการพิจารณาของศาลว่าจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ แล้วรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีนั้นให้ศาลทราบภายใน 45 วันนับแต่วันที่ได้รับจำเลยไว้ แต่หากยังตรวจวินิจฉัยไม่แล้วเสร็จอาจขยายระยะเวลาได้อีกไม่เกิน 45 วัน⁵⁰ เมื่อศาลได้ทราบผลการตรวจวินิจฉัยจำเลยแล้ว เห็นว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ โดยอาจสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังสถานบำบัดรักษาทางจิต⁵¹ ทั้งนี้สถานบำบัดรักษาทางจิตมีอำนาจควบคุมและบำบัดรักษาจำเลยได้จนกว่าจะหายหรือทุเลาและสามารถต่อสู้คดีได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากตัวจำเลย⁵² จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาต้องทำรายงานผลการบำบัดรักษาส่งให้ศาลภายใน 180 วันนับแต่วันที่ได้รับจำเลยไว้ ในกรณีที่จิตแพทย์เห็นว่าจำเลยยังไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้รายงานผลการบำบัดรักษาทุก 180 วัน⁵³ แต่หากเห็นว่าจำเลยหายหรือทุเลา และสามารถต่อสู้คดีได้ แล้วให้รายงานผลการบำบัดรักษาต่อพนักงานสอบสวนหรือศาลทราบโดยไม่ชักช้า⁵⁴ ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ ดังต่อไปนี้

⁵⁰ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 35 วรรคสอง

⁵¹ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 14 วรรคสอง ประกอบ วรรคสาม

⁵² พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 36 วรรคหนึ่ง

⁵³ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 36 วรรคสอง

⁵⁴ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 36 วรรคสาม

การดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี มีหลักการคุ้มครองจำเลยที่ทุกประเทศทั่วโลกต่างให้ความสำคัญ ได้แก่ หลักเปิดเผยต่อหน้าจำเลยและหลักฟังความทุกฝ่าย อันเป็นหลักการที่เปิดโอกาสให้จำเลยได้รับรู้การดำเนินการทั้งหลายในศาลไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาหรือการสืบพยาน เพื่อที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ สำหรับการดำเนินคดีอาญากับจำเลยที่มีความอ่อนแอในประเทศไทยมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับหลักการดังกล่าว คือ การคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยในชั้นพิจารณาคดี ตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน หากลักษณะความบกพร่องทางสติปัญญาของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาอยู่ภายใต้ขอบเขตของความวิกลจริตตามบทบัญญัติ จำเลยย่อมได้รับความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีตามมาตราดังกล่าวด้วย

มาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้มีการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยในชั้นพิจารณาคดี ตั้งแต่ขั้นตอนของการไต่สวนมูลฟ้องจนกระทั่งขั้นตอนของการพิจารณาคดี เนื่องจากกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์ ศาลต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนประทับรับฟ้อง โดยในการไต่สวนมูลฟ้องนั้นมาตรา 165 วรรคสาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁵⁵ กำหนดให้จำเลยมีสิทธิตั้งทนายชกค้ำพยานโจทก์ได้ ดังนั้นหากจำเลยไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดี ย่อมไม่สามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ จึงนับได้ว่ากฎหมายให้ความสำคัญกับการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยในทุกขั้นตอนของการพิจารณาคดีอย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อบทบัญญัติในการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยในชั้นพิจารณาคดีเป็นมาตราเดียวกับการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน การคุ้มครองความสามารถของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นพิจารณาคดีย่อมประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกับชั้นสอบสวน ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาว่าคนพิการทางสติปัญญานั้นอยู่ในขอบข่ายความหมายของ “ผู้วิกลจริต” หรือไม่ การประเมินลักษณะอาการเพื่อพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” ในการเริ่มต้นใช้อำนาจของศาล หรือการพิจารณาหลักเกณฑ์ความ “ไม่สามารถต่อสู้

⁵⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 วรรคสาม “ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องลับหลังจำเลย ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป กับแจ้งวันนัดไต่สวนให้จำเลยทราบ จำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้อง โดยตั้งทนายให้ชกค้ำพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มา แต่ตั้งทนายมาชกค้ำพยานโจทก์ก็ได้ ห้ามมิให้ศาลถามค่าให้การจำเลย และก่อนที่ศาลประทับฟ้องมิให้ถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะเช่นนั้น”

คดีได้” ของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา เนื่องจากบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์หรือขอบเขตในการพิจารณาอย่างชัดเจน จนทำให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดความไม่แน่นอน อันก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคและความไม่เท่าเทียมกันในการดำเนินคดีอาญา ทั้งนี้การใช้อำนาจของศาลตามมาตรา 14 มีรายละเอียดในการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีที่แตกต่างจากการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน ได้แก่ กรณีการใช้อำนาจของศาล การพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” ว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ และความสามารถในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา

การใช้อำนาจของศาลตามมาตรา 14 เป็นไปได้ทั้งในกรณีที่ความวิกลจริตและความไม่สามารถต่อสู้ของจำเลยแสดงออกตั้งแต่ขั้นตอนของการสอบสวน แต่พนักงานสอบสวนไม่เห็นถึงความบกพร่องดังกล่าว จนกระทั่งความปรากฏแก่ชั้นศาลจากที่ศาลเห็นเอง หรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้าง หรือในกรณีที่ความวิกลจริตและความไม่สามารถต่อสู้คดีของจำเลยเพิ่งแสดงออกในชั้นพิจารณาคดี ซึ่งในกรณีแรกนั้นจะเห็นได้ว่าจำเลยจะไม่ได้ได้รับความคุ้มครองและต้องถูกดำเนินคดีเช่นคนปกติทั่วไปในขั้นตอนของการสอบสวน หรือกล่าวได้ว่าจำเลยนั้นไม่ได้ได้รับความคุ้มครองในการดำเนินคดีอาญามาโดยตลอดตั้งแต่เริ่มต้น ในทางปฏิบัติแล้วการใช้อำนาจของศาลตามมาตรา 14 กับจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญามักน่าจะเป็นไปตามกรณีแรก เนื่องจากภาวะความบกพร่องทางสติปัญญา เป็นการหยุดพัฒนาของสมองหรือการที่สมองพัฒนาไม่สมบูรณ์⁵⁶ คนพิการจึงมีการแสดงออกถึงอาการความบกพร่องนั้นตั้งแต่วัยเด็ก ในคนพิการทางสติปัญญาที่มีความบกพร่องในระดับน้อย พนักงานสอบสวนที่ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความบกพร่องทางสติปัญญาอาจไม่สามารถเห็นถึง “เหตุควรเชื่อ” ที่จะเริ่มต้นใช้อำนาจตามมาตรา 14 ได้ แต่อย่างไรก็ตามในบางกรณีจำเลยอาจแสดงออกถึงภาวะความบกพร่องทางสติปัญญาเมื่อคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลแล้วได้ ในคนพิการทางสติปัญญาบางรายอาจแสดงออกถึงความบกพร่องในบางช่วงเวลาหรือในบางสถานการณ์ เช่น สถานการณ์ที่มีความกดดัน หรือเคร่งเครียด เป็นต้น

⁵⁶ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, "ความพิการทางสติปัญญา", [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ: 5 พฤษภาคม 2560. แหล่งที่มา: <http://202.151.176.107:8080/public/blog.do?cmd=goView&id=24>

การพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” ว่าจำเลยเป็นบุคคลวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ในชั้นศาล มักเป็นกรณีที่ฝ่ายจำเลย ไม่ว่าจะเป็นตัวจำเลยหรือทนายความเป็นผู้กล่าวอ้างขึ้น ส่วนกรณีที่ศาลจะเห็นถึงความบกพร่องทางสติปัญญาและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ของจำเลยเองนั้น ค่อนข้างเป็นไปได้ยาก เนื่องจากศาลเองก็ไม่มีความรู้เกี่ยวกับคนพิการทางสติปัญญาเป็นการเฉพาะ จึงไม่อาจทราบลักษณะอาการ หรือพฤติกรรมการแสดงออกของผู้มีความบกพร่อง อีกทั้งยังไม่มีกำหนดแนวทางที่ใช้ในการพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” ของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาไว้ ซึ่งการขาดแนวทางในการพิจารณาของศาลดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาเช่นเดียวกับขั้นตอนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนด้วยเช่นกัน

ส่วนความสามารถในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่นั้น เมื่อพิจารณาบทบัญญัติแห่งกฎหมายในการคุ้มครองจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีแล้ว จะเห็นได้ว่ากฎหมายของประเทศไทยไม่ได้ให้ความคุ้มครองจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาตามความจำเป็นและสมควร คงมีแต่เพียงการให้ความคุ้มครองในระดับเดียวกับจำเลยที่เป็นบุคคลธรรมดาทั่วไปเท่านั้น จำเลยซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญาที่ไม่ถึงขนาดเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ต้องมาศาลเพื่ออยู่ร่วมในการพิจารณาคดีและการสืบพยาน ตามหลักการพิจารณาคดีที่ต้องเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ตามมาตรา 172 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁵⁷ แต่ในการพิจารณาคดีและสืบพยานดังกล่าว จำเลยอันเป็นผู้ที่มีความบกพร่องและมีข้อจำกัดในทักษะทางด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความสามารถทางด้านความคิด ด้านภาษา ด้านการปฏิบัติตน หรือด้านทักษะทางสังคม ต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของห้องพิจารณาคดีที่เป็นทางการและเคร่งเครียด ประกอบกับการแต่งกายด้วยชุดเครื่องแบบของพนักงานอัยการ ทนายความ เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือศาล ทำให้จำเลยคนพิการทางสติปัญญาเกิดความวิตกกังวล กัดดัน และมีอาการเครียด อีกทั้งการพิจารณาคดีแบบเปิดเผยโดยทั่วไปที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าฟังการพิจารณาคดีได้ ทำให้คนพิการทางสติปัญญาต้องอยู่ท่ามกลางคนแปลกหน้าจำนวนมากที่อยู่ร่วมในห้องพิจารณาคดี และต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคยเพียงลำพัง อันส่งผลต่ออารมณ์ที่อ่อนไหวได้ง่ายจากภาวะความบกพร่องทางสติปัญญาของจำเลย จนอาจไม่สามารถร่วมการพิจารณาคดีได้อย่างเต็มความสามารถที่มีอยู่นอกจากนี้จำเลยคนพิการทางสติปัญญาย่อมไม่อาจเข้าใจถึงรายละเอียดขั้นตอนกระบวนการพิจารณาคดีต่าง ๆ ของศาลที่มีความยุ่งยากซับซ้อนได้เท่าเทียมกับบุคคลปกติ และเมื่อถูกซักถามจากทนายความ

⁵⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคหนึ่ง "การพิจารณาคดีและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น"

พนักงานอัยการหรือศาล ด้วยภาษาทางกฎหมาย การใช้น้ำเสียงที่จริงจัง ชิงชัง ในบรรยากาศที่มุ่งค้นหาความจริง หรือการถูกขอให้เล่ารายละเอียดเหตุการณ์ข้อเท็จจริงในคดี คนพิการทางสติปัญญามักไม่เข้าใจคำถามที่มีคำเฉพาะ คำถามที่ใช้ภาษาที่มีไวยากรณ์ คำถามที่ซับซ้อน หรือคำถามที่ต้องลำดับเหตุการณ์เป็นเรื่องราวจากความทรงจำ อีกทั้งยังถูกชักจูงจากคำถาม การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง หรือปัจจัยภายนอกได้ง่าย จนอาจตอบคำถามในทางที่เป็นผลเสียต่อตัวจำเลยเอง อันส่งผลกระทบต่อสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากไม่มีกระบวนการขั้นตอนที่คุ้มครองและบุคคลที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาเป็นการเฉพาะ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของคนพิการทางสติปัญญาในชั้นพิจารณาคดีของประเทศไทยยังคงเป็นปัญหาในหลายด้าน ทำให้คนพิการทางสติปัญญาไม่อาจเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นนี้ได้ อย่างเช่นคนปกติทั่วไป อันเป็นการไม่เสมอกันในทางกฎหมาย เนื่องจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีอยู่ยังไม่ได้ส่งเสริม สนับสนุน หรือให้ความสะดวกแก่คนพิการทางสติปัญญาในการต่อสู้คดีในฐานะจำเลยได้อย่างเต็มความสามารถ

4.1.4 ปัญหาการดำเนินคดีอาญากรณีจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นหลังการพิจารณาคดี

ภายหลังการพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา เมื่อศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง สามารถจำแนกการตัดสินคดีของศาลอย่างกว้าง ๆ ได้เป็น 2 กรณี ได้แก่ กรณีที่มีเหตุยกเว้นโทษหรือลดโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 และกรณีที่ไม่มีเหตุยกเว้นโทษหรือลดโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65

กรณีที่มีเหตุยกเว้นโทษหรือลดโทษตามมาตรา 65 ประมวลกฎหมายอาญา เป็นกรณีที่ศาลได้พิจารณาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงในคดีแล้วเห็นว่าจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้กระทำความผิดจริง แต่ขณะที่กระทำนั้นจำเลยไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เนื่องจากมีจิตบกพร่อง โรควิต หรือจิตฟั่นเฟือน ศาลจึงยกเว้นโทษให้แก่จำเลย⁵⁸ หรือหากขณะที่กระทำความผิดจำเลยยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ศาลอาจจะลงโทษจำเลยน้อยกว่าที่

⁵⁸ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคหนึ่ง

กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้⁵⁹ เมื่อจำเลยได้รับการยกเว้นโทษหรือลดโทษ จนทำให้ศาลต้องปล่อยตัวจำเลยไป หากศาลเห็นว่า การปล่อยจำเลยจะเป็นการไม่ปลอดภัยแก่ประชาชน ศาลจะสั่งให้ส่งไปคุมตัวไว้ในสถานบำบัดรักษาทางจิตก็ได้ และคำสั่งนี้ศาลจะเพิกถอนเสียเมื่อใดก็ได้⁶⁰ การส่งตัวจำเลยให้ศาลส่งสำเนาคำสั่งไปพร้อมกัน และให้สถานบำบัดรักษาปรับตัวไว้ควบคุมและบำบัดรักษาโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากจำเลย⁶¹ ในการควบคุมและบำบัดรักษา สถานบำบัดรักษาอาจขอให้ศาลกำหนดวิธีการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อป้องกันอันตรายก็ได้⁶² จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาต้องรายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นต่อศาลภายใน 180 วันนับแต่วันที่ได้รับจำเลยไว้ หากจิตแพทย์เห็นว่ามีความจำเป็นต้องบำบัดรักษาต่อไป ให้รายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นต่อศาลทุก 180 วัน⁶³ เมื่อจิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาเห็นว่าจำเลยหายหรือทุเลาและไม่มีภาวะอันตรายแล้ว ให้จิตแพทย์รายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นเพื่อจำหน่ายตัวจำเลยออกจากสถานพยาบาลต่อศาลโดยไม่ชักช้า และรายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นดังกล่าวให้คณะกรรมการสถานบำบัดรักษาทราบ⁶⁴ จะเห็นได้ว่า แม้ศาลจะยกเว้นโทษหรือลดโทษให้แก่จำเลย แต่อย่างไรก็ตามจำเลยผู้ที่กระทำความผิดต่าง ๆ ไปโดยไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ ไม่ควรถูกปล่อยตัวสู่สังคมทั้งที่ยังมีภาวะดังกล่าว เนื่องจากความปลอดภัยสาธารณะย่อมเป็นสิ่งที่สำคัญที่ต้องคำนึงถึง ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดให้ศาลมีอำนาจส่งตัวจำเลยไปบำบัดรักษาก่อนได้

กรณีที่ไม่ใช่เหตุยกเว้นโทษหรือลดโทษตามมาตรา 65 ประมวลกฎหมายอาญา เป็นกรณีที่ศาลพิจารณาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงในคดีแล้ว เห็นว่าขณะกระทำความผิดจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา รู้ผิดชอบ และสามารถบังคับตนเองได้ แต่ยังคงกระทำความผิดนั้นอยู่ จึงมีคำพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดและต้องได้รับโทษตามกฎหมาย ทั้งนี้หากความผิดที่จำเลยได้กระทำความผิดจำคุกหรือปรับ และโทษที่ศาลจะลงแก่จำเลยเป็นโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปีไม่ว่าจะลงโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือลงโทษปรับ ถ้าผู้นั้น (1) ไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน หรือ (2) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หรือเป็นโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือ (3) เคยรับ

⁵⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคสอง

⁶⁰ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 48

⁶¹ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 37 วรรคหนึ่ง

⁶² พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 37 วรรคสาม

⁶³ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 37 วรรคสอง

⁶⁴ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 38

โทษจำคุกมาก่อนแต่พ้นโทษจำคุกมาแล้วเกินกว่าห้าปี แล้วมากระทำความผิดอีก โดยความผิดในครั้งหลัง เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ และเมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือ สภาพความผิด หรือการรู้สึกความผิด และพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น หรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว ศาลจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษ หรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ ไม่ว่าจะ เป็นโทษจำคุกหรือปรับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่าง เพื่อให้โอกาสกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะ ได้กำหนด แต่ต้องไม่เกิน 5 ปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษาโดยอาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติ โดยให้ จำเลยไปบำบัดรักษาความบกพร่องทางร่างกาย หรือจิตใจ หรือความเจ็บป่วยอย่างอื่นก็ได้⁶⁵ ในการนี้ ศาลต้องส่งตัวผู้นั้นไปยังสถานบำบัดรักษาทางจิตพร้อมทั้งสำเนาคำพิพากษา⁶⁶ ซึ่งสถานบำบัดรักษาอาจ ขอให้ศาลกำหนดวิธีการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อป้องกันอันตรายก็ได้⁶⁷ จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษา ต้องรายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นต่อศาลภายใน 90 วันนับแต่วันที่ได้รับผู้ต้องโทษไว้ ในกรณี ที่จิตแพทย์เห็นว่ามีความจำเป็นต้องบำบัดรักษาต่อไปให้รายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นต่อศาล ทุก 90 วัน⁶⁸ เมื่อจิตแพทย์เห็นว่าจำเลยหายหรือทุเลาและไม่มีภาวะอันตรายแล้ว ให้รายงานผลการ บำบัดรักษาและความเห็นเพื่อจำหน่ายตัวผู้ต้องโทษออกจากสถานพยาบาลต่อศาลโดยไม่ชักช้า และ รายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นดังกล่าวให้คณะกรรมการสถานบำบัดรักษาทราบ⁶⁹

ในกรณีที่จำเลยไม่เข้าเงื่อนไขของการรอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษ ตามกระบวนการ โดยปกติแล้วจำเลยย่อมต้องได้รับโทษตามคำพิพากษา แต่อย่างไรก็ตามหากจำเลยวิกลจริต ศาลย่อม ทุเลาการบังคับโทษให้แก่จำเลยได้ในกรณีที่จำเลยต้องโทษจำคุกหรือประหารชีวิต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การทุเลาโทษจำคุกให้แก่จำเลยที่วิกลจริต เมื่อจำเลย สามี ภริยา ญาติของจำเลย พนักงาน อัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายจำคุกร้องขอ หรือเมื่อศาล เห็นสมควร ศาลมีอำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับจำคุกไว้จนกว่าความวิกลจริตจะหมดไปได้⁷⁰ ในระหว่าง

⁶⁵ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 วรรคหนึ่ง ประกอบ วรรคสอง อนุสี่

⁶⁶ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 39 วรรคหนึ่ง

⁶⁷ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 39 วรรคสาม ประกอบ มาตรา 37 วรรคสาม

⁶⁸ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 39 วรรคสอง

⁶⁹ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 39 วรรคสาม ประกอบ มาตรา 38

⁷⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 วรรคหนึ่ง อนุหนึ่ง

ทุเลาการบังคับอยู่นั้นศาลจะมีคำสั่งให้จำเลยอยู่ในความควบคุมของสถานบำบัดรักษา โดยให้ศาลส่งตัวจำเลยกับสำเนาคำสั่งไปพร้อมกัน และให้สถานบำบัดรักษารับตัวไว้ควบคุมและบำบัดรักษาโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากจำเลย⁷¹ ในการควบคุมและบำบัดรักษา สถานบำบัดรักษาอาจขอให้ศาลกำหนดวิธีการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อป้องกันอันตรายก็ได้⁷² และหากจำเลยไม่ปฏิบัติตามมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อป้องกันอันตราย หรือพฤติกรรมได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลย่อมมีอำนาจเปลี่ยนแปลงคำสั่งทุเลาการจำคุก หรือให้ดำเนินการตามหมายจำคุกได้⁷³ จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาต้องรายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นต่อศาลภายใน 180 วันนับแต่วันที่ได้รับจำเลยไว้ หากจิตแพทย์เห็นว่ามีความจำเป็นต้องบำบัดรักษาต่อไป ให้รายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นต่อศาลทุก 180 วัน⁷⁴ เมื่อจิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาเห็นว่าจำเลยหายหรือทุเลาและไม่มีภาวะอันตรายแล้ว ให้จิตแพทย์รายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นเพื่อจำหน่ายตัวจำเลยออกจากสถานพยาบาลต่อศาลโดยไม่มีข้อชี้ขาด และรายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นดังกล่าวให้คณะกรรมการสถานบำบัดรักษาทราบ⁷⁵ ทั้งนี้ให้หักจำนวนวันที่จำเลยอยู่ในความควบคุมออกจากระยะเวลาจำคุกตามคำพิพากษา⁷⁶

ในการทุเลาโทษประหารชีวิตนั้น เมื่อจำเลยที่ต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเกิดวิกลจริตก่อนถูกประหารชีวิต ให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าผู้นั้นจะหาย ขณะทุเลาการประหารชีวิตอยู่นั้น ศาลมีอำนาจยก มาตรา 46 วรรค (2) แห่งกฎหมายลักษณะอาญามาบังคับ ถ้าผู้วิกลจริตหายภายหลัง 1 ปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต⁷⁷ โดยทุกกรณีข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ ดังต่อไปนี้

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 วรรคหนึ่ง ประกอบ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 37 วรรคหนึ่ง

⁷² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 วรรคสาม ประกอบ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 37 วรรคสาม

⁷³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 วรรคสี่

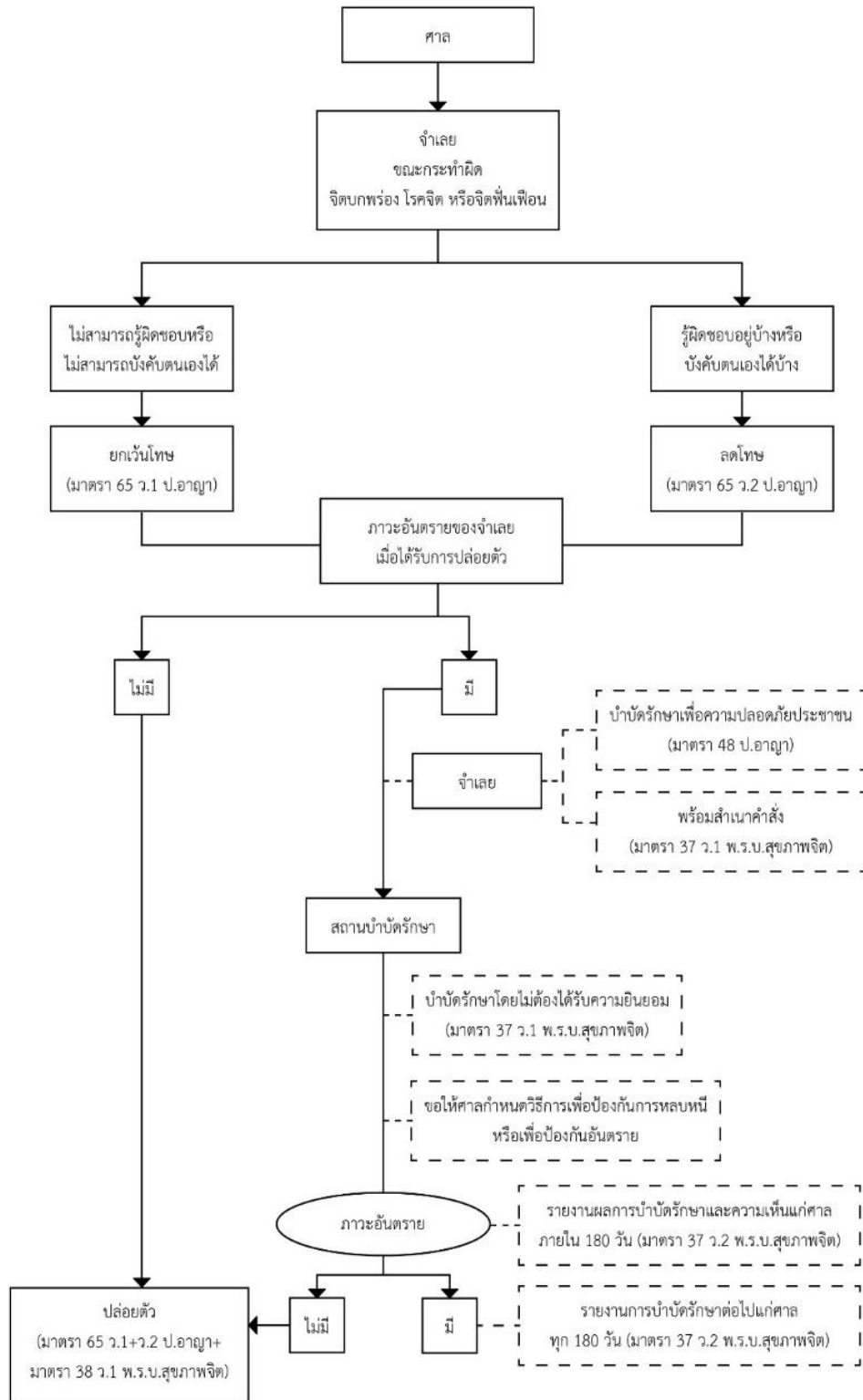
⁷⁴ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 37 วรรคสอง

⁷⁵ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 38

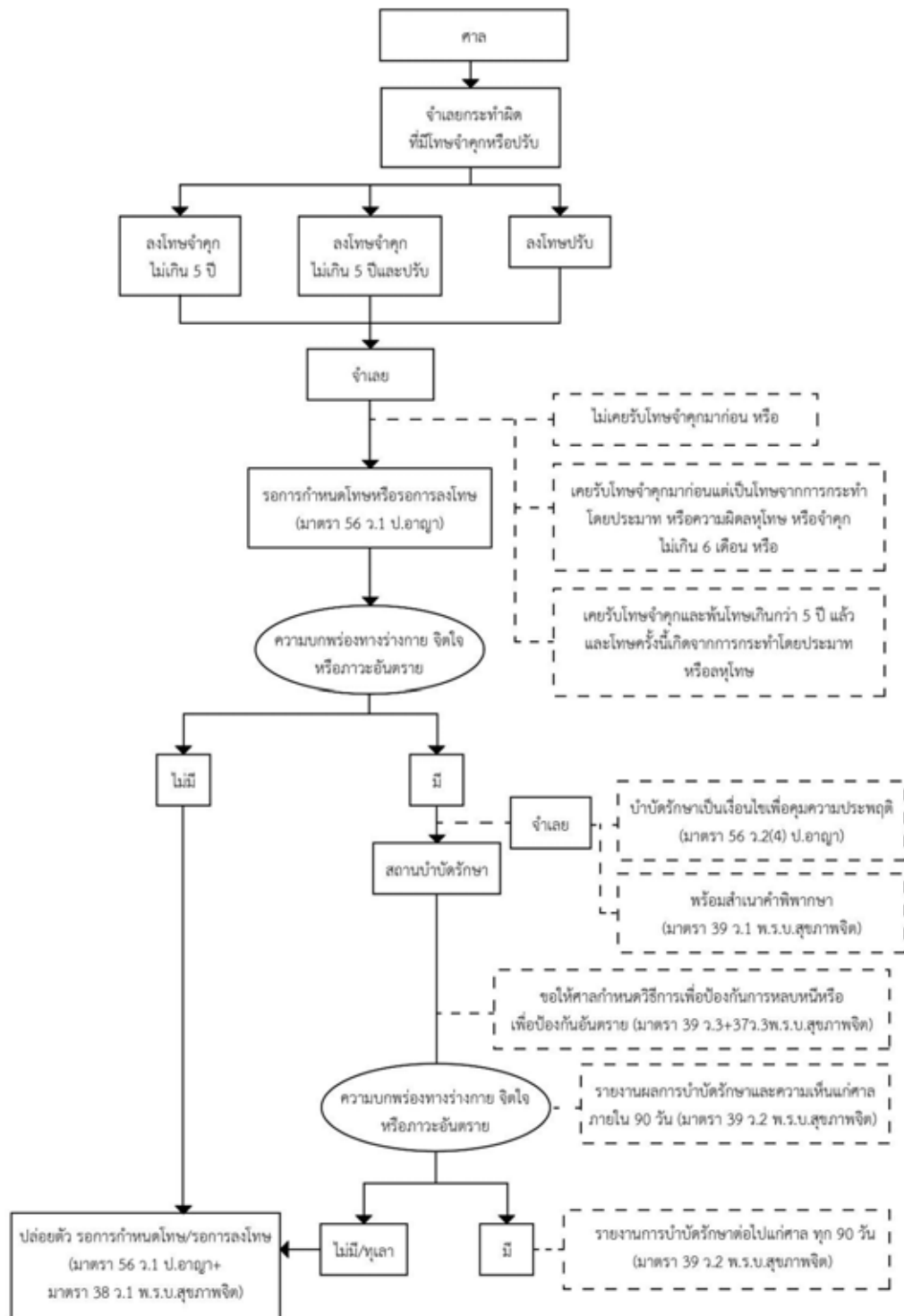
⁷⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 วรรคห้า

⁷⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 248

ภาพที่ 4 การดำเนินคดีอาญากับจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นหลังการพิจารณาคดีกรณีจำเลยกระทำความผิดในขณะที่จิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน

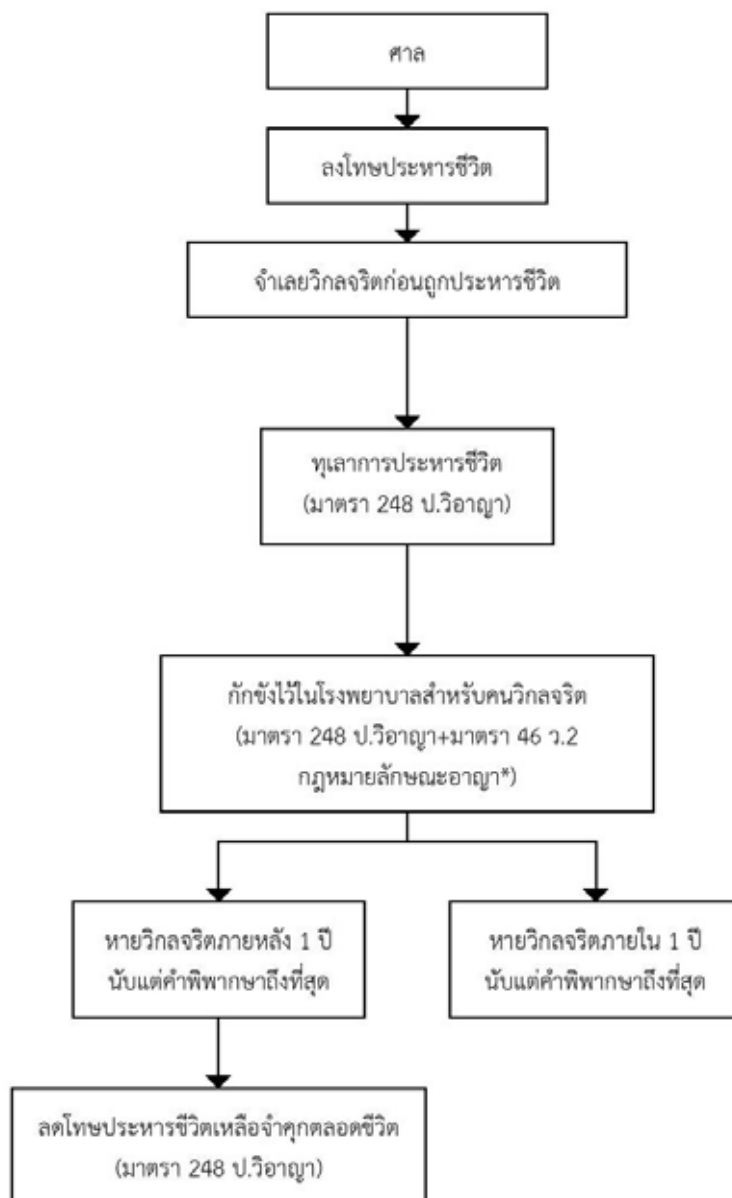
ภาพที่ 5 การดำเนินคดีอาญากับจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นหลังการพิจารณาคดีกรณีจำเลยกระทำความผิดที่มีโทษจำคุกหรือปรับ

ภาพที่ 6 การดำเนินคดีอาญากับจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นหลังการพิจารณาคดีกรณีจำเลยถูกตัดสินโทษจำคุก

ภาพที่ 7 การดำเนินคดีอาญากับจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นหลังการพิจารณาคดีกรณี จำเลยถูกตัดสินโทษประหารชีวิต

ในการดำเนินคดีอาญาเมื่อศาลได้พิจารณาหลักฐานและข้อเท็จจริงในคดีที่ได้มีการนำสืบของ ทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยเสร็จสิ้นแล้ว ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดย ทำเป็นคำพิพากษาภายหลังการพิจารณาคดีของศาลจึงเป็นขั้นตอนของการบังคับตามคำพิพากษานั้น ๆ ในกรณีที่ศาลพิพากษาว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด คดีขาด อายุความ หรือมีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรรับโทษ ศาลย่อมยกฟ้องโจทก์และอาจปล่อยตัว จำเลย ตามมาตรา 185 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁷⁸ แต่ในกรณีที่ศาล พิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดและไม่มีเหตุยกเว้นโทษตามกฎหมาย ศาลย่อมลงโทษ จำเลยตาม ความผิดที่ได้กระทำ ตามมาตรา 185 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดย ศาลอาจกำหนดโทษอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญาแก่จำเลย ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ หรือริบทรัพย์สิน

การลงโทษผู้กระทำความผิดในทางอาญามีวัตถุประสงค์แห่งการลงโทษ ดังนี้⁷⁹

1. การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution) เป็นการลงโทษที่มีมาตั้งแต่สมัยที่มนุษย์ยังเป็น สัตว์สังคมดั้งเดิม รูปแบบการลงโทษจะมีลักษณะที่รุนแรงและป่าเถื่อน โดยเป็นการลงโทษที่มี วัตถุประสงค์อันสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไปที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำ ร้ายผู้อื่นได้รับผลร้ายเช่นกัน ทำให้เกิดความยุติธรรมตามความรู้สึกของผู้เสียหาย

2. การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) วัตถุประสงค์ของการลงโทษนี้เป็นผลมาจาก แนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม (Classical School) ซึ่งเชื่อว่าการกระทำผิดเกิดขึ้นจาก คนไม่เกรงกลัวกฎหมาย หรือการบังคับใช้กฎหมายอ่อนแอ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีเหตุมีผลและมี เจตจำนงอิสระ (Free Will) ที่จะเลือกทำอะไรก็ได้โดยเลือกทำสิ่งที่ตนเองได้รับประโยชน์และพอใจ แต่ไม่เลือกทำสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์และความเจ็บปวด การลงโทษจึงมีขึ้นเพื่อป้องกันการกระทำผิด โดยทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าการกระทำผิดว่าก่อให้เกิดความเจ็บปวดและไม่ก่อให้เกิดผลดี ซึ่ง

⁷⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 วรรคหนึ่ง "ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดก็ ตี การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดก็ตี คดีขาดอายุความแล้วก็ตี มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษก็ ตี ให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้"

⁷⁹ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, รายงานการศึกษาเรื่องโทษประหารชีวิตในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2557), หน้า 10-11.

การลงโทษที่มีผลในการข่มขู่ยับยั้งที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีความแน่นอน รวดเร็ว เสมอภาค และการลงโทษที่เหมาะสม

3. การลงโทษเพื่อตัดโอกาสไม่ให้เกิดซ้ำ (Incapacitation) การป้องกันสังคมหรือการตัดโอกาสมีหลักการว่า อาชญากรรมย่อมไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีอาชญากรหรืออาชญากรไม่มีโอกาสที่จะทำผิด โดยมุ่งป้องกันการกระทำผิดซ้ำซึ่งทำได้โดยการทำให้ผู้กระทำผิดหมดโอกาสที่จะกระทำผิดได้ ซึ่งสามารถกระทำได้

4. การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) เป็นแนวคิดของสำนักปฏิฐานนิยม (Positive School) ซึ่งเชื่อในเรื่องเจตจำนงกำหนด (Determinism) กล่าวคือ การกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่าง ๆ มนุษย์ไม่สามารถเลือกการกระทำได้อย่างอิสระ ใช้เหตุผลในการเลือก แต่มนุษย์ถูกกดดันหล่อหลอมจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ จนมีบุคลิกภาพที่บกพร่องและหันไปสู่การกระทำผิด การลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นที่การกระทำผิดเป็นหลัก แต่ควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำผิดและแก้ไขไปที่สาเหตุนั้น

เมื่อพิจารณาการลงโทษประหารชีวิตจะเห็นได้ว่า การประหารชีวิตคือการยับยั้งการกระทำผิดเป็นการลงโทษด้วยการที่รัฐกำจัดผู้ที่กระทำผิดให้ออกไปจากสังคมด้วยวิธีการฆ่า เพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนกับความผิดที่ได้กระทำขึ้น เป็นการข่มขู่ยับยั้งให้บุคคลอื่น ๆ เกรงกลัวและไม่กล้ากระทำความผิดอีก ทั้งเป็นการตัดโอกาสในการกระทำความผิดซ้ำเพราะผลของการลงโทษประหารชีวิตคือการกำจัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมอย่างถาวร โดยโทษประหารชีวิตนั้นปฏิเสธหลักการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด ด้วยเหตุที่ว่าผู้กระทำความผิดออกจากรังที่มีโทษถึงขั้นประหารชีวิตคือผู้ที่เป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวงต่อสังคม การให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดเพื่อกลับตัวกลับใจยอมทำให้สังคมต้องเสี่ยงภัย นอกจากนี้ในการพิจารณาตัดสินประหารชีวิตนั้นก็ได้ผ่านการถ่วงถ่วงจากกระบวนการยุติธรรมมาอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว⁸⁰

เนื่องจากโทษประหารชีวิตเป็นการลงโทษที่รุนแรงที่สุด กฎหมายจึงบัญญัติเป็นบทลงโทษแก่จำเลยที่กระทำความผิดในลักษณะความผิดที่ร้ายแรงหรือคดีอุกฉกรรจ์เท่านั้น เช่น การกระทำ

⁸⁰ วิชัย เดชชุตติพงศ์, "ข้อดีข้อเสียของโทษประหารชีวิตกับสังคมไทย", [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ: 15 พฤศจิกายน 2560. แหล่งที่มา: http://elib.coj.go.th/Ebook/data/judge_report/jrp2555_10_25.pdf

ความผิดเกี่ยวกับชีวิต ตามมาตรา 288 ประมวลกฎหมายอาญา⁸¹ เป็นต้น การที่บทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดไม่ให้มีการประหารชีวิตขณะที่บุคคลวิกลจริตนั้น เป็นเพราะเหตุที่ว่า ขณะวิกลจริต บุคคลย่อมไม่สามารถแยกแยะแยะผิดชอบชั่วดี ไม่อาจรู้และเข้าใจถึงบทลงโทษที่ตนได้รับ การลงโทษจึงไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ซึ่งมาตรา 248 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติไว้ว่า “ถ้าบุคคลซึ่งต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเกิด วิกลจริตก่อนถูกประหารชีวิต ให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าผู้นั้นจะหาย ขณะถูการประหารชีวิตอยู่นั้น ศาลมีอำนาจยก มาตรา 46 วรรค (2) แห่งกฎหมายลักษณะอาญามาบังคับ ถ้าผู้วิกลจริตหายภายหลังปีหนึ่งนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต” จะเห็นได้ว่า บทบัญญัตินี้ให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่วิกลจริตก่อนถูกประหารชีวิต โดยให้มีการถูการประหารชีวิตไว้ ในกรณีที่ผู้วิกลจริตหายจากอาการวิกลจริตภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ผู้นั้นจะต้องได้รับโทษต่อประหารชีวิตต่อไป แต่หากอาการวิกลจริตหายภายหลัง 1 ปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ผู้วิกลจริตนั้นจะได้รับการลดโทษเหลือเพียงการจำคุกตลอดชีวิตเท่านั้น

กรณีคนพิการทางสติปัญญาอาจได้รับความคุ้มครองตามมาตราดังกล่าว ในกรณีที่คนพิการทางสติปัญญา มีความบกพร่องทางสติปัญญา ก่อนถูกประหารชีวิต หรือในกรณีที่คนพิการทางสติปัญญา มีความผิดปกติทางจิตอื่น ๆ ร่วมด้วยก่อนถูกประหารชีวิต แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในมาตรา 248 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะเห็นได้ว่าการถูการประหารชีวิตแก่คนพิการทางสติปัญญา ขณะที่ศาลถูการบังคับโทษนั้น กฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจยก วรรค 2 ของมาตรา 46 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา⁸² มาใช้บังคับได้ ซึ่งกฎหมายลักษณะอาญาดังกล่าวไม่มีขั้นตอน หลักเกณฑ์และวิธีการในการถูการบังคับโทษประหารชีวิตแก่คนพิการ

⁸¹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 "ผู้ใดฆ่าผู้อื่น ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปี"

⁸² กฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 46 วรรคสอง "ผู้ใดกระทำความผิด ในเวลาวิกลจริต อันเกิดแต่สติปัญญาวิปลาส เกิดแต่พยาธิก็ตาม ถ้าปรากฏว่ามันไม่สามารถจะรู้ผิดชอบ หรือยับยั้งได้ในเวลาที่กระทำความผิด เพราะเหตุวิกลจริตนั้นไซ้รู้ ท่านว่าอย่าให้เอาโทษแก่มันเลย

แต่ถ้าศาลพิเคราะห์เห็นว่าจะปล่อยผู้วิกลจริตนั้นไป อาจเกิดเหตุกษัตริย์ร้ายแก่ผู้อื่น จะสั่งให้ส่งตัวมันให้เจ้าพนักงานกักขังไว้ในโรงพยาบาลสำหรับคนวิกลจริต หรือเอาไปคุมขังรักษาไว้ในที่อื่นเพื่อป้องกันกษัตริย์ร้าย อย่าให้มีแก่สาธารณชนก็ได้"

ทางสติปัญญากำหนดอย่างแน่ชัด คงอนุมานได้เพียงว่าให้มีการส่งตัวไปยังโรงพยาบาลจิตเวช หรือคุมขังไว้ในสถานที่อื่นเท่านั้น ซึ่งแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดกับการดูแลสุขภาพการบังคับโทษจำคุก ตามมาตรา 246 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประกอบกับ มาตรา 37 และ 38 แห่งพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 ที่กำหนดให้มีการควบคุมคนพิการทางสติปัญญาไว้ในสถานที่อื่นควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุก อันได้แก่โรงพยาบาลจิตเวช หรือสถานบำบัดรักษา โดยให้ศาลส่งสำเนาคำสั่งไปพร้อมกับผู้ต้องโทษ และให้สถานบำบัดรักษารับผู้ต้องโทษไว้ควบคุมและบำบัดรักษาโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้นั้น ให้จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษารายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นต่อศาลภายใน 180 วันนับแต่วันที่ได้รับตัวผู้ต้องโทษไว้ในกรณีจิตแพทย์เห็นว่ามีความจำเป็นต้องบำบัดรักษาต่อไป ให้รายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นต่อศาลทุก 180 วัน เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ในกรณีที่จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาเห็นว่าผู้ต้องโทษได้รับการบำบัดรักษาจนความผิดปกติทางจิตหายหรือทุเลาและไม่มีภาวะอันตรายแล้ว ให้รายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นเพื่อจำหน่ายผู้ต้องโทษดังกล่าวออกจากสถานพยาบาลต่อศาลโดยไม่ชักช้า และรายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นดังกล่าวให้คณะกรรมการสถานบำบัดรักษาทราบ ทั้งนี้ให้มีการหักจำนวนวันที่ต้องโทษอยู่ในความควบคุมออกจากระยะเวลาจำคุกตามคำพิพากษาด้วย

ทั้งที่โทษจำคุกเป็นโทษที่เบากว่าโทษประหารชีวิตแต่การบรรเทาโทษจำคุกกลับมีการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และผู้ควบคุมไว้อย่างชัดเจน แตกต่างจากการบรรเทาโทษประหารชีวิต ทำให้การดูแลสุขภาพการบังคับโทษประหารชีวิตแก่คนพิการทางสติปัญญาขาดความแน่นอนชัดเจน ผู้ศึกษาจึงเห็นควรให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 248 พร้อมทั้งกำหนดขั้นตอนหลักเกณฑ์และวิธีการในการควบคุมผู้ได้รับการบรรเทาโทษประหารชีวิตในพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 ด้วย

3965025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

4.2 วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาที่ควรนำมาปรับใช้ในประเทศไทย

คนพิการทางสติปัญญา เป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจากการที่สมองหยุดพัฒนาหรือพัฒนาไม่สมบูรณ์ มักมีระดับสติปัญญาต่ำกว่า 70 และมีข้อจำกัดด้านทักษะทางความคิด ทักษะทางสังคม และทักษะทางการปฏิบัติ ด้วยภาวะความบกพร่องดังกล่าวทำให้คนพิการทางสติปัญญามักมีความอ่อนแอทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ อีกทั้งยังมีความสามารถในด้านต่าง ๆ ต่ำกว่าบุคคลปกติทั่วไป เช่น การฟัง การทำความเข้าใจ การพูด การใช้ภาษา การคิดรวบยอด ความทรงจำ การเคลื่อนไหว การจดจำ การแสดงอารมณ์ และการเข้าสังคม เป็นต้น ฉะนั้นเมื่อคนพิการทางสติปัญญาต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะของผู้ต้องหาหรือจำเลย จึงควรมีมาตรการเฉพาะสำหรับช่วยเหลือและสนับสนุนคนพิการทางสติปัญญาให้สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ตามความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอข้อเท็จจริงและค้นหาความจริงในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการพิจารณา และสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่เท่าเทียมกับบุคคลปกติทั่วไป อันเป็นการอนุวัติบทบัญญัติในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 (Convention on the Right of Person with Disability) อีกด้วย

จากการศึกษาปัญหาในการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาของประเทศไทยข้างต้น ผู้เขียนพบว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยไม่ได้ถูกออกแบบมาโดยคำนึงถึงความต้องการจำเป็นของคนพิการทางสติปัญญา เนื่องจากไม่มีบทกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเป็นการเฉพาะตามลักษณะความบกพร่อง อีกทั้งบทบัญญัติที่น่าจะเกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาก็ยังขาดความแน่นอนชัดเจน จึงกล่าวได้ว่าประเทศไทยยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาเท่าที่ควร เมื่อเปรียบเทียบกับ การดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรที่ได้กล่าวไปในบทที่ 3 แล้ว ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์เปรียบเทียบและเสนอมาตรการปรับปรุงบทบัญญัติแห่งกฎหมายของประเทศไทย เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอาญาอย่างเหมาะสม

4.2.1 วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการนิยามความหมาย

4.2.1.1 การนิยามความหมาย “คนพิการทางสติปัญญา”

บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่น่าจะเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนการพิจารณาคดี คงมีเพียงมาตรา 14 มาตราเดียวเท่านั้น ซึ่งได้ให้ความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาที่เป็นผู้วิกลจริต แต่หากพิจารณาบทบัญญัติในมาตราดังกล่าวจะเห็นว่าผู้ “วิกลจริต” ตามที่กฎหมายให้ความคุ้มครองเป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตโดยรวมอย่างกว้าง ๆ โดยไม่มีการนิยามความหมายลงในบทบัญญัติแห่งกฎหมายไว้ว่า หมายถึงลักษณะอาการทางจิตเวชหรือความบกพร่องทางด้านใด จะหมายถึงความบกพร่องทางด้านจิตใจหรือพฤติกรรม (Mental disability / Psychosocial Disability)⁸³ แต่เพียงอย่างเดียว หรือหมายความรวมถึงความบกพร่องทางด้านสติปัญญา (Intellectual Disability) ด้วย จึงทำให้เกิดความไม่แน่ชัดว่าคนพิการทางสติปัญญานั้นอยู่ในขอบเขตความหมายของผู้ “วิกลจริต” ตามบทบัญญัตินี้ดังกล่าวหรือไม่ หากความบกพร่องทางสติปัญญาไม่เข้าข่ายความ “วิกลจริต” ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาย่อมไม่ได้รับการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีตามบทบัญญัตินี้ดังกล่าว เพราะบุคคลจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายก็ต่อเมื่ออยู่ภายใต้ขอบเขตความหมายของบทบัญญัติในกฎหมายนั้นเท่านั้น

แม้มีการให้ความเห็นของนักกฎหมายพอสรุปความไปแนวทางเดียวกันได้ว่า “วิกลจริต” หมายถึงสภาพที่จิตไม่มั่นคง ไม่สมประกอบหรือไม่สมบูรณ์ถึงขนาดผิดปกติคนธรรมดาทั่ว ๆ ไปอย่างมาก อาจทำให้ผู้นั้นไม่เข้าใจสภาพหรือสาระของการกระทำ⁸⁴ และ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญา อันเป็นหน่วยงานด้านวิชาการของสำนักงานอัยการสูงสุดได้ตีความคำว่า “วิกลจริต” ตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไว้อย่างกว้าง โดยครอบคลุมถึงบุคคลที่ได้รับบาดเจ็บสาหัสและสมองได้รับความกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง ไม่สามารถพูดหรือสื่อสารด้วยวิธีใดได้ตลอดไปด้วย เนื่องจากคำนี้ถึงเป้าหมายในการคุ้มครองความสามารถในการสู้คดี

⁸³ ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555, ข้อ 4 ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ได้แก่ การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องหรือความผิดปกติทางจิตใจหรือสมองในส่วนของการรับรู้อารมณ์หรือความคิด

⁸⁴ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, หน้า 194.

ของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นประการสำคัญ⁸⁵ ซึ่งจะเห็นได้ว่า บุคคลที่ไม่ได้เป็นโรคทางจิตเวช แต่ไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีในการดำเนินคดีอาญา สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญา ยังถือเป็นบุคคลวิกลจริต ดังนั้นคนพิการทางสติปัญญาซึ่งเป็นผู้ป่วยจิตเวช เมื่อไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีย่อมควรถือเป็นบุคคลวิกลจริตและได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 14 ด้วยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามความเห็นของนักกฎหมายและการตีความของสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญาดังกล่าวเป็นเพียงแนวทางการตีความของผู้ใช้กฎหมายเท่านั้น ไม่ได้มีสถานะบังคับเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายแต่อย่างใด

ทางด้านวงการแพทย์ไม่มีการให้ความหมายของ “วิกลจริต” ไว้เช่นกัน คงมีแต่เพียงการให้ความหมายและการจำแนกโรคทางจิตเวชที่จิตแพทย์ใช้อธิบายลักษณะและอาการของผู้ป่วยเพื่อใช้สื่อสารกันระหว่างบุคลากรทางการแพทย์ในแง่ของความผิดปกติทางจิตเวช หากพิจารณาตามเกณฑ์การวินิจฉัยโรคทางจิตเวช ฉบับที่ 5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-5) คนพิการทางสติปัญญาจัดอยู่ในภาวะผิดปกติของพัฒนาการระบบประสาท (Neurodevelopmental Disorders)⁸⁶ และเมื่อพิจารณาตามเกณฑ์บัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศ ฉบับที่ 10 (International Classification of Diseases and Related Health Problems: ICD-10) คนพิการทางสติปัญญา (Mental Retardation) หมายถึง ภาวะที่มีระดับสติปัญญาด้อยหรือต่ำกว่าปกติ ซึ่งมีสาเหตุเกิดขึ้นในระหว่างการเจริญเติบโตวัยเด็ก ทำให้มีความสามารถจำกัดในด้านการเรียน การปรับตัวเข้ากับสังคม หรือมีการเจริญเติบโตไม่สมวัย⁸⁷ ซึ่งจะเห็นได้ว่าวงการแพทย์มองความผิดปกติทางจิตเวชของบุคคลอย่างกว้างในแง่ของการวินิจฉัยอาการและการบำบัดรักษา ดังนั้นเมื่อจิตแพทย์ในฐานะพยานผู้เชี่ยวชาญต้องให้ความเห็นแก่พนักงานสอบสวนหรือศาล ซึ่งอาจมีการใช้คำศัพท์เฉพาะและการอธิบายประเภทของโรคทางจิตเวช ย่อมทำให้การสื่อสารเกิดความคลาดเคลื่อนและก่อให้เกิดความสับสนระหว่างจิตแพทย์กับผู้บังคับใช้กฎหมายที่ต้องปฏิบัติงานร่วมกันในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้

⁸⁵ สังกัส เนาวรัตน์พันธ์, “ปัญหาการดำเนินคดีอาญาและการบังคับโทษกับผู้ป่วยจิตเวช,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 57.

⁸⁶ สมภพ เรื่องตระกูล, ตำราจิตเวชศาสตร์, หน้า 86-93.

⁸⁷ แสงว บัญเฉลิมวิภาส, “ผู้ป่วยจิตเวชกับปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” 8-11.

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดถึงปัญหาของการนิยามความหมาย “วิกลจริต” อันเกิดจากความไม่แน่นอนชัดเจนของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย จนทำให้ผู้บังคับใช้กฎหมาย ไม่ว่าจะป็นพนักงานสอบสวน หรือศาล ต้องใช้ดุลพินิจพิจารณาเองว่า ลักษณะของผู้ต้องหาตามคำวินิจฉัยของแพทย์ โดยเฉพาะความบกพร่องทางสติปัญญานั้นถือว่า “วิกลจริต” และควรได้รับความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีตามกฎหมายหรือไม่

ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการบัญญัติการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของคนพิการทางสติปัญญาเป็นการเฉพาะ เพิ่มเติมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นมาตรา 14/1 โดยแยกความพิการทางสติปัญญาออกจากความพิการทางจิตใจและพฤติกรรมให้ชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในระหว่างผู้บังคับใช้กฎหมายด้วยกันเอง และระหว่างผู้บังคับใช้กฎหมายกับบุคลากรทางการแพทย์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับการแบ่งประเภทความพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 อีกด้วย ซึ่งควรบัญญัติเทียบเคียงจากบทบัญญัติการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีตามมาตรา 14 โดยอาจมีส่วนหนึ่งของมาตราความว่า “...ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้...”

4.2.1.2 การนิยามความหมาย “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” และ “จิตฟั่นเฟือน”

ในประมวลกฎหมายอาญามีบทบัญญัติเรื่องการยกเว้นโทษหรือลดโทษทางอาญา เนื่องจากความผิดปกติทางจิตอยู่ในมาตรา 65 ความว่า “ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น

แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

บทบัญญัติดังกล่าวให้ความคุ้มครองกับผู้ที่มีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน โดยมุ่งเน้นถึงความไม่รู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ขณะกระทำผิดเป็นสำคัญ กล่าวคือ หากขณะกระทำความผิดผู้นั้นไม่สามารถรู้ว่าสิ่งนั้นถูกหรือผิดแม้ในทางศีลธรรม หรือจิตใจของผู้กระทำสามารถบังคับการกระทำได้โดยรู้สำนึกและรู้ว่าผิด แต่ผู้กระทำไม่สามารถบังคับจิตใจของตนได้ ย่อมได้รับยกเว้นโทษทางอาญาตามวรรคแรก แต่หากผู้นั้นพอที่จะรู้ว่าสิ่งนั้นถูกหรือผิดแม้ในทางศีลธรรมอยู่บ้าง หรือสามารถบังคับจิตใจของตนได้บ้าง จะได้รับการลดโทษตามวรรคสองของมาตราดังกล่าว

ทั้งนี้ความไม่รู้ผิดชอบและการไม่สามารถบังคับตนเองได้นั้นต้องเกิดขึ้นเพราะ “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน” เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน” แล้วพบว่าไม่มีการนิยามความหมายลงในประมวลกฎหมายอาญาแต่อย่างใด จึงเกิดปัญหาในการใช้และการตีความกฎหมายว่ามี “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน” หมายถึงบุคคลที่มีภาวะหรือลักษณะใด และในการดำเนินคดีอาญาของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ภาวะความบกพร่องทางสติปัญญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นอยู่ภายใต้ความหมายของภาวะหรือลักษณะดังกล่าวด้วยหรือไม่

จากการวิเคราะห์ที่มาของการร่างบทบัญญัติในมาตราดังกล่าว พบว่าในการร่างประมวลกฎหมายอาญา เมื่อปีพ.ศ. 2487 กฎหมายมาตรานี้เดิมใช้ว่า “วิกลจริต” เพียงคำเดียวแต่อนุกรรมการบางท่านเสนอให้ใช้คำว่า “จิตฟั่นเฟือน” (Mental Disorder) แทนคำว่าวิกลจริต เพราะเห็นว่ามี ความหมายกว้างกว่า และอนุกรรมการอีกท่านหนึ่งเสนอให้ใช้คำว่า “จิตบกพร่อง” (Mental Deficiency) จนในที่สุดที่ประชุมมีมติให้ใช้ทั้งสองคำ และเพิ่มเติมคำว่า “โรคจิต” (Mental Disease) เข้าไปด้วย⁸⁸ ซึ่งผู้เขียนคาดว่า การเปลี่ยนแปลงคำที่แสดงถึงความผิดปกติทางจิตจาก “วิกลจริต” เป็น “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน” นั้น คณะอนุกรรมการผู้ร่างน่ามีวัตถุประสงค์เพื่อให้คำในบทบัญญัติมีความหมายทั้งในเชิงการแพทย์และใช้เชิงกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามคณะอนุกรรมการผู้ร่างล้วนแล้วแต่เป็นนักกฎหมายทั้งสิ้น การเปลี่ยนแปลงคำดังกล่าวจึงไม่อาจเป็นไปตามเจตนารมณ์ของคณะอนุกรรมการผู้ร่างได้

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของคนพิการทางสติปัญญาและบทบัญญัติในมาตรา 65 พบว่าศาลฎีกาเห็นว่าความบกพร่องทางสติปัญญาของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา อยู่ในขอบเขตความหมายของ “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” หรือ “จิตฟั่นเฟือน” อันจะทำให้จำเลยได้รับการยกเว้นโทษหรือลดโทษด้วย โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 ถึง 2557 มีคำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 65 ที่ระบุถึงภาวะ “ปัญญาอ่อน” จำนวนทั้งสิ้น 4 คดีจากทั้งหมด 44 คดี โดยมีบางคดีที่ระบุว่าภาวะปัญญาอ่อนนั้น มีความหมายสัมพันธ์กับ “จิตบกพร่อง” เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3106/2535 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “จำเลยกระทำอนาจารและพยายามกระทำชำเราเด็กอายุไม่เกิน 13 ปีแต่ได้ความว่าจำเลยป่วยเป็นโรคครีติน ซึ่งเกิดจากการขาดไทรอยด์ฮอร์โมนแต่กำเนิดทำให้การเจริญเติบโตทาง

⁸⁸ รายงานการประชุมอนุกรรมการร่างประมวลกฎหมายอาญา ครั้งที่ 654/296/2487 ลงวันที่ 10 ตุลาคม 2487 ,ครั้งที่ 655/300/2487 ลงวันที่ 12 ตุลาคม 2487 และครั้งที่ 656/301/2487 ลงวันที่ 13 ตุลาคม 2487

ร่างกายและการพัฒนาเจริญวัยทางสติปัญญาช้ากว่าอายุจริง จำเลยเพิ่งเดินได้เมื่ออายุ 7 ปี พูดได้เป็นประโยคเมื่ออายุ 9 ปี ขณะอายุ 11 ปี 11 เดือนมีความสามารถทางสติปัญญาเท่ากับเด็กอายุ 5 ปี ก่อนเกิดเหตุ 2 เดือนแพทย์ตรวจจำเลยปรากฏว่าสติปัญญาช้า ไม่รู้จักเหตุผล ไม่มีการวางแผน ไม่มีความรับผิดชอบ ต้องได้รับการรักษาตลอดชีวิตไม่มีทางหายขาด ถือว่าจำเลยกระทำผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ เพราะมีจิตบกพร่องด้วยป่วยเป็นโรคปัญญาอ่อนมาตั้งแต่กำเนิด จึงไม่ต้องรับโทษ” และ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8743/2544 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “จำเลยปฏิเสธตลอดมาว่า จำเลยมีความพิการทางสมอง ไม่อาจรู้ได้ว่าการกระทำของตนเป็นความผิดตั้งนั้นปัญหาว่า จำเลยกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่องหรือไม่ นั้น ศาลต้องตรวจสอบอย่างละเอียดว่า จำเลยกระทำโดยเจตนาซึ่งได้แก่กระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำอันเป็นเหตุให้จำเลยต้องรับผิดในทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 หรือไม่ ด้วย เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่า จำเลยเป็นบุคคลปัญญาอ่อนที่ถึงขนาดไม่อาจรู้ได้ว่าการตัดต้นไม้เป็นผิดกฎหมาย กรณีจึงมิใช่จำเลยกระทำผิดในขณะที่สามารถรู้ผิดชอบเพราะมีจิตบกพร่องตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคหนึ่งเท่านั้น แต่ถึงขั้นที่ถือได้ว่าจำเลยกระทำโดยมิได้รู้สำนึกในการที่กระทำทั้งมิได้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด การกระทำของจำเลยจึงไม่มีความผิด เพราะขาดเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59”

นอกจากนี้นักกฎหมายส่วนใหญ่มีความเห็นว่า “จิตบกพร่อง” ตามบทบัญญัติใน มาตรา 65 นั้นหมายถึงความบกพร่องทางสติปัญญา ได้แก่

ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์ ให้ความหมายว่า “จิตบกพร่อง” ได้แก่ ผู้ที่สมองไม่เจริญเติบโตตามวัย หรือบกพร่องมาตั้งแต่กำเนิด (Idiot) หรือเสื่อมลงเพราะความชรา (Senility)⁸⁹

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ให้ความหมายว่า “จิตบกพร่อง” หมายถึง คุณสมบัติของมันสมองบกพร่อง⁹⁰

ศาสตราจารย์ ดร.อุททิศ แสนโกศิก ให้ความหมายว่า “จิตบกพร่อง” หมายถึง คุณสมบัติของมันสมองบกพร่องคือ สมองไม่เจริญขึ้นตามวัย⁹¹

⁸⁹ จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอนที่ 2, หน้า 679-681.

⁹⁰ หยุต แสงอุทัย, กฎหมายอาญา ภาค 1, หน้า 229.

⁹¹ อุททิศ แสนโกศิก, กฎหมายอาญา ภาค 1 หน้า 136.

ในทางการแพทย์นั้นไม่มีนิยามความหมายของ “จิตบกพร่อง” ซึ่งทำให้เกิดความสับสนและความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างจิตแพทย์ผู้วินิจฉัยอาการของจำเลยกับนักกฎหมายผู้บังคับกฎหมายในชั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงมีนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการแพทย์ให้ความคิดเห็นไว้ ดังนี้

นายแพทย์เชียร สิริยานนท์ มีความเห็นว่า “จิตบกพร่อง” ควรตรงกับ Mental Deficiency หรือ Mental Defective หรือ Feeble-mindedness คือ โรคปัญญาอ่อนหรือปัญญาต่ำ อาจเป็นมาแต่กำเนิดหรือสมองไม่เจริญเติบโตตามวัย

นายแพทย์วิฑูรณ อึ้งประพันธ์ มีความเห็นว่า “จิตบกพร่อง” เทียบได้กับปัญญาอ่อน ดังนั้นเมื่อพิจารณาการตีความ “จิตบกพร่อง” ทั้งตามความเห็นของนักกฎหมายและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการแพทย์ จะเห็นได้ว่าล้วนมีแนวความเห็นไปในทางเดียวกันว่า “จิตบกพร่อง” ตามมาตรา 65 นั้นเทียบเคียงได้กับ ความบกพร่องทางสติปัญญา หรือ ภาวะปัญญาอ่อน (Mental Retardation) ตามเกณฑ์บัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศ ฉบับที่ 10 (International Classification of Diseases and Related Health Problems: ICD-10) ซึ่งหมายถึง ภาวะที่มีระดับสติปัญญาด้อยหรือต่ำกว่าปกติ ซึ่งมีสาเหตุเกิดขึ้นในระหว่างการเจริญเติบโตวัยเด็ก ทำให้มีความสามารถจำกัดในด้านการเรียน การปรับตัวเข้ากับสังคม หรือมีการเจริญเติบโตไม่สมวัย⁹² นั่นเอง

ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการแก้ไขบทบัญญัติในมาตรา 65 แห่งประมวลกฎหมายอาญา โดยให้ใช้คำว่า “ความบกพร่องทางสติปัญญา” แทนคำว่า “จิตบกพร่อง” ด้วยเห็นว่าเป็นการแปลความหมายที่ตรงกันในด้านกฎหมายและด้านการแพทย์จากทั้งความเห็นของนักกฎหมาย ศาลฎีกาและผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์ การแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้เกิดความแน่นอนชัดเจน จะทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างจิตแพทย์ในฐานะพยานผู้เชี่ยวชาญ และเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งยังเป็นการกำหนดขอบเขตที่แน่นอนในการรับข้อเท็จจริงเข้าสู่กระบวนการพิจารณาทำให้คนพิการทางสติปัญญาได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเสมอภาคและเป็นมาตรฐานเดียวกัน

⁹² แสง บุญเฉลิมวิภาส, “ผู้ป่วยจิตเวชกับปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” 8-11.

4.2.2 วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดี

ในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาล แม้ผู้ต้องหาที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจะยังไม่ถูกฟ้องร้องคดีต่อศาล แต่ต้องเกี่ยวข้องกับขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าจะเป็นการสอบสวน การควบคุมตัว หรือการให้การรับสารภาพที่อาจจะส่งผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ และการต่อสู้คดีในชั้นศาลต่อไป ผู้ต้องหาจึงควรได้รับการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีตั้งแต่ชั้นก่อนการพิจารณาคดีนี้ เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้ต้องหานั้นมีความสามารถเพียงพอในการรับรู้และเข้าใจกระบวนการและผลที่เกิดจากขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นของการดำเนินคดีและสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีในประเทศไทยที่น่าจะเกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้บัญญัติอยู่ในมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่กำหนดว่า “ในระหว่างทำการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้พนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้น เสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาลข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อื่นที่เต็มใจรับ ไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร

กรณีที่ศาลงดการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ใน วรรคก่อนศาลสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้”

จากการพิจารณาการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีตามบทบัญญัติข้างต้นจะเห็นได้ว่าพนักงานสอบสวนจะเริ่มต้นใช้อำนาจสั่งให้แพทย์ตรวจผู้ต้องหาเพื่อพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีได้ เมื่อเข้าเงื่อนไขคือ “มีเหตุควรเชื่อ” ว่าผู้ต้องหานั้นเป็นบุคคลวิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ แต่เงื่อนไขดังกล่าวบทบัญญัติแห่งกฎหมายกลับบัญญัติเป็นคำกว้าง ๆ ให้เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวน โดยที่ไม่มีการให้ความหมาย การกำหนดแนวทางหรือขอบเขตของการพิจารณาเงื่อนไขนั้นเพิ่มเติมไว้แต่อย่างใดเลย ก่อให้เกิดความสับสนแก่พนักงานสอบสวนในการพิจารณาเงื่อนไข จนทำให้

เกิดความไม่แน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายอันกระทบต่อสิทธิในการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาได้ การพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” อันเป็นเงื่อนไขของการเริ่มต้นการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญานั้น เมื่อไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์หรือแนวทางในการพิจารณาไว้อย่างชัดเจน พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายแต่ละคนย่อมต้องใช้ความรู้และประสบการณ์เท่าที่มีอยู่ในการประเมินผู้ต้องหาว่าบุคคลนั้น ๆ ถือว่ามี “เหตุควรเชื่อ” ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือไม่ ซึ่งพนักงานสอบสวนแต่ละคนย่อมมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาแตกต่างกันไป แม้คนพิการทางสติปัญญาจะเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางด้านสติปัญญาเกี่ยวกับการรับรู้ ความเข้าใจและทักษะการปรับตัว โดยส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางสมอง ระดับเชาวน์ปัญญาและทักษะด้านต่าง ๆ เช่น ความสามารถทางด้านสติปัญญา ด้านภาษา ด้านการเคลื่อนไหว และด้านทักษะทางสังคม⁹³ แต่พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความบกพร่องของคนพิการทางสติปัญญาย่อมแตกต่างกันออกไปตามความระดับรุนแรงของความบกพร่อง ในบางกรณีพนักงานสอบสวนที่ไม่มีความคุ้นเคยหรือไม่มีความรู้เกี่ยวกับคนพิการทางสติปัญญา อาจไม่สามารถระบุถึงการมีอยู่ของความบกพร่องทางสติปัญญาได้ซึ่งแสดงออกถึงลักษณะอาการของความผิดปกติเล็กน้อย⁹⁴ จนทำให้ผู้ต้องหาถูกดำเนินคดีตามกระบวนการปกติโดยไม่ได้รับการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดี

นอกจากนี้แม้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 กำหนดให้คนพิการอาจยื่นคำขอมิบัติประจำตัวคนพิการได้⁹⁵ และในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนอาจถือว่าบัตรประจำตัวคนพิการเป็น “เหตุควรเชื่อ” ตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่อย่างไรก็ตามรายงานของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พบว่า ใน พ.ศ. 2562 ประเทศไทยมีประชากรที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาที่มีการขึ้นทะเบียนทำบัตรประจำตัวคนพิการ

⁹³ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, "ความพิการทางสติปัญญา", [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ: 29 เมษายน 2560. แหล่งที่มา: <http://202.151.176.107:8080/public/blog.do?cmd=goView&id=24>.

⁹⁴ Frances Owen and Dorothy Griffiths, *Challenges to the Human Rights of People with Intellectual Disabilities* (London: Jessica Kingsley, 2009), p. 132.

⁹⁵ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 19 และ 20

ทั้งสิ้นเพียง 135,085 คน โดยคิดเป็นร้อยละ 6.77 ของประชากรคนพิการทั้งหมดที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้⁹⁶ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วยังมีประชากรคนพิการทางสติปัญญาอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้อยู่ในระบบของทางราชการเนื่องจากการทำบัตรประจำตัวคนพิการขึ้นอยู่กับความสมัครใจเพื่อให้ได้รับสิทธิประโยชน์,สวัสดิการ และความช่วยเหลือจากรัฐเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ นายสุชาติ โอวาทวรรณสกุล นายกสมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย ได้ให้ความเห็นว่า⁹⁷ “คนพิการทางสติปัญญาส่วนใหญ่อยู่นอกระบบราชการ ไม่มีบัตรประจำตัวคนพิการด้วยสาเหตุหลัก 2 ประการ ประการแรกคือการทำบัตรหรือผู้ดูแลคนพิการไม่ต้องการแสดงออกต่อสาธารณะถึงความบกพร่องของคนพิการภายใต้การปกครองดูแล เพราะไม่ต้องการให้บุคคลภายนอกมองว่าคนพิการแตกต่างจากคนปกติหรือถูกเลือกปฏิบัติ ประการที่สองคือบุคคลคนพิการทางสติปัญญาที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะยากจน ถูกละเลยและทอดทิ้ง โดยมองว่าคนพิการทางสติปัญญาไม่ควรค่าแก่การให้ความสนใจ” ดังนั้นคนพิการทางสติปัญญาที่ไม่มีบัตรประจำตัวคนพิการ ย่อมไม่ได้อยู่ในระบบและไม่มีหลักฐานทางราชการอันบ่งชี้ถึงความพิการทางสติปัญญา เมื่อเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในฐานะผู้ต้องหา ย่อมไม่มีหลักฐานอันน่าเชื่อถือเพียงพอที่สามารถใช้สันนิษฐานถึง “เหตุควรเชื่อ” ตามมาตรา 14 จนอาจทำให้ไม่ได้รับความคุ้มครองในการดำเนินคดีอาญา อีกทั้งยังก่อให้เกิดความยากลำบากแก่พนักงานสอบสวนอันเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายในการระบุความบกพร่องของผู้ต้องหาเพื่อให้ได้รับความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีตามกฎหมาย

จากการสัมภาษณ์พนักงานสอบสวน จำนวน 3 ท่าน พบว่า พนักงานสอบสวนยังไม่มีความรู้ อย่างแน่ชัดเกี่ยวกับพฤติกรรมและลักษณะเฉพาะที่แสดงออกของผู้ที่ความบกพร่องทางสติปัญญา ในการพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” และจะมีการใช้อำนาจตามมาตรา 14 โดยสั่งให้แพทย์ตรวจผู้ต้องหาเมื่อผู้ต้องหานั้นมีพฤติกรรมแสดงถึงความผิดปกติออกมาภายนอกอย่างชัดเจน เช่น มีพฤติกรรมก้าวร้าว สื่อสารไม่รู้เรื่อง พูดทวน ก้าวอ้างถึงสิ่งเหนือธรรมชาติว่าเป็นสาเหตุของการกระทำความผิด เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าพนักงานสอบสวนยังคงขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความบกพร่องทางสติปัญญาเป็นอย่างมาก เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญามีลักษณะและพฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงความ

⁹⁶ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, "รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย", [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ: 1 เมษายน 2562. แหล่งที่มา: <http://dep.go.th/uploads/Docutents/4700c4a5-791d-47c1-b8be-25e55a3559ddสถานการณ์คนพิการ%20มีค.62.pdf>.

⁹⁷ นายสุชาติ โอวาทวรรณสกุล นายกสมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย

บกพร่องหลายประการตามระดับความรุนแรงของอาการ เช่น บางรายอาจสามารถสื่อสารได้ด้วยภาษาง่าย ๆ หรือใช้ท่าทางประกอบ การมีกระบวนการคิดไม่ซับซ้อน หรือจดจำเรื่องราวได้ในระยะสั้น ๆ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้อาจไม่ได้แสดงออกอย่างชัดเจนเสมอไปในผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเล็กน้อย และแม้ว่าคนพิการทางสติปัญญามักจะมีความบกพร่องทางจิตเวชอื่น ๆ ร่วมด้วยถึงร้อยละ 45 แต่ระดับความบกพร่องทางจิตเวชที่แสดงออกก็ยิ่งขึ้นกับความบกพร่องที่มี⁹⁸ เช่น บางรายอาจมีพฤติกรรมก้าวร้าว ทำร้ายตนเอง หรือกระตุ้นตนเอง ซึ่งในกลุ่มนี้พนักงานสอบสวนสามารถเห็นถึง “เหตุควรเชื่อ” ได้อย่างชัดเจน แต่ในบางรายอาจมีพฤติกรรมการแสดงออกเพียงแค่การมีสมาธิสั้น หรือแสดงออกถึงพฤติกรรมความบกพร่องทางจิตเวชแค่เพียงบางครั้งบางเวลา ในกลุ่มนี้พนักงานสอบสวนย่อมเห็นถึง “เหตุควรเชื่อ” ตามมาตรา 14 ได้ยากเพราะขาดความรู้เกี่ยวกับคนพิการทางสติปัญญาเป็นการเฉพาะ

เงื่อนไขอีกประการที่พนักงานสอบสวนจะสั่งให้แพทย์ตรวจผู้ต้องหา ตามมาตรา 14 วรรคแรก และงดการสอบสวนตามมาตรา 14 วรรคสอง คือการที่ผู้ต้องหานั้น “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” ซึ่งในบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีการให้ความหมายหรือหลักเกณฑ์มาตรฐานในการพิจารณาถึงความ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” ของผู้ต้องหาไว้ในกฎหมายเลย จนนำมาสู่ความไม่เสมอภาคในใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนต่อผู้ต้องหาแต่ละรายในการเริ่มต้นใช้อำนาจสั่งให้แพทย์ตรวจประเมินผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง ของมาตรา 14 นอกจากนี้เมื่อแพทย์ทำการตรวจผู้ต้องหา และให้การตามความเห็นต่อพนักงานสอบสวนถึงความสามารถในการต่อสู้คดี ตามระเบียบคณะกรรมการสุขภาพจิตแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัย การประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี และผลการบำบัดรักษาผู้ป่วยคดี รายงานผลการบำบัดรักษาและการทำความเห็น พ.ศ. 2551⁹⁹ เพื่อให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจในการงดการสอบสวนและส่งตัวผู้ต้องหาไปรักษา ตามวรรคสอง ของมาตรา 14 พนักงานสอบสวนมักเชื่อถือตามข้อสรุปความสามารถในการต่อสู้คดีของแพทย์ที่ประเมินผู้ต้องหา โดยไม่ได้ใช้ดุลพินิจของตนในการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีอีกครั้ง จากการสัมภาษณ์พนักงานสอบสวน จำนวน 3 ท่าน พบว่า ในทางปฏิบัติพนักงาน

⁹⁸ จันทร์อาภา สุขทรัพย์, คู่มือการประเมินสุขภาพบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และการใช้สมุดบันทึกสุขภาพ, ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: ปิยอนต์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2557), หน้า 14.

⁹⁹ แบบ ผค. 1 แบบรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี

สอบสวนมักเชื่อถือและมีคำสั่งไปตามผลประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีของแพทย์ เนื่องจากเห็นว่าแพทย์ผู้ตรวจย่อมมีความรู้เกี่ยวกับบุคคลที่มีความบกพร่องมากกว่า และการไม่มีกฎหมายกำหนดแนวทางหลักเกณฑ์การพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีทำให้มีพนักงานสอบสวนเอนเอียงไปตามความเห็นของแพทย์ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การขาดหลักเกณฑ์ในการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี เพื่อให้พนักงานสอบสวนใช้พิจารณาย่อมกระทบต่อการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากความสามารถในการต่อสู้คดีนั้นเป็นข้อกฎหมาย พนักงานสอบสวนผู้บังคับใช้กฎหมายต้องเป็นผู้วินิจฉัยและสามารถใช้ดุลยพินิจได้อย่างอิสระแท้จริง แม้แพทย์ผู้ตรวจจะมีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะในความบกพร่องทางสติปัญญา แต่ความบกพร่องทางสติปัญญานั้นมีหลายระดับ ความสามารถในการต่อสู้คดีตามความเห็นของแพทย์อาจไม่ตรงกับความสามารถในการต่อสู้คดีตามความหมายในทางกฎหมาย ดังนั้นแพทย์จึงควรมีบทบาทเพียงการตรวจประเมินและสรุปผลการตรวจให้แก่พนักงานสอบสวน เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีโดยพนักงานสอบสวนเท่านั้น ทั้งนี้จำเป็นต้องมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานสำหรับพนักงานสอบสวนในการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดี เพื่อให้พนักงานสอบสวนสามารถปรับข้อเท็จจริงสู่ข้อกฎหมายได้ด้วย

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจถึงลักษณะเฉพาะตามความบกพร่องและสามารถบ่งชี้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในเบื้องต้นได้ โดยมีคู่มือแนวทางการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อคนพิการทางสติปัญญา (The Police Response to People with Mental Retardation) จัดทำโดย The Police Executive Research Forum (PERF) เป็นหลักเกณฑ์ ในคู่มือนี้ได้กำหนดความหมายของคนพิการทางสติปัญญา ระดับความบกพร่องทางสติปัญญา ลักษณะการของคนพิการทางสติปัญญาที่แสดงออกตามระดับรุนแรงของความบกพร่อง ความแตกต่างระหว่างความบกพร่องทางสติปัญญากับโรคทางจิต การบ่งชี้ความบกพร่องทางสติปัญญา และการวิธีการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ซึ่งการที่ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการฝึกอบรมและการจัดทำคู่มืออันเป็นแนวทางมาตรฐานในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ย่อมทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจต่อลักษณะ พฤติกรรม การแสดงออก ตลอดจนสามารถบ่งชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นคน

39659025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

พิการทางสติปัญญาได้ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่จัดทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นย่อมสามารถอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาตามลักษณะเฉพาะของความพิการ อีกทั้งส่งเสริมให้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาสามารถต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกับบุคคลปกติในท้ายที่สุด

ในสหราชอาณาจักรมีการจัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้แก่ Guidance on Police Responses to People with Mental Ill Health and/or Learning Disabilities และ Positive Outcomes A Handbook for Professionals in the Criminal Justice System working with Offenders with Learning อันมีสาระสำคัญในการให้ความรู้และกำหนดแนวทางการปฏิบัติตนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา เช่น ลักษณะของคนพิการทางสติปัญญา การประเมินความเสี่ยง การควบคุมตัว การหันเหแนวทางสู่การบริการสาธารณสุข การประเมินความเหมาะสมสำหรับการควบคุมตัวหรือการสอบสวน การปล่อยตัว การสอบสวน และการส่งคดีให้แก่พนักงานอัยการ เป็นต้น นอกจากนี้คู่มือดังกล่าวแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่ในการประเมินความเสี่ยงของผู้ต้องหา โดยตรวจสอบข้อมูลผู้ต้องหาจากระบบคอมพิวเตอร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติและระบบคอมพิวเตอร์ของตำรวจท้องที่ ซึ่งมีข้อมูลประวัติ การควบคุมตัว และความเสี่ยงด้านต่าง ๆ ของผู้ต้องหา อันรวมถึงความเสี่ยงทางด้านสุขภาพจิตด้วย ระบบการเก็บข้อมูลที่ทันสมัยทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นของผู้ต้องหา อีกทั้งยังมีการทำข้อตกลงเชิงนโยบายข้อมูล (Protocol) กับหน่วยงานสาธารณสุขชุมชน เช่น เมือง Northumberland ของประเทศอังกฤษ¹⁰⁰ ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถบ่งชี้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้สะดวก รวดเร็วและแม่นยำมากขึ้น อันเป็นการลดความผิดพลาดเนื่องจากการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจขาดความรู้ ความเข้าใจ ในลักษณะเฉพาะของผู้หาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ทั้งยังทำให้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้รับการช่วยเหลือด้านสุขภาพจากผู้เชี่ยวชาญอีกด้วย

¹⁰⁰ Department of Health (Offender Health and Valuing People), "Positive Practice Positive Outcomes: A Handbook for Professionals in the Criminal Justice System working with Offenders with Learning Disabilities", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/216318/dh_124744.pdf.

ส่วนประเด็นเรื่องความสามารถในชั้นก่อนการพิจารณาคดีนั้น ในสหราชอาณาจักรเล็งเห็นถึงความสำคัญของความเหมาะสมในการควบคุมตัว (Fitness for Detention) และความเหมาะสมในการสอบสวน (Fitness for Interview) ซึ่งมีความแตกต่างจากความเหมาะสมในการต่อสู้คดีในชั้นพิจารณาคดี แต่อย่างไรก็ตามการพิจารณาความเหมาะสมดังกล่าวได้ถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนในกฎหมาย¹⁰¹ อีกทั้งยังมีการระบุถึงแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสำหรับการพิจารณาความเหมาะสมดังกล่าวไว้ในคู่มืออีกด้วย¹⁰² โดยการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักรสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 การดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร

ประเทศ	การดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนการพิจารณาคดี
ไทย	- ไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงคนพิการทางสติปัญญาอย่างชัดเจน - มาตรา 14 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีแก่ “ผู้วิกลจริต” และ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” เมื่อมี “เหตุควรเชื่อ” - ไม่มีการให้หลักเกณฑ์ในการพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” - ไม่มีการให้ความหมายของ “ผู้วิกลจริต” และ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” - ไม่มีบทบัญญัติให้ความช่วยเหลือคนพิการทางสติปัญญาที่มีความสามารถในการต่อสู้คดีตามความต้องการจำเป็นเฉพาะ

¹⁰¹ The Police and Criminal Evidence Act 1984: PACE Code C annex G para 3

¹⁰² The British Medical Association, "Health care of detainees in police stations: Guidance from the BMA Medical Ethics Department and the Faculty of Forensic and Legal Medicine", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: <https://www.bma.org.uk/-/media/files/pdfs/.../ethics/healthdetainees0209.pdf>

ประเทศ	การดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนการพิจารณาคดี
สหรัฐอเมริกา	- มีคู่มือ The Police Response to People with Mental Retardation เป็นแนวทางมาตรฐานในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ - คู่มือมีสาระสำคัญในการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคนพิการทางสติปัญญา และกำหนดแนวทางการสอบสวนที่เหมาะสมแก่คนพิการทางสติปัญญา - มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดำเนินคดีกับคนพิการทางสติปัญญา - การสอบสวนต้องคำนึงถึงความบกพร่องของผู้ต้องหาเป็นสำคัญ โดยอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือตามเหมาะสม
สหราชอาณาจักร	- มีคู่มือ Guidance on Police Responses to People with Mental Ill Health and/or Learning Disabilities และ Positive Outcomes A Handbook for Professionals in the Criminal Justice System working with Offenders with Learning เป็นแนวทางมาตรฐานในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ - คู่มือมีสาระสำคัญในการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้พิการทางสติปัญญา และกำหนดแนวทางการสอบสวนที่เหมาะสมแก่คนพิการทางสติปัญญา - มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดำเนินคดีกับคนพิการทางสติปัญญา - การสอบสวนต้องมีการเข้าร่วมของบุคคลที่เหมาะสม (Appropriate Adult: AA)

เมื่อเปรียบเทียบการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร จะเห็นได้ว่าทั้งสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรนั้นมีวิธีการบ่งชี้เบื้องต้นในผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาอย่างเป็นระบบ โดยมีการให้ความรู้เกี่ยวกับบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ต้องเกี่ยวข้อง ด้วยการจัดทำคู่มือและการฝึกอบรม และมีระบบฐานข้อมูลที่ทันสมัย ทั้งยังมีการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับหน่วยงานสาธารณสุขชุมชนอีกด้วย ส่วนการพิจารณาความสามารถในการถูกสอบสวนหรือถูกควบคุมตัวของผู้ต้องหาได้ถูกกำหนดไว้เป็นมาตรฐานอย่างชัดเจนในบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งแตกต่างจากการพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” เพื่อบ่งชี้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศไทยที่เจ้าหน้าที่ตำรวจยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความบกพร่องทางสติปัญญา ลักษณะ หรือความต้องการอันจำเป็นจึงไม่อาจสังเกตเห็นความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญากับบุคคลทั่วไปได้ อีกทั้งการพิจารณาความสามารถของผู้ต้องหายังขาดความแน่นอนชัดเจนเนื่องจากการไม่มีการบัญญัติหลักเกณฑ์การพิจารณาลงในกฎหมายตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการฝึกอบรมพร้อมทั้งจัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสำหรับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศไทย อันสอดคล้องกับหลักการสากลในเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของคนพิการ ตามข้อ 13 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 (Convention on the Right of Person with Disability) ที่กำหนดให้รัฐภาคีส่งเสริมการฝึกอบรมที่เหมาะสมสำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อประกันการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำคู่มือของทั้งประเทศสหรัฐอเมริกา และ สหราชอาณาจักรมาเป็นแนวทาง ซึ่งมีสาระสำคัญในคู่มือเกี่ยวกับคนพิการทางสติปัญญาดังต่อไปนี้

1. ความหมายของคนพิการทางสติปัญญา

คนพิการทางสติปัญญา หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีพัฒนาการช้ากว่าปกติ หรือมีระดับเชาวน์ปัญญาต่ำกว่าบุคคลทั่วไป โดยความผิดปกตินั้นแสดงก่อนอายุ 18 ปี

3965025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

2. ระดับความรุนแรงของความพิการทางสติปัญญา

คนพิการทางสติปัญญามักมีระดับสติปัญญา (Intelligence Quotient: IQ) ต่ำกว่า 70 ส่งผลให้มีความบกพร่องในพฤติกรรมการปรับตัว ใน 3 ทักษะ แตกต่างกันตามระดับความรุนแรงของความพิการ ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ระดับความรุนแรงของความพิการทางสติปัญญา

ระดับความรุนแรง	IQ	ทักษะทางความคิด	ทักษะทางสังคม	ทักษะทางการปฏิบัติ	ร้อยละที่พบ
น้อย	55-69	ปฐมวัย: อาจไม่พบความแตกต่างชัดเจน วันเรียนและผู้ใหญ่: มีความยากลำบากในการเรียน	ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม, การสื่อสาร การตัดสินใจทางสังคมล่าช้ากว่าวัย	ปฐมวัย: อาจดูแลตนเองได้เหมาะสม ยกเว้นกิจวัตรประจำวันที่ยุ่งยาก วัยผู้ใหญ่: ทำงานที่ไม่ต้องอาศัยทักษะการคิด ต้องการความช่วยเหลือในการเลี้ยงดูครอบครัว	85
ปานกลาง	40-54	ทักษะการคิดช้ากว่าคนปกติอย่างชัดเจน เรียนรู้ได้ในระดับประถมศึกษาและต้องได้รับการช่วยเหลือในการทำงานหรือชีวิตส่วนตัว	การสื่อสารและทักษะทางสังคมช้ากว่าคนปกติมีข้อจำกัดในการตัดสินใจ ทักษะทางสังคมต้องได้รับการช่วยเหลือ	สามารถดูแลตนเองได้แต่ต้องให้เวลาการทำงานที่ไม่ต้องอาศัยความคิด ทักษะทางสังคมต้องได้รับการช่วยเหลืออย่างมาก	10

ระดับความ รุนแรง	IQ	ทักษะทางความคิด	ทักษะทางสังคม	ทักษะทางการ ปฏิบัติ	ร้อยละที่ พบ
รุนแรง	25-39	มีความเข้าใจน้อยใน ด้านภาษาเขียน ต้องการความ ช่วยเหลืออย่างมาก ตลอดชีวิต	มีข้อจำกัดทางด้าน การสื่อสารในด้าน ไวยากรณ์ และภาษา และการพูด มี สัมพันธภาพเฉพาะ กับสมาชิกใน ครอบครัวและคนที่ คุ้นเคย	ต้องการความ ช่วยเหลือในทุก กิจกรรมประจำวัน ต้องการการกำกับ ดูแลตลอดเวลา การ ฝึกสอนทุกทักษะ อย่างต่อเนื่อง	3-4
รุนแรงมาก	ต่ำกว่า 25	ทักษะด้านการคิด โดยทั่วไปเกี่ยวข้องกับ โลกทางวัตถุ มากกว่ากระบวนการ ทางสัญลักษณ์ ความ บกพร่องด้าน กล้ามเนื้อ และ ประสาทสัมผัส อาจ ส่งผลต่อการใช้ สิ่งของต่าง ๆ	มีข้อจำกัดของความ เข้าใจในการสื่อสาร เชิงสัญลักษณ์ทั้งการ พูด และภาษาท่าทาง การแสดง ออกถึง ความต้องการ และ อารมณ์	พึ่งพาผู้อื่นทุกด้านใน การดูแลตนเอง สุขภาพและความ ปลอดภัย ฝึกทักษะ เพียงการใช้อุปกรณ์ ง่าย ๆ ซึ่งต้องการ การดูแลอย่างมาก ความบกพร่อง ทางด้านกล้ามเนื้อ และประสาทสัมผัส มักเป็นอุปสรรคต่อ การมีส่วนร่วมใน สังคม	1-2

3. ลักษณะทั่วไปของคนพิการทางสติปัญญา

3.1 ลักษณะทางกายภาพ ที่มีรูปร่างมักมีลักษณะไม่สมประกอบ มือและเท้าอาจใหญ่และยาวกว่าปกติหรือแคระแกรน ศีรษะมักมีลักษณะเล็กผิดปกติ อาจมีลักษณะหัวกะโหลกเล็ก เป็นรูปกรวย หรือ ศีรษะมีลักษณะใหญ่ผิดปกติ จนร่างกายไม่สามารถรับน้ำหนักได้ หรือศีรษะมีลักษณะบิดเบี้ยวและแบน ผมนและขน มักมีลักษณะหยาบแข็ง อาจมีปริมาณมากหรือน้อยจนผมบาง

3965025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

หน้าผากมักมีลักษณะแคบผิดปกติ โคนผมเกือบถึงคิ้ว หรือหน้าผากลาด ตามักมีลักษณะหรี่เล็ก หาง ลูกตาเฉียงขึ้นข้างบน มักมีความผิดปกติร่วมด้วย เช่น โรคนตาแดง หรือภาวะสายตาสั้นผิดปกติ หูมักมี ลักษณะรูปร่างผิดปกติ ริมฝีปากหนา มักมีน้ำลายไหลยืด

3.2 ลักษณะด้านพฤติกรรมและการแสดงออก การฟังและความเข้าใจ มักเข้าใจยาก ต้องพูดซ้ำ ๆ หลาย ๆ ครั้ง ขาดทักษะในการทำความเข้าใจอย่างเป็นเหตุเป็นผล พูดไม่ชัด พูดไม่รู้เรื่อง พูดแล้วผู้อื่นไม่เข้าใจ พูดซ้ำ พูดเป็นประโยคไม่ได้ พูดเป็นคำ ๆ พูดคุยสื่อสารด้วยภาษาง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ขาดทักษะในการใช้คำหรือไวยากรณ์อย่างถูกต้อง การเคลื่อนไหวและอากัปกริยา ใช้สีหน้า ท่าทาง หรือสัญลักษณ์ในการสื่อสารมากกว่าการใช้คำพูด, กล้ามเนื้อทำงานประสานกันไม่ดี ใช้มือไม่ค่อยคล่อง เดิน วิ่ง ช้า อึดอาดไม่กระฉับกระฉ่ง และมีความสามารถทางการเคลื่อนไหวน้อย มักมีความจำน้อย หรือจำอะไรไม่ได้เลย มีความจำสั้น มีความยากลำบากในการจดจำสิ่งต่าง ๆ ขาดทักษะ การคิด การวางแผนเป็นขั้นตอน การคิดเชื่อมโยงการกระทำกับผลที่จะเกิดตามมา สับสนง่าย ขาดทักษะการใช้ภาษา การอ่าน การเขียน การคำนวณ การเรียนรู้ การใช้จ่ายเงิน และการบอกเวลา ขาดทักษะในการเข้าสังคม ถูกชักจูงได้ง่าย ไม่เข้าใจการแสดงออกทางสัญลักษณ์ ชอบให้คนอื่นพึ่งพोजิตตนเอง

4. การบ่งชี้เบื้องต้นถึงความเป็นคนพิการทางสติปัญญาของผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนต้องพิจารณาเบื้องต้นถึงลักษณะทางกายภาพ พฤติกรรมการแสดงออก หรือการพูดคุย ในคำถามทั่วไป ว่าผู้ต้องหานั้นมีความผิดปกติ โดยมีความบกพร่องทางสติปัญญาหรือไม่ ซึ่งคำถามที่ช่วยในการพิจารณาความบกพร่องทางสติปัญญาของผู้ต้องหา เช่น มีบัตรประจำตัวคนพิการหรือไม่ อาศัยอยู่ที่ไหน ได้รับความช่วยเหลือพิเศษที่โรงเรียนหรือไม่ มีความสามารถในการอ่านหนังสือหรือเขียนหนังสือได้หรือไม่ (ให้มีการทดลองอ่านและเขียนประโยคง่าย ๆ)

กรณีการพิจารณาความ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” นั้นผู้เขียนเห็นควรให้มีการบัญญัติ หลักเกณฑ์การพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีลงใน วรรคท้ายของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 14/1 เพื่อให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายมีความแน่นอนชัดเจน พนักงานสอบสวนที่ใช้อำนาจตามมาตราดังกล่าวจะได้มีแนวทางสำหรับการใช้ดุลพินิจเพื่อพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาได้อย่างเป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยผู้เขียนจะกล่าวอย่างละเอียดต่อไปในหัวข้อที่ 4.2.3

การดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาล ไม่ได้มีเพียงขั้นตอนของพนักงานสอบสวนเท่านั้น แต่ขั้นตอนการดำเนินคดีของพนักงานอัยการก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินคดีอาญาในชั้นนี้ด้วยเช่นกัน ซึ่งการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีในชั้นสอบสวนบทบัญญัติแห่ง

กฎหมายตามมาตรา 14 ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนเท่านั้น ไม่ได้ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการด้วย ดังนั้นในกรณีที่มาตรา 14 ครอบคลุมถึงผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา หากปรากฏเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเป็นบุคคลวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ขณะที่พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนเสร็จสิ้นและส่งสำนวนให้พนักงานอัยการเพื่อยื่นฟ้องต่อศาล ซึ่งสำนวนอยู่ที่พนักงานอัยการยังไม่ได้ยื่นฟ้อง ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาจะต้องถูกดำเนินคดีต่อไป เช่นเดียวกับบุคคลปกติ และรอให้ศาลเป็นผู้ใช้อำนาจตามมาตรา 14 เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องและความปรากฏต่อศาล ในกรณีข้างต้นนั้นพนักงานอัยการสามารถทำได้เพียงใช้ดุลพินิจในการทำคำสั่งไม่ฟ้องตามมาตรา 143 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น หรือในกรณีที่พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาแล้วเห็นว่าผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ยังคงมีความสามารถในการต่อสู้คดี จึงทำสำนวนคดีส่งให้แก่พนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนคดีแล้วมีดุลพินิจเห็นว่าผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา นั้นได้กระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน จึงมีความเห็นไม่สั่งฟ้องผู้ต้องหานั้น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 ซึ่งทำให้การดำเนินคดีกับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา นั้นสิ้นสุดลง และผู้ต้องหากลับไปใช้ชีวิตเช่นบุคคลปกติโดยไม่ได้รับการดูแลรักษาทางการแพทย์ อันอาจเป็นอันตรายต่อทั้งผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเองและต่อสังคมด้วย เช่นเดียวกับกรณีที่พนักงานสอบสวนได้งดการสอบสวนและส่งผู้ต้องหาไปบำบัดรักษาที่โรงพยาบาลจิตเวชตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 แล้ว พนักงานสอบสวนเห็นว่าผู้ต้องหาที่อาการที่ดีขึ้นจนมีความสามารถในการต่อสู้คดี จึงทำสำนวนคดีส่งให้แก่พนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนคดีแล้วมีดุลพินิจเห็นว่าผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา นั้น ยังคงไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีอยู่ และได้กระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน จึงมีความเห็นไม่สั่งฟ้องผู้ต้องหานั้น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 ซึ่งทำให้ผู้ต้องหานั้นกลับคืนสู่สังคมโดยไม่ได้รับการบำบัดรักษาเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้น เนื่องมาจากบทบัญญัติในมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ความสำคัญคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาในขั้นก่อนการพิจารณาคดีเฉพาะขั้นตอนของพนักงานสอบสวนเท่านั้น โดยไม่ได้ให้ความสำคัญคุ้มครองในขั้นของพนักงานอัยการด้วย ทำให้พนักงานไม่มีอำนาจที่จะใช้บทบัญญัติตามมาตราดังกล่าว จนเกิดเป็นช่องว่างของกฎหมายขึ้น

ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการบัญญัติเพิ่มเติมการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของคนพิการทางสติปัญญาในขั้นการทำคำสั่งของพนักงานอัยการโดยกำหนดลงในมาตรา 14/1 ความว่า

“ในระหว่างทำการสอบสวน ทำคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้พนักงาน

3965025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

สอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้น เสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นคนพิการทางสติปัญญาและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ใ้ข้งดการสอบสวน การทำคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ใต้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังสถานบำบัดรักษา

กรณีที่ศาลงดการใต้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ใน วรรคก่อนศาลสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้...”

นอกจากปัญหาการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดีแล้ว ประเทศไทยยังมีปัญหาในการคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในกระบวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนด้วย กล่าวคือ ไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาที่ยังคงมีความสามารถในการต่อสู้คดี และไม่ถูกงดการสอบสวนตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในขั้นตอนของการสอบสวนตามลักษณะความบกพร่องของคนพิการเป็นการเฉพาะ คนพิการทางสติปัญญาในประเทศไทยส่วนใหญ่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับน้อย (ร้อยละ 85)¹⁰³ เมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในฐานะผู้ต้องหา คนพิการทางสติปัญญาบางรายจึงอาจมีความสามารถในการต่อสู้คดีเพียงพอที่จะดำเนินคดีต่อไป แต่อย่างไรก็ตามผู้ต้องหาเหล่านี้ยังคงมีความบกพร่องทางสติปัญญาที่ส่งผลต่อความคิด ความจำ ความเข้าใจ การสื่อสาร และการปฏิบัติตน แต่กลับถูกสอบสวนด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แม้จะมีความบกพร่องในทักษะอันส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการสอบสวน และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างเต็มที่และเสมอภาคก็ตาม

ในประเทศสหรัฐอเมริกาการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา หากผู้ต้องหาต้องการความช่วยเหลือทางกฎหมายแต่ไม่สามารถหาทนายความเองได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเป็นผู้

¹⁰³ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, คู่มือการวินิจฉัยและตรวจประเมินความพิการตามประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2557), หน้า 65-66.

จัดให้อันเป็นสิทธิตาม Miranda Warning ผู้ต้องหาทุกคนจะมีทนายความเพื่อให้คำปรึกษาทางกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ยิ่งไปกว่านั้นในคู่มือ The Police Response to People with Mental Retardation ยังแนะนำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาที่สงสัยว่ามีความบกพร่องทางสติปัญญา และให้ทนายความอยู่ร่วมในการสอบสวน แม้ไม่มีการร้องขอเนื่องจากผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาอาจไม่เข้าใจถึงความหมายและสำคัญของทนายความ นอกจากนี้ในการสอบสวนเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องคำนึงถึงความบกพร่องของผู้ต้องหาเป็นสำคัญ โดยอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือตามเหมาะสม โดยต้องมีปรับเปลี่ยนถ้อยคำเพื่อให้ผู้ต้องหาเข้าใจได้ ต้องอธิบายอย่างช้า ๆ และรอบคอบ อีกทั้งควรจัดหาผู้เชี่ยวชาญที่มีความชำนาญเกี่ยวกับความบกพร่องทางสติปัญญาให้อยู่ร่วมในการสอบสวนด้วย เพื่อทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและตรวจสอบให้แน่ใจว่าผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องนั้นรู้และเข้าใจถึงสิทธิที่ตนมี รู้และเข้าใจคำถามที่ถูกลถาม และสามารถแสดงออกโดยพูด หรือให้การ หรือปรึกษากับทนายความได้ตรงตามความต้องการของตน

ในสหราชอาณาจักรการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญานั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาเป็นพิเศษ ตามพระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานทางอาญา 1984 (The Police and Criminal Evidence Act 1984: PACE) Code C ซึ่งหลักการสำคัญคือการจัดให้มีบุคคลที่เหมาะสม (Appropriate Adult: AA) อยู่ร่วมในสอบสวนด้วย¹⁰⁴ ทั้งนี้มีการกำหนดอย่างชัดเจนในบทบัญญัติแห่งกฎหมายถึง เงื่อนไขการเข้าร่วมของบุคคลที่เหมาะสม¹⁰⁵ บุคคลที่อาจเป็นบุคคลที่เหมาะสม¹⁰⁶ ความสามารถและหน้าที่ของบุคคลที่เหมาะสม¹⁰⁷ และข้อยกเว้นในการสอบสวนผู้ต้องหาโดยปราศจากบุคคลที่เหมาะสม¹⁰⁸ และในคู่มือ Positive Outcomes A Handbook for Professionals in the Criminal Justice System working with Offenders with Learning Disabilities ยังได้กำหนดแนวทางวิธีการสอบสวนผู้ต้องหาของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เช่น การใช้ถ้อยคำ วิธีการพูด การซักถาม เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการที่กฎหมายกำหนดบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับ

¹⁰⁴ The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 3.5

¹⁰⁵ The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 1.4,1G

¹⁰⁶ The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 1.7(b)

¹⁰⁷ The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 2.4 ,11.15

¹⁰⁸ The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 11.1

บุคคลที่เหมาะสมไว้อย่างชัดเจน และการมีคู่มือแนวทางการสอบสวนสำหรับผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ทำให้การสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นไปอย่างสะดวก ราบรื่น และมีมาตรฐานที่แน่นอน นอกจากนี้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญายังได้รับความช่วยเหลือให้สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมอีกด้วย

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร พบว่าใน ประเทศอังกฤษและเวลส์ ได้จัดให้เด็กและคนพิการทางสติปัญญา ถือเป็นบุคคลที่มีความอ่อนแอ (Vulnerable People) สำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอันจะได้รับมาตรการคุ้มครองเป็นพิเศษ แต่สำหรับประเทศไทยมีเพียงมาตรการคุ้มครองพิเศษสำหรับการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/2 ประกอบมาตรา 133 ทวิ แต่เพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น โดยไม่มีบทบัญญัติใดเลยที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาตามความบกพร่องเป็นการเฉพาะดังเช่นประเทศอื่น ๆ ทำให้ผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวนได้อย่างมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลปกติ อีกทั้งไม่ได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมเพื่ออำนวยความสะดวกในฐานะผู้ต้องหา ซึ่งขัดต่ออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 (Convention on the Right of Person with Disability) ข้อ 13 เรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ประเทศไทยเป็นไปตามหลักสากลและสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการทางสติปัญญาได้

ผู้เขียนเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในขั้นตอนการแจ้งข้อหาและขั้นตอนการสอบสวนลงในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อีกทั้งยังควรจัดให้มีการฝึกอบรมและจัดทำคู่มือสำหรับพนักงานสอบสวนในการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ซึ่งการเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายควรมีสาระสำคัญ ได้แก่

1. การจัดหาที่ปรึกษาทางกฎหมาย

การจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาที่มีความอ่อนแอในขั้นตอนการแจ้งข้อหา ประเทศไทยมีเพียงการบังคับจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี¹⁰⁹ เท่านั้น แต่ไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายในการกำหนดให้มีการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาที่มีความอ่อนแอ

¹⁰⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 134/1 วรรคหนึ่ง

กลุ่มอื่น ๆ ดังเช่นกรณีของผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาที่อาจมีความอ่อนแอยิ่งกว่า ทั้งความอ่อนแอทางด้านร่างกายและจิตใจจากสาเหตุที่สมองไม่พัฒนาสมวัย การที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีขั้นตอนต่าง ๆ ที่ยุ่งยากและซับซ้อน อาจส่งผลกระทบต่อผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่ขาดทักษะทางความคิดและความเข้าใจ การมีทนายความผู้มีความรู้และความเข้าใจเป็นอันดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่สามารถให้คำแนะนำที่เหมาะสมและเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายในขั้นตอนต่าง ๆ แก่ผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ย่อมมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติสำหรับขั้นตอนการแจ้งข้อหาของพนักงานสอบสวน โดยมีสาระสำคัญให้พนักงานสอบสวนต้องถามถึงการมีทนายความและให้มีการจัดหาทนายความให้ หากผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาไม่สามารถจัดหาทนายความด้วยตนเองได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการร้องขอเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นมาตรา 134/5 ความว่า

“ในคดีที่ผู้ต้องหาเป็นคนพิการทางสติปัญญา ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่งแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุอันจำเป็นในสำนวนการสอบสวนด้วย”

2. การสอบสวนในสถานที่เหมาะสมเป็นสัดส่วน

การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาของประเทศไทย พนักงานสอบสวนจะจัดให้มีการสอบสวนผู้ต้องหาในห้องสอบสวนเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ซึ่งห้องสอบสวนมักที่มีลักษณะเป็นทำงานห้องขนาดใหญ่ มีพนักงานสอบสวนหลายคนทำงานอยู่ร่วมกัน ไม่มีความเป็นสัดส่วนชัดเจน แบ่งแยกเพียงโต๊ะที่ใช้ทำการสอบสวนเท่านั้น ด้วยลักษณะของห้องสอบสวนดังกล่าวที่ไม่เหมาะสมต่อคนพิการทางสติปัญญาที่มีความอ่อนไหวทางอารมณ์ มีช่วงของสมาธิและการจดจ่อที่สั้น ขาดทักษะทางความคิด ขาดทักษะทางการเข้าสังคม ผู้ต้องหาจึงไม่อาจมีความสนใจอยู่กับการ

สอบสวน หรืออาจมีความระแวง อีต้อัด และหวาดกลัวบุคคลจำนวนมากที่อยู่ร่วมกันได้ ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติ เป็นมาตรา 134/6 โดยให้ทำการสอบสวนในสถานที่เป็นสัดส่วนและมีความเหมาะสมต่อผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา

3. การสอบสวนโดยมีนักจิตวิทยา พนักงานอัยการและบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอร่วมด้วย

การสอบสวนด้วยกระบวนการพิเศษที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องหา โดยมีสหวิชาชีพอยู่ร่วมในการสอบสวนด้วย ในประเทศไทยจะเห็นได้ว่ามีเพียงมาตรการคุ้มครองสำหรับการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/2 ประกอบมาตรา 133 ทวิ เท่านั้น ที่มีสาระสำคัญให้มีสหวิชาชีพ อันได้แก่ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และพนักงานอัยการ รวมถึงบุคคลที่เด็กร้องขออยู่ร่วมในการสอบสวนด้วย การถามคำถามที่อาจจะมีผลกระทบต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์โดยมิให้เด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวนและห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร โดยไม่มีบทบัญญัติใดเลยที่เป็นมาตรการคุ้มครองสำหรับการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ทั้ง ๆ ที่คนพิการทางสติปัญญานั้นเป็นบุคคลที่อ่อนแอ อันควรได้รับมาตรการคุ้มครองพิเศษในกระบวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนเช่นกัน ซึ่งจากการวิเคราะห์บทบัญญัติข้างต้นอันเป็นเครื่องมือที่ให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก ผู้เขียนพบว่าไม่อาจนำมาตราดังกล่าวมาอนุโลมใช้กับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้ทั้งหมด ด้วยเหตุผล 2 ประการ

ประการแรก คนพิการทางสติปัญญา กับเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในลักษณะอันเป็นสาระสำคัญ แม้คนพิการทางสติปัญญาจะมีระดับสติปัญญา IQ ที่ต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของบุคคลทั่วไป โดยมีความบกพร่องจากการที่สมองไม่พัฒนาหรือพัฒนาช้า จนมีอายุสมอง (Mental age) อยู่ในระดับเดียวกับเด็กอายุไม่เกิน 12 ปี¹¹⁰ ทำให้อาจมีการอ้างถึงอายุสมอง เพื่อใช้เพื่ออธิบายพฤติกรรมและการแสดงออกโดยรวมของผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนจะเห็นได้ว่าความพิการทางสติปัญญานั้น ไม่ใช่แค่ความบกพร่องที่มีระดับสติปัญญาที่ต่ำกว่า

¹¹⁰ World Health Organization, "Mental retardation", [Online] Accessed: 2019, January 25. Available from: <https://apps.who.int/classifications/apps/icd/icd10online2004/fricd.htm?gf70.htm+>

ปกติเพียงอย่างเดียว แต่ยังคงคำนึงถึงทักษะการรับรู้ ความเข้าใจ และการปรับตัวร่วมด้วย ดังนั้นจึงไม่อาจสรุปได้ว่าคนพิการทางสติปัญญาเหมือนกับเด็กจากการวัดอายุสมองเท่านั้น ในทางกลับกันคนพิการทางสติปัญญามีระดับความรุนแรงของบกพร่องแตกต่างกันไป บางรายอาจมีความสามารถเพียงพอในเข้าใจถึงการเติบโตและประสบการณ์ในชีวิตแม้จะมีระดับสติปัญญาอยู่ในเกณฑ์ที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาก็ตาม แต่ก็ไม่ได้หมายความว่ามีความคิด ประสบการณ์ และความรู้เท่ากับเด็ก¹¹¹

ประการที่สอง คนพิการทางสติปัญญาที่มีความอ่อนแอที่ต้องการการคุ้มครองแตกต่างจากเด็ก ด้วยความบกพร่องทางสติปัญญาทำให้คนพิการมีสมาธิน้อย มีความทรงจำสั้น มีความสามารถด้านไวยากรณ์ที่จำกัด เข้าใจภาษาที่ง่ายและไม่ซับซ้อน ขาดทักษะในการคิดรวบยอดและการลำดับเหตุการณ์ คนพิการทางสติปัญญาจึงต้องการความช่วยเหลือและสนับสนุนในขั้นตอนของการสอบสวนโดยการถามคำถามด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ถามซ้ำหลาย ๆ ครั้ง ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน ย้ำให้สนใจในประเด็นที่กำลังพูดถึง และเมื่อเปลี่ยนประเด็นก็ต้องพูดให้ช้า ชัด และซ้ำ ๆ ด้วยเช่นกัน ซึ่งแตกต่างจากเด็กในการสอบสวน ประเด็นที่อ่อนไหว อันไม่ควรมีการถามย้ำ ถามซ้ำ ให้เกิดความเครียด ความกดดันโดยไม่มีเหตุอันควร และยังใช้สหวิชาชีพถามแทนในบางกรณีอีกด้วย

ด้วยเหตุผลที่กล่าวไปข้างต้นผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเป็นมาตรา 134/6 โดยนำบทบัญญัติสำหรับการคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นเด็กในชั้นสอบสวนมาปรับใช้กับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเท่าที่เหมاسبกับลักษณะความบกพร่องทางสติปัญญา โดยกำหนดให้มีนักจิตวิทยา พนักงานอัยการและบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขออยู่ร่วมในการสอบสวนด้วย เพื่อทำหน้าที่ในการช่วยเหลือและสนับสนุนคนพิการทางสติปัญญาในแนวทางที่แตกต่างกัน ดังนี้

- นักจิตวิทยา ทำหน้าที่ช่วยให้คนพิการทางสติปัญญาสามารถเข้าใจและตอบคำถามของพนักงานสอบสวนได้ โดยช่วยขัดเกลาคำถามของพนักงานสอบสวนให้เหมาะสมกับคนพิการทางสติปัญญา เช่น การใช้ภาษาที่ง่าย เป็นต้น

¹¹¹Frances Owen and Dorothy Griffiths, Challenges to the Human Rights of People with Intellectual Disabilities pp.132-133.

- พนักงานอัยการ ทำหน้าที่ตรวจสอบว่าพนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาครบถ้วนหรือไม่ พนักงานสอบสวนได้ถามข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดีครบถ้วนหรือไม่เพื่อป้องกันไม่ให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมซ้ำอีก เมื่อได้ส่งสำนวนคดีให้แก่พนักงานอัยการ¹¹²

- บุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ ทำหน้าที่ส่งเสริมด้านอารมณ์ให้คนพิการทางสติปัญญา รู้สึกว่ามีบุคคลที่คุ้นเคยอยู่ร่วมด้วยในการสอบสวน ทำให้เกิดความอุ่นใจ สบายใจ และกล้าที่จะตอบคำถามของพนักงานสอบสวน ทั้งนี้ควรเป็นญาติ ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ หรือบุคคลที่มีหน้าที่ดูแลคนพิการทางสติปัญญาที่มีความใกล้ชิด สนับสนุน เป็นต้น

ในการสอบสวนคนพิการทางสติปัญญา นักจิตวิทยาและบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอจะทำหน้าที่ใกล้เคียงกับ บุคคลที่เหมาะสม (Appropriate Adult: AA) ในสหราชอาณาจักร โดยทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือในการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ในกระบวนการพิจารณาคดีกับคนพิการทางสติปัญญา กล่าวคือนักจิตวิทยาจะขัดเกลาคำถามของพนักงานสอบสวนที่มุ่งสู่ข้อเท็จจริงในคดี เป็นภาษาที่ง่ายและเหมาะสมกับคนพิการทางสติปัญญา และแปลความจากคำตอบของคนพิการทางสติปัญญา ซึ่งอาจเป็นถ้อยคำสั้น ๆ ไม่เรียงเรียงเป็นประโยค ไม่ต่อเนื่อง เป็นต้น ให้แก่พนักงานสอบสวน โดยร่วมมือกับบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ เนื่องจากบุคคลนั้นเป็นผู้ดูแลใกล้ชิด ย่อมสามารถเข้าใจความหมาย หรือพฤติกรรม ที่แสดงออกมาเพื่อตอบคำถามของคนพิการทางสติปัญญาได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้เชี่ยวชาญเห็นควรให้นักจิตวิทยาเท่านั้น ที่ช่วยในการสื่อสารและส่งเสริมความเข้าใจของคนพิการทางสติปัญญา โดยไม่ได้รวมถึงนักสังคมสงเคราะห์ดังเช่นในกรณีของการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กตามมาตรา 134/2 ประกอบมาตรา 133 ทวิ เนื่องจากนักสังคมสงเคราะห์ไม่ได้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความบกพร่องของคนพิการทางสติปัญญา แตกต่างจากนักจิตวิทยาที่ได้ศึกษากระบวนการทางจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ ทำให้มีความรู้และความเข้าใจในความผิดปกติและความแปรปรวนทางจิตใจ อันสามารถให้ความช่วยเหลือแก่คนพิการทางสติปัญญาให้สามารถตอบคำถาม แสดงออกถึงความคิดความเข้าใจ และให้การได้อย่างถูกต้องตรงตามความต้องการของตน ในอีกทางหนึ่งสำหรับคนพิการทางสติปัญญาการมีนักจิตวิทยาและบุคคลที่ร้องขออยู่ร่วมด้วยในการสอบสวนยังเป็นการยอมรับในความเท่าเทียมกันเบื้องหน้ากฎหมาย ว่าคนพิการทางสติปัญญานั้นมีความสามารถในฐานะผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เมื่อได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสม แทนที่จะถูกกักขังในโรงพยาบาลแต่เพียงอย่างเดียว อันสอดคล้องกับ

¹¹² เสาวลักษณ์ วิจิตร, “การคุ้มครองสิทธิเด็กกระทำผิดจากการสอบปากคำในชั้นสอบสวนตามกระบวนการยุติธรรมแนวใหม่,” (วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), หน้า 23.

ข้อคิดเห็นทั่วไป (General Comment) ในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities) ข้อ 14

แต่ทั้งนี้ควรกำหนดให้คนพิการทางสติปัญญาสามารถตั้งรังเกียจนักจิตวิทยาหรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำได้ และต้องเปลี่ยนตัวนักจิตวิทยาหรือพนักงานอัยการเมื่อมีการตั้งรังเกียจดังกล่าว และควรกำหนดให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่แจ้งให้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาทราบถึงสิทธิในการถูกสอบสวนโดยมีนักจิตวิทยา พนักงานอัยการ และบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอร่วมด้วย รวมทั้งมีหน้าที่แจ้งแก่นักจิตวิทยา บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการด้วย นอกจากนี้ยังควรกำหนดข้อยกเว้นสำหรับการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา โดยไม่มีนักจิตวิทยา บุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ และพนักงานอัยการอยู่ร่วมพร้อมกัน แต่อย่างน้อยที่สุดต้องให้พนักงานสอบสวนถามคำถามโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งอยู่ร่วมด้วย เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถดำเนินต่อไปได้ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วน เช่นเดียวกับการมีข้อยกเว้นในการสอบสวนคนพิการทางสติปัญญาโดยไม่มีบุคคลที่เหมาะสมร่วมด้วยในสหราชอาณาจักร

4. การจัดทำมีการบันทึกภาพและเสียงในการสอบปากคำ

ในระหว่างการสอบสวนผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาควรจัดทำมีการบันทึกภาพและเสียงซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีในศาล โดยไม่ต้องถามคำถามเดิมกับคนพิการทางสติปัญญาซ้ำอีก การบันทึกภาพและเสียงโดยเจ้าพนักงานและต่อหน้าบุคคลอื่นนี้ย่อมมีความเชื่อถือ แต่อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นการป้องกันการตัดต่อ หรือเปลี่ยนแปลง หรือลบจึงควรจัดทำเป็น 2 ชุด โดยชุดหนึ่งให้เก็บไว้เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และควรมีลายเซ็นของเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องด้วยทั้งหมดและเก็บรักษาไว้ เช่นเดียวกับพยานวัตถุ¹¹³ โดยผู้เขียนเห็นควรให้บัญญัติเรื่องนี้ลงในมาตรา 134/6 ด้วยเช่นกัน

จากที่ผู้เขียนเสนอการเพิ่มบทบัญญัติในการคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นสอบสวน มาตรา 134/6 ควรมีข้อความดังต่อไปนี้ “ในคดีที่ผู้ต้องหาเป็นคนพิการทางสติปัญญา การสอบสวนผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วน ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับคนพิการทางสติปัญญา และให้มีนักจิตวิทยา บุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการสอบสวนคนพิการทางสติปัญญานั้น

¹¹³ ณรงค์ ใจหาญ, “การคุ้มครองเด็กในการให้ปากคำในคดีอาญา,” *ตุลพาห* 47,1 (เมษายน 2543): 28.

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยา บุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่งด้วย

นักจิตวิทยา หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมใน การถามปากคำอาจถูกผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาตั้งรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

ภายใต้บังคับแห่ง มาตรา 139 การสอบสวนคนพิการทางสติปัญญาตามวรรคหนึ่งให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการสอบสวนดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยา บุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วม ใน การสอบสวนพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนคนพิการทางสติปัญญา โดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอนักจิตวิทยาอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญาในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบด้วยกฎหมาย”

นอกจากการเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตรา 134/5 และ 134/6 ลงในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันเป็นมาตรการพิเศษในการคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการสอบสวนแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าควรให้มีการจัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสำหรับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา โดยนำคู่มือของทั้งประเทศสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรมาเป็นแนวทาง ซึ่งมีสาระสำคัญในคู่มือเกี่ยวกับการสอบสวนคนพิการทางสติปัญญาดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการสอบสวน

- แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิในการสอบสวนด้วยวิธีการพิเศษ โดยมีนักจิตวิทยา พนักงานอัยการ และบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอร่วมด้วย
- แจ้งนักจิตวิทยา พนักงานอัยการ และบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ ให้เข้าร่วมการสอบสวน
- การสอบสวนต้องกระทำอย่างรวดเร็ว เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญามีความจำที่สั้น การสอบสวนที่มีประสิทธิผล ต้องเป็นการดึงข้อเท็จจริงจากผู้ต้องหาให้ได้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด การปล่อยเวลาทิ้งไว้ย่อมทำให้ความสามารถในการเล่าเรื่องราวจากความทรงจำของผู้ต้องหาลดลง

- การสอบสวนต้องกระทำในสถานที่เหมาะสมเป็นสัดส่วน พนักงานสอบสวนควรจัดห้องสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาไว้เป็นพิเศษ ไม่ใช่ห้องสอบสวนตามปกติที่มีลักษณะเป็นห้องทำงาน และไม่เป็นส่วนตัวมีคนพลุกพล่าน และควรมีเครื่องใช้ในห้อง รวมถึงโทนสีที่ผ่อนคลาย ไม่ปิดทึบจนสร้างบรรยากาศที่เคร่งเครียด เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญามีความอ่อนไหวด้านอารมณ์และมีความจดจ่อที่สั้น

- การจัดหาอุปกรณ์เสริมอื่น ๆ ในการสอบสวน เช่น กระดาน รูปภาพ ประกอบ เป็นต้น เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญามักไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่ซับซ้อน ไม่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวหรือเหตุการณ์ได้เป็นลำดับ และอาจมีการตอบคำถามแบบสั้น ๆ การใช้ภาพหรือรูปภาพจะช่วยส่งเสริมความเข้าใจ และความทรงจำถึงประเด็นที่พนักงานสอบสวนถามได้ดียิ่งขึ้น

- การจัดเตรียมอุปกรณ์การบันทึกภาพและเสียงซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่อง ควรติดตั้งอุปกรณ์ดังกล่าวให้พร้อมก่อนนำตัวผู้ต้องหาเข้ามาในห้องสอบสวน โดยจัดมุมกล้องและแสงให้เห็นภาพชัดเจน อาจใช้ระบบ 2 กล้อง คือกล้องแรกสำหรับถ่ายภาพผู้ต้องหาขณะสอบสวน ส่วนอีกกล้องหนึ่งสำหรับถ่ายให้เห็นภาพของห้องและผู้ที่อยู่ในห้องนั้นทั้งหมด¹¹⁴ เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญาในช่วงความจดจ่อและการสนใจสั้น เมื่อต้องรอการติดตั้งอุปกรณ์ย่อมเกิดความเบื่อหน่าย และหลุดความสนใจจากการสอบสวนไปยังปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ส่วนวิธีการบันทึกภาพและเสียงดังกล่าวย่อมทำให้การบันทึกการสอบสวนนี้เป็นพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือ

- การจัดตำแหน่งที่นั่งของบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ ควรจัดให้บุคคลนั้นนั่งอยู่ใกล้กับผู้ต้องหา เพื่อให้ผู้ต้องหารู้สึกไม่โดดเดี่ยวอ้างว้าง แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ควรให้บุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอนั้นนั่งใกล้ชิดถึงขนาดสัมผัสตัวผู้ต้องหา เนื่องจากอาจทำให้เกิดข้อสงสัยในคำตอบของผู้ต้องหาในการสอบสวนว่าเป็นคำตอบที่เกิดจากการชักจูงของบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอโดยใช้เทคนิคการสัมผัสร่างกาย

- การประเมินความต้องการพิเศษของผู้ต้องหาแต่ละบุคคล และจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้ตามความเหมาะสม เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญาแต่ละบุคคลแม้จะมีความบกพร่องทางสติปัญญาเหมือนกัน แต่อาจมีความต้องการจำเป็นพิเศษที่แตกต่างกันไปได้

2. ขั้นตอนการสอบสวน

- การสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ต้องหาไม่ให้ตึงเครียดมากที่สุด โดยควรพูดคุยถึงเรื่องทั่วไปก่อนเข้าประเด็นคำถาม เช่น กิจกรรมที่ชอบ อาหารที่ชอบ สถานที่เที่ยวที่ชอบ

¹¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

เป็นต้น เพื่อสร้างความคุ้นชินระหว่างพนักงานสอบสวนกับผู้ต้องหา ให้คนพิการทางสติปัญญาไว้วางใจ กล้าตอบคำถาม และไม่รู้สึกรังเกียจ

- การสื่อสารด้วยลักษณะคำถามที่เหมาะสมกับผู้ต้องหา โดยหน้าที่ในการถามคำถามผู้ต้องหาเป็นของพนักงานสอบสวน ซึ่งมีนักจิตวิทยาช่วยขัดเกลาคำถามให้เหมาะสม คำถามที่ใช้ถามคนพิการทางสติปัญญาควรเป็นคำถามแบบให้เล่าเหตุการณ์ (ปลายเปิด) ไม่เป็นคำถามในลักษณะใช่หรือไม่ (คำถามนำ/ปลายปิด) และควรตั้งคำถามให้ผู้ต้องหานึกถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง

- การสื่อสารด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับผู้ต้องหา
- พนักงานสอบสวนต้องลดบุคลิกที่เคร่งเครียด ชิงชัง เป็นทางการ แต่ไม่แสดงความเป็นมิตรจนเกินไป โดยต้องรักษาความสมดุลเพื่อให้ผู้ต้องหาสามารถพูดในสิ่งที่ต้องการอย่างแท้จริง

- ใช้น้ำเสียงในการถามที่นุ่มนวลและซา ไม่แสดงความหงุดหงิด
- ใช้ถ้อยคำที่เรียบง่ายต่อการเข้าใจ ภาษาที่ไม่ซับซ้อน เป็นรูปธรรม และอาจใช้ภาพวาดหรือรูปภาพประกอบ

- ในการเปลี่ยนประเด็นคำถาม ต้องระบุสิ่งที่กำลังจะถามใหม่ให้ชัดเจนเพื่อลดความสนใจจากประเด็นเดิม

- ตรวจสอบความเข้าใจโดยการขอข้อมูลในวิธีการที่แตกต่างไปจากเดิม แทนที่จะถามว่าเข้าใจไหมหรือถามซ้ำ ๆ เพราะผู้ต้องหาคิดว่าคำตอบที่ให้ไปในตอนแรกนั้นผิด และจะเปลี่ยนคำตอบเพื่อให้พนักงานสอบสวนพึงพอใจ

- การแปลความจากคำตอบของผู้ต้องหา คนพิการทางสติปัญญาอาจตอบคำถามเป็นคำสั้น ๆ คำเดียว หรือเล่าถึงเหตุการณ์โดยไม่มีระเบียบเรียง หรือลำดับเรื่องราว ก่อน หลัง และมักมีแนวโน้มที่ยอมรับการถูกตำหนิต่อเหตุการณ์ที่เป็นอุบัติเหตุ หรือยอมรับความผิดจากผลลัพธ์ในแง่ร้ายที่เกิดขึ้น โดยไม่ได้แย้ง ดังนั้นคำตอบของคนพิการทางสติปัญญาจึงต้องอาศัยนักจิตวิทยาและบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอช่วยในการแปลความเพื่อให้ตรงตามการข้อเท็จจริงและการแสดงออกของคนพิการทางสติปัญญา

จากที่ได้วิเคราะห์ถึงปัญหาและมาตรการในการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในขั้นก่อนการพิจารณาคดีที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อนี้ ผู้เขียนเชื่อว่าหากมีการปรับปรุงบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยมีมาตรการพิเศษคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา

พร้อมทั้งการฝึกอบรมและจัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติงานสำหรับเจ้าหน้าที่ โดยมุ่งเน้นให้เจ้าหน้าที่ตระหนักถึงความต้องการจำเป็นของคนพิการทางสติปัญญามากกว่าการวินิจฉัยความบกพร่องทางสติปัญญาตามที่ได้เสนอไปแล้วนั้น ย่อมทำให้การคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นก่อนการพิจารณาคดีนี้เป็นไปอย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ

4.2.3 วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญากรณีจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นพิจารณาคดี

การคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ในประเทศไทยมีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่น่าจะเกี่ยวข้อง คือ บทบัญญัติในมาตรา 14 ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในชั้นก่อนการพิจารณาคดี ซึ่งในชั้นพิจารณาคดีนี้ บทบัญญัติในมาตราดังกล่าวยังได้ให้อำนาจแก่ศาล ในการสั่งให้แพทย์ตรวจและรายงานผลการตรวจแก่ศาล เมื่อมี “เหตุควรเชื่อ” ว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” ตามวรรคแรก และหากเห็นว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ศาลมีอำนาจงดการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้ จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ตามวรรคสอง และแม้ว่าบทบัญญัติในการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีในชั้นพิจารณาคดีของศาล จะเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของพนักงานสอบสวน แต่ก็มีรายละเอียดที่แตกต่างกันอยู่บ้าง

การพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” ของศาลในจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเพื่อใช้อำนาจตามมาตรา 14 วรรคแรกนั้น อาจเป็นไปได้ทั้งในกรณีที่ความบกพร่องทางสติปัญญาและความไม่สามารถต่อสู้คดีได้ของจำเลยแสดงออกตั้งแต่ชั้นก่อนการพิจารณาคดี แต่พนักงานสอบสวนที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับลักษณะของคนพิการทางสติปัญญา ไม่ทราบถึงการมีอยู่ของความบกพร่องและความไม่สามารถต่อสู้คดีได้นั้น ทำให้จำเลยไม่ได้รับความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีตั้งแต่อันตอนเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรือเป็นกรณีที่ความบกพร่องทางสติปัญญาและความไม่สามารถต่อสู้คดีได้ของจำเลยเพิ่งปรากฏในชั้นตอนการพิจารณาคดีของศาล โดย “เหตุควรเชื่อ” ที่ปรากฏแก่ศาล ในทางปฏิบัติมักเป็นกรณีที่ฝ่ายจำเลย ไม่ว่าจะเป็นตัวจำเลยหรือทนายความเป็นผู้กล่าวอ้างต่อศาลถึงความบกพร่องทางสติปัญญาและความไม่สามารถต่อสู้คดีได้นั้น ส่วนกรณีที่ศาลจะเห็นถึงความวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ของจำเลยเองนั้น ค่อนข้างเป็นไปได้ยาก เนื่องจากศาลเองก็ไม่มีความรู้เกี่ยวกับคนพิการทางสติปัญญาเป็นการเฉพาะ จึงไม่อาจทราบลักษณะอาการ หรือ

พฤติกรรมแสดงออกของผู้มีความบกพร่อง ทั้งยังไม่มีกำหนดแนวทางที่ใช้ในการพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” ของจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาไว้ ทำให้ศาลไม่มีความรู้เบื้องต้นในการบ่งชี้ ลักษณะของความบกพร่องทางสติปัญญาอันเป็น “เหตุควรเชื่อ” เพื่อใช้อำนาจในการคุ้มครอง ความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลย จากปัญหาการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็น คนพิการทางสติปัญญาในการพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” ทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาคดีและในชั้น พิจารณาคดีนี้ สามารถกล่าวได้โดยสรุปว่าเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย ยังคงขาดความรู้ความเข้าใจในลักษณะความบกพร่องทางสติปัญญาเป็นอย่างมาก อันเป็น อุปสรรคสำคัญต่อความเท่าเทียมอย่างบริบูรณ์ในการที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมสำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา

ในสหรัฐอเมริกาประเด็นเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนพิการทาง สติปัญญานั้นอาจถูกยกขึ้นได้โดยฝ่ายจำเลย (รวมถึงทนายความ) อัยการ หรือศาล ซึ่งศาลอาจ สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังของจำเลยจากญาติหรือบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับจำเลย¹¹⁵ เพื่อเป็น ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับพิจารณาความบกพร่องทางสติปัญญาของจำเลย ได้แก่

- จำเลยได้เข้าโรงเรียนหรือไม่ เรียนจนถึงอายุเท่าไร มีการลาออกก่อนจบหรือไม่ หรือผ่านระบบการศึกษาสาธารณะจนครบอายุ 21 ปีหรือไม่ สิ่งเหล่านี้อาจบ่งบอกถึงระบบการศึกษา พิเศษได้
- จำเลยเติบโตมากับครอบครัวที่แท้จริงหรือไม่ บุคคลที่มีความบกพร่องมักถูกขับไล่ ออกจากครอบครัว และให้ไปอยู่ร่วมกับผู้ที่บกพร่อง
- จำเลยมีประวัติที่เกี่ยวกับเครือข่ายการให้บริการสังคม หรือได้รับสิทธิประโยชน์ ความพิการของรัฐบาลหรือไม่

¹¹⁵ Frances Owen and Dorothy Griffiths, Challenges to the Human Rights of People with Intellectual Disabilities pp.132-133.

แม้ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้ไม่สามารถเป็นข้อสรุปที่แน่ชัดในการระบุว่าจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา แต่สามารถเป็นข้อมูลเริ่มต้นให้กับศาลในการพิจารณาถึงความบกพร่องทางสติปัญญาของจำเลยที่ส่งผลให้จำเลยขาดความสามารถในการต่อสู้คดี จนนำมาสู่การไต่สวนประเด็นความสามารถในการต่อสู้คดีและสั่งให้มีการตรวจทางจิตเวชหรือจิตวิทยาในท้ายที่สุด

เมื่อเปรียบเทียบการพิจารณาถึง “เหตุควรเชื่อ” ว่าจำเลยมีความบกพร่องทางสติปัญญาที่อาจส่งผลให้ไม่สามารถต่อสู้คดีได้ชั้นพิจารณาคดีของประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา ผู้เขียนพบว่าประเทศไทยไม่ได้มีการกำหนดแนวทางให้แก่ศาลในการพิจารณาถึงประเด็นดังกล่าวไว้เลย ทำให้ศาลอันเป็นองค์กรที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งในชั้นการพิจารณาคดี ไม่อาจได้รับข้อเท็จจริงเพื่อนำมาปรับเข้ากับบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแตกต่างจากประเทศสหรัฐอเมริกาที่ยังพอมิแนวทางในการพิจารณาถึงลักษณะความบกพร่องของคนพิการทางสติปัญญาอยู่บ้าง ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการจัดอบรมเกี่ยวกับคนพิการทางสติปัญญา เพื่อให้ศาลซึ่งเป็นหนึ่งในผู้บังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีความรู้ความเข้าใจ ถึงลักษณะความบกพร่องทางสติปัญญาที่อาจส่งผลให้จำเลยขาดความสามารถในการต่อสู้คดี โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับคนพิการทางสติปัญญา ได้แก่ (1) ความหมายของคนพิการทางสติปัญญา (2) ระดับความรุนแรงของความพิการทางสติปัญญา (3) ลักษณะทั่วไปของคนพิการทางสติปัญญา อันเป็นลักษณะข้อมูลพื้นฐานของคนพิการทางสติปัญญา

ประเด็นที่สำคัญที่สุดของการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา คือการพิจารณาว่าจำเลยในคดีนั้นมีความสามารถในการต่อสู้คดีหรือไม่ เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปตามหลักเปิดเผยต่อหน้าจำเลยและหลักฟังความทุกฝ่าย อันเป็นหลักการที่เปิดโอกาสให้จำเลยได้รับรู้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งหลายในศาล ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาหรือการสืบพยาน และสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยมีสภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์เพียงพอ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาบทบัญญัติ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” ในมาตรา 14 วรรคหนึ่ง ที่ศาลต้องประเมินลักษณะอาการของจำเลย อันเป็นเงื่อนไขสำคัญในการส่งตัวให้จิตแพทย์ตรวจ พบว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดไว้เพียงคำกว้าง ๆ โดยไม่มีการอธิบายขอบเขตความหมาย หรือกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในประมวลกฎหมาย กฎหรือระเบียบใด ๆ ทำให้ขาดมาตรฐานกลางในการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดี จนนำมาสู่ความไม่เสมอภาคต่อจำเลยแต่ละรายได้ และภายหลังจากศาลได้ส่งตัวจำเลยให้จิตแพทย์ตรวจความวิกลจริตและความสามารถในการต่อสู้คดีตาม

มาตรา 14 วรรคหนึ่ง จิตแพทย์ต้องแจ้งผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในด้านต่าง ๆ ของจำเลย ผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถความสามารถในการต่อสู้คดี และความเห็นอื่น ๆ ให้แก่ศาล โดยการตรวจวินิจฉัยและการประเมินความสามารถนี้เป็นไปตาม ระเบียบคณะกรรมการสุขภาพจิตแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัย การประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีและผลการบำบัดรักษาของผู้ป่วยคดี การรายงานผลการบำบัดรักษาและการทำความเข้าใจ พ.ศ. 2551¹¹⁶ ซึ่งกำหนดให้จิตแพทย์พิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูล ประวัติความเจ็บป่วย การตรวจสภาพจิตและการดำเนินโรค ผลการทดสอบทางจิตวิทยาเท่าที่จำเป็น และเห็นสมควร และการวินิจฉัยความผิดปกติทางจิต¹¹⁷ เพื่อการตรวจวินิจฉัยดังกล่าว แม้บทบัญญัติในมาตรา 14 วรรคสอง จะให้อำนาจเด็ดขาดแก่ศาลเป็นผู้พิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลย โดยรายงานความเห็นผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีของจิตแพทย์เป็นเพียงเอกสารประกอบการใช้ดุลพินิจของศาล เพื่อดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาคดีเท่านั้น โดยไม่มีผลผูกพันให้ศาลต้องมีคำสั่งตามความเห็นของจิตแพทย์ แต่อย่างไรก็ตามการที่บทบัญญัติแห่งกฎหมายไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ แนวทางมาตรฐานในการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดี อาจทำให้ศาลมีดุลพินิจไปตามรายงานสรุปความเห็นของแพทย์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาซึ่งศาลอาจไม่มีความรู้ หรือความเข้าใจในลักษณะความบกพร่องเป็นการเฉพาะ ทั้ง ๆ ที่ความสามารถในการต่อสู้คดีนั้นเป็นปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งต้องได้รับการวินิจฉัยโดยศาลอันเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายเท่านั้น

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดี (Competency to Stand Trial) ของจำเลยไว้อย่างชัดเจน ทั้งในคำพิพากษาบรรทัดฐาน ในคดี Dusky v. United States, 1960 และคดี Drope v. Missouri, 1975 และในบทบัญญัติแห่งกฎหมาย มาตรา 4241(a) ของ Title 18 ใน United States Code ว่าด้วยการกระทำความผิดอาญาและกระบวนการทางอาญา โดยผู้เขียนสามารถสรุปหลักเกณฑ์การพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ดังนี้

¹¹⁶ ระเบียบคณะกรรมการสุขภาพจิตแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัย การประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีและผลการบำบัดรักษาของผู้ป่วยคดี การรายงานผลการบำบัดรักษาและการทำความเข้าใจ พ.ศ. 2551 ข้อ 3

¹¹⁷ แบบ ผค. 1 แบบรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี

1. จำเลยต้องมีความสามารถในการทำความเข้าใจลักษณะขั้นตอนของการดำเนินคดี
2. จำเลยต้องมีความสามารถในการทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดี
3. จำเลยต้องมีความสามารถในการปรึกษากับที่ทนายความ และมีความสามารถในการช่วยเตรียมข้อต่อสู้ของตนเองได้

ในสหราชอาณาจักรได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความเหมาะสมในการต่อสู้คดี (Fitness to Plead) ซึ่งเทียบเคียงได้กับความสามารถในการต่อสู้คดี (Competency to Stand Trial) ของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยกำหนดอยู่ในคำพิพากษาบรรทัดฐานในคดี Alderson B. in Pritchard (R. Pritchard, 1836) ซึ่งกำหนดว่าจำเลยจะไม่มี ความเหมาะสมในการต่อสู้คดี หาก

1. ไม่สามารถเข้าใจถึงขั้นตอนการดำเนินการในการพิจารณาคดี เพื่อที่จะยกข้อต่อสู้ได้อย่างเหมาะสม
2. ไม่สามารถทราบว่าจะสามารถคัดค้านลูกขุนที่ต้องการคัดค้านได้
3. ไม่สามารถเข้าใจในพยานหลักฐาน
4. ไม่สามารถให้คำสั่งที่เหมาะสมแก่ตัวแทนทางกฎหมายได้

เมื่อเปรียบเทียบการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร พบว่า บทบัญญัติในประเทศไทยยังคงขาดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดี ทำให้การพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีอันเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยขาดมาตรฐานในการวินิจฉัย ผู้เขียนจึงเห็นควรให้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยนำหลักเกณฑ์ของประเทศสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรมาปรับใช้ ด้วยการเพิ่มเนื้อความในวรรคท้ายของ มาตรา 14/1 ความว่า “ให้ความไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ในวรรคแรกและวรรคสองของมาตรานี้ หมายถึงไม่สามารถเข้าใจขั้นตอนการดำเนินคดี หรือ ไม่สามารถเข้าใจผลการดำเนินคดี หรือไม่สามารถปรึกษากับทนายความเพื่อแก้ต่างในคดีได้ตามสมควร”

นอกจากนี้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บทบัญญัติมาตรา 14 เป็นเพียงบทบัญญัติเดียวที่น่าจะเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ซึ่งให้คุ้มครองแก่จำเลยที่ไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีเลย โดยให้นำตัวไปบำบัดรักษาจนกว่าจะคืนความสามารถ ซึ่งเมื่อพิจารณาบทบัญญัติอื่น ๆ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะเห็นได้ว่าไม่มีบทบัญญัติอื่นใดที่ให้ความคุ้มครองแก่จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาที่ยังคงมีความสามารถในการต่อสู้คดีอยู่บ้าง และไม่อยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติในมาตรา 14 กล่าวคือ จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาที่ไม่ถูกงดการไต่สวนมูลฟ้องหรืองดการพิจารณาต้องถูกดำเนินคดีอาญาตามขั้นตอนปกติ ทั้ง ๆ ที่คนพิการทางสติปัญญามีระดับสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของบุคคลทั่วไป และมีข้อจำกัดในทักษะด้านต่าง ๆ จากความบกพร่องที่ส่งผลให้ไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ดังเช่นบุคคลที่ไม่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

เมื่อจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาต้องเข้าร่วมการพิจารณาคดีในศาลที่มีขั้นตอนเฉพาะอันมีความยุ่งยากซับซ้อน และต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของห้องพิจารณาคดีที่เป็นทางการและน่าหวาดกลัว ประกอบกับการแต่งกายด้วยชุดเครื่องแบบของพนักงานอัยการ ทนายความ เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือศาล ทำให้จำเลยคนพิการทางสติปัญญาเกิดความวิตกกังวล กอดตัน มีภาวะเครียด จนอาจส่งผลต่อการตอบคำถามของศาลหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งการพิจารณาคดีแบบเปิดเผยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าฟังการพิจารณาได้ ทำให้ห้องพิจารณาคดีมีผู้คนอยู่ร่วมเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้จำเลยคนพิการทางสติปัญญาที่มักมีอารมณ์ที่อ่อนไหวได้ง่าย เกิดความตระหนกและหวาดระแวง จนอาจไม่สามารถร่วมการพิจารณาคดีได้อย่างเต็มความสามารถที่มีอยู่ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อถูกซักถามจากทนายความ ศาล หรือพนักงานอัยการ ด้วยภาษาทางกฎหมาย การใช้ น้ำเสียงที่จริงจัง ชิงชัง ในบรรยากาศที่มุ่งค้นหาความจริง หรือการถูกให้เล่ารายละเอียดเหตุการณ์ข้อเท็จจริงในคดี คนพิการทางสติปัญญามักไม่เข้าใจคำถามที่มีคำเฉพาะ คำถามที่ใช้ภาษาที่มีไวยากรณ์ คำถามที่ซับซ้อน หรือคำถามที่ต้องลำดับเหตุการณ์เป็นเรื่องราวจากความทรงจำ และยังถูกชักจูงจากคำถาม การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง หรือปัจจัยภายนอกได้ง่าย จนอาจตอบคำถามในทางที่เป็นผลเสียต่อตัวจำเลยเอง อันส่งผลกระทบต่อสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่คุ้มครอง

จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา โดยให้การช่วยเหลือสนับสนุนในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพิจารณาคดีตามความต้องการจำเป็นเฉพาะ

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการอำนวยความสะดวกอย่างสมเหตุสมผลให้แก่จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการพิจารณาคดีของศาล โดยกำหนดให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการต่าง ๆ ของศาล เพื่อช่วยเหลือให้จำเลยสามารถร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลได้ โดยอาจเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนการเข้าร่วมในห้องพิจารณา เช่น การเปิดเผยข้อมูลแก่จำเลยเพื่อให้คุ้นเคยกับกระบวนการพิจารณาในศาลและเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น หรือการให้จำเลยได้ทดลองสัมผัสห้องพิจารณาคดีและแสดงบทบาทสมมติในเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในห้องพิจารณา และการอำนวยความสะดวกแก่จำเลยในห้องพิจารณาคดีของศาลก็มีความสำคัญต่อการแสดงออก การตอบคำถามและการมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีของจำเลย เช่น การให้มีผู้สนับสนุนหรือผู้ตีความ ซึ่งเป็นบุคคลที่สามารถเข้าใจสัญลักษณ์หรือการแสดงท่าทางหรือรูปภาพ โดยอาจเป็นบุคคลที่มีความคุ้นเคยกับจำเลยหรือมีความสามารถเหมาะสมเพียงพอในการแสดงออกถึงความคิดและการตัดสินใจของจำเลย อีกทั้งยังมีการกำหนดแนวทางในการถามคำถามของศาลต่อจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา โดยกำหนดให้ใช้คำพูดให้ชัดเจน ช้า และใช้ประโยคสั้น ๆ ไม่ใช่ประโยคหรือแสดงข้อมูลที่ยากเกินไป ควรทำให้เป็นเรื่องที่เข้าใจง่ายและหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ซับซ้อน หากเป็นไปได้ควรใช้สัญลักษณ์ ภาพ หรือท่าทางในการสื่อความหมาย ใช้เวลาในการซักถามและการตอบคำถามให้มากขึ้น ไม่เร่งรัดหรือรวดเร็วจนเกินไป หากเป็นประเด็นสำคัญ ควรถามอย่างชัดเจน ช้า ๆ ให้ความเวลาในการทำความเข้าใจกับคำถามและไม่เร่งรัดคำตอบ การถามซ้ำควรใช้คำถามหรือท่าทางหรือการสื่อความหมายที่แตกต่างจากเดิม เป็นต้น¹¹⁸

ส่วนในประเทศอังกฤษและเวลส์ แนวทางการปฏิบัติทางอาญา 2015 (Criminal Practice Direction 2015) กำหนดให้จำเลยคนพิการทางสติปัญญาถือเป็นบุคคลที่มีความอ่อนแอ และควรได้รับความช่วยเหลือในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดีของศาล¹¹⁹ และกระบวนการของศาล

¹¹⁸ Georgia Court, "A Handbook for Georgia Court Officials on Courtroom Accessibility for Individual with Disabilities 2004" [Online] Accessed: 2019, January 22. Available from: http://www.georgiacourts.org/files/ADAHandbk_MAY_05_800.pdf.

¹¹⁹ The Criminal Procedure Rules 2015 Rule 3.9(3)

ควรมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับจำเลยเท่าที่จำเป็นด้วยซึ่งการปรับเปลี่ยนนี้รวมถึงการที่จำเลยที่มีโอกาสไปเยี่ยมชมห้องพิจารณาคดีนอกเวลาทำการเพื่อทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมในการดำเนินคดี ได้ทราบกระบวนการพิจารณาและผลลัพธ์ที่เป็นไปได้ โดยอธิบายไว้ล่วงหน้าในภาษาที่พวกเขาสามารถเข้าใจได้ มีอิสระที่จะนั่งกับครอบครัวหรือบุคคลที่เหมาะสม (AA) ซึ่งช่วยเหลือพวกเขาในระหว่างการพิจารณาคดี มีการหยุดพักบ่อย ๆ เพื่อช่วยในการจดจำ และให้มีการพิจารณาคดี (รวมถึงการถามค้าน) ในภาษาที่ง่ายและชัดเจน เป็นต้น¹²⁰ โดยการดำเนินคดีอาญากรณีจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นพิจารณาคดีของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักรสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 การดำเนินคดีอาญากรณีจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นพิจารณาคดีของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร

ประเทศ	การดำเนินคดีอาญาชั้นพิจารณาคดี
ไทย	- ไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงคนพิการทางสติปัญญาอย่างชัดเจน - มาตรา 14 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีแก่ “ผู้วิกลจริต” และ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” เมื่อมี “เหตุควรเชื่อ” - ไม่มีการให้หลักเกณฑ์ในการพิจารณา “เหตุควรเชื่อ” - ไม่มีการให้ความหมายของ “ผู้วิกลจริต” และ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” - ไม่มีบทบัญญัติให้ความช่วยเหลือคนพิการทางสติปัญญาที่มีความสามารถในการต่อสู้คดีตามความต้องการจำเป็นเฉพาะ

¹²⁰ Criminal Practice Direction 2015 para 3G

ประเทศ	การดำเนินคดีอาญาชั้นพิจารณาคดี
สหรัฐอเมริกา	- มีหลักเกณฑ์การพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดี (Competency to Stand Trial) กำหนดในคดี Dusky v. United States, 1960 และคดี Drope v. Missouri, 1975 - มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการต่าง ๆ ของศาล เพื่อช่วยเหลือให้จำเลยซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญาให้สามารถร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลได้ - มีการเตรียมความพร้อมก่อนการเข้าร่วมในห้องพิจารณา เช่น การเปิดเผยข้อมูลแก่จำเลยเพื่อให้คุ้นเคยกับกระบวนการพิจารณาในศาล การให้จำเลยได้ทดลองสัมผัสห้องพิจารณาคดีและแสดงบทบาทสมมติ - มีการอำนวยความสะดวกแก่จำเลยในห้องพิจารณาคดีของศาล เช่น การให้มีผู้สนับสนุนหรือผู้ตีความ การใช้คำพูดให้ชัดเจน ช้า และใช้ประโยคสั้น ๆ ใช้เวลาในการซักถามและการตอบคำถามให้มากขึ้น ไม่เร่งรัดหรือรวดเร็วจนเกินไป การถามซ้ำควรใช้คำถามหรือท่าทางหรือการสื่อความหมายที่แตกต่างจากเดิม
สหราชอาณาจักร	- มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความเหมาะสมในการต่อสู้คดี (Fitness to Plead) กำหนดในคดี Alderson B. in Pritchard (R. Pritchard, 1836) - มีการกำหนดให้คนพิการทางสติปัญญาถือเป็นบุคคลที่มีความอ่อนแอและควรได้รับความช่วยเหลือในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดีของศาล - มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการพิจารณาคดีของศาลให้เหมาะสมกับจำเลยซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญาเท่าที่จำเป็น เช่น ให้จำเลยมีโอกาสไปเยี่ยมชมห้องพิจารณาคดีนอกเวลาทำการเพื่อทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมในการดำเนินคดี มีอิสระที่จะนั่งกับครอบครัวหรือบุคคลที่

3965025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

ประเทศ	การดำเนินคดีอาญาชั้นพิจารณาคดี
	เหมาะสม (AA) เพื่อช่วยเหลือในระหว่างการพิจารณาคดี มีการหยุดพักบ่อย ๆ เพื่อช่วยในการจดจำ และใช้ภาษาง่ายและชัดเจน

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการคุ้มครองจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการการพิจารณาคดีของศาลในประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร พบว่าใน ต่างมีมาตรการในการคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพิจารณาคดี โดยมีการปรับเปลี่ยนขั้นตอนการดำเนินคดีหรือกระบวนการของศาล เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่จำเลยซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญาเท่าที่จำเป็นตามความเหมาะสม แต่สำหรับประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติหรือมาตรการใดเลย ที่ให้ความคุ้มครองแก่จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาตามความบกพร่องเป็นการเฉพาะดังเช่นประเทศอื่น ๆ และเพื่อเป็นการอนุวัติหลักการ ตามข้อ 10 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights) ประเทศไทยควรกำหนดมาตรการพิเศษให้คนพิการทางสติปัญญาได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผย โดยศาล ด้วยความเท่าเทียมอย่างบริบูรณ์ทัดเทียมกับบุคคลทั่วไป ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองแก่จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในขั้นตอนการพิจารณาคดีของศาล โดยนำการคุ้มครองจำเลยในประเทศสหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักรมาปรับใช้เท่าที่ เหมาะสม ซึ่งการเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายควรมีสาระสำคัญ ได้แก่

1. การจัดหาที่ปรึกษาทางกฎหมาย

แม้คนพิการทางสติปัญญาบางรายที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับน้อย และได้รับการดูแลฝึกฝนในทักษะด้านต่าง ๆ จนอาจมีความสามารถในการต่อสู้คดี แต่กระบวนการพิจารณาคดีในศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาคดี มีวิธีการ และขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน อีกทั้งการตอบคำถามหรือการแสดงออกใด ๆ อาจส่งผลต่อคดีได้ คนพิการทางสติปัญญาจึงจำเป็นต้องมีทนายความเพื่อให้คำแนะนำในแนวทางการต่อสู้คดี ผลที่อาจเป็นไปได้จากการต่อสู้คดี และเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการพิจารณา ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติในการจัดหาทนายความให้แก่จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ก่อน

เริ่มการพิจารณาของศาล ในมาตรา 173/3 ต่อจากบทบัญญัติในมาตรา 173 ที่บัญญัติเรื่องการจัดหา
 หนายความให้แก่จำเลยที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปีไว้ ความว่า

“ในคดีที่จำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามี
 หนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งหนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่หนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา นี้ โดยคำนึงถึง
 สภาพแห่งคดีและสภาวะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม
 กำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง”

2. การพิจารณาคดีในสถานที่เหมาะสมเป็นสัดส่วน

การพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาของประเทศไทย มีการพิจารณาคดี
 คดีในห้องพิจารณาคดีของศาลโดยทั่วไปที่มีสภาพแวดล้อมเป็นทางการ เครื่องเคียดและดูน่าเกรงขาม
 อีกทั้งอาจมีการพิจารณาคดีร่วมกันกับคดีอื่น ๆ และยังไม่เปิดให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าฟังการ
 พิจารณาคดีได้ ด้วยลักษณะของห้องพิจารณาคดีดังกล่าว จึงไม่มีความเหมาะสมกับคนพิการทาง
 สติปัญญาที่มีความอ่อนไหวทางอารมณ์ได้ง่าย และมีช่วงความจดจำและสมาธิที่สั้น ผู้เขียนจึงเห็นควร
 ให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติ โดยให้ทำการพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในห้องอื่นที่
 ไม่ใช่ห้องพิจารณาคดี หรืออย่างน้อยที่สุดการพิจารณาคดีต้องไม่ปะปนกับคดีอื่น เป็นมาตรา 173/4
 ความว่า

“การพิจารณาคดีอาญาที่จำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา ให้กระทำในห้องที่ มิใช่
 ห้องพิจารณาคดีธรรมดา แต่ถ้าไม่อยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้ให้พิจารณาคดีในห้องสำหรับพิจารณาคดี
 ธรรมดา แต่ต้องไม่ปะปนกับการพิจารณาอื่น”

3. การปรับเปลี่ยนกระบวนการพิจารณาคดีของศาลให้เหมาะสมกับจำเลย

ในกระบวนการพิจารณาคดีของศาล มีลักษณะขั้นตอนและวิธีการหลายอย่างที่เป็น
 อุปสรรคขัดขวางการเข้าถึงการพิจารณาคดีในศาลอย่างเป็นธรรมของจำเลยที่เป็นคนพิการทาง
 สติปัญญา การที่ยังไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายเปิดช่องให้ศาลอำนวยความสะดวกให้แก่จำเลยซึ่งเป็น
 คนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญา ตามความต้องการจำเป็นเฉพาะต้องได้รับการแก้ไข
 โดยควรกำหนดให้ศาลสามารถมีดุลพินิจในการปรับเปลี่ยนกระบวนการพิจารณาให้เหมาะสมกับจำเลยที่เป็น
 คนพิการทางสติปัญญาแต่ละคน เพราะแม้จำเลยจะเป็นคนพิการทางสติปัญญาเช่นเดียวกัน แต่
 อย่างไรก็ตามจำเลยแต่ละคนย่อมมีความต้องการจำเป็นที่แตกต่างกัน การบัญญัติกฎหมายเปิดช่อง

ให้ศาลใช้ดุลพินิจดังกล่าวย่อมมีความเหมาะสมกับจำเลยคนพิการทางสติปัญญาแต่ละรายมากกว่า อีกทั้งควรกำหนดให้บุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ ช่วยเหลือคนพิการทางสติปัญญาในการสื่อสารระหว่างการพิจารณาคดี เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญา ขาดทักษะทางความคิดและความเข้าใจ ย่อมทำให้การเข้าใจคำถามของศาล และการตอบคำถามแก่ศาลมีความยากลำบาก การมีบุคคลที่คนพิการร้องขอ ซึ่งอาจเป็นบิดามารดา ญาติ หรือผู้ดูแล เป็นต้น สนับสนุนในการสื่อสารย่อมเป็นประโยชน์กับทั้งศาลและจำเลยคนพิการทางสติปัญญาในการเข้าถึงข้อเท็จจริงของคดี นอกจากนี้จำเลยคนพิการทางสติปัญญามักมีข้อจำกัดด้านภาษา การกำหนดให้มีการใช้ถ้อยคำ ภาษา หรือคำศัพท์ที่ง่ายต่อการเข้าใจของจำเลยจึงเป็นสิ่งจำเป็น ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการเพิ่มบทบัญญัติในมาตรา 173/5 ความว่า

“การพิจารณาคดีอาญาที่จำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา ไม่ต้องดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาโดยเคร่งครัด และให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการพิจารณาคดีให้เหมาะสมกับจำเลยตามสมควร กับให้บุคคลที่จำเลยร้องขอช่วยเหลือจำเลยในการสื่อสารตลอดจนให้ใช้ถ้อยคำที่จำเลยสามารถเข้าใจได้ง่ายในการพิจารณาคดี”

ดังที่ได้กล่าวไปทั้งหมดถึงปัญหาการดำเนินคดีของจำเลยคนพิการทางสติปัญญาในชั้นพิจารณาคดีในประเทศไทย ผู้เขียนเห็นว่าปัญหาในชั้นพิจารณาคดีนี้เป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เนื่องจากกระทบถึงความสามารถในการต่อสู้คดี อันส่งผลต่อสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของจำเลย ส่วนมาตรการทางกฎหมายที่ผู้เขียนได้เสนอเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนได้ศึกษาและปรับใช้จากการคุ้มครองจำเลยคนพิการทางสติปัญญาจากทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร จึงเชื่อมั่นว่าแนวทางมาตรการดังกล่าวจะสามารถให้ความคุ้มครองจำเลยซึ่งเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นพิจารณาคดีได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิผลอย่างแน่นอน

4.2.4 วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญากรณีจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นหลังการพิจารณาคดี

วัตถุประสงค์ของการลงโทษประหารชีวิต คือ การยับยั้งการกระทำความผิดเป็นการลงโทษด้วยการที่รัฐกำจัดผู้ที่กระทำผิดให้ออกไปจากสังคมด้วยวิธีการฆ่า เพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน (Retribution) กับความผิดที่ได้กระทำขึ้น เป็นการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) ให้บุคคลอื่น ๆ เกรงกลัวและไม่กล้ากระทำความผิดอีก ทั้งเป็นการตัดโอกาสในการกระทำความผิดซ้ำ (Incapacitation) เพราะผลของการลงโทษประหารชีวิตคือการกำจัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมอย่างถาวร โดยโทษ

ประหารชีวิตนั้นปฏิเสธหลักการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรม (Rehabilitation) ของผู้กระทำความผิด ด้วยเหตุที่ว่าผู้กระทำความผิดอุกฉกรรจ์ที่มีโทษถึงขั้นประหารชีวิตคือผู้ที่เป็อันตรายอย่างใหญ่หลวงต่อสังคม การให้ออกสแก่ผู้กระทำความผิดเพื่อกลับตัวกลับใจยอมทำให้สังคมต้องเสี่ยงภัย ดังนั้น กฎหมายจึงบัญญัติโทษประหารชีวิต เป็นบทลงโทษแก่จำเลยที่กระทำความผิดในลักษณะความผิดที่ร้ายแรงหรือคดีอุกฉกรรจ์เท่านั้น เพราะเป็นการลงโทษที่รุนแรงที่สุด อย่างไรก็ตามจำเลยอาจรอดพ้นจากโทษดังกล่าวได้ ด้วยเหตุของความวิกลจริต ตามบทบัญญัติในมาตรา 248 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องจากขณะวิกลจริตบุคคลย่อมไม่สามารถแยกแยะผิดชอบชั่วดีไม่อาจรู้และเข้าใจถึงบทลงโทษที่ตนได้รับ ทำให้การลงโทษไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ซึ่งมาตรา 248 ได้บัญญัติไว้ว่า

“ถ้าบุคคลซึ่งต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเกิด วิกลจริตก่อนถูกประหารชีวิต ให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าผู้นั้นจะหาย ขณะทุเลาการประหารชีวิตอยู่นั้น ศาลมีอำนาจยก มาตรา 46 วรรค (2) แห่งกฎหมายลักษณะอาญามาบังคับ

ถ้าผู้วิกลจริตหายภายหลังปีหนึ่งนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต”

คนพิการทางสติปัญญาอาจได้รับการทุเลาหรือยกเว้นโทษประหารชีวิต ตามมาตรา 248 ได้ทั้งในกรณีที่คนพิการทางสติปัญญามีความบกพร่องทางสติปัญญาก่อนถูกประหารชีวิต หรือในกรณีที่คนพิการทางสติปัญญามีความผิดปกติทางจิตอื่น ๆ ร่วมด้วยจนเป็นเหตุให้มีความวิกลจริตอย่างชัดเจนก่อนถูกประหารชีวิต เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในมาตราข้างต้น จะเห็นได้ว่าการทุเลาการประหารชีวิตแก่คนพิการทางสติปัญญาขณะที่ศาลทุเลาการบังคับโทษนั้น กฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจยกวรรค 2 ของมาตรา 46 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา¹²¹ มาใช้บังคับได้ ซึ่งกฎหมายลักษณะอาญา

¹²¹ กฎหมายลักษณะอาญามาตรา 46 วรรคสอง "ผู้ใดกระทำความผิด ในเวลาวิกลจริต อันเกิดแต่สัญญาวิปลาส เกิดแต่พยาธิก็ตาม ถ้าปรากฏว่ามันไม่สามารถจะรู้ผิดชอบ หรือยับยั้งได้ในเวลาที่กระทำความผิด เพราะเหตุวิกลจริตนั้นไซ้รู้ ท่านว่าอย่าให้เอาโทษแก่มันเลย

แต่ถ้าศาลพิเคราะห์เห็นว่าจะปล่อยผู้วิกลจริตนั้นไป อาจเกิดเหตุภัยอันตรายแก่ผู้อื่น จะสั่งให้ส่งตัวมันให้เจ้าพนักงานกักขังไว้ในโรงพยาบาลสำหรับคนวิกลจริต หรือเอาไปคุมขังรักษาไว้ในที่อื่นเพื่อป้องกันภัยอันตราย อย่าให้มีแก่สาธารณชนก็ได้"

ดังกล่าวไม่มีขั้นตอน หลักเกณฑ์และวิธีการในการดูแลสุขภาพบังคับโทษประหารชีวิตแก่คนพิการทางสติปัญญาที่กำหนดอย่างแน่ชัด คงอนุมานได้เพียงว่าให้มีการส่งตัวไปยังโรงพยาบาลจิตเวช หรือคุมขังไว้ในสถานที่อื่นเท่านั้น ทำให้การดูแลสุขภาพบังคับโทษประหารชีวิตแก่คนพิการทางสติปัญญา ขาดความแน่นอนชัดเจน ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 248 เพื่อให้การดูแลสุขภาพบังคับโทษประหารชีวิตของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเป็นไปตามกระบวนการที่แน่ชัด โดยมิขู่ความดังต่อไปนี้

“ถ้าบุคคลซึ่งต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเกิดวิกลจริตหรือบกพร่องทางสติปัญญา ก่อนถูกประหารชีวิต ให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าผู้นั้นจะหาย ขณะดูแลสุขภาพประหารชีวิตอยู่นั้น ให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวไปอยู่ในความควบคุมหรือรักษาในสถานพยาบาล และให้ศาลกำหนดให้เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่และรับผิดชอบในการดำเนินการตามคำสั่ง

ถ้าผู้วิกลจริตหายภายหลังปีหนึ่งนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต”

จากการศึกษาการดำเนินคดีอาญาของผู้ต้องหาและจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาทั้งในประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร ผู้เขียนพบว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นชั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาล ชั้นพิจารณาคดีของศาล หรือชั้นหลังการพิจารณาคดีของศาล ไม่ได้ถูกออกแบบมาโดยคำนึงถึงความต้องการจำเป็นเฉพาะของคนพิการทางสติปัญญา อาจด้วยเพราะช่วงเวลาในการร่างกฎหมาย ยังไม่มีการตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมของคนพิการทางสติปัญญาเท่าที่ควร ตอนนี้อยู่ถึงเวลาแล้วที่ต้องมีการปฏิรูปบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้มีมาตรการในการส่งเสริม ช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาให้สามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเสมอภาคเช่นเดียวกับบุคคลปกติ

3965025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / recv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

คนพิการทางสติปัญญาเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจากการที่สมองหยุดพัฒนา หรือพัฒนาไม่สมบูรณ์ ทำให้มีข้อจำกัดด้านทักษะทางความคิด ทักษะทางสังคม และทักษะทางการปฏิบัติ ด้วยภาวะความบกพร่องดังกล่าวทำให้คนพิการทางสติปัญญาที่มีความอ่อนแอทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลย คนพิการทางสติปัญญาต้องเผชิญกับขั้นตอนที่ยุ่งยาก ซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นการจับ การควบคุม การสอบสวน การฟ้องคดี การสืบพยาน หรือการพิพากษาคดีของศาล คนพิการทางสติปัญญาจึงอาจไม่สามารถเข้าใจ กระบวนการต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ ทำให้ไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลปกติทั่วไป นอกจากนี้คนพิการทางสติปัญญา ยังต้องพบเจอกับสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคยและเคร่งเครียด ในการแสวงหาความจริงจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏของขั้นตอนต่าง ๆ จนอาจทำให้คนพิการทางสติปัญญาที่มีความอ่อนไหวทางอารมณ์เกิดความกลัว หวาดระแวง และไม่อาจแสดงออกถึงความคิด และการตัดสินใจของตนเองได้อย่างเต็มที่ กฎหมายของประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติใดที่ให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาตามความต้องการจำเป็นเฉพาะ ทำให้การดำเนินคดีอาญานั้นไม่อาจบรรลุเป้าหมายสูงสุดในการอำนวยความยุติธรรมและการคุ้มครองสิทธิของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว เท่าเทียมและเป็นธรรมได้ โดยปัญหาการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศไทย สามารถแบ่งได้ 4 ประการดังนี้

ประการแรก ปัญหาการนิยามความหมาย กฎหมายอาญาของประเทศไทยไม่ถือว่าเป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือประมวลกฎหมายอาญา ยังไม่ได้ตระหนักถึงผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาเท่าที่ควร เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาอย่างชัดเจน คงมีแต่เพียงการบัญญัติให้ความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของ “ผู้วิกลจริต” ตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และการยกเว้นโทษหรือการลดโทษของผู้มี “จิตบกพร่อง โรคจิต จิตฟั่นเฟือน” ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 เท่านั้นที่น่าจะมีความเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา แต่อย่างไรก็ตามบทบัญญัติ “ผู้วิกลจริต” และ “จิตบกพร่อง โรคจิต จิตฟั่นเฟือน” ก็ไม่ได้มีการให้นิยามความหมายไว้ในบทบัญญัติแห่งกฎหมายแต่อย่างใด ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนว่าคนพิการทางสติปัญญานั้นจัดอยู่ในความหมายของบทบัญญัตินี้ดังกล่าวหรือไม่ และยิ่งก่อให้เกิดความสับสนและความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนระหว่างแพทย์กับผู้บังคับใช้กฎหมายใน

3965025682

CD 1Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

กระบวนการต่างไป ๆ อีกด้วย เพราะในทางการแพทย์นั้นไม่มีการนิยามความหมายของคำเหล่านั้นด้วยเช่นกัน

ประการต่อมา ปัญหาการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาเป็นคนพิการทางสติปัญญา ในชั้นก่อนการพิจารณาคดี ในชั้นก่อนการพิจารณาคดีมีเพียงมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น ที่ให้ความคุ้มครองเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาที่มีความอ่อนแอแตกต่างจากบุคคลทั่วไป โดยให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนในการส่งตัวผู้ต้องหาให้จิตแพทย์ตรวจวินิจฉัย เมื่อปรากฏ “เหตุควรเชื่อ” ว่าผู้ต้องหาเป็นบุคคลวิกลจริต และ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” โดยมีอำนาจในการงดการสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาคดีแล้วแต่กรณี แล้วส่งตัวผู้ต้องหานั้นไปบำบัดรักษาจนกว่าจะสามารถต่อสู้คดีได้ต่อไป ซึ่งการบังคับใช้บทบัญญัติในมาตรานี้ยังคงมีปัญหาในการตีความกฎหมายว่า “เหตุควรเชื่อ” และความ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” นั้นมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอย่างไร เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎหรือระเบียบใดอธิบายความหมายหรือกำหนดขอบเขตของคำดังกล่าวไว้ ทำให้การบังคับใช้บทบัญญัตินี้ของพนักงานสอบสวนขาดความแน่นอนชัดเจน ยิ่งไปกว่านั้นในกรณีที่พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนเสร็จสิ้นและส่งสำนวนให้พนักงานอัยการเพื่อยื่นฟ้องต่อศาล แต่ขณะที่ยังไม่มีการยื่นฟ้องต่อศาล หากปรากฏเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาไม่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและไม่สามารถในการต่อสู้คดี พนักงานอัยการย่อมไม่อาจใช้อำนาจตามมาตรา 14 ได้ เพราะเหตุที่กฎหมายกำหนดให้อำนาจแก่เพียงพนักงานสอบสวนและศาลเท่านั้น จึงเกิดเป็นช่องว่างของกฎหมายในการให้ความคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ยิ่งไปกว่านั้นหากผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาที่มีความสามารถในการต่อสู้คดีและไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยถูกสอบสวนจากพนักงานสอบสวนตามขั้นตอนเดียวกับบุคคลปกติ เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติอื่นใดที่ให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาคนพิการทางสติปัญญาตามลักษณะเฉพาะของความพิการ ทั้ง ๆ ที่คนพิการทางสติปัญญาที่อ่อนแอตั้งที่ได้กล่าวไปข้างต้น

ประการที่สาม ปัญหาการดำเนินคดีอาญากรณีจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นพิจารณาคดี ในชั้นพิจารณาคดีของศาล กฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา มีเพียงมาตรา 14 เช่นเดียวกับในชั้นก่อนการพิจารณาคดี ดังนั้นการดำเนินคดีอาญากับจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาย่อมมีปัญหาสำคัญในการตีความ “เหตุควรเชื่อ” และความ “ไม่สามารถต่อสู้คดีได้” และปัญหาในการคุ้มครองจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาที่มีความบกพร่องแต่ไม่ถึงกับขาดความสามารถในการต่อสู้คดีเช่นเดียวกันกับชั้นก่อนการพิจารณาคดี

3965025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

ประการสุดท้าย ปัญหาการดำเนินคดีอาญากรณีจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา ในชั้นหลังพิจารณาคดีเกี่ยวกับการทุเลาโทษประหารชีวิต จำเลยที่ถูกพิพากษาให้ประหารชีวิตและมีความบกพร่องทางสติปัญญาก่อนการลงโทษ หรือจำเลยคนพิการทางสติปัญญาที่มีความผิดปกติทางจิตอื่น ๆ ร่วมด้วยจนเป็นเหตุให้มีความวิกลจริตอย่างชัดเจนก่อนถูกประหารชีวิต ย่อมได้รับการทุเลาการบังคับโทษตามมาตรา 248 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่บทบัญญัติในมาตราดังกล่าวกำหนดให้ศาลมีอำนาจยก วรรค 2 ของมาตรา 46 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา มาบังคับใช้ขณะทุเลาการประหารชีวิต ซึ่งกฎหมายลักษณะอาญาดังกล่าวไม่มีขั้นตอน หลักเกณฑ์และวิธีการกำหนดอย่างแน่ชัด คงเพียงอนุมาณได้เพียงว่าให้มีการส่งตัวไปยังโรงพยาบาลจิตเวช หรือคุมขังไว้ในสถานที่อื่นเท่านั้น จึงเกิดความไม่แน่นอนชัดเจนของในการบังคับให้กฎหมาย

เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาของประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร พบว่าต่างประเทศได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญา โดยให้การสนับสนุนช่วยเหลือคนพิการทางสติปัญญาให้สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

ประเทศสหรัฐอเมริกา ในชั้นก่อนการพิจารณาคดีที่คนพิการทางสติปัญญาต้องเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ อันเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขั้นตอนนี้ ได้จัดให้มีการอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจในหลายมลรัฐ เช่น Florida Louisiana เป็นต้น¹ ซึ่งแต่ละมลรัฐจะมีรายละเอียดของแนวทางในการปฏิบัติงานแตกต่างกันออกไป แต่มีหลักที่สำคัญเหมือนกัน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจถึงลักษณะเฉพาะตามความบกพร่องและสามารถบ่งชี้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในเบื้องต้นได้ โดยมีคู่มือแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อคนพิการทางสติปัญญา (The Police Response to People with Mental Retardation) เป็นแนวทางมาตรฐานในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในขั้นตอนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนการการบ่งชี้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยความบกพร่องทางสติปัญญาได้อย่างแม่นยำ แต่ต้องตอบสนองต่อความต้องการของแต่ละบุคคลด้วยวิธีการที่เหมาะสม กล่าวคือ เพียงผู้ต้องหาที่มีลักษณะเบื้องต้นที่แสดงออกถึงความบกพร่องทางสติปัญญา เจ้าหน้าที่

¹ Danielle M. Eadens, "Police officers' perceptions regarding persons with mental retardation", [Online] Accessed: 2018, December 15. Available from: [https://scholarcommons.usf.edu/do/search/?q=author_lname%3A%22Eadens%22%20author_fname%3A%22Danielle%22&start=0&context=1022861&facet=.](https://scholarcommons.usf.edu/do/search/?q=author_lname%3A%22Eadens%22%20author_fname%3A%22Danielle%22&start=0&context=1022861&facet=)

ตำรวจต้องปฏิบัติต่อพวกเขาอย่างเหมาะสมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา² ส่วนขั้นตอนของการสอบสวน เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาตามความเหมาะสม เช่น ปรับเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสาร การใช้ถ้อยคำที่ง่ายต่อการเข้าใจ สร้างการปฏิสัมพันธ์ที่ไม่ตึงเครียดให้มากที่สุด อนุญาตให้ผู้ถูกสอบสวนพูดคำว่า “ไม่รู้” ใช้การถามแบบปลายเปิด (ให้เล่าเหตุการณ์) ไม่ใช่คำถามแบบใช่หรือไม่ (คำถามนำ/ปลายปิด) การตั้งคำถามต้องทำให้ผู้ถูกสอบสวนนึกถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง การเปลี่ยนประเด็นคำถามต้องระบุสิ่งที่กำลังจะถามใหม่ให้ชัดเจนเพื่อลดความสนใจจากประเด็นเดิม ถามคำถามหรือพูดอย่างตรงไปตรงมา ช้า และชัดเจน ตรวจสอบความเข้าใจโดยการขอข้อมูลในวิธีการที่แตกต่างไปจากเดิม แทนที่จะถามว่าเข้าใจไหมหรือถามซ้ำ ๆ³ และจัดหาผู้เชี่ยวชาญที่มีความชำนาญเกี่ยวกับความบกพร่องทางสติปัญญาให้อยู่ร่วมในขั้นตอนการสอบสวน⁴

ส่วนในชั้นการพิจารณาคดีของศาล มีการกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดี (Competency to Stand Trial) ของจำเลยไว้อย่างชัดเจน ทั้งในคำพิพากษาบรรทัดฐานในคดี Dusky v. United States, 1960 และคดี Drope v. Missouri, 1975 และในบทบัญญัติแห่งกฎหมาย มาตรา 4241(a) ของ Title 18 ใน United States Code ว่าด้วยการกระทำความผิดอาญาและกระบวนการทางอาญา โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาความสามารถในการต่อสู้ คือจำเลยต้องมีความสามารถในการทำความเข้าใจลักษณะขั้นตอนและวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดี และต้องมีความสามารถในการปรึกษากับทนายความในการช่วยเตรียมข้อต่อสู้ของตนเองได้ นอกจากนี้จำเลยที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาต้องได้รับการสนับสนุนอันเหมาะสมต่อสภาพความบกพร่อง โดยได้รับการอำนวยความสะดวกอย่างสมเหตุสมผลและได้รับการปรับเปลี่ยนกระบวนการพิจารณาเพื่อให้สามารถร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลได้⁵ ซึ่งอาจเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนการ

² Police Executive Research Forum, THE POLICE RESPONSE TO PEOPLE WITH MENTAL RETARDATION (United State: 1998), p.10.

³ Frances Owen and Dorothy Griffiths, Challenges to the Human Rights of People with Intellectual Disabilities, pp.148-149.

⁴ Police Executive Research Forum, THE POLICE RESPONSE TO PEOPLE WITH MENTAL RETARDATION (United State: 1998), p.10.

⁵ Colorado Judicial Department, "Access to the Courts: A Resource Guide to Providing Reasonable Accommodations for People with Disabilities", [Online] Accessed: 2019, January 24. Available from: <https://www.courts.state.co.us/userfiles/File/Administration/HR/ADA/ADAResourceGuide.pdf>.

เข้าร่วมในห้วงพิจารณา เช่น การเปิดเผยข้อมูลแก่จำเลยเพื่อให้คุ้นเคยกับกระบวนการพิจารณาในศาล และเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น การให้จำเลยได้ทดลองสัมผัสห้วงพิจารณาคดี และแสดงบทบาทสมมุติในเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในห้วงพิจารณา หรือการอำนวยความสะดวกแก่จำเลยในห้วงพิจารณาคดีของศาล เช่น การให้มีผู้สนับสนุนหรือผู้ตีความ ซึ่งเป็นบุคคลที่สามารถเข้าใจสัญลักษณ์หรือการแสดงท่าทางหรือรูปภาพ โดยอาจเป็นบุคคลที่มีความคุ้นเคยกับจำเลยหรือมีความสามารถเหมาะสมเพียงพอในการแสดงออกถึงความคิดและการตัดสินใจของจำเลย⁶

สหราชอาณาจักร ชั้นก่อนการพิจารณาคดีได้มีการจัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติงานที่ใช้ร่วมกันระหว่างหน่วยงานด้านความยุติธรรมและหน่วยงานด้านสาธารณสุข ได้แก่ Guidance on Police Responses to People with Mental Ill Health and/or Learning Disabilities⁷ และ Positive Outcomes A Handbook for Professionals in the Criminal Justice System working with Offenders with Learning Disabilities⁸ อันเป็นคู่มือสำคัญที่ให้ความรู้และกำหนดแนวทางการปฏิบัติตนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เหมาะสมต่อผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา เช่น ลักษณะของคนพิการทางสติปัญญา การประเมินความเสี่ยง การควบคุมตัว การหันเหแนวทางสู่การบริการสาธารณสุข การประเมินความเหมาะสมสำหรับการควบคุมตัวหรือการสอบสวน การปล่อยตัว และการส่งคดีให้แก่พนักงานอัยการ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบข้อมูลผู้ต้องหาจากระบบคอมพิวเตอร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติและระบบคอมพิวเตอร์ของตำรวจท้องที่ อีกทั้งยังมีการทำข้อตกลงเชื่อมโยงข้อมูล (Protocol) กับหน่วยงาน

⁶ The Arc, "Competency of Individuals with Intellectual and Developmental Disabilities in the Criminal Justice System: A Call to Action for the Criminal Justice Community", [Online] Accessed: 2018, December 20. Available from: <https://www.chhs.ca.gov/wp-content/uploads/2017/12/Competency-White-Paper-2017.pdf>.

⁷ National Policing Improvement Agency, "Guidance on responding to people with mental ill health or learning disabilities", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: <http://library.college.police.uk/docs/acpo/Guidance-mental-ill-health-2010.pdf>.

⁸ Department of Health (Offender Health and Valuing People), "Positive Practice Positive Outcomes: A Handbook for Professionals in the Criminal Justice System working with Offenders with Learning Disabilities", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/216318/dh_124744.pdf.

สาธารณสุขชุมชน⁹ ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถบ่งชี้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้สะดวก รวดเร็วและแม่นยำมากขึ้น และในขั้นตอนการสอบสวนคนพิการทางสติปัญญา เจ้าหน้าที่ตำรวจต้อง ทำการสอบสวนโดยให้ความคุ้มครองสิทธิแก่คนพิการทางสติปัญญาเป็นพิเศษ เนื่องจากความอ่อนแอ ทางด้านจิตใจ (Mentally Vulnerable) ของพวกเขา การให้ความคุ้มครองนี้ถูกกำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานทางอาญา 1984 (The Police and Criminal Evidence Act 1984: PACE) Code C โดยระบุว่าภายหลังการจับกุม หากเจ้าหน้าที่ตำรวจสงสัยหรือเห็นว่า ผู้ต้องหาที่มีความอ่อนแอทางด้านจิตใจ เช่น ไม่เข้าใจในสิ่งที่ตนพูด เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ดูแลการควบคุมตัว ต้องร้องขอให้มีการเข้าร่วมของบุคคลที่เหมาะสม¹⁰ (Appropriate Adult: AA) ซึ่งอาจเป็น¹¹ (1) ญาติ ผู้พิทักษ์ หรือบุคคลที่มีหน้าที่ดูแลบุคคลที่ถูกควบคุมตัวหรือ (2) บุคคลที่มีประสบการณ์ในการจัดการ ดูแลคนที่มีความอ่อนแอทางจิตใจ แต่ต้องไม่ใช่เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือบุคคลที่ถูกจ้างโดยตำรวจหรือ (3) ในกรณีที่ไม่มีบุคคลตามข้อ (1) และ (2) บุคคลที่เหมาะสมอาจเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบซึ่งมี อายุ 18 ปีขึ้นไป ที่ไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือบุคคลที่ถูกจ้างโดยตำรวจ โดยมีหน้าที่ในการ ช่วยเหลือปกป้องคุ้มครองสิทธิและความปลอดภัยของผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เช่น ช่วยทำให้เข้าใจและสามารถตอบคำถามของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ ช่วยทำให้แน่ใจว่าผู้ต้องหาเข้าใจถึงสิทธิ ที่ตนมีและได้รับการปฏิบัติตามสิทธินั้น ช่วยจัดหาทนายความ เป็นต้น¹²

ส่วนในชั้นพิจารณาคดีของศาลประเทศอังกฤษและเวลส์ การพิจารณาความเหมาะสมในการ ต่อสู้คดี¹³ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ได้จากคดี Alderson B. in Pritchard (R. Pritchard, 1836) ซึ่ง กำหนดว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไม่มี ความเหมาะสมในการต่อสู้คดีหากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่สามารถ เข้าใจถึงขั้นตอนการดำเนินการในการพิจารณาคดี เพื่อที่จะยกข้อต่อสู้ได้อย่างเหมาะสม หรือไม่

⁹ Department of Health (Offender Health and Valuing People), "Positive Practice Positive Outcomes: A Handbook for Professionals in the Criminal Justice System working with Offenders with Learning Disabilities", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/216318/dh_124744.pdf.

¹⁰ The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 3.5(c)(ii)

¹¹ The Police and Criminal Evidence Act 1984: (PACE) Code C para 1.7(b)

¹² National Appropriate Adult Network, "Guide for Appropriate Adults", [Online] Accessed: 2019, January 26. Available from: http://www.appropriateadult.org.uk/imagespdf/2014_AA_summary_guide.pdf.

¹³ Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 section 4

สามารถทราบว่าสามารถคัดค้านลูกขุนที่ต้องการคัดค้านได้ หรือไม่สามารถเข้าใจในพยานหลักฐาน หรือไม่สามารถให้คำสิ่งที่เหมาะสมแก่ตัวแทนทางกฎหมายได้¹⁴ อีกทั้งแนวทางการปฏิบัติทางอาญา 2015 (Criminal Practice Direction 2015) ได้จัดให้จำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาอยู่ในกลุ่ม “บุคคลที่มีความอ่อนแอ” (Vulnerable People)¹⁵ โดยได้กำหนดให้ทุกขั้นตอนการพิจารณาคดีที่เกิดขึ้นต้องช่วยเหลือจำเลย เพื่อให้เข้าใจและมีส่วนร่วมในกระบวนการของศาล¹⁶ และกระบวนการของศาลควรมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับจำเลยที่อ่อนแอเท่าที่จำเป็น ซึ่งการปรับเปลี่ยนนี้รวมถึงการที่จำเลยมีโอกาสไปเยี่ยมชมห้องพิจารณาคดีนอกเวลาทำการเพื่อทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมในการดำเนินคดี ได้ทราบกระบวนการพิจารณาและผลลัพธ์ที่เป็นไปได้ โดยอธิบายไว้ล่วงหน้าในภาษาที่พวกเขาสามารถเข้าใจได้ มีอิสระที่จะนั่งกับครอบครัวหรือบุคคลที่เหมาะสม (AA) ซึ่งช่วยเหลือพวกเขาในระหว่างการพิจารณาคดี มีการหยุดพักบ่อย ๆ เพื่อช่วยในการจดจำ และให้มีการพิจารณาคดี (รวมถึงการถามคำถาม) ในภาษาง่ายและชัดเจน เป็นต้น¹⁷

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการดำเนินคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศไทยและต่างประเทศนั้น เมื่อได้มีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ผู้เขียนเห็นว่า ในประเทศไทย บัญญัติการคุ้มครองคนพิการทางสติปัญญาเมื่อต้องเข้าสู่การดำเนินคดีอาญาในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้เป็นการทั่วไป โดยไม่มีบทบัญญัติเฉพาะที่เหมาะสมแก่คนพิการทางสติปัญญา จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย ดังนี้

1. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาล และชั้นพิจารณาคดีของศาล โดยกำหนดอย่างชัดเจนในกฎหมาย เป็นมาตรา 14/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อเป็นการแยกแยะความพิการทางสติปัญญาออกจากความพิการทางจิตใจและพฤติกรรม เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังไม่ได้มีการแบ่งแยกบุคคลทั้งสองประเภทอย่างแน่ชัด ทั้ง ๆ ที่บุคคลดังกล่าวมีความแตกต่างกันอย่างยิ่งในสาระสำคัญ และมีความต้องการการ

¹⁴ Anthony R. Beech and Graham M. Davies, Forensic Psychology: Crime, Justice, Law Intervention, 3rd Edition (New Jersey: John Wiley & Sons, 2017), p.461.

¹⁵ Criminal Practice Direction 2015 para 3D.1

¹⁶ The Criminal Procedure Rules 2015 Rule 3.9(3)

¹⁷ Criminal Practice Direction 2015 para 3G

สนับสนุนสำหรับการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาคดีที่ไม่เหมือนกันอีกด้วย และควรมีการบัญญัติหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดี เพิ่มเติมไว้ในวรรคท้ายของมาตรา 14/1 เพื่อให้การพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีมีความแน่นอนชัดเจน เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาที่กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดี (Competency to Stand Trial) ในคำพิพากษาบรรทัดฐานคดี Dusky v. United States, 1960 และคดี Drope v. Missouri, 1975 และในสหราชอาณาจักรที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความเหมาะสมในการต่อสู้คดี (Fitness to Plead) ในคำพิพากษาบรรทัดฐานคดี Alderson B. in Pritchard (R. Pritchard, 1836) ไว้อย่างชัดเจน

2. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้แพทย์ตรวจผู้ต้องหาได้ หากมีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาเป็นคนพิการทางสติปัญญาและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ และหลังได้รับรายงานจากแพทย์ พนักงานอัยการเห็นว่าผู้ต้องหาเป็นคนพิการทางสติปัญญาและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ก็ให้งดการทำความสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหานั้น โดยบัญญัติในมาตรา 14/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้การคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญามีความครอบคลุม ไม่เกิดช่องว่างของกฎหมาย ในระหว่างที่สำนวนคดีอยู่ในอำนาจของพนักงานอัยการ เนื่องจากในมาตรา 14 มีเพียงพนักงานสอบสวนและศาลเท่านั้นเป็นผู้ใช้อำนาจ

3. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่คนพิการทางสติปัญญา หากคนพิการทางสติปัญญาไม่อาจจัดหาได้ด้วยตนเอง เป็นมาตรา 134/5 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ด้วยเหตุที่คนพิการทางสติปัญญาขาดทักษะการปรับตนในด้านต่าง ๆ จึงอาจทำให้มีความสามารถไม่ทัดเทียมกับบุคคลปกติทั่วไปในการเข้าใจกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรือต่อสู้คดี ดังนั้นจึงควรกำหนดให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย เพื่อให้คนพิการทางสติปัญญาที่มีที่ปรึกษาทางกฎหมายและได้รับคำแนะนำที่เหมาะสมตั้งแต่แรกเริ่มของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

4. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนในสถานที่ที่เหมาะสมเป็นสัดส่วน มีนักจิตวิทยา บุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการสอบสวน และให้มีการบันทึกภาพและเสียงซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่อง เป็นมาตรา 134/6 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะแม้คนพิการทางสติปัญญาในกรณีที่มีความสามารถเพียงพอในการต่อสู้คดี แต่ก็ยังคงเป็นผู้ที่มีความอ่อนแอ และขาดทักษะที่จำเป็นไม่ด้านต่าง ๆ อันควรได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนให้สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างเต็มที่ ในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนจึงควรอำนวยความสะดวกแก่คนพิการทางสติปัญญาตามความต้องการจำเป็นเฉพาะ ได้แก่ การสอบสวนในสถานที่ที่เหมาะสมเป็นสัดส่วน ซึ่งเป็น

การช่วยเหลือคนพิการทางสติปัญญาที่มีความอ่อนไหวทางอารมณ์ เกิดความหวาดกลัว และวิตกกังวลได้ง่าย ให้สามารถมีสมาธิจดจ่อและกล้าตอบคำถามมากขึ้น เช่นเดียวกับแนวทางการสอบสวนคนพิการทางสติปัญญาที่กำหนดในคู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร การกำหนดให้มีนักจิตวิทยา บุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการสอบสวน เพื่อให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือคนพิการทางสติปัญญา โดยให้นักจิตวิทยาและบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ ทำหน้าที่ช่วยเหลือคนพิการในการสื่อสาร คล้ายคลึงกับ บุคคลที่เหมาะสม (Appropriate Adult: AA) ในสหราชอาณาจักร และให้พนักงานอัยการ ทำหน้าที่ตรวจสอบว่าพนักงานสอบสวนได้ถามข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดีครบถ้วนหรือไม่ ป้องกันไม่ให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมซ้ำอีก การบันทึกภาพและเสียงซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีในชั้นศาล และเพื่อให้แน่ใจว่าการสอบสวนคนพิการเป็นไปด้วยวิธีการที่เหมาะสม

5. ควรจัดให้มีการฝึกอบรมพร้อมทั้งจัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสำหรับผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในประเทศไทย โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับข้อมูลลักษณะเบื้องต้นของคนพิการทางสติปัญญา และแนวทางการสอบสวนคนพิการทางสติปัญญาที่เหมาะสม ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าผู้บังคับใช้กฎหมายในขั้นตอนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ ยังคงขาดความรู้ ความเข้าใจ ในลักษณะทั่วไปทางกายภาพ พฤติกรรมการแสดงออก หรือการบ่งชี้เบื้องต้นของคนพิการทางสติปัญญา ทำให้ไม่สามารถใช้อำนาจตามกฎหมายในการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของคนพิการทางสติปัญญาที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่สามารถดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยจัดให้มีการสอบสวนที่มีการคุ้มครองและช่วยเหลือคนพิการทางสติปัญญาได้ตามสมควร จึงมีความจำเป็นที่ต้องให้มีการจัดทำคู่มือและการฝึกอบรมดังกล่าว เช่นเดียวกับในประเทศสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร

6. ควรแก้ไขบทบัญญัติในมาตรา 65 ประมวลกฎหมายอาญา จากคำว่า “จิตบกพร่อง” เป็น “ความบกพร่องทางสติปัญญา” เนื่องจากคำว่า “จิตบกพร่อง” นั้นไม่มีการนิยามความหมายอย่างชัดเจนทั้งในทางกฎหมายและในทางการแพทย์ แต่เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลการร่างมาตราดังกล่าว คำพิพากษาศาลฎีกา ประกอบกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมายและทางการแพทย์ มีความเห็นสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันว่า “จิตบกพร่อง” นั้นหมายถึง “ความบกพร่องทางสติปัญญา” ดังนั้นจึงควรแก้ไขบทบัญญัติเพื่อให้แพทย์กับผู้บังคับใช้กฎหมายมีความเข้าใจที่ตรงกัน และให้บทบัญญัติครอบคลุมถึงคนพิการทางสติปัญญาอย่างแท้จริง

7. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติให้ศาลจัดหาทนายความให้แก่คนพิการทางสติปัญญา หากคนพิการทางสติปัญญาไม่อาจจัดหาได้ด้วยตนเอง เป็นมาตรา 173/3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

ความอาญา เพราะเหตุที่การนำคดีขึ้นสู่ศาลอาจเป็นกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีเอง ผู้ต้องหาหรือจำเลย จึงไม่ได้ผ่านขั้นตอนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ทำให้ไม่มีการจัดทำหมายความไว้ในชั้นก่อน การพิจารณาคดี อีกทั้งการพิจารณาคดีของศาลเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ อันส่งผลต่อสิทธิ เสรีภาพของจำเลยที่ถูกพิพากษาตัดสินคดี คนพิการทางสติปัญญาที่ขาดทักษะการปรับตนในด้านต่าง ๆ อาจมีความสามารถไม่ทัดเทียมกับบุคคลปกติทั่วไปในการเข้าใจกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรือต่อสู้คดี จึงควรมีหมายความเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายและให้คำแนะนำที่เหมาะสมในการต่อสู้ คดี รวมถึงผลของการต่อสู้คดีด้วย

8. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติให้ศาลดำเนินการพิจารณาคดีในห้องอื่นที่ไม่ใช่ห้อง พิจารณาคดี หรืออย่างน้อยต้องไม่ปะปนกับการพิจารณาคดีอื่น เป็นมาตรา 173/4 ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาคดีอาญา เพื่อให้การพิจารณาคดีของจำเลยที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาได้กระทำใน สถานที่ที่เหมาะสม มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อคนพิการทางสติปัญญา ที่มีความอ่อนไหวทางอารมณ์ เกิดความกลัว ความวิตกกังวล ความสับสน และระแวงในคนแปลกหน้าได้ง่าย โดยให้คนพิการทาง สติปัญญาสามารถทบทวนความจำและจดจ่อกับคำถามของศาล พนักงานอัยการ หรือทนายความได้ อย่างเต็มที่ อันส่งเสริมให้การแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติให้ศาลมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการพิจารณาคดีให้ เหมาะสมกับจำเลย ให้บุคคลที่จำเลยร้องขอช่วยเหลือจำเลยในการสื่อสาร และให้ใช้ถ้อยคำที่จำเลย สามารถเข้าใจได้ง่ายในการพิจารณาคดี เป็นมาตรา 173/5 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญา เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญายังคงเป็นผู้ที่มีความอ่อนแอ อันควรได้รับการสนับสนุนตามความ ต้องการจำเป็นเฉพาะ แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล การบัญญัติให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการ ปรับเปลี่ยนกระบวนการพิจารณาให้เหมาะสมกับจำเลยจึงเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้คนพิการสามารถเข้า ร่วมการพิจารณาคดีได้อย่างเต็มความสามารถที่มี การมีบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ ช่วยเหลือในการสื่อสารระหว่างการพิจารณาคดี ทำให้การแสดงออกทางความคิดของคนพิการทาง สติปัญญาสามารถสื่อสารออกมาได้ตรงกับความต้องการ คล้ายคลึงกับการมีผู้สนับสนุนหรือผู้ตีความ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนการกำหนดให้ศาลใช้ถ้อยคำที่จำเลยสามารถเข้าใจได้ง่ายในการ พิจารณาคดีนั้น ย่อมเป็นไปได้เพื่อให้จำเลยสามารถทำความเข้าใจขั้นตอนกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ และ สามารถให้การต่อสู้คดีได้ เช่นเดียวกับคู่มือของศาลในรัฐจอร์เจีย ประเทศสหรัฐอเมริกา และแนวทาง การปฏิบัติทางอาญา 2015 (Criminal Practice Direction 2015) ของประเทศอังกฤษและเวลส์

10. ควรแก้ไขบทบัญญัติในมาตรา 248 วรรคแรก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา จาก “ศาลมีอำนาจยก มาตรา 46 วรรค (2) แห่งกฎหมายลักษณะอาญามาบังคับ” เป็น “ให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวไปอยู่ในความควบคุมหรือรักษาในสถานพยาบาล และให้ศาล

กำหนดให้เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่และรับผิดชอบในการดำเนินการตามคำสั่ง” เพื่อให้การดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชนมีชีวิตมีขั้นตอน หลักเกณฑ์และวิธีการที่แน่นอน ชัดเจน และสอดคล้องพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 ด้วย

3959025682

CU ThesIs 5885960634 thesis / recv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

คู่มือแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสำหรับผู้ต้องหา ที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา

1. ความหมายของคนพิการทางสติปัญญา

คนพิการทางสติปัญญา หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีพัฒนาการช้ากว่าปกติ หรือมีระดับเซาว์ปัญญาต่ำกว่าบุคคลทั่วไป โดยความผิดปกตินั้นแสดงก่อนอายุ 18 ปี

2. ระดับความรุนแรงของความพิการทางสติปัญญา

คนพิการทางสติปัญญามักมีระดับสติปัญญา (Intelligence Quotient: IQ) ต่ำว่า ส่งผล 70 ให้มีความบกพร่องในพฤติกรรมกรปรับตน ใน 3 ทักษะ แตกต่างกันตามระดับความรุนแรงของความพิการ สรุปได้ดังนี้

ระดับความรุนแรง	IQ	ทักษะทางความคิด	ทักษะทางสังคม	ทักษะทางการปฏิบัติ	ร้อยละที่พบ
น้อย	55-69	ปฐมวัย: อาจไม่พบความแตกต่างชัดเจน วัยเรียนและผู้ใหญ่: มีความยากลำบากในการเรียน	ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม, การสื่อสาร, การตัดสินใจทางสังคมล่าช้ากว่าวัย	ปฐมวัย: อาจดูแลตนเองได้เหมาะสม ยกเว้นกิจวัตรประจำวันที่ยุงยาก วัยผู้ใหญ่: ทำงานที่ไม่ต้องอาศัยทักษะการคิด ต้องการความช่วยเหลือในการเลี้ยงดูครอบครัว	85

3965025682

CD :Thesis 5885960634 thesis / recv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

ระดับความรุนแรง	IQ	ทักษะทางความคิด	ทักษะทางสังคม	ทักษะทางการปฏิบัติ	ร้อยละที่พบ
ปานกลาง	40-54	ทักษะการคิดช้ากว่าคนปกติอย่างชัดเจน เรียนรู้ได้ในระดับประถมศึกษาและต้องได้รับการช่วยเหลือในการทำงานหรือชีวิตส่วนตัว	การสื่อสารและทักษะทางสังคมช้ากว่าคนปกติมีข้อจำกัดในการตัดสินใจ ทักษะทางสังคมต้องได้รับการช่วยเหลือ	สามารถดูแลตนเองได้แต่ต้องให้เวลาการทำงานที่ไม่ต้องอาศัยความคิด ทักษะทางสังคมต้องได้รับการช่วยเหลืออย่างมาก	10
รุนแรง	25-39	มีความเข้าใจน้อยในด้านภาษาเขียน ต้องการความช่วยเหลืออย่างมากตลอดชีวิต	มีข้อจำกัดทางด้าน การสื่อสารในด้านไวยากรณ์ และภาษา และการพูด มีสัมพันธภาพเฉพาะกับสมาชิกในครอบครัวและคนที่คุ้นเคย	ต้องการความช่วยเหลือในทุกกิจกรรมประจำวัน ต้องการการกำกับดูแลตลอดเวลา การฝึกสอนทุกทักษะอย่างต่อเนื่อง	3-4
รุนแรงมาก	ต่ำกว่า 25	ทักษะด้านการคิดโดยทั่วไปเกี่ยวข้องกับโลกทางวัตถุ มากกว่ากระบวนการทางสัญลักษณ์ ความบกพร่องด้านกล้ามเนื้อ และประสาทสัมผัส อาจ	มีข้อจำกัดของความเข้าใจในการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ทั้งการพูด และภาษาท่าทางการแสดง ออกถึงความต้องการ และอารมณ์	พึ่งพาผู้อื่นทุกด้านในการดูแลตนเอง สุขภาพและความปลอดภัย ฝึกทักษะเพียงการใช้อุปกรณ์ง่ายๆ ซึ่งต้องการการดูแลอย่างมาก ความบกพร่องทางด้าน	1-2

3965025682

CD :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14

ระดับความรุนแรง	IQ	ทักษะทางความคิด	ทักษะทางสังคม	ทักษะทางการปฏิบัติ	ร้อยละที่พบ
		ส่งผลต่อการใช้ สิ่งของต่าง ๆ		กล้ามเนื้อและ ประสาทสัมผัส มักเป็นอุปสรรคต่อ การมีส่วนร่วมใน สังคม	

3. ลักษณะทั่วไปของคนพิการทางสติปัญญา

3.1 ลักษณะทางกายภาพ

- รูปร่าง มีลักษณะไม่สมประกอบ มือและเท้าอาจใหญ่และยาวกว่าปกติหรือแคระแกรน
- ศีรษะ มีลักษณะเล็กผิดปกติ อาจมีลักษณะหัวกะโหลกเล็กเป็นรูปกรวย หรือ ศีรษะมีลักษณะใหญ่ผิดปกติ จนร่างกายไม่สามารถรับน้ำหนักได้ หรือศีรษะมีลักษณะบิดเบี้ยวและแบน
- ผมและขน มีลักษณะหยาบแข็ง อาจมีปริมาณมากหรือน้อยจนผมบาง แต่ไม่ถึงกับไม่มีผมเลย
- หน้าผาก มีลักษณะแคบผิดปกติ โคนผมเกือบถึงคิ้ว หรือหน้าผากลาด
- ตา มีลักษณะหริ่เล็ก หางลูกตาเฉียงขึ้นข้างบน มักมีความผิดปกติร่วมด้วย เช่น โรคตาแดงหรือภาวะสายตาสั้นผิดปกติ
- หู มีลักษณะรูปร่างผิดปกติ มักมีโรคหูตึง หรือ หูมีน้ำหนวกร่วมด้วย
- ริมฝีปากหนา มักมีน้ำลายไหลยืด
- ฟันเหยิน ซี่โต และขึ้นไม่เป็นระเบียบ
- ลิ้นโตเกินขนาด ส่งผลให้ลิ้นจุกปากและพูดไม่ชัด
- ผิวหนังหยาบ มักมีโรคทางผิวหนังร่วมด้วย

3965025682

CT :Thesis 5885960634 thesis / recv : 05082562 03:22:50 / seq: 14

3.2 ลักษณะด้านพฤติกรรมและการแสดงออก

- การฟังและความเข้าใจ มักเข้าใจยากและผิด ต้องพูดซ้ำ ๆ หลาย ๆ ครั้ง ขาดทักษะในการทำความเข้าใจอย่างเป็นเหตุเป็นผล
- การพูด มักพูดไม่ชัด พูดไม่รู้เรื่อง พูดแล้วผู้อื่นไม่เข้าใจ พูดซ้ำ พูดเป็นประโยคไม่ได้ พูดเป็นคำ ๆ พูดคุยสื่อสารด้วยภาษาง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ขาดทักษะในการใช้คำหรือไวยากรณ์อย่างถูกต้อง
- การเคลื่อนไหวและอากัปกริยา ใช้สีหน้า ท่าทาง หรือสัญลักษณ์ในการสื่อสารมากกว่าการใช้คำพูด กล้ามเนื้อทำงานประสานกันไม่ดี ใช้มือไม่ค่อยคล่อง เดิน วิ่ง ซ้ำ อึดอาดไม่กระฉับกระฉ่ง และมีความสามารถทางการเคลื่อนไหวน้อย
- การมีสมาธิและการจดจ่อ ขาดสมาธิและความสนใจ มีช่วงจดจ่อสั้น
- ความจำ มีความจำน้อยหรือจำอะไรไม่ได้เลย (เช่น บางรายไม่สามารถจดจำชื่อตนเอง พ่อแม่) มีความจำสั้น มีความยากลำบากในการจดจำสิ่งต่าง ๆ อาจจำและลืมอย่างรวดเร็ว ทำให้ขาดทักษะในการเรียนรู้จากประสบการณ์
- ความคิด ขาดทักษะการคิด การวางแผนเป็นขั้นตอน การคิดเชื่อมโยงการกระทำกับผลที่จะเกิดตามมา สับสนง่าย และมีความยากลำบากในการคิดอย่างเป็นนามธรรม
- การช่วยเหลือตนเอง ขาดทักษะการใช้ภาษา การอ่าน การเขียน การคำนวณ การเรียนรู้ การใช้จ่ายเงิน และการบอกเวลา
- การแสดงออกทางอารมณ์ มีอารมณ์อ่อนไหวง่าย ควบคุมอารมณ์ไม่ได้เลย ใจน้อย มักแสดงอาการเสียใจ ดีใจ โกรธ ผิดหวัง ออกมาโดยไม่มีการเสียแสร้ง
- การเข้าสังคม ขาดทักษะในการเข้าสังคม ถูกชักจูงได้ง่าย ไม่เข้าใจการแสดงออกทางสัญลักษณ์ ชอบให้คนอื่นฟังพอใจตนเอง

4. การบ่งชี้เบื้องต้นถึงความเป็นคนพิการทางสติปัญญาของผู้ต้องหา

พนักงานสอบสวนต้องพิจารณาเบื้องต้นถึงลักษณะทางกายภาพ พฤติกรรมการแสดงออก หรือการพูดคุยในคำถามทั่วไปว่าผู้ต้องหานั้นมีความผิดปกติ โดยมีความบกพร่องทางสติปัญญาหรือไม่ ซึ่งคำถามที่ช่วยในพิจารณาความบกพร่องทางสติปัญญาของผู้ต้องหา เช่น

- คุณมีบัตรประจำตัวคนพิการหรือไม่
- คุณอาศัยอยู่ที่ไหน

- คุณอายุเท่าไร หรือ คุณเกิดวันที่เท่าไร
- คุณไปโรงเรียนหรือไม่ /ที่ไหน หรือคุณได้รับความช่วยเหลือพิเศษที่โรงเรียนหรือไม่
- คุณเคยไปโรงพยาบาลหรือไม่/ เมื่อไรหรือเป็นระยะเวลาานเท่าไร/ คุณจำชื่อโรงพยาบาลได้ไหม
- คุณทำอาชีพอะไร หรือโดยปกติคุณอะไรในแต่ละวัน
- คุณสามารถจ่ายเงินซื้อของเองได้หรือไม่
- คุณสามารถอ่านหนังสือหรือเขียนหนังสือได้หรือไม่ (ให้มีการทดลองอ่านและเขียนประโยคง่าย ๆ)
- คุณนับเลขหรือบวกลบเลขได้หรือไม่ (ให้มีการทดลองนับและบวกลบเลขอย่างง่าย เช่น 2+3, 7+9, 8-2)
- คุณสามารถบอกได้ไหมว่าตอนนี้กี่โมง

5. การสอบสวนคนพิการทางสติปัญญา

5.1 ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการสอบสวน

- แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิในการสอบสวนด้วยวิธีการพิเศษ โดยมี นักจิตวิทยา พนักงานอัยการ และบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอร่วมด้วย
- แจ้งนักจิตวิทยา พนักงานอัยการ และบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ ให้เข้าร่วมการสอบสวน
- การสอบสวนต้องกระทำอย่างรวดเร็ว เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญามีความจำที่สั้น การสอบสวนที่มีประสิทธิผล ต้องเป็นการดึงข้อเท็จจริงจากผู้ต้องหาให้ได้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด การปล่อยเวลาทิ้งไว้ย่อมทำให้ความสามารถในการเล่าเรื่องราวจากความทรงจำของผู้ต้องหาลดลง
- การสอบสวนต้องกระทำในสถานที่เหมาะสมเป็นสัดส่วน พนักงานสอบสวนควรจัดห้องสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาไว้เป็นพิเศษ ไม่ใช่ห้องสอบสวนตามปกติที่มีลักษณะเป็นห้องทำงาน และไม่เป็นส่วนตัวมีคนพลุกพล่าน และควรมีเครื่องใช้ในห้องรวมถึงโทสนีที่ผ่อนคลาย ไม่ปิดทึบ จนสร้างบรรยากาศที่เคร่งเครียด เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญาอ่อนไหวด้านอารมณ์และมีความจดจ่อที่สั้น
- การจัดหาอุปกรณ์เสริมอื่น ๆ ในการสอบสวน เช่น กระดาน รูปภาพประกอบ เป็นต้น เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญามักไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่ซับซ้อน ไม่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวหรือ

เหตุการณ์ได้เป็นลำดับ และอาจมีการตอบคำถามแบบสั้น ๆ การใช้ภาพหรือรูปภาพจะช่วยส่งเสริมความเข้าใจ และความทรงจำถึงประเด็นที่พนักงานสอบสวนถามได้ดียิ่งขึ้น

- การจัดเตรียมอุปกรณ์การบันทึกภาพและเสียงซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่อง ควรติดตั้งอุปกรณ์ดังกล่าวให้พร้อมก่อนนำตัวผู้ต้องหาเข้ามาในห้องสอบสวน โดยจัดมุมกล้องและแสงให้เห็นภาพชัดเจน อาจใช้ระบบ 2 กล้อง คือกล้องแรกสำหรับถ่ายภาพผู้ต้องหาขณะสอบสวน ส่วนอีกกล้องหนึ่งสำหรับถ่ายให้เห็นภาพของห้องและผู้ที่อยู่ในห้องนั้นทั้งหมด เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญาในช่วงความจดจ่อและการสนใจสั้น เมื่อต้องรอการติดตั้งอุปกรณ์ย่อมเกิดความเบื่อหน่าย และหลุดความสนใจจากการสอบสวนไปยังปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ส่วนวิธีการบันทึกภาพและเสียงดังกล่าวย่อมทำให้การบันทึกการสอบสวนนี้เป็นพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือ

- การจัดตำแหน่งที่นั่งของบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ ควรจัดให้บุคคลนั้นนั่งอยู่ใกล้กับผู้ต้องหา เพื่อให้ผู้ต้องหารู้สึกไม่โดดเดี่ยว อ้างว้าง แต่อย่างไรก็ตามไม่ควรให้บุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอนั่งใกล้ชิดถึงขนาดสัมผัสตัวผู้ต้องหา เนื่องจากอาจทำให้เกิดข้อสงสัยในคำตอบของผู้ต้องหาในการสอบสวนว่าเป็นคำตอบที่เกิดจากการชักจูงของบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอโดยใช้เทคนิคการสัมผัสร่างกาย

- การประเมินความต้องการพิเศษของผู้ต้องหาแต่ละบุคคล และจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้ตามความเหมาะสม เนื่องจากคนพิการทางสติปัญญาแต่ละบุคคลแม้จะมีความบกพร่องทางสติปัญญาเหมือนกัน แต่อาจมีความต้องการจำเป็นพิเศษที่แตกต่างกันไปได้

5. 2 ขั้นตอนการสอบสวน

- การสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ต้องหาไม่ให้ตึงเครียดมากที่สุด โดยควรพูดคุยถึงเรื่องทั่วไปก่อนเข้าประเด็นคำถาม เช่น กิจกรรมที่ชอบ อาหารที่ชอบ สถานที่เที่ยวที่ชอบ เป็นต้น เพื่อสร้างความคุ้นชินระหว่างพนักงานสอบสวนกับผู้ต้องหา ให้คนพิการทางสติปัญญาไว้วางใจ กล้าตอบคำถาม และไม่รู้สึกเป็นปฏิปักษ์

- การสื่อสารด้วยลักษณะคำถามที่เหมาะสมกับผู้ต้องหา โดยหน้าที่ในการถามคำถามผู้ต้องหาเป็นของพนักงานสอบสวน ซึ่งมีนักจิตวิทยาช่วยขัดเกลาคำถามให้เหมาะสม คำถามที่ใช้ถามคนพิการทางสติปัญญาควรเป็นคำถามแบบให้เล่าเหตุการณ์ (ปลายเปิด) ไม่เป็นคำถามในลักษณะใช่หรือไม่ (คำถามนำ/ปลายปิด) และควรตั้งคำถามให้ผู้ต้องหานึกถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง

- การสื่อสารด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับผู้ต้องหา

- พนักงานสอบสวนต้องลดบุคลิกที่เคร่งเครียด ซึงซัง เป็นทางการ แต่ไม่แสดงความเป็นมิตรจนเกินไป โดยต้องรักษาความสมดุลเพื่อให้ผู้ต้องหาสามารถพูดในสิ่งที่ต้องการอย่างแท้จริง
- ใช้น้ำเสียงในการถามที่นุ่มนวลและซา ไม่แสดงความหงุดหงิด หรือ ถ้อยคำที่รุนแรง
- ใช้ถ้อยคำที่เรียบง่ายต่อการเข้าใจ ภาษาที่ไม่ซับซ้อน เป็นรูปธรรม และอาจใช้ภาพวาดหรือรูปภาพประกอบ
- ในการเปลี่ยนประเด็นคำถาม ต้องระบุสิ่งที่กำลังจะถามใหม่ให้ชัดเจนเพื่อลดความสนใจจากประเด็นเดิม
- ตรวจสอบความเข้าใจโดยการขอข้อมูลในวิธีการที่แตกต่างไปจากเดิม แทนที่จะถามว่าเข้าใจไหมหรือถามซ้ำ ๆ เพราะผู้ต้องหาจะคิดว่าคำตอบที่ให้ไปในตอนแรกนั้นผิด และจะเปลี่ยนคำตอบเพื่อให้พนักงานสอบสวนพึงพอใจ
- การแปลความจากคำตอบของผู้ต้องหา คนพิการทางสติปัญญาอาจตอบคำถามเป็นคำสั้น ๆ คำเดียว หรือเล่าถึงเหตุการณ์โดยไม่มีระเบียบเรียง หรือลำดับเรื่องราวก่อนหลัง และมักมีแนวโน้มที่ยอมรับการถูกตำหนิต่อเหตุการณ์ที่เป็นอุบัติเหตุ หรือยอมรับความผิดจากผลลัพธ์ในแง่ร้ายที่เกิดขึ้นโดยไม่โต้แย้ง ดังนั้นคำตอบของคนพิการทางสติปัญญาจึงต้องอาศัยนักจิตวิทยาและบุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอช่วยในการแปลความเพื่อให้ตรงตามการข้อเท็จจริงและการแสดงออกของคนพิการทางสติปัญญา

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบแบบแก้ไขกฎหมายในชั้นก่อนการพิจารณาคดี

ชั้นก่อนการพิจารณาคดี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
มาตรา 14/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “ในระหว่างทำการสอบสวน ได้ส่วนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้นิติโทษ และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้พนักงานสอบสวน หรือศาล แล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้ต้องหาแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้ชำนาญมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้ส่งการสอบสวน ได้ส่วนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้ต้องหาวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้ส่วนอำนาจส่งตัวผู้ต้องหาไปยังโรงพยาบาลโรครจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล	มาตรา 14/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “ในระหว่างทำการสอบสวน ทำคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ได้ส่วนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนที่การทางสติปัญญา และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้ต้องหาแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้ชำนาญมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด ในกรณีที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นคนที่การทางสติปัญญาและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้ส่งการสอบสวน การทำคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ได้ส่วนมูลฟ้องหรือพิจารณา	- เพื่อปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของคนพิการทางสติปัญญาเป็นการเฉพาะ - เพื่อให้อำนาจแก่อัยการในการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา ในระหว่างการทำคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องด้วย - เพื่อปฏิบัติหน้าที่การในการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีให้เกิดความแน่นอนชัดเจน

ขั้นตอนการพิจารณาตี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
ข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อนุมัติที่เต็มใจรับ ไปดูแลรักษา ได้ตามแต่จะเห็นสมควร กรณีที่เกิดลงดการได้ส่วนมูลท้องหรือพิจารณาตั้ง บัญญัติไว้ใน วรรคก่อนศาลสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้	ไว้จนกว่าผู้นั้นสามารถจะต่อสู้อคดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัว ผู้นั้นไปยังสถานบำบัดรักษา กรณีที่เกิดลงดการได้ส่วนมูลท้องหรือพิจารณาตั้ง บัญญัติไว้ใน วรรคก่อนศาลสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้ ให้ความไม่สามารถต่อสู้อคดีได้ ในวรรคแรกและวรรค สองของมาตรานี้ หมายถึงไม่สามารถเข้าใจขั้นตอนการ ดำเนินคดี หรือ ไม่สามารถเข้าใจผลการดำเนินคดี หรือไม่ สามารถปรึกษากับทนายความเพื่อแก้ต่างในคดีได้ตาม สมควร”	
มาตรา 35 พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 “ภายใต้บังคับมาตรา 14 วรรคหนึ่ง แห่งประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้พนักงานสอบสวน	มาตรา 35 พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 “ภายใต้บังคับมาตรา 14 วรรคหนึ่ง และมาตรา 14/1 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลสั่งผู้ต้องหาหรือ	- เพื่อให้การตรวจวินิจฉัยความสามารถในการ ต่อสู้คดีของคนพิการทางสติปัญญาผู้มีลักษณะ และวิธีการที่แน่นอนชัดเจน

ขั้นตอนการพิจารณาตี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
หรือศาลส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปปรับการตรวจที่สถานบำบัดรักษาพร้อมทั้งรายชื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้แล้ว เมื่อสถานบำบัดรักษารับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้แล้ว ให้จิตแพทย์ตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตและทำ ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาของพนักงานสอบสวน หรือศาลว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ แล้วรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมิน ความสามารถในการต่อสู้คดีให้พนักงานสอบสวนหรือศาล ทราบภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับผู้ต้องหาหรือ จำเลยไว้ และอาจขยายระยะเวลาได้อีกไม่เกินสี่สิบห้าวัน เพื่อประโยชน์ในการประเมินความสามารถในการ ต่อสู้คดี ให้สถานบำบัดรักษามีอำนาจเรียกเอกสารที่ เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยจากสถานพยาบาลอื่นได้	จำเลยไปปรับการตรวจที่สถานบำบัดรักษาพร้อมทั้ง รายละเอียดพฤติการณ์แห่งคดี เมื่อสถานบำบัดรักษารับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้แล้ว ให้จิตแพทย์ตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตและทำ ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาของพนักงานสอบสวน หรือศาลว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ แล้วรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมิน ความสามารถในการต่อสู้คดีให้พนักงานสอบสวนหรือศาล ทราบภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับผู้ต้องหาหรือ จำเลยไว้ และอาจขยายระยะเวลาได้อีกไม่เกินสี่สิบห้าวัน เพื่อประโยชน์ในการประเมินความสามารถในการ ต่อสู้คดี ให้สถานบำบัดรักษามีอำนาจเรียกเอกสารที่ เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยจากสถานพยาบาลอื่นได้	

3969025682

CD :Thesisis 5885960634 thesis / recv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

ขั้นตอนการพิจารณาดี

มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
ให้นำความในมาตรา 27 วรรคสอง มาใช้บังคับกับการตรวจวินิจฉัยความผิดทางจิตตกรรมคดีโดยอนุโลม ในกรณีที่ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขัง และมีความจำเป็นต้องรับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานบำบัดรักษาเพื่อการสังเกตอาการ ตรวจวินิจฉัย บำบัดรักษาและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี สถานบำบัดรักษาอาจขอให้พนักงานสอบสวนหรือศาลกำหนดวิธีการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือป้องกันอันตรายก็ได้ หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”	ให้นำความในมาตรา 27 วรรคสอง มาใช้บังคับกับการตรวจวินิจฉัยความผิดทางจิตตกรรมคดีโดยอนุโลม ในกรณีที่ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขัง และมีความจำเป็นต้องรับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานบำบัดรักษาเพื่อการสังเกตอาการ ตรวจวินิจฉัย บำบัดรักษาและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี สถานบำบัดรักษาอาจขอให้พนักงานสอบสวนหรือศาลกำหนดวิธีการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือป้องกันอันตรายก็ได้ หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”	

ขั้นตอนการพิจารณาตี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
มาตรา 36 พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 “ ภายใต้บังคับมาตรา 14 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้สถานบำบัดรักษาหรือควบคุมและบำบัดรักษาโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหาหรือจำเลย จนกว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหายหรือทูลเกล้าฯ เฝ้าฯ ถวายสัตย์รับสนองพระบรมราชโองการหรือผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหายหรือทูลเกล้าฯ เฝ้าฯ ถวายสัตย์รับสนองพระบรมราชโองการแล้วแต่พนักงานสอบสวนหรือศาลจะมีคำสั่งหรือมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ให้จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาทำรายงานผลการบำบัดรักษาส่งให้พนักงานสอบสวนหรือศาลภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในกรณีที่เกิดแพทย์เห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้รายงานผลการบำบัดรักษาทุกหนึ่งร้อยแปด	มาตรา 36 พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 “ ภายใต้บังคับมาตรา 14 วรรคสอง และมาตรา 14/1 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้สถานบำบัดรักษาหรือผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ควบคุมและบำบัดรักษาโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหาหรือจำเลย จนกว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหายหรือทูลเกล้าฯ เฝ้าฯ ถวายสัตย์รับสนองพระบรมราชโองการหรือผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหายหรือทูลเกล้าฯ เฝ้าฯ ถวายสัตย์รับสนองพระบรมราชโองการแล้วแต่พนักงานสอบสวนหรือศาลจะมีคำสั่งหรือมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ให้จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาทำรายงานผลการบำบัดรักษาส่งให้พนักงานสอบสวนหรือศาลภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในกรณีที่เกิดแพทย์เห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้รายงานผลการบำบัดรักษาทุกหนึ่งร้อยแปด	- เพื่อให้การบำบัดรักษาคณะพิการทางสติปัญญาให้มีความสามารถในการต่อสู้คดี มีหลักเกณฑ์และวิธีการที่แน่นอนชัดเจน

ชั้นก่อนการพิจารณาตี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
สิบวัน เว้นแต่พนักงานสอบสวนหรือศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ในระหว่างการทำบัตรรักษา เมื่อจิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาเห็นว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการบำบัดรักษาจนความผิดทางจิตหายหรือทุเลา และสามารถต่อสู้คดีได้แล้วให้รายงานผลการบำบัดรักษาต่อพนักงานสอบสวนหรือศาลทราบโดยไม่มีข้อจำกัด หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการบำบัดรักษาตามวรรคสองและวรรคสามให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”	สิบวัน เว้นแต่พนักงานสอบสวนหรือศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ในระหว่างการทำบัตรรักษา เมื่อจิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาเห็นว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการบำบัดรักษาจนความผิดทางจิตหายหรือทุเลา และสามารถต่อสู้คดีได้แล้วให้รายงานผลการบำบัดรักษาต่อพนักงานสอบสวนหรือศาลทราบโดยไม่มีข้อจำกัด หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการบำบัดรักษาตามวรรคสองและวรรคสามให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”	

ขั้นตอนการพิจารณาคดี		
มาตราใหม่	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
มาตรา 134/5 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในคดีที่ผู้ต้องหาเป็นคนที่ปรึกษาทางคดีอาญา ในวันที่ พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้ พนักงานสอบสวนผู้ต้องหาว่ามีหมายหรือไม่ ถ้า ไม่ให้รัฐจัดหาหมายมาให้ การจัดทนายความบรรณหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจาก กระทรวงการคลัง เมื่อได้จัดทำหมายให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง แล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบ ผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขอร้องให้พนักงานสอบสวน	มาตรา 134/5 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในคดีที่ผู้ต้องหาเป็นคนที่ปรึกษาทางคดีอาญา ในวันที่ พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้ พนักงานสอบสวนผู้ต้องหาว่ามีหมายหรือไม่ ถ้า ไม่ให้รัฐจัดหาหมายมาให้ การจัดทนายความบรรณหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจาก กระทรวงการคลัง เมื่อได้จัดทำหมายให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง แล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบ ผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขอร้องให้พนักงานสอบสวน	- เพื่อให้คนพิงการทางคดีปัญญาที่มีที่ปรึกษาทางกฎหมายและได้รับคำแนะนำที่เหมาะสมในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ไม่มี

ขั้นตอนการพิจารณาตี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
	พนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาทราบถึงสิทธิการขอประกันตัว นักจิตวิทยา หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำอาจผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาตั้งร้องเรียนได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้ต้องหา ภายใต้บังคับแห่ง มาตรา 139 การสอบสวนคนพิการทางสติปัญญาตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนจัดทำบันทึกภาพและเสียงการสอบสวนดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างไรซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอให้นักจิตวิทยา บุคคลที่คนพิการทางสติปัญญาร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วม ในการสอบสวนพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนคนพิการทางสติปัญญา โดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจขอบุคคลอื่นไว้	

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบแบบกฎหมายชั้นพิจารณาคดี

ชั้นพิจารณาคดี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
มาตรา 59 ระเบียบกฎหมายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา “ผู้ใดกระทำความผิดในขณะไม่สามารัฐผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่องโรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นี้ไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรัฐผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นี้ไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”	มาตรา 59 ระเบียบกฎหมายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา “ผู้ใดกระทำความผิดในขณะไม่สามารัฐผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีความบกพร่องทางสติปัญญา โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นี้ไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรัฐผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นี้ไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”	- เพื่อให้พบปัญหาปฏิบัติเกิดความแน่นอนชัดเจน และให้แพทย์กับผู้บังคับใช้กฎหมายมีความเข้าใจที่ตรงกัน

ชั้นปีการศึกษาคติ		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
มาตรา 14 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “ในระหว่างทำการสอบสวน ได้ส่งหมายเพื่อฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้พนักงานสอบสวน หรือศาล แล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้ส่งการ สอบสวน ได้ส่งหมายเพื่อพิจารณาไว้จนกว่าผู้ต้องหาวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรครจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล	มาตรา 14/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “ในระหว่างทำการสอบสวน ทำคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ได้ส่งหมายเพื่อพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนที่การทางสติปัญญา และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด ในกรณีที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นคนที่การทางสติปัญญา และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้ส่งการสอบสวน การทำคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ได้ส่งหมายเพื่อพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังสถานบำบัดรักษา	- เพื่อบัญญัติการคุ้มครองความสามารถในการต่อสู้คดีของคนที่การทางสติปัญญาเป็นกรณีเฉพาะ - เพื่อบัญญัติหลักการในการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีที่เกิดความแน่นอนชัดเจน

ชั้นพิจารณาคดี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
ข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อนุมัติเพิ่มเติมใจรับ ไปดูแลรักษา ได้ตามแต่จะเห็นสมควร กรณีศาลลงมติหรือผู้อนุมัติหรือพิจารณาตั้ง บัญชาไว้แล้ว วรรคก่อนศาลสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ “ได้”	กรณีศาลลงมติหรือผู้อนุมัติหรือพิจารณาตั้ง บัญชาไว้แล้ว วรรคก่อนศาลสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ ได้ ให้ความไม่สมารถต่อสู้คดีได้ในวรรคแรกและวรรค สองของมาตรานี้ หมายถึงไม่สมารถเข้าใจขั้นตอนการ ดำเนินคดี หรือ ไม่สามารถเข้าใจผลการดำเนินคดี หรือไม่ สามารถปรึกษากับทนายความเพื่อแก้ต่างในคดีได้ตาม สมควร”	
มาตรา 35 พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 “ภายใต้บังคับมาตรา 14 วรรคหนึ่ง แห่งประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้พนักงานสอบสวน หรือศาลส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปรับการตรวจที่สถาน บำบัดรักษาพร้อมทั้งรายละเอียดพฤติการณ์แห่งคดี	มาตรา 35 พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 “ภายใต้บังคับมาตรา 14 วรรคหนึ่ง และมาตรา 14/1 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปรับ การตรวจที่สถานบำบัดรักษาพร้อมทั้งรายละเอียด พฤติการณ์แห่งคดี	- เพื่อให้การตรวจวินิจฉัยความสามารถในการ ต่อสู้คดีของคนพิการทางสติปัญญาผิดปกติ และวิธีการที่แน่นอนชัดเจน

ชั้นปีจําแนกคดี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
เมื่อสถานบําบัดรักษาผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้แล้ว ให้จิตแพทย์ตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตและทําความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาของพนักงานสอบสวน หรือศาลว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ แล้วรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีให้พนักงานสอบสวนหรือศาลทราบภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ และอาจขยายระยะเวลาได้อีกไม่เกินสี่สิบห้าวัน เพื่อประโยชน์ในการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี ให้สถานบําบัดรักษามีอำนาจเรียกเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยจากสถานพยาบาลอื่นได้ ให้นำความในมาตรา 27 วรรคสอง มาใช้บังคับกับการตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตตามวรรคสองโดยอนุโลม	เมื่อสถานบําบัดรักษาผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้แล้ว ให้จิตแพทย์ตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตและทําความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาของพนักงานสอบสวน หรือศาลว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ แล้วรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีให้พนักงานสอบสวนหรือศาลทราบภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ และอาจขยายระยะเวลาได้อีกไม่เกินสี่สิบห้าวัน เพื่อประโยชน์ในการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี ให้สถานบําบัดรักษามีอำนาจเรียกเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยจากสถานพยาบาลอื่นได้ ให้นำความในมาตรา 27 วรรคสอง มาใช้บังคับกับการตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตตามวรรคสองโดยอนุโลม	

ชั้นปีพิจารณาคดี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
ในกรณีที่ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขัง และมีความจำเป็นต้องรับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานบำบัดรักษา เพื่อการสังเกตอาการ ตรวจวินิจฉัย บำบัดรักษาและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี สถานบำบัดรักษา อาจขอให้พนักงานสอบสวนหรือศาลกำหนดวิธีการ เพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อป้องกันอันตรายก็ได้ หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด	ในกรณีที่ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขัง และมีความจำเป็นต้องรับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานบำบัดรักษา เพื่อการสังเกตอาการ ตรวจวินิจฉัย บำบัดรักษาและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี สถานบำบัดรักษา อาจขอให้พนักงานสอบสวนหรือศาลกำหนดวิธีการ เพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อป้องกันอันตรายก็ได้ หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด	
มาตรา 36 พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 “ภายใต้บังคับมาตรา 14 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้สถานบำบัดรักษารับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ควบคุมและรับความยินยอมจากผู้ต้องหาหรือจำเลย จนกว่า	มาตรา 36 พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 “ภายใต้บังคับมาตรา 14 วรรคสอง และมาตรา 14/1 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้สถานบำบัดรักษารับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ควบคุมและบำบัดรักษาโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหา	- เพื่อให้การบำบัดรักษาคณะพิเคราะห์ทางสติปัญญา มีความสามารถในการต่อสู้คดี มีหลักเกณฑ์และวิธีการที่แน่นอนชัดเจน

ชั้นพิจารณาคดี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหายหรือโทษและสามารถต่อสู้คดีได้ เว้นแต่พนักงานสอบสวนหรือศาลจะมีคำสั่งหรือมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ให้จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาทำรายงานผลการบำบัดรักษาส่งให้พนักงานสอบสวนหรือศาลภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในกรณีที่เกิดแพทย์เห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้รายงานผลการบำบัดรักษาทุกหนึ่งร้อยแปดสิบวัน เว้นแต่พนักงานสอบสวนหรือศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ในระหว่างการบริหารักษา เมื่อจิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาเห็นว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการบำบัดรักษาจนความผิดปกติทางจิตหายหรือทุเลา และ	หรือจำเลย จนกว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหายหรือทุเลาและสามารถต่อสู้คดีได้ เว้นแต่พนักงานสอบสวนหรือศาลจะมีคำสั่งหรือมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ให้จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาทำรายงานผลการบำบัดรักษาส่งให้พนักงานสอบสวนหรือศาลภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในกรณีที่เกิดแพทย์เห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้รายงานผลการบำบัดรักษาทุกหนึ่งร้อยแปดสิบวัน เว้นแต่พนักงานสอบสวนหรือศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ในระหว่างการบริหารักษา เมื่อจิตแพทย์ผู้บำบัดรักษาเห็นว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการบำบัดรักษาจนความผิดปกติทางจิตหายหรือทุเลา และ	

ชั้นปี ชั้นปีพิจารณาคดี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
สามารถต่อสู้คดีได้แล้วให้รายงานผลการบำบัดรักษาต่อพนักงานสอบสวนหรือศาลทราบโดยมิชักช้า หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการบำบัดรักษาตามวรรคสองและวรรคสามให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”	สามารถต่อสู้คดีได้แล้วให้รายงานผลการบำบัดรักษาต่อพนักงานสอบสวนหรือศาลทราบโดยมิชักช้า หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการบำบัดรักษาตามวรรคสองและวรรคสามให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”	
ไม่มี	มาตรา 173/3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “ในคดีที่จำเลยเป็นคนพิการทางสติปัญญา ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา นี้ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสภาพทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหาร	- เพื่อให้คนพิการทางสติปัญญาที่มีที่ปรึกษาทางกฎหมายและได้รับคำแนะนำที่เหมาะสมในชั้นตอนต่าง ๆ ของการพิจารณาคดีอาญา

ชั้นพิจารณาคดี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
	ศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจาก กระทรวงการคลัง”	
ไม่มี	มาตรา 173/4 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “การพิจารณาคดีอาญาที่จำเลยเป็นคนพิการทาง สติปัญญา ให้กระทำในท้องที่ มีเขตท้องพิจารณาคดี ธรรมดา แต่ถ้าไม่อยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้ให้พิจารณาคดี ในท้องที่สำหรับพิจารณาคดีธรรมดา แต่ต้องไม่ปะปนกับ การพิจารณาอื่น”	- เพื่อให้การพิจารณาคดีของจำเลยที่เป็นคนพิการ ทางสติปัญญาได้กระทำในสถานที่เหมาะสม
ไม่มี	มาตรา 173/5 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “การพิจารณาคดีอาญาที่จำเลยเป็นคนพิการทาง สติปัญญา ไม่ต้องดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยวิธี พิจารณาความอาญาโดยเคร่งครัด และให้มีการ ปรับเปลี่ยนกระบวนการพิจารณาคดีให้เหมาะสมกับ	- เพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการปรับเปลี่ยน กระบวนการพิจารณาให้เหมาะสมกับจำเลยที่เป็นคน พิการทางสติปัญญาแต่ละบุคคลได้ - เพื่อให้คนพิการทางสติปัญญา มีบุคคลที่ตนร้อง ขอ ช่วยเหลือในการสื่อสารระหว่างการพิจารณา คดี

ชั้นพิจารณาคดี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
	จำเลยตามสมควร กับให้บุคคลที่จำเลยร้องขอช่วยเหลือ จำเลยในโอกาสที่จำเลยยื่นให้ช่วยเหลือที่จำเลย สามารถเข้าใจแต่ยังไม่มีการพิจารณาคดี”	- เพื่อให้คนพิการทางสติปัญญาสามารถเข้าใจและมีส่วนร่วม

ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบการแก้ไขกฎหมายในชั้นหลังการพิจารณาคดี

ชั้นหลังการพิจารณาคดี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
มาตรา 248 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “ถ้าบุคคลซึ่งต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเกิดวิกลจริตก่อนถูกประหารชีวิต ให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าผู้นั้นจะหาย ชั่วขณะนั้น ศาลมีอำนาจก ฎมาตรา 46 วรรค (2) แห่งกฎหมายลักษณะอาญามาบังคับถ้าผู้วิกลจริตหายภายในหนึ่งปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต”	มาตรา 248 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “ถ้าบุคคลซึ่งต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเกิดวิกลจริตหรือบpongทางสติปัญญาก่อนถูกประหารชีวิต ให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าผู้นั้นจะหาย ชั่วขณะหนึ่ง ศาลมีคดีอยู่ นั้น ให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวไปอยู่ในความควบคุมหรือรักษาในสถานพยาบาล และให้ศาลกำหนดให้เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่และรับผิดชอบในการดำเนินการตามคำสั่ง	- เพื่อให้การยกเลิกการบังคับโทษประหารชีวิตแก่คนพิการทางสติปัญญา มีวิธีการและหลักเกณฑ์ที่แน่นอนชัดเจน

ชั้นหลังการพิจารณาคดี		
มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
มาตรา 37 พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 “ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ส่งผู้ป่วยคดีไปคุมตัวหรือรักษาไว้ในสถานพยาบาลตามมาตรา 48 และมาตรา 49 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายอาญา หรือตามมาตรา 246 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ศาลส่งสำเนาคำสั่งไปพร้อมกับการบำบัดรักษารับผู้ป่วยคดีไว้ควบคุมและบำบัดรักษาโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ป่วยคดี ให้จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษารายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นต่อศาลภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ได้รับผู้ป่วยคดีไว้ ในกรณีที่จิตแพทย์เห็นว่ามีความจำเป็นต้องบำบัดรักษารับผู้ป่วยคดีต่อไป ให้รายงานผลการ	ถ้าผู้กจริตหายภายหลังปีหนึ่งนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต” มาตรา 37 พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 “ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ส่งผู้ป่วยคดีไปคุมตัวหรือรักษาไว้ในสถานพยาบาลตามมาตรา 48 และมาตรา 49 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายอาญา หรือตามมาตรา 246 (1) และมาตรา 248 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ศาลส่งสำเนาคำสั่งไปพร้อมกับผู้ป่วยคดี และให้สถานบำบัดรักษารับผู้ป่วยคดีไว้ควบคุมและบำบัดรักษาโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ป่วยคดี ให้จิตแพทย์ผู้บำบัดรักษารายงานผลการบำบัดรักษาและความเห็นต่อศาลภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ได้รับผู้ป่วยคดีไว้ ในกรณีที่จิตแพทย์เห็นว่ามีความ	- เพื่อให้การดูแลการบังคับโทษประหารชีวิตแก่คนพิการทางสติปัญญา มีวิธีการและหลักเกณฑ์ที่แน่นอนชัดเจน

3969025682

CU Thesisis 5885960634 thesis / recv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

ชั้นหลังการพิจารณาคดี

มาตราเดิม	มาตราใหม่	วัตถุประสงค์
บัญญัติรักษาและดูแลความเห็นต่อศาลทุกแห่งเรียงรายเปลี่ยนแปลงสืบวัน เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ในการควบคุมและบำบัดรักษา สถานบำบัดรักษากษอาจ ขอให้ศาลกำหนดวิธีการเพื่อป้องกันหลบหนีหรือเพื่อ ป้องกันอันตรายก็ได้ หลักเกณฑ์และวิธีการในกระบวนการ ไปเป็นเหตุให้ระยะเวลาตามความเห็นความและภาษา บัญญัติรักษาและดูแลความเห็นต่อศาลทุกแห่งเรียงรายเปลี่ยนแปลงสืบวัน ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”	จำเป็นต้องบำบัดรักษาผู้ป่วยคดีต่อไป ให้รายงานผลการ บำบัดรักษาและดูแลความเห็นต่อศาลทุกแห่งเรียงรายเปลี่ยนแปลงสืบวัน เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ในการควบคุมและบำบัดรักษา สถานบำบัดรักษากษอาจ ขอให้ศาลกำหนดวิธีการเพื่อป้องกันหลบหนีหรือเพื่อ ป้องกันอันตรายก็ได้ หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการ บำบัดรักษาและดูแลความเห็นต่อศาลทุกแห่งเรียงรายเปลี่ยนแปลงสืบวัน ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”	

บรรณานุกรม

- ACPO : Association of Chief Police Officers. ACPO Guidance on the Safer Detention and Handling of Persons in Police Custody [Online]. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/117555/safer-detention-guidance-2012.pdf [2019, January 26].
- American association on Intellectual and Developmental Disabilities. AAIDD -AAIDD's Mission Statement [Online] . Available from: <http://aidd.org/about-aidd/mission#.WDetV26qqko> [2016, November 2].
- American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. About Us [Online]. Available from: <https://aidd.org/about-aidd#.WQbpcm6qqko> [2017, April 28].
- American Association on Intellectual Disabilities. Definition of Intellectual Disability [Online]. Available from: <http://aidd.org/intellectual-disability/definition#.WdfvFtWLTIV> [2016 November 10].
- The Arc. Competency of Individuals with Intellectual and Developmental Disabilities in the Criminal Justice System: A Call to Action for the Criminal Justice Community [Online] . Available from: <https://www.chhs.ca.gov/wp-content/uploads/2017/12/Competency-White-Paper-2017.pdf> [2018, December 20].
- Barry W. Wall, Brandon H. Krupp and Thomas Guilmette. Restoration of Competency to Stand Trial: A Training Program for Persons with Mental Retardation. The journal of the American Academy of Psychiatry and Law.
- The British Medical Association. Health care of detainees in police stations : Guidance from the BMA Medical Ethics Department and the Faculty of Forensic and Legal Medicine [Online]. Available from: <https://www.bma.org.uk/-/media/files/pdfs/.../ethics/healthdetainees0209.pdf> [2019, January 26].
- Colorado Judicial Department. Access to the Courts: A Resource Guide to Providing Reasonable Accommodations for People with Disabilities [Online]. Available from:

https://www.courts.state.co.us/userfiles/File/Administration/HR/ADA/AD_AR_resourceGuide.pdf [2019, January 24]

The Crown Prosecution Service. Cautioning and Diversion [Online]. Available from: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/cautioning-and-diversion> [2019, March 10]

The Crown Prosecution Service. Mental Health Conditions and Disorders: Draft Prosecution Guidance [Online]. Available from: <https://www.cps.gov.uk/publication/mental-health-conditions-and-disorders-draft-prosecution-guidance> [2019, January 26]

Danielle M. Eadens. Police officers' perceptions regarding persons with mental retardation [Online]. Available from: https://scholarcommons.usf.edu/do/search/?q=author_lname%3A%22Eadens%22%20author_fname%3A%22Danielle%22&start=0&context=1022861&facet= [2018, December 15].

Department of Health (Offender Health and Valuing People). Positive Practice Positive Outcomes: A Handbook for Professionals in the Criminal Justice System working with Offenders with Learning Disabilities [Online]. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/216318/dh_124744.pdf [2019, January 26].

Department of Health. Valuing People : A New Strategy for Learning Disability for the 21st Century [Online]. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/250877/5086.pdf [2019, January 25].

Eric Emerson and Pauline Heslop. A working definition of Learning Disabilities [Online]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/265306674_A_working_definition_of_Learning_Disabilities [2019, January 25].

Frances Owen and Dorothy Griffiths. Challenges to the Human Rights of People with Intellectual Disabilities. London: Jessica Kingsley, 2009.

Georgia Court. A Handbook for Georgia Court Officials on Courtroom Accessibility for Individual with Disabilities 2004 [Online]. Available from: http://www.georgiacourts.org/files/ADAHandbk_MAY_05_800.pdf [2019, January 22]

- Ian Freckelton. Offenders with Intellectual and Developmental Disabilities: Sentencing Challenges after the Abolition of Execution in the United States. *Psychiatry, Psychology and Law* 23 (June 2016): 322.
- Irving B. Weiner. Handbook of Psychology, Forensic Psychology. New Jersey: John Wiley & Sons, 2003. .
- - - . Jackson v. Indiana, 406 U. S. 715 (1972) [Online] . Available from: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/406/715/> [2019, January 22].
- Jessica Jacobson. No One Knows: police responses to suspects learning disabilities and learning difficulties. London: Studio Projects, 2008.
- JUSTIA. Insanity [Online]. Available from: <https://www.justia.com/criminal/defenses/insanity/> [2019, January 25].
- Leigh Ann Davis. People with Intellectual Disability in the Criminal Justice System: Victims & Suspects [Online] . Available from: <https://www.thearc.org/sslpage.aspx?pid=2458> [2019, January 25].
- Lord Bradley. The Bradley Report : Lord Bradley's review of people with mental health problems or learning disabilities in the criminal justice system. London: Department of Health, 2009.
- Mental Health Foundation. Learning difficulties [Online]. Available from: <https://www.mentalhealth.org.uk/learning-disabilities/a-to-z/l/learning-difficulties> [2019, January 25].
- National Appropriate Adult Network. Guide for Appropriate Adults [Online]. Available from: http://www.appropriateadult.org.uk/images/pdf/2014_AA_summary_guide.pdf [2019, January 26].
- National Policing Improvement Agency. Guidance on responding to people with mental ill health or learning disabilities [Online] . Available from: <http://library.college.police.uk/docs/acpo/Guidance-mental-ill-health-2010.pdf> [2019, January 26].
- Police Executive Research Forum. THE POLICE RESPONSE TO PEOPLE WITH MENTAL RETARDATION. United State: 1998. .

- Public Health. Guidance Learning Disabilities: applying All Our Health [Online]. Available from: <https://www.gov.uk/government/publications/learning-disability-applying-all-our-health/learning-disabilities-applying-all-our-health> [2019, January 25].
- Rethink Mental Illness. Overview section 136 [Online] . Available from: <https://www.rethink.org/living-with-mental-illness/police-courts-prison/section-136-police-taking-you-to-a-place-of-safety-from-a-public-place> [2019, January 26].
- Richard Rogers and Jill Johansson. Evaluating Competency to Stand Trial with Evidence-Based Practice [Online]. Available from: <http://jaapl.org/content/37/4/450> [2019, January 21].
- Royal College of Psychiatrists. Forensic care pathways for adults with intellectual disability involved with the criminal justice system. London: 2014.
- Solomon M. Fulero and Lawrence S. Wrightsman. Forensic Psychology Third Edition. Boston: Cengage Learning, 2008.
- United Nation. The convention on the rights of persons with disabilities Training guide. New York: United Nations publication, 2014.
- Victoria Cluley. From “Learning disability to intellectual disability” —Perceptions of the increasing use of the term “intellectual disability” in learning disability policy, research and practice [Online]. Available from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/bld.12209> [2019, January 25]
- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. ความพิการทางสติปัญญา [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://202.151.176.107:8080/public/blog.do?cmd=goView&id=24> [29 เมษายน 2560].
- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. คู่มือการวินิจฉัยและตรวจประเมินความพิการตามประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2557.
- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. บัตรประจำตัวคนพิการกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://dep.go.th/?q=th/services/disability-id-card> [15 พฤศจิกายน 2560].

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. สิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 34,2 (มิถุนายน 2547).
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. รายงานการศึกษาเรื่องโทษประหารชีวิตในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2557.
- จรีลักษณ์ รัตนพันธ์. ทำอย่างไรเมื่อได้สอนเด็กพิเศษ. พิมพ์ครั้งที่ 1. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาฯ, 2559.
- จันทร์อาภา สุขทัพ์ภ. คู่มือการประเมินสุขภาพบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และการใช้สมุดบันทึกสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บิยอนด์ พับลิชชิง จำกัด, 2557.
- จิตติ ดิงศภักดิ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอนที่ 2. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงทองการพิมพ์, 2518.
- ชฎาภาณี เหมือนแท้. การคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นผู้สูงอายุในการดำเนินคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2559.
- เชียร สิริยานนท์. อาชญากรรมกับโรคจิต. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย 6,2 (กรกฎาคม 2504).
- ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.
- ดวงพร งามไพบูลย์. มาตรการทางกฎหมายเพื่อพิสูจน์ความผิดปกติทางจิตขั้นรุนแรงขณะกระทำ ความผิดอาญา. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2558.
- ทวี เจริญพิทักษ์. คำอธิบายโดยพิสดารและระเบียบปฏิบัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พระนคร: อักษรสารการพิมพ์, 2497.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560.
- ธานี วรภัทร์. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามแนวความคิดของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ภูวนคร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558.
- น้ำแท้ มีบุญสกล่าง. หลักการพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. วารสารธรรมศาสตร์ 33,3 (2557).
- นิพนธ์ ใจสำราญ, ศรศักดิ์ กุลจิตติบวร, นเรศ กลิ่นสุคนธ์, ชัยพร ควรอักษร, มณฑล ยอดรัก, อิศรา วรรณสวาท, ชยีน สุนทรสิงคาร และ มนุเชษฐ์ โรจนศิริบุตร. ระบบศาลสหราชอาณาจักร: ที่มา และโครงสร้างของระบบกฎหมายแรงงานสหราชอาณาจักร. วารสารกฎหมายเปรียบเทียบศาลยุติธรรม 3,3 (2554).

- มานิต ศรีสุวรรณ และ จำลอง ดิษยวณิช. ตำราจิตเวชศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่: โรงพิมพ์แสงศิลป์, 2542.
- มาโนช หล่อตระกูล และ ปราโมทย์ สุคนิษฐ์. จิตเวชศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: 2558.
- รณกรณ์ บุญมี. สิทธิที่จะนิ่งในคดีอาญาของประเทศอังกฤษ. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 38,2 (มิถุนายน 2552).
- วัชรินทร์ อารัตนาพร, พรรัชชล ศรีอิสราพร และ พัลลภ เมลาณนท์. สร้างด้วยใจเพื่อเด็กปัญญาอ่อน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.braille-cet.in.th/Braille-new/content-files/books/panya/panya.pdf> [29 เมษายน 2560].
- วิชัย เดชชุตติพงศ์. ข้อดีข้อเสียของโทษประหารชีวิตกับสังคมไทย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://elib.coj.go.th/Ebook/data/judge_report/jrp2555_10_25.pdf [15 พฤศจิกายน 2560].
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์, 2552.
- สมภพ เรื่องตระกูล. ตำราจิตเวชศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2556.
- สหาย ทรัพย์สุนทรกุล และคณะ. รวมบทความด้านวิชาการของ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ญ นคร. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, 2540.
- สังกาส เนาวรัตน์พันธ์. ปัญหาการดำเนินคดีอาญาและการบังคับโทษกับผู้ป่วยจิตเวช. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2549.
- สำนักงานกิจการยุติธรรม. การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของกลุ่มชาติพันธุ์ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.oja.go.th/TH/2016/05/27/> [31 ตุลาคม 2559].
- สำนักงานกิจการยุติธรรม. แผนการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของ รัฐ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.justice-kb.oja.go.th/DipWeb/converterServlet?upid=368&ver=no> [31 ตุลาคม 2559].
- สุทธิพร เจณณวาสิโน. นิติจิตเวช [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://med.mahidol.ac.th/ramamental/sites/default/files/public/pdf/Forensic%20psychiatry.pdf> [3 พฤษภาคม 2560].
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. ผู้ป่วยจิตเวชกับปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. ตุลพาห 54,1 (2550).
- หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญา ภาค 1. ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- อรุณี อุเช็ง. ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://aruneeuseng.blogspot.com/2014/11/blog-post.html> [14 พฤษภาคม 2561].

อุททิต แสนโกศิก. กฎหมายอาญาภาค 1. ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกองวิชาการกรมอัยการ,
2524.

3965025682

CU ThesIs 5885960634 thesis / recv: 05082562 03:22:50 / seq: 14

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวชญานุช กอบกุลธนชัย
วัน เดือน ปี เกิด	14 มิถุนายน 2534
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจาก โรงเรียนพรหมานุสรณ์จังหวัดเพชรบุรี สำเร็จการศึกษาระดับชั้นปริญญานิติศาสตรบัณฑิตจาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2556 หลักสูตรวิชาว่าความจากสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ สภานายความแห่งประเทศไทย รุ่นที่ 48 สอบไล่ได้ในการสอบความรู้ชั้นเนติบัณฑิตจากสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา สมัยที่ 71 ปริญญามหาบัณฑิต หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 134 ถนนพานิชเจริญ ตำบลท่าราบ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี 76000

396502562

CD :Thesis 5885960634 thesis / rev: 05082562 03:22:50 / seq: 14